

ЖИТІЯ

ДВУХЪ ВСЕЛЕНСКИХЪ ПАТРІАРХОВЪ ХІV В.

СВВ. АВНАСІЯ І И ИСИДОРА І.

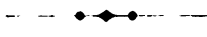

1308-68

°
ЗАПИСКИ
ИСТОРИКО-ФИЛОЛОГИЧЕСКАГО ФАКУЛЬТЕТА

ИМПЕРАТОРСКАГО

^{Russ. —}
С.-ПЕТЕРБУРГСКАГО УНИВЕРСИТЕТА.
_{2^1}

ЧАСТЬ LXXVI.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

1905.

ЖИТІЯ

ДВУХЪ ВСЕЛЕНСКИХЪ ПАТРІАРХОВЪ XIV В.,

Athanasius, Saint, abp. of Constantinople.

СВВ. АѦНАСІЯ I И ИСИДОРА I.

ИЗДАЛЪ

А. Пападопуло-Керамевсъ.

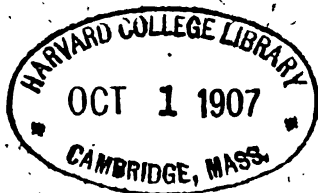
С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

Типографія В. Киршбаума, Дворц. площ., д. М-ва Финансовъ.

1905.

~~Slav 20.4.76~~

P Slav 424.50 (76)

Library of
Imperial University of
St. Petersburg

Печатается по опредѣленію Историко-Филологическаго Факультета Импера-
торскаго С.-Петербургскаго Университета. 29 Октября 1895 г.

Деканъ И. Помяловскій.

ЗАПИСКИ
ИСТОРИКО-ФИЛОЛОГИЧЕСКАГО ФАКУЛЬТЕТА
ИМПЕРАТОРСКАГО
С.-ПЕТЕРБУРГСКАГО УНИВЕРСИТЕТА.

ЧАСТЬ LXXVI.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.
Типографія В. Киршваума. Дворц. площ., д. М-ва Финансовъ.
1905.

**Записки Историко-Филологического Факультета ИМПЕРАТОР-
СКАГО С.-Петербургскаго Университета.**

- Часть I.** Проконія Кесарійскаго. Исторія войнъ Римлянъ съ Персами, Вандалами и Готеами. Пер. съ греческ. Спиридона Дестуниса, комментарий Гавріила Дестуниса. П. К. Исторія войнъ Римлянъ съ Персами. Книга 1-я. 1876.
- » II. I. Ioannis Vossacii ad Maghinardum de Cavalcantibus epistolae tres. Изд. А. Веселовскій.—2. Индѣйскія сказки и легенды, собранныя въ Камаонъ въ 1875 г. И. Минаевымъ. 1876.
- » III. О торговлѣ Руси съ Ганзой до конца XV в. М. Бережкова. 1879.
- » IV. Изъ древней исторіи Болгаръ. Матвѣя Соколова. 1879.
- » V. 1. Аеонскіе акты и фотографическіе снимки съ нихъ въ собраніяхъ П. И. Севастьянова. Тимоеея Флоринскаго.—2. Antiphontis orationes. Edidit Victor Jernstedt. 1880.
- » VI. Проконія Кесарійскаго. Исторія войнъ Римлянъ съ Персами, Вандалами и Готеами. Переводъ съ греческаго Спиридона Дестуниса, комментарий Гавріила Дестуниса. П. К. Исторія войнъ Римлянъ съ Персами. Книга 2-я. 1880. Приложение: О покореніи и плѣненіи, произведенномъ Персами въ Аттической Аеніѣ. Греческое стихотвореніе эпохи Турецкаго погрома. Издалъ, перевелъ и объяснилъ Г. Дестунисъ. 1881.
- » VII. Психологія. Исслѣдованія основныхъ явленій душевной жизни. М. Владиславлева. Томъ I и II. 1881.
- » VIII. Крестьяне въ царствованіе Императрицы Екатерины II. В. Семеновскаго. 1881.
- » IX. Моравія и Мадьяры съ половины IX до начала X вѣка. К. Грета. 1881.
- » X. Александръ Сергѣевичъ Пушкинъ въ его поэзіи. 1-й и 2-й періоды жизни и дѣятельности (1799—1826). А. Незеденова. 1882.
- » XI. Къ исторіи аеонскихъ драматическихъ состязаній. П. Никитина. 1882.
- » XII. Secrets d'état de Venise. Documents, extraits, notices et études servant à éclaircir les rapports de la Seigneurie avec les Grecs, les Slaves et la Porte Ottomane à la fin du XV et au XVI siècle, par Vladimir Lamanski. 1884.
- » XIII. Герберштейнъ и его историко-географическія извѣстія о Россіи. Е. Замысловскаго. 1884. Приложение: Матеріалы для ист.-геогр. атласа Россіи XV в. 1884.
- » XIV. Борьба изъ-за господства на Балтійскомъ морѣ въ XV и XVI столѣтіяхъ. Г. Форстена. 1884.
- » XV. Витовтъ и его полѣтика до Грюнвальденской битвы (1410 г.). А. Барбашева. 1885.
- » XVI. Вуддямъ. Исслѣдованія и матеріалы. И. Минаева. Томъ I. Вып. 1 и 2. 1887.
- » XVII. Серапионъ Владимірскій, русскій проповѣдникъ XIII вѣка. Евгенія Пѣтухова. 1888.
- » XVIII. Опытъ построенія теоріи матеріи на принципахъ критической философіи. А. Введенскаго. Часть I. 1888.
- » XIX. Исторія нравственныхъ идей XIX вѣка. Н. Ланге. Часть I. 1888.
- » XX. Сборникъ писемъ Герберта, какъ историческій источникъ. М. Бунова. 1890.
- » XXI. Акты и письма къ исторіи Балтійскаго вопроса въ XVI и XVII столѣтіяхъ. Г. Форстена. Выпускъ 1-й. 1889.
- » XXII. Города Московскаго государства въ XVI в. Н. Чечулина. 1889.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Здѣсь впервые издаются цѣликомъ два греческихъ текста XIV вѣка, сообщающіе новыя данныя о жизни и дѣятельности двухъ вселенскихъ патриарховъ: Аѳанасія I, дважды занимавшаго вселенскій престолъ (въ 1289 — 1293 и въ 1303 — 1311 гг.), и Исидора I (въ 1347 — 1349 гг.); оба текста списаны на Аѳонѣ въ 1895 г. Текстъ, касающійся патр. Аѳанасія, взятъ изъ древнѣйшаго извѣстнаго намъ теперь списка его — Athous Ἰβήρων 50 (въ изданіи обозначается буквой А); къ болѣе позднему времени относится другой кодексъ — Barberin. VI 22 (обозначается въ вариантахъ буквой В). Послѣдній весь былъ списанъ почтеннымъ болландистомъ Hippolyte Delehaeye, который и издалъ изъ него большія выдержки только историческаго содержанія, снабдивъ ихъ разными цѣнными примѣчаніями¹, а затѣмъ предоставилъ весь свой списокъ въ наше распоряженіе для настоящаго изданія, за что приносимъ ему искреннюю благодарность.

Житіе св. Аѳанасія было извѣстно до послѣдняго времени только изъ сокращенной новогреческой передѣлки XVII в.², а затѣмъ и изъ русскаго перевода, сдѣланнаго на основаніи

¹ Mélanges d'Archéologie et d'Histoire 1897, т. ~~XXIII~~, и отдѣльно: Hipp. Delehaeye, La vie d'Athanase patriarche de Constantinople. Rome 1897.

² Агапія Ландоса Νέος Παράδεισος. Βενετία 1872, стр. 102—108. Перепечат. у К. Δουχάκη, Μέγας Συναξαριστής πάντων τῶν ἁγίων, т. X (Октябрь), стр. 455—464. Другая новогреческая передѣлка 1624 г., еще не изданная, сдѣлана уроженцемъ о. Хиоса Игнатіемъ въ Аѳонскомъ монастырѣ Διονυσίου и сохранилась въ кодексѣ Athous Ἰβήρων 633 (Lambros. Catalogue of the greek manuscripts on mont Athos, т. II, стр. 193, № 4789).

XVII

только новогреческаго текста ¹. Въ подлинномъ своемъ видѣ житіе встрѣчается въ рукописяхъ безъ заглавія и начинается словами: Ἐμοὶ δὲ, которыя, конечно, уже сами по себѣ заставляютъ предполагать, что впереди не хватаетъ части, начинавшейся словами: Ἐμοὶ μὲν. И дѣйствительно, въ рукописяхъ оказываются два параллельныхъ текста, относящихся къ патріарху Аѳанасію, и второй начинается именно со словъ: Ἐμοὶ μὲν; но онъ есть не что иное, какъ похвальное слово Аѳанасію, не излагающее всѣхъ событій его жизни, а только характеризующее его добродѣтели и пастырскую дѣятельность. Такое соединеніе двухъ текстовъ объясняется обычаемъ греческихъ монастырей при торжественномъ празднованіи памяти своего святого на литургіи въ навечеріе читать похвалу святому, а во время всенощнаго бдѣнія или въ трапезѣ киновіи — его житіе, обыкновенно довольно пространное, соотвѣтственно какъ значенію событій изъ жизни святого, такъ и количеству приписываемыхъ ему чудесъ; во время же утрени и слѣдующей затѣмъ торжественной литургіи въ честь святого между пятой и шестой пѣснью похвальнаго канона святому читается краткое жизнеописаніе святого — такъ наз. *συναξάριον*.

Похвала, житіе и синаксарь, а также вся служба св. Аѳанасію, и находятся въ рукописи Иверскаго монастыря. Эта р-сь состоитъ изъ 132 пергаментныхъ листовъ (230" × 178"), въ одинъ столбецъ, красиво и исправно написанныхъ; она богато украшена разноцвѣтными позолоченными заставками, заглавіями и инициалами. Такъ какъ этотъ драгоценный кодексъ съ начала до конца содержитъ исключительно то, что имѣетъ отношеніе къ празднованію памяти одного только св. Аѳанасія и никого другого, то очень вѣроятно, что и написанъ онъ былъ для основаннаго патріархомъ Аѳанасіемъ монастыря, гдѣ находилась могила святого ктитора и совершалось празднованіе его памяти. Судя по письму и по украшеніямъ, можно думать, что кодексъ написанъ въ XIV в. и притомъ въ половинѣ его,

¹ Афонск. Патерикъ изд. 6-е. Москва. 1890, ч. II, стр. 314—325.

безъ сомнѣнія, спустя значительное время послѣ смерти Аѳанасія, когда послѣдній былъ уже причтенъ къ лику святыхъ и почитаемъ какъ покровитель монастыря ¹.

Первая страница списка—пустая, на второй же находятся 9 принадлежащихъ писцу Василию стиховъ, писанные маленькими золотыми заглавными буквами (мы предлагаемъ здѣсь весь текстъ безъ малѣйшихъ поправокъ):

+ Στίχοι εἰς τὸν ἁγ. Ἀθανάσιον τὸν πριάρχη +
 Ἐρωτι τῷ σῶ καρδίαν τετρωμένος,
 ἰμειρόμην ² μάλιστα καὶ τὴν εἰκόνα,
 τὴν σὴν βλέπειν μέγιστε πρῶν ³ κλέος.
 Ἐπεῖδε ⁴ ταύτην ἠξίωμα τοῦ βλέπειν,
 πάλιν δυσωπῶ σαῖς λιταῖς πανιέροις,
 καὶ τοῦ πυρὸς ῥῦσασαι ⁵ τοῦ αἰωνίου.
 κλῆρον παρασχὼν ἐν μοναῖς οὐρανίαις ⁶.
 ὡς ἂν κάκεῖ βλέπων σε γάνυμαι πλέον.
 Ὁ Βασίλειος ταῦτά σοι τῷ δεσπότῃ +

За этими стихами слѣдуетъ (л. 2^a—39^b) служба св. патриарху Аѳанасію, довольно длинная. Начинается она съ тропаря по „слава и нынѣ“ на гласъ второй, авторомъ котораго въ кодексѣ названъ Ἰγνάτιος ἱερομόναχος, а оканчивается стихирами, поемыми на „хвалите“. Въ этой службѣ есть два канона, одинъ анонимный, другой — составленный Игнатіемъ на гласъ четвертый и начинающійся словами: Ἀνθρῶπος μὲν ὁ παρ' ἡμῶν ὀμνούμενος. . . Между этими двумя канонами находятся синаксарь патриарха Аѳанасія, т. е. очень краткое

¹ Память св. Аѳанасія совершалась 24 октября, по свидѣтельству кодекса; въ позднѣйшихъ же сборникахъ вплоть до настоящаго времени память его указывается подъ 28 октября (Νικολόημου Συναξαριστής, изд. Θ. Φιλαδέλφειας, I, стр. 168. *Sergii*, Полный мѣсяцесловъ Востока, изд. 2, т. 2, стр. 335). Первая дата относится ко времени его кончины, вторая же ко времени его погребенія. Слѣдуетъ здѣсь еще замѣтить, что у проф. Ламброса (Catalogue, II, стр. 5, № 4170) описываемый Иверскій кодексъ очень неудачно приписанъ XIII вѣку.

² Читай ἰμειρόμην ³ Т. е. πατέρων ⁴ Читай ἐπεὶ δὲ ⁵ Чит. ῥύσαι μ-
⁶ Т. е. οὐρανίαις

читаемое на утренней службѣ житіе его; имя автора житія — Θεοστήρικτος — обозначено на полѣ рукою самого каллиγραфа; текстъ его слѣдующій:

Μηνὶ Ὀκτωβρίῳ κδ', μνήμη τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Νέου.

*Θανῶν, Ἀθανάσιε, ποιμὴν ποιμένων,¹
παρίστασαι νῦν ἀθανάτῳ ποιμένι.*

Εἰκάδι τῇ τετάρτῃ Ἀθανασίου ὄστ' ἐκάλυψαν.

Οὗτος ἦν ἐξ Ἀδριανουπόλεως, τῆς πρώην μὲν Ὀρρεσιάδος ἐξ Ὀρέστου κληθείσης, ἐξ Αἰλίου δὲ τοῦ Ἀδριανοῦ νῦν ὀνομαζομένης. γεννήτορες τῶν ἐν αὐταρκεῖα βιούντων, Γεώργιος καὶ Εὐφροσύνη· θνήσκει δὲ ὁ τούτου πατήρ, καταλιπὼν τοῦτον κομιδῆ νήπιον. ἀπὸ βρέφους δὲ τὸν θεὸν ποθήσας ἐβούλετο καταλιπεῖν τὴν μητέρα καὶ ἀναχωρῆσαι, ἀκούσας μάλιστα καὶ τὸν βίον Ἀλυπίου τοῦ Κιονίτου καὶ τοῦτον παραζηλώσας, ἀλλ' ἐκωλύετο ὑπὸ τῆς μητρός. οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ τὸ εὐαγγελικὸν ἐν νῶ λαβῶν ὡς εἰκός, τὸ "ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος"¹, κατολιγωρεῖ μὲν μητρός, ὑπερφρονεῖ δὲ τῶν ταύτης δακρύων, σχέσεώς τε φίλων καὶ συγγενῶν· καὶ πάντα θέμενος ἐν δευτέρῳ ἢ μᾶλλον ἐν μηδενί, μεταναστεύσας τῆς ἐνεγκαμένης, πρὸς Θεσσαλονίκην ἔρχεται, κάκεῖ παρὰ τῷ πρὸς πατρός αὐτῷ θεῖῳ φοιτᾶ. κείρεται κατὰ μοναχοῦς ὑπ' ἐκείνου, Ἀκάκιος ἀντὶ Ἀλεξίου ὀνομασθεῖς. διατρίβει χρόνον παρὰ τούτῳ οὐχὶ συχνόν, ὅσον μόνον τὴν τῆς ἀρετῆς προπαίδειαν ἐμαθεῖν. ἐκεῖθεν ἀπάρας πρὸς τῷ ἀγίῳ ὄρει τοῦ Ἄθου φοιτᾶ. ἐκεῖ λοιπὸν ὡς φιλεργὸς μέλισσα ὑπελθὼν τοὺς διαβοήτους ἐν ἀρετῇ καὶ τῶν ἀρετῶν ἐκάστου τὰ κάλλιστα ἐκμυζήσας, τῷ σίμβλῳ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἐναπέθετο. ἐντεῦθεν μεταναστεύει πρὸς τὸ Γαλήσιον, φοιτᾶ πρὸς τῇ μονῇ τοῦ θεοῦ Λαζάρου, εἰσδέχεται ὡς νεανίας μάλα καλὸς καὶ στερρός. πᾶσαν διακονίαν μετέρχεται τῆς μονῆς, τάττεται πρὸς τὴν τῆς ἐκκλησίας διακονίαν, χειροτονεῖται διάκονος. κάκεῖθεν πάλιν

¹ Ματθ. X, 37.

ἀπάρας, διαπεράσας τε τὰ μακρὰ πελάγη, πρὸς Παλαιστίνην κα-
ταίρει. τοῖς Ἱεροσολύμοις φοιτᾷ, καὶ προσφοιτᾷ τῷ ζωηφόρῳ τάφῳ
Χριστοῦ, καὶ πάντα προσκυνήσας σεβασμίως τὰ ἅγια πρὸς τὴν
ἔρημον ἀποτρέχει. μεταλαμβάνει καὶ τῶν ἐκεῖνης καλῶν. ἐκ τῆς
ἐρήμου καταλαμβάνει τὸ Σίναιον ὡς νέος ἄλλος Μωσῆς. διετίαν
ὄλην ἐν αὐτῷ κρυφιομύστως προσομιλήσας ὡς ἐφικτὸν θεῷ, καὶ
τῷ νοητῷ τῆς θείας βάτου πυρὶ καταλαμφθεὶς τὴν ψυχὴν, πρὸς
τὸ Λάτρος ἀνθυποστρέφει. διετίαν ὄλην ἐκεῖ διατρίβει, ἔνθα καὶ
τοὺς ὑπερφυεῖς ἀγῶνας ἤνυσεν, ὡς ἡ κατ' αὐτὸν¹ ἱστορία δηλοῖ.
ἀπανίσταται τοῦ Λάτρος καὶ πρὸς τὸν τοῦ Θεοῦ Ἀδξεντίου βουνὸν
παραγίνεται. ἀλλ' ὀλίγον τούτῳ διατρίψας, πρὸς τὸ Γαλήσιον ἔρχε-
ται. χειροτονεῖται πρεσβύτερος, τῆς ἐκκλησίας ἄρχειν καθίσταται,
θείας ἀξιούται φωνῆς ἐκ δευτέρου, "Ἀθανάσιε", λεγούσης,
"ἐπειδὴ φιλεῖς με, ποιμανεῖς μοι λαὸν περιούσιον". ἔρχεται πρὸς
τὸ τοῦ Γάνου ὄρος, συναθροίζει καὶ μαθητάς. ἔρχεται μετὰ τῶν
φοιτητῶν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, παρὰ τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου μάρτυ-
ρος Διομήδους κατασκηνοῖ. εἶτα πρὸς τὸν τόπον, ἔνθα νῦν τὸ
ἱερὸν αὐτοῦ κατάκειται λείψανον, φοιτήσας, τὰ ἐν αὐτῷ νῦν ὀρώ-
μενα συνεστήσατο μοναστήρια, καὶ ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παρῆς συνελὼν
ἐξείπω τὰ καιριώτερα — δεῖ γὰρ συντεμεῖν — φήγῳ Θεοῦ τῷ Κων-
σταντινουπόλεως θρόνῳ ἐγκαθιδρύεται. αὐστηρότερον δὲ τῇ ποιμαν-
τικῇ χρησάμενος βακτηρία, διὰ τὴν πολλὴν τοῦ λαοῦ δυστροπίαν
τε καὶ ἀπειθειαν βαρῶς ἔδοξε καὶ βλεπόμενος, καὶ φορτικὸς τοῖς
πᾶσι καὶ ἐπαχθής. νικᾷ ἢ κακία κρίμασιν ἀπορρήτοις Θεοῦ, ἐξω-
θεῖται καὶ τοῦ θρόνου κατάγεται, ἵνα κὰν τούτῳ κοινωνὸς γένηται
τοῦ ὁμοτρόπου καὶ ὁμωνόμου Ἀλεξανδρείας. εἶθ' ἡσυχάζει χρό-
νον δεκαετῆ, ἀνακαλεῖται πάλιν τοῦτον Θεός, οὗ τὰ κρίματα
ἄβυσσος πολλή². ἀνακαλεῖται δὲ θαυμασταῖς θεοσημεῖαις καὶ ποικί-
λαις προαγορεύσεσιν· ἀλλ' ἐπιβὰς τοῦ θρόνου τὸ δεύτερον ἄλλος
τις ἐφάνη Πρόδρομος ἐκ τῆς μακρᾶς ἡσυχίας, καὶ Ἡλίας ἐκ τοῦ
Καρμήλου καὶ Μωσῆς νέος νομοθέτης ἐκ τοῦ Σιναίου, καὶ ἄγ-
γελος τοῖς τρόποις καὶ τῇ φιλοπτωχίᾳ περιφανῶς ἀπαράμιλλος.
ἐν ἔτεσι γοῦν πρώην μὲν τέσσαρσιν, ὕστερον δὲ ἑπτὰ πρὸς μῆσ'

¹ Въ рук. καθ' αὐτόν.

² Ср. Псалм. XXXV, 7.

δύο τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύνοντας καλῶς τε καὶ θεαρέστως, καὶ συκοφανταῖς περιπεσῶν ἀτοπωτάταις, καὶ τῇ λύπῃ παρενεχθεὶς ὡς μὴ ὄφελε, παραιτεῖται τὸν θρόνον. οἷα δὲ καὶ ὅσα μετὰ τὸ καταλιπεῖν τὸν θρόνον καὶ τῆς φίλης ἐξέτι νηπίου ἡσυχίας πάλιν ἐπιλαβέσθαι κατώρθωσε, μόνος οἶδεν ὁ πάντα εἰδῶς καὶ πάντα πρὶν γενέσεως ἐπιστάμενος¹. ἡμεῖς γὰρ ὀλίγα τῷ ἐκείνου βίῳ συνετάξαμεν. ζήσας δὲ σχεδόν τι περὶ τὰ ἑκατὸν ἔτη, πέρα τῶν δαυιτικῶν ὅρων περὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου, ἐν γῆρα καλῶ καταλύει τὸν βίον, ἐν τοῖς τῆς εὐχῆς ῥήμασί τε καὶ σχήμασιν, οὐδὲν μὲν κακίας ἔχων, πλεῖστα δὲ ἀρετῆς καταλιπὼν ὑπομνήματα. αὐτοῦ πρεσβείαις ὁ θεὸς ἐλεήσοι καὶ σώσει ἡμᾶς.

Наконецъ, за службой святому находится между лл. 40^a—111^b длинное и здѣсь издаваемое житіе патріарха Аѳанасія; текстъ его содержится въ рукописи въ полномъ своемъ видѣ. Далѣе, между лл. 112^a—132^b анонимное Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἐν ἀγίοις πατέρα ἡμῶν Ἀθανάσιον πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως τὸν Νέον, начин.: Ἐμοὶ μὲν ὁ λόγος ἀποδειλιᾷ πρεπόντως τοῖς ἐγκωμίοις προσβάλλον Ἀθανασίου τοῦ μάκαρος - - Къ сожалѣнію, конецъ этого текста, совпадавшій безъ сомнѣнія съ концомъ рукописи, утраченъ переплетчикомъ, вѣроятно, уже въ XIX в., такъ какъ переплетъ новый; послѣднія слова: καὶ τούτῳ συμβασιλεύεις αἰώνια. Χριστοῦ γὰρ τὴν πτωχείαν ὀλοκλήρως - - .²

Житіе патріарха Аѳанасія сохранилось безъ имени автора въ Athous Ἰβήρων 50, а также и въ новѣйшей копіи съ него Ἰβήρων 369, и въ Varberin. VI 22. Списокъ житія, относящійся къ XIV в., но менѣе древній, чѣмъ Ἰβήρων 50, находится еще и въ одной рукописи Аѳонскаго монастыря Пантократора вмѣстѣ съ заслуживающими вниманія произведеніями Іосифа Калоеета противъ Акиндина. И здѣсь житіе патріарха Аѳанасія безъ имени автора, что, однако, не помѣ-

¹ Ср. Дан. Сус. 42.

² Въ цѣломъ видѣ текстъ этотъ сохранился въ уже упомянутомъ началѣ Барбериновомъ кодексѣ и въ Athous Ἰβήρων 369, представляющемъ собою простую копію кодекса Ἰβήρων 50, сдѣланную въ 1616 г. (Lambros, Catalogue II, стр. 98, № 4489).

шало святогорцу Никодиму считать и житіе произведеніемъ названнаго Іосифа ¹. Въ ту же ошибку впалъ и описывавшій этотъ кодексъ покойный архимандритъ Даниилъ Стергіадисъ ², а за нимъ и Мануилъ Гедеонъ ³. Болландистъ о. Delehaeye не могъ догадаться, кто составилъ житіе св. Аѳанасія, но указалъ все-таки характерныя особенности языка составителя; онѣ-то и позволяютъ обнаружить личность послѣдняго. По нашему мнѣнію, составителемъ житія не можетъ быть кто-либо другой, кромѣ Филоея Коккина, монаха святогорца, бывшаго потомъ игуменомъ лавры св. Аѳанасія, митрополитомъ Ираклійскимъ и, наконецъ, патріархомъ КП. (1354—1355, 1364—1376). Особенности языка, отмѣченныя у Delehaeye, составляютъ весьма обычное явленіе въ агіологическихъ произведеніяхъ Филоея; кромѣ того, въ самомъ житіи св. Аѳанасія есть прямое указаніе (стр. 1), что авторъ его составилъ также похвалы разнымъ святымъ, житія преподобныхъ и пѣнописцевъ. Если изслѣдовать длинный рядъ изданныхъ и неизданныхъ произведеній Филоея, то среди нихъ найдутся и похвалы и гимны, и житія разныхъ святыхъ, какъ древнѣйшихъ такъ и современныхъ Филоею, наприм. Григорія Паламы, Саввы Новаго и другихъ ⁴. Въ житіи патр. Аѳанасія находимъ еще и указаніе на то, что авторъ лично зналъ святаго (стр. 4: ὡς ἔλεγε πρὸς με), однако, во всякомъ случаѣ уже въ послѣдніе годы его жизни, когда самъ авторъ былъ еще очень молодъ, такъ какъ большая часть свѣдѣній о святомъ или даже почти всѣ взяты изъ рассказовъ его учениковъ, которые названы здѣсь каждый по имени.

Если по отношенію къ житію патр. Аѳанасія авторство патр. Филоея можетъ быть установлено только по догадкѣ,

¹ Νικοδήμου Συναξαριστής, т. I, стр. 168.

² Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια 1883—1884, т. IV, стр. 221—223. Списокъ, о которомъ идетъ рѣчь, ускользнулъ отъ вниманія проф. Ламброса и потому не описанъ имъ.

³ Πατριάρχ. πίνακες, стр. 411.

⁴ Неполный списокъ сочиненій Филоея у Fabr.-Hartles, Bibliotheca graeca, т. XI, стр. 513—518; сравн. Krumbacher, Gesch. 2, стр. 107—109 и 782.

то для издаваемого здѣсь житія другого КП. патр. Исидора (между 1347—1349 гг.) оно засвидѣтельствовано прямымъ рукописнымъ преданіемъ. Житіе патр. Исидора извѣстно до сихъ поръ намъ въ двухъ рукописяхъ конца XIV в.: Venet. S. Marci 582¹ и Athous Ἰβήρων 590. Послѣдній, на основаніи котораго и сдѣлано наше изданіе, содержитъ одни только произведенія Филоея; онъ значится и въ каталогѣ проф. Ламброса², но въ виду неполноты этого описанія сообщимъ здѣсь о немъ болѣе подробныя свѣдѣнія. Рукопись—бумажн., конца XIV в., лл. 326³ (размѣръ: 297"×224"), изъ которыхъ лл. 47^a, 48^a, 122^b, 276^b, 277^a, 320—325 оставлены чистыми; раньше насчитывалось 40 тетрадей, изъ которыхъ теперь не хватаетъ трехъ первыхъ и перваго листа 4-ой; есть пропускъ и между лл. 164 и 165. Текстъ (въ два столбца по 25—30 строкъ) писанъ тремя писцами, изъ которыхъ одинъ сдѣлалъ запись: (лл. 319^b) «† ἡ βίβλος αὕτη ἐδώθη ἐν τῇ ἀγία μονῇ τῶν Ἰβήρων. παρ' ἐμοῦ Ἀρσενίου (μον)αχ(οῦ) καὶ δομestίκου τῆς ἀγίας Λαύρας. καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθε». Въ р-си содержатся слѣдующія произведенія патр. Филоея:

1) Листъ 1—18. Слово въ честь великомученика Димитрія, безъ начала со словъ: πνευματικῆς ἡλικίας προαγαγὼν τὴν σωματικὴν αὐτῷ ταυτὶ δεδωκυῖαν.

2) Л. 19—47^a. Τοῦ αὐτοῦ τῇ εὐσεβεστάτῃ αὐγουστή καὶ θαυμαστῇ βασιλίδι τῶν Ῥωμαίων κυρᾷ Ἐλένῃ περὶ τῶν ἐν τῷ ἀγίῳ Εὐαγγελίῳ μαχαρισμῶν — три слова.

3) Л. 48^a—100^a. Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν περιχοπὴν τῶν παροιμιῶν, τὸ Ἡ σοφία ὠκοδόμησεν ἐαυτῇ οἶκον καὶ ὑπῆρξε στύλους ἐπὶ αὐτήν.—три слова, изъ которыхъ первое начинается такъ: Σὺ μὲν ἱερὲ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπε, второе нач.: Ἄ μὲν οὖν ἀναγκαίως εἶπειν; а третье: Διονύσιος μὲν ὁ μέγας. Первое слово впервые было издано изъ венеціанской

¹ [A. Zanetti], Graeca D. Marci bibliotheca, стр. 305. Hipp. Delehaeye въ Analecta Bollandiana, XXIV, стр. 201.

² Catalogue, т. II, стр. 178, № 4710.

³ Нумерація листовъ оканчивается цифрой 325, потому что цифра 131 поставлена два раза.

ρ-σι въ книгѣ К. Триантаφυλλίδου καὶ Ἀλβέρτου Γραππούτου: Συλλογὴ ἑλληνικῶν ἀνεκδότων. Ἐν Βενετία 1874, т. I, вып. 1, стр. 123—143. Затѣмъ всѣ три были изданы по ρ-си Моск. Синод. Библ. покойнымъ еп. Арсениемъ, не знавшимъ о трудѣ Триантафилида и Граппута. См. «Филооога патр. Константинопольскаго XIV в. три рѣчи къ епископу Игнатію». Новгородъ 1898, стр. 5—140.

4) Л. 100^a—110^a. Τοῦ αὐτοῦ ὁμιλία πρώτη τῇ Κυριακῇ τῆς συγκυπτούσης, καθ' ἣν ἠρξάμεθα λέγειν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ. Τὸ προοίμιον πρὸς τοὺς πολίτας. Нач. Ἄνδρες πολῖται τῆς μεγάλης καὶ θαυμαστῆς ταυτησί πόλεως. Изд. К. Триантаφυλλίδου καὶ Ἀ. Грапπούτου, тамъ же, стр. 63—78.

5) Л. 110^a—122^a. Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ τῆς συγκυπτούσης ὑπόλοιπα. Нач. Τὰ λείψανα τῆς κατὰ τὴν προτέραν τραπέξης. Изд. тамъ же, стр. 78—97.

6) Л. 123^a—135^a. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τινα τῶν συνήθων αἰτήσαντα. Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν τριακοστὸν ἐβδομον φαλμόν: *Κύριε, μὴ ἰῶ θυμῷ σου ἐλέγξῃς με, καὶ περὶ μετανοίας*. Нач. Ὁ μὲν ἱερός Ἀναστάσιος, ὃ φιλότης.

7) Л. 135^a—153^a. Τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου εἰς τὰ ὑπόλοιπα τοῦ λζ' φαλμοῦ, καὶ περὶ μετανοίας. Нач. Δεῦρο καὶ πάλιν ὃ φίλος.

8) Л. 153^a—164^a. Λόγος ἱστορικὸς εἰς τὴν παρὰ τῶν Λατίνων γεγонуῖαν πολιορκίαν καὶ ἄλωσιν τῆς Ἡρακλείας ἐπὶ τῶν εὐσεβῶν βασιλέων Καντακουζηνοῦ καὶ Παλαιολόγου. Нач. Ἔτος μὲν ἦν ἐξηκοστὸν. Изд. К. Триантаφυλλίδης и А. Грапπούτου въ Συλλογὴ ἑλληνικῶν ἀνεκδότων, стр. 1—33.

9) Л. 165^a—195^a. Житіе преподобнаго Германа святогорца безъ начала. Нач. словъ: - - - καὶ προσθήσει - - διδάσκοντι - - κανῷ καὶ συνήθως ἐκείνοις ὁμιλοῦντι τὰ θεῖα. Полный списокъ его находится въ cod. Venet. 582*.

10) Л. 196^a—263^a. Τοῦ αὐτοῦ † Βίος καὶ πολιτεία καὶ ἐγκώμιον τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰσιδώρου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

* См. Hipp. Delehaye, Catalogus codicum graecorum biblioth. D. Marci Venetiarum въ Analecta Bollandiana, XXIV, стр. 201.

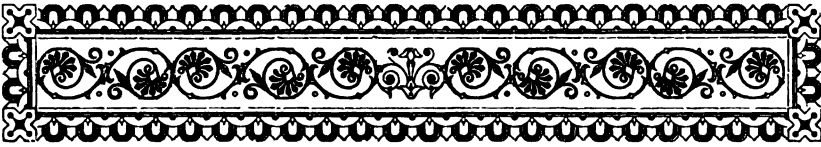
11) Л. 263^b—274^a. Τοῦ αὐτοῦ τοῖς ἐνδοξοτάτοις καὶ περιφανεστάτοις μεγάλοις δομεστικοῖς περὶ τῆς παλαιᾶς περιτομῆς ἐρωτήσασιν. Ная. Ἐγὼ μὲν ὑμᾶς ᾤμην.

12) Л. 274^b—289^a. Τῷ εὐγενεστάτῳ μεγάλῳ δομεστικῷ τῷ Παλαιολόγῳ περὶ τοῦ ἐν τοῖς πρὸς Εὐνόμιον ἀντιρρητικοῖς τοῦ μεγάλου Βασιλείου ῥητοῦ, τοῦ λέγοντος: Ὁ γὰρ τετοκῶς βῶλους ἄρσσου κατὰ τὸν Ἰωβ λόγον οὐχ ὁμοίως τὰς τε βῶλους καὶ τὸν υἱὸν ὑπεστήσατο. καὶ περὶ θεότητος. Δόγος α'. Ная. Ἄγε δὴ καὶ πάλιν φίλων ἀνδρῶν εὐγενέστατε.

13) Л. 289^b—300^a. Πρὸς τὸν αὐτὸν περὶ τῆς ἐν Θαβωρίῳ θείας τοῦ Χριστοῦ μεταμορφώσεως, ὅτι οὔτε οὐσία θεοῦ, οὔτε κτίσμα, καὶ ὅτι εἶδον αὐτὴν οἱ ἀπόστολοι, καὶ πῶς εἶδον, καὶ ὅτι οὐ σιωπᾶσθαι τοὺς περὶ τούτων λόγους κατὰ τινὰς χρῆ, ἀλλὰ καὶ κηρύττεσθαι, καὶ πρὸς μετοχὴν μάλιστα σπεύδειν πάντας τοῦ θείου φωτὸς ἐκείνου. Ная. Ἐπεὶ δὲ τὰς περὶ τὰς λέξεις И т. д.

14) Л. 300^a—319^b. Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν περὶ τῶν αὐτῶν λόγος γ'. Ная. Ἀλλὰ καιρὸς ἂν εἶη λοιπὸν.

A. П.-К.

I.

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως.

1. Ἐμοὶ δὲ λίαν ἐτιμήθησαν οἱ τοῦ θεοῦ φίλοι καὶ λίαν
εἰλικρινῶς ἠγαπήθησαν. τούτων ἐνίους μὲν ὕμνοις καὶ ψόδαῖς ὡς
ἐνὸν κατεστέψαμεν, ἐνίους δὲ καὶ λόγοις ἐγκωμίων κατεκοσμήσα-
μεν· τινῶν δὲ καὶ βίους συνεγραψάμεθα, οὐχ ὡς ἐκείνοις πρέπον
5 συντεθειμένους, οὐδ' ἔχοντάς τι κομψὸν καὶ τῆς ἐκείνων ἀντά-
μιλλον ἀρετῆς, συντεθειμένους δ' οὖν ὁμῶς οὐ πρὸς τέρψιν καὶ
ἀκοῆς ἠδονῆν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ἐντογχανόντων ὠφέλειαν φιλα-
λήθως εὖ μάλα δὴ καὶ ἀπλοϊκῶς, ὡς μὴ δυναμένων κεράσαι
πραγμάτων ἀληθεῖα λόγων εὐγένειαν, ἐπεὶ καὶ τῶν ἀλιέων ἡμεῖς
10 μαθηταὶ μᾶλλον ἢ Δημοσθένους καὶ Πυθαγόρου καὶ Πλάτωνος·
εὐλογοῦσθαι γὰρ πρὸς τοῦ κρείττονος ἐπὶ τούτῳ πιστεύομεν, εἴπερ
ἀληθής, καθάπερ ἄρα καὶ ἀληθής, ὁ τῷ Ἀβραάμ φάμενος "τοὺς
εὐλογοῦντάς σε εὐλογήσω καὶ τοὺς καταρωμένους σε καταράσομαι".
εἰ γὰρ τὸ μεμνησθαι μόνον τῶν ἀγίων ἀγιασμός, πόσῳ μᾶλλον
15 ἐγκωμιάζειν, γεραίρειν, καλλύνειν ἄσμασι τὰς τούτων μνήμας, κυ-
δαίνειν, ἐξυμνεῖν καὶ πανθ' ὅσα πρὸς τὴν τοῦ κοινοῦ δεσπότου
τιμὴν καὶ δόξαν ἀνατρέχειν οἷδε πράττειν θεοπρεπῶς; καὶ τοῦτο
γὰρ τῆς ἄκρας τοῦ δεδημιουργηκότος ἡμῶν θεοῦ ἐστὶν ἀγαθότης,

9/10 ἀλιέων μαθηταί] cf. Matth. iv, 19. Marc. i, 17.

13 Gen. xii, 8.

ποιῆσαι τὸ ἀγαθὸν καὶ ἡμέτερον οὐ φύσει μόνον κατασπειρόμενον, ἀλλὰ καὶ προαιρέσει γεωργοῦμενον ἐν τοῖς ἐπ' ἄμφω τοῦ αὐτεξουσίου κινήμασι πρὸς τῶν παιδαγωγούντων δι' ἑαυτῶν τὴν ὑπερέτιν ὕλην καὶ οἰκειούντων θεῷ τὸ ὁμόδουλον καὶ μὴ συγχωρούντων τὸ χεῖρον καταδυναστεύειν τοῦ κρείττονος, ἵν' ὑπερ ἔστι 5
 ψυχῇ θεός, τοῦτο ψυχῇ σώματι γένηται· διὰ τοῦτο φιλανθρώπως καὶ πολλὰς ὁδοὺς ἡμῖν μετανοίας ὑπέδειξεν. ἐπεὶ τοίνυν τῶν θεῶν φίλων εἷς ἔστι καὶ πρῶτος ὁ πολὺς τὴν ἀρετὴν Ἀθανάσιος, ὁ τὴν καθέδραν ταυτησί πανιέρως κοσμήσας τῶν πόλεων, τούτου τὸν βίον ἐν τῷ παρόντι προεθυμήθημεν ἀνάγραπτον θέσθαι τοῖς 10
 ἐντυγχάνουσιν, ὡς ἱκανὸν ῥυθμίσει ψυχὰς τὴν ἀρετὴν αἰρουμένας, χαρακτῆρά τε καὶ ὑποτύπωσιν παρασχεῖν τοῖς σφίζεσθαι βουλομένοις καὶ ὁδηγήσει πρὸς θεοσέβειαν· πολλῶν γὰρ δεῖται τῶν παραδειγμάτων ἢ πρὸς ἀρετὴν φέρουσα, ὡς τραχεῖά τις οὔσα καὶ 15
 δυσχερὴς καὶ ἀνάντης, "ὅτι καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς καὶ στενὴ ἡ πύλη ἢ ἀπάγουσα πρὸς ζωὴν", ὁ κύριος ἔφησε, "καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ ταύτην βαδίζοντες". ἀλλὰ τούτου τὴν ἡλίου δίκην λάμπασαν πολιτείαν καὶ τοὺς ἀσκητικούς ἀγῶνας καὶ τὰ λαμπρὰ τρόπαια διεξιέναι μέλλων ὡς ἡδιστά τε ὁμοῦ καὶ ὠφελιμώτατα, αὐτὸν ἐκεῖνον 20
 εὐξαίμην ἂν τὸν θεόληπτον Ἀθανάσιον, τὸν θεόπνευστον νοῦν, συνεφάσασθαι μοι τοῦ σκοποῦ, ὡς ὀλίγα γούν τῶν πραχθέντων ἢ καὶ προσόντων αὐτῷ καλῶν παραδοῦναι γραφῇ, ἐπεὶ μὴ πάντα διαλαβεῖν δυνατὸν μηδὲ τῷ λίαν ὑψηλῷ καὶ γλῶτταν καὶ φωνὴν καὶ διάνοιαν. διὰ τοι τοῦτο τὰ πλεῖστα παρείς, ἃ πολλὰ καὶ μεγάλα τῷ μεγάλῳ κατώρθωτο, ἐκεῖνα τῷ λόγῳ δώσω τῶν ἄλλων 25
 προκρίνας, ἃ καὶ τοῖς εἰδόσι χρησιμώτερα τῶν ἄλλων ἀναμνησθῆναι καὶ τοῖς ἀγνοοῦσιν ἀκοῦσαι καὶ ἃ τοὺς ἑκατέρους πρὸς ἀρετὴν διερεθίζει καὶ προτρέπεται.

2. Οὗτος ὁ μέγας τὴν ἀρετὴν καὶ σχεδὸν παντὶ τῷ κόσμῳ διαβόητος Ἀθανάσιος πατρίδα μὲν ἔσχε τὸν Ὀδρυσόν, πόλιν ἀρχαίαν τε καὶ ἐπιφανῆ, οὐ μόνον παντοίοις βρίθουσιν τοῖς ἔξωθεν 30

15/17 Matth. vii, 14. 25 κατόρθωτο A. 30 τὸν Ὀδρυσόν] sic codices AB; de forma byzantina Ὀδρυσός vide G. Parthey. Synecd. Hieroclis, app. 86. Delehaye τῶν Ὀδρυσῶν πόλιν.

ἀγαθοῖς, ἀλλὰ καὶ πάσαις ἀρεταῖς κομῶσαν καὶ πάσης ἀγαθῆς
παιδείας ὑπάρχουσαν ἐργαστήριον, ἐξ Ὁρέστου μὲν τοῦ πρώτως
αὐτὴν ἀνεγείραντος κληθεῖσαν Ὁρεστιάδα, ἐξ Αἰλίου δὲ τοῦ Ἀδρια-
νοῦ, τοῦ πολλοῖς ὕστερον χρόνοις πλατύναντος καὶ κοσμήσαντος, κα-
5 λουμένην Ἀδριανούπολιν ἥτις ὅσοις περιῆβεται παντοίοις πάντο-
θεν ἀγαθοῖς καὶ ποταμοῖς πρὸς τούτοις ἀένναα ῥέουσιν, ἔξεστι τῶ
βουλομένῳ καταμαθεῖν ἐκεῖσε δὴ καὶ φοιτήσαντι. γεννῆτορες τῶ
ἀνδρὶ τῶν ἐν αὐταρχείᾳ βιούντων τε καὶ σεμνότητι, Εὐφροσύνη
τε καὶ Γεώργιος, οἳ καὶ εὐσεβεῖα κεκόσμητο καὶ εὐγενεῖα τρόπων
10 διέλαμπον καὶ τὸ κατ' εἰκόνα ὡς οἶόν τε διέσφζον ἀπαράτρωτον.
τοῦτον οὗτοι προνεγεῖν εἰς φῶς εὐμοιρήσαντες ἐκ πρώτης εὐθύς
ἡλικίας τῶ λουτρῷ προσάγουσι τῆς ἀναγεννήσεως, Ἀλέξιον ὀνο-
μάσαντες, καὶ οἰκειοῦσι θεῶ διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τὸν τοῦ
φωτὸς οἶδν τῶ θείῳ φωτὶ σεμνύνουσι, τὸν προωρισμένον καὶ πρὸ
15 γεννήσεως. ἐν ἀπαλῇ δ' οὗτος ἔτι καὶ νεαζούσῃ τῇ ἡλικίᾳ πρε-
σβυτικὴν ἐνδεικνύμενος σύνεσιν οὐ παιδικαῖς, οἷα φιλεῖ νεότης, ἐσχό-
λαζεν, οὐ θεάτροις προσεῖχεν, οὐ πανηγύρεσιν ἔχαιρεν, οὐχ ἐτέ-
ροισι τῶν ἀλλαχοῦ προτρέπειν καὶ ἀποσπᾶν τοῦ καλοῦ τὸν τῆς
ψυχῆς ὀφθαλμὸν εἰδόντων προσέκειτο, ἀλλ' ἐκείνοις μόνοις, οἷς καὶ
20 βίος κοσμεῖται καὶ ἀρετὴ αὔξεται καὶ ἐγγίνεται καὶ πράξις ρυθμι-
ζεται πρὸς τὸ βέλτιον. ἔδειξε γὰρ οἶον ἐσεῖται τὸ φυτὸν ἢ βλάστη
καὶ ἧ προβήσεται προῖόν καὶ ὡς πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς μεγίστην
ἀναδραμεῖται ἀκρώρειαν· ἔφευγε γὰρ αἰεὶ τὴν ξυναυλίαν τῶν κακο-
ήθων καὶ πᾶσαν ἄλλην μοχθηρὰν ὁμιλίαν τῶν κακοσχόλων, ὡς
25 φθειρούσαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἦθη χρηστά. τῶν μέντοι χρη-
στῶν ἐκιδύμωσ τὰς συνουσίας ἠσπάζετο, προβαίνων δὲ τὴν ἡλικίαν
προσέκειτο νουνεχῶς τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις λόγοις, εἰ καὶ τις
ἄλλος ἀκηκῶς πᾶσαν γραφὴν θεόπνευστον καὶ ὠφέλιμον, ἀπορ-
φανισθεὶς καὶ ταῦτα τοῦ τεκόντος πρὸ ὥρας. ὅθεν καὶ τὰς ἱεράς
30 βίβλους τῆς παλαιᾶς φημι καὶ καινῆς συντόμωσ ἐκμελετήσας ἐν

4 τοῦ] τοῖς B. 12/13 ὀνομάσαντες A. 14 φωτὸς οἶδν] cf. Iohan. xii, 36. Thess. 1, v, 5. 19 τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν] cf. Luciani βίωσ πράσις, cap. 18. 24/25 Corinth. 1, xv, 33.

οὐ πολλῶ πολλήν σοφίαν, ὡς εἰκός, συνελέξατο καὶ πολιὸς τὴν σύνεσιν ὁ νεανίας ὠράτο τοῖς ἐντυγχάνουσιν.

3. Ὑπὸ δὴ τοιοῦτοις ἤθεσι τραφεῖς ὡς εἰκός τε καὶ παιδευ-
 θείς, καὶ τὸν νοῦν τοῖς βελτίστοις ἐνεθισθεῖς, καὶ φέρων ἐπὶ μνή-
 μης τὴν τοῦ κυρίου φωνήν, τὸ "ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ 5
 ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος", καὶ τὸν βίον, ὡς ἔλεγε πρὸς με, Ἄλυπίου
 τοῦ κιονίτου ὑπαναγνοὺς καὶ γνοὺς ὅπως ἐκεῖνος κατέλιπε τὴν
 μητέρα μόνην τῇ χηρείᾳ τετραχωμένην καὶ τῷ γήρει πιεζομένην
 καὶ ἐπ' ἐκείνῳ μόνῃ τὰς ἐλπίδας σαλεύουσαν διὰ τὴν πρὸς θεὸν
 ἀγάπην, ἧς οὐδὲν τιμιώτερον, καὶ τρωθεὶς τὴν καρδίαν ἔρωτι τῷ 10
 θεῷ καὶ γλυκυτάτῳ, ὑπερφρονεῖ μὲν πατρίδος καὶ φίλων καὶ συγ-
 γενῶν, παρορᾷ δὲ μητρὸς δάκρυα τῇ σιδηρᾷ καμίνῳ τῆς χηρείας
 τετραχωμένης· ἔγνω γὰρ ὅτι τῶν ἄλλων μὲν πάντων γονεὶς θεὸν
 δὲ καὶ γονέων δεῖ προτιμᾶν. μιμεῖται τὸν μέγαν Ἄλύπιον καὶ ὡς
 ποδῶν κόριν καὶ χειρῶν ῥύπον πάντα ῥαδίως ἀποσεισάμενος ἔξεισι 15
 τῆς ἐνεγκαμένης καὶ ὡς ἄλλος Ἀβραὰμ πρὸς Θεσσαλονίκην μετα-
 ναστεύει. οὐχ οὕτω Κάτωνες καὶ Βροῦτοι τὴν πρεσβυτέραν ὤνη-
 σαν Ῥώμην, ἢ τὰς Ἀθήνας Περικλεῖς καὶ Φωκίωνες, ὡς τοῦτον
 ὁ Ἄλυπίου βίος, ὡς εἴρηται. καὶ μεταναστεύει μηδὲν ἐπιφερόμε-
 νος, πλὴν τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ σώματος καὶ τὴν πρὸς θεὸν ἐλπίδα 20
 τὴν ἀκαταίσχυντον· πρόσσεισι τῷ πρὸς πατρὸς αὐτοῦ θεῷ, βίον με-
 τιόντι μονήρῃ καὶ ἀρετῆς ἐπιμελομένῳ· κείρεται παρὰ τούτου καὶ
 τὰ τῆς μοναδικῆς πολιτείας σύμβολα καὶ προγυμνάσματα ἀμφιέν-
 νονται· μεθαρμόζεται τὸν βίον Ἀκάκιος ἀντὶ Ἀλεξίου ὀνομασθεῖς·
 διατρίβει χρόνον ἤκιστα παρὰ τούτῳ συχνόν· ἐρῶν γὰρ ἦν ὁ νεα- 25
 νίας μείζονος καὶ τελεωτέρας ὡς εἰκός ἀρετῆς, ἣν οὐκ εἶχε παρὰ
 τῷ θεῷ βλέπειν ἀκίβδηλον· εἰ γὰρ καὶ φθάσας ὁ λόγος ἐπιμε-
 λεῖσθαι τοῦτον ἔφησεν ἀρετῆς, ἀλλ' οὐχ οἷας ἦν ἐπιέμενος ὁ
 Ἀκάκιος, παρέργως δὲ καὶ νωθρῶς ἢ μᾶλλον νενοθυμένως αὐτὴν
 μετιῶν καὶ χλιαρῶς πρὸς αὐτὴν διακείμενος, διὰ τὸ τῆς ὕλης ὡς 30
 εἰκός δυσάπονητον. μεταναστεύει κάκειθεν λοιπὸν καὶ πρὸς τὸν

5/6 Matth. x, 37. 12 τῇ σιδηρᾷ καμίνῳ] Deut. iv, 20. 20 τὴν πρὸς θεὸν
 ἐλπίδα etc.] sic codices. 21 αὐτῷ A, αὐτοῦ B.

Ἄθω αὐτομολεῖ. οἷεσι πᾶν τὸ σεβάσιμον ὄρος ἐκεῖνο ἄρτι τὰς
παρειὰς ἰούλοις λαχνοῦμενος, συλλέγων πανταχόθεν ὡς φιλεργὸς
τὰ χρήσιμα μέλισσα ἐπὶ τε τοῖς καταμόνας μόνως μόνῳ προσο-
μιλοῦσι θεῷ, ἐπὶ τε τοῖς μετὰ πλήθους ἐν κοινοβίοις ἐντυγχά-
5 νουσι τούτῳ· ἐνήησι πάντα τῷ σίμβλῳ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς καὶ τοῖς
τῆς καρδίας ἐναποτίθησι θησαυροῖς, γυμνοποδῶν ἀρχῆθεν καὶ χι-
τῶνα δεύτερον μὴ κτησάμενος, ἀλλὰ καὶ τριχίνῳ σάκκῳ πιέζων
ἐνδοθεν ἀφανῶς τὸ σῶμα καὶ τρύχων ὁ γενναῖος καὶ πρὸς πᾶσαν
ἀπομαχόμενος ἠδονὴν καὶ ἀποστόργως ἔχων πρὸς τὸν τοῦ λαιμοῦ
10 κόρον καὶ τὴν τῆς γαστρὸς θεραπείαν τε καὶ χλιδὴν· ὁ καὶ μέχρι
βαθυτάτου γήρωσ καὶ πολυχρονίων νόσων καὶ ἕως ἀθανάτου θά-
νάτου διετήρησεν ὁ αἰόιδιμος, ζήσας βίον καθηγνισμένον, μήτε βα-
λανεῖφ προσομιλήσας ποτέ, μήτε κοσμήσας τὸ σῶμα ἐπενδύτη
καὶ περιβολαίφ πολυτελεῖ, μήτε τοὺς πόδας νιψάμενος, ὁ περι-
15 τοῦ μεγάλου γέγραπται Ἄντωνίου, μήθ' Ἴπποις καὶ ὑποζυγίοις
ἐποχησάμενος οὔτ' εἰς αὐτὸν τὸν τῆς προεδρίας καιρὸν, τοῦ μεγά-
λου φημί τῆς πατριαρχείας ἀξιώματος καὶ σεμνώματος, οὔτ' ἐν
ἀποδημαῖς μακραῖς θέρους δηλαδὴ καὶ χειμῶνος· ἀλλ' οὔτε κλίνῃ
καὶ σκίμποδι παρ' ὄλον τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον ἐχρήσατο, ἢ
20 στρώμασιν ἀπαλοῖς καὶ σκεπάσμασιν ἐκ διφθέρας κατασκευασθεῖσι
διὰ τὸ περιττὸν τῆς ἀλέας.

4. Ἄλλ' ἐπανιτέον ὄθεν ἐξέβημεν, μὴ ἑῶντες προπηθᾶν τὸν
λόγον καὶ τὸν εἰρμὸν συγγέειν τῆς διηγήσεως. ἐπὶ τῷ εἰρημένῳ
τριχίνῳ σάκκῳ, ᾧ κρυπτῶς ἐνεδέδυτο; ἵνα τοὺς τῶν πολλῶν
25 ὀφθαλμοὺς λανθάνῃ — “ὁ πατήρ σου γάρ”, φησὶν, “ὁ βλέπων ἐν τῷ
κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ” —, ἐκ τῶν ὤμων καὶ πρὸς ὑπερ-
ράπτε σύνηθες ράκος ἔμπροσθεν ὀρώμενον τοῖς πολλοῖς. μετὰ δὲ
τὸ περιπολεῦσαι καὶ κατατροφῆσαι τῶν τοῦ Ἄθω καλῶν Ἀκάκιος
πρόσεισι τῇ τοῦ Ἐσφιγμένου καλουμένη μονῇ· ὑποκλίνει τὸν αὐ-
30 χένα τῷ χρηστῷ ζυγῷ τοῦ Χριστοῦ, εἰσδέχεται παρὰ τοῦ προε-
στῶτος οὐκ ἀβασανίστως, ἀλλὰ πρὸς τῷ πυλῶνι πρότερον συχὰς
προσκαρτερήσας ἡμέρας καὶ πείραν δοὺς ἱκανὴν τῆς αὐτοῦ καρτε-

ρίας καὶ ἀρετῆς, καὶ εἰσδεχθεὶς τοὺς ἐκεῖσε πάντας ἐξέπληξε καρ-
 τερίᾳ τε καὶ πόνοις τοῖς τῆς ἀσκήσεως. Ἰερόθεος γὰρ ὁ πρεσβύ-
 τερος τῶν Στουδίου μοι διηγήσατο, ἀνὴρ καὶ εὐλαβεὶα καὶ ἀρετῇ
 συγγηράσας, ὡς παραγενόμενός ποτε τῇ τοῦ Ἐσφιγμένου μονῇ
 ἤκουσε παρὰ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν διαβεβαιουμένων περὶ τοῦ 5
 Ἀκακίου, ὡς διετίαν ὄλην ἐν τῷ ἀριστητηρίῳ πεποίηκεν ἐξυπηρε-
 τούμενος ταῖς τραπέζαις τῶν ἀδελφῶν, γυμνοποδῶν ἐν χειμῶνι
 καὶ παγετῷ, μὴ κτησάμενος κέλλαν εἰς καταγωγὴν ἰδιάζουσαν,
 μήτε μὴν στρωμνὴν οἰανδῆτινα, μήτε ψίαθον, ἀλλὰ διερχόμενος
 τὴν τράπεζαν, μετὰ τὸ πληρῶσαι τὴν αὐτῆς ὑπηρεσίαν, θυμῶν 10
 καὶ ὑποφάλλων διετέλει τὴν νύκτα· εἰ δέ που τυχὸν ὀκλάσας ἔτυχε
 τῷ πολλῷ κόπῳ πρὸς ὕπνον κατενεχθῆναι, μετὰ τὸν πολὺν δηλαδὴ
 κάματον καὶ τοὺς πανημέρους ἐκείνους καὶ παννύχους ἰδρώτας, ἐπὶ
 τῶν ἐν τῇ τραπέζῃ σκάμων καθίσας μικρὸν ἀφύπνωτε, τὴν τῆς
 φύσεως ἀνάγκην παραμυθούμενος· εἴτ' εὐθὺς ἀνεπήδα καὶ τῷ 15
 Δαυίδ συνεφθέγγετο, “προέφθασα” λέγων “ἐν ἀωρίᾳ καὶ ἐκέκραξα·
 εἰς τοὺς λόγους σου ἐπήλπισα· προέφθασαν οἱ ὀφθαλμοί μου πρὸς
 ὄρθρον τοῦ μελετᾶν τὰ λόγιά σου”. ἀλλ' οὐδ' ὤφθη τινὶ παρ' ὄλοις
 τοῖς δυοῖν ἔτεσι καθίσας πρὸς τὸ φαγεῖν, ἀλλ' ἰστάμενος, τὰς
 τῶν ἀποσπογγισμάτων ψίχας συλλέγων, ἤσθη στρουθίων δίκην ὁ 20
 καρτερόψυχος, ὁ τῆς φύσεως βιαστῆς ἀπαράμιλλος, “οὕτω” λέγων
 “ἀποζῶσιν οἱ κύνες ταῖς τραπέζαις τῶν κυρίων αὐτῶν”. τί ταύτης
 τῆς ταπεινώσεως ἴσον γένοιτ' ἄν; εἰ δέ καὶ παρακληθῆναι θελή-
 σειέ ποτε, λαχάνοις ἐφθοῖς ἀλοῖς μόνοις ἠδυνθεῖσι καὶ ὄξει τὴν
 χρείαν ἐπλήρου· ἐλαίου γὰρ ἢ οἴνου ἐπὶ τριετίαν οὐκ ἀπεγεύσατο, 25
 ἦν ἐκεῖσε πεποίηκε.

5. Πρὸς τούτοις οὖν τοῖς μόχθοις καὶ ταῖς ἄλλαις αἷς ἐπο-
 νεῖτο διακονίαις ἔτι καὶ τὴν τοῦ μαγειρείου ἐπετέτραπτο λειτουρ-
 γίαν, καὶ ἦν πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὅσα καὶ εἰς βρῶσιν αὐτοῖς ἐδί-
 δοτο ἐπιμελῶς ἔψων καὶ ἄγαν ἐπιδεξίως καὶ τοῦτο τροφήν ἰδίαν 30
 ἠγούμενος ἢ μᾶλλον τρυφήν, τὸ ἐκείνους πρὸς ἀρέσκειαν σιτεῖσθαι
 ποιεῖν. ἔπειτα δὲ τὴν ἀνθρακίαν καὶ τὰ ἐφόμενα ἐν αὐτῇ — ταιου-

τος γὰρ φιλάρετος λογισμὸς καὶ μέτριος τοῦτον εἰσῆγει — εἰκόνα τοῦ
ἐκεῖθεν πυρὸς ἐποιεῖτο καὶ τῆς τῶν ἀμαρτωλῶν ἐν τούτῳ κολά-
σεως, καὶ δακρύων ἀφορμαὶ ταῦτ' ἦν Ἀκακίῳ καὶ ἑαυτὸν ὡς κολά-
σασθῆσόμενον ἀπεκλαιέτο. εἶτα καὶ πᾶσαν ἄλλην διακονίαν γεν-
5 ναίως ὁ γενναῖος διακονήσας καὶ ὁρῶν ἑαυτὸν παρὰ μὲν τῶν φθο-
νούμενον ὡς εἰκός, παρὰ δὲ τῶν δοξαζόμενον, νουνεχῶς ἐκκλίνων
ἀμφοτέρα (ἀμφοτέρα γὰρ ἐπισφαλῆ τε καὶ ἐπιζήμια, τὸ μὲν γὰρ
τὰς τῶν φθονούντων, τὸ δὲ τὰς τῶν δοξαζομένων οἶδε βλάπτειν
ψυχάς), τὸ τοῦ λόγου φάμενος "ἄλις δρυός", ἀπάρας ἐκεῖθεν καὶ
10 διαπεράσας τὰ μακρὰ πελάγη πρὸς Παλαιστίνην καταίρει καὶ τοῖς
Ἱεροσολύμοις φοιτᾷ καὶ προσφοιτᾷ τῷ ζωηφόρῳ τάφῳ Χριστοῦ·
καὶ πάντα προσκυνήσας ἀγίως τὰ ἅγια καὶ κατατροφήσας τοῦ ἐκ
τούτων ἀγιασμοῦ πρὸς τὴν ἔρημον ἀποτρέχει καὶ πάντας τοὺς ἐν
αὐτῇ μονάζοντας διεληθὼν, τοῖς τε περὶ τὸν Ἰορδάνην οἰκοῦσιν εἰς
15 ὁμίλιαν ἐλθὼν καὶ πάντων τὰ καλὰ συλλεξάμενος, πρὸς τὸ θεῖον
→ Δάτρος ἀπαίρει ὀψόμενος χάκεϊ τοὺς εἰλικρινεῖς ἐργάτας τῆς ἀρε-
τῆς, τοὺς τηλαυγῆς ὡς εἰπεῖν ἀστέρας. ἐκείνοις λοιπὸν συγχρο-
νίσας ὅλος ἑαυτοῦ γίνεται καὶ θεῷ συγγίνεται κατιόντι διὰ φιλαν-
θρωπίαν, διὰ φιλοθεῖαν ὑψούμενος, αὐχμῶν, ἀνιπτοποδῶν, ἀγρυ-
20 πῶν καὶ τοῖς ἄλλοις ὑποπιεζόμενος. διὰ ταῦτα καὶ μᾶλλον ὑπο-
χωρεῖ, ὡς ἂν μόνοις τοῖς κρυφίοις τοῦ ὑψίστου θεοῦ αἰθρίαζοι
βλεφάροις, παρ' ὧν καὶ τὸ ἰσχύειν καὶ ἡ ἀντίδοσις ὕσῃ· τὰ γὰρ
ἐτέρως γινόμενα πρὸς τῷ ἀμίσθῳ καὶ τῇ σκηνῇ τῶν ὁρώντων
συγκαταστρέφεται.

25 6. Οὗτος τὰς ἐπὶ λαιμῷ μαγγανείας Σαμίοις ἢ Συβαρίταις
χαίρειν ἀφείς, αὐτὸς ἐφθοῖς λαχάνοις, ὡς εἴρηται, ἀποζῆν αἰρεῖται
διηνεχῶς. ὕπνος τούτῳ βραχύς· εἰς ἐπανάληψιν φύσεως οὕτως
εἴρπεν ἐπιπολαίως, ὡς ἐναργῶς ὁρᾶσθαι τὸ Σολομώντειον "ἐγὼ
καθευδῶ καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ", καὶ — τὸ τῆς παροιμίας —
30 ἐπιουστάζειν εἶχε τὸ ἀηδόνειον. τούτῳ τὸ τὰς Γραφὰς ἡμέρας τε
καὶ νυκτὸς μελετᾶν ἔργον ἄληκτον· ἐξ ὧν τί δῆποτ' ἐκείνῳ τῶν

9 ἄλις δρυός] Corpus paroemiogr. II, p. 59. 28/29 Cant. v, 2. 30 ἐπιν.
ἀηδόνειον] cf. Kock, Comic. graec. fragmenta, I, p. 773-774, ubi de ἀηδόνειοις
ὕπνος || τὸ τὰς γρ. ἡμ. τε καὶ νυκτὸς μελετᾶν] cf. Psalm. I, 2.

θείων οἷα ἴν, τί δὲ τῶν ὄσα σαφῶς ἢ πρόχειρος γλῶσσα καὶ
 ἐπιλήρηται, χαρίζεται· καὶ γὰρ ἴν τις, ὡς ὑφειμένως ἐρεῖν, τᾶλλα
 μὲν ἰδμεπί, τε καὶ ἴπιοι. τὰ δὲ τῆς ἐγκρατείας τε καὶ ἀσκή-
 σεως σφίγγου σπερρίτερος καὶ ἀδάμαντος, σεβασμιος μὲν φαινό-
 μενος καὶ ἰδιῶτων σεβασμιώτερος, ὠχρὸς τὴν ὄβιν, ἡλίοειδὸς τὴν 5
 ἰάκωιν, αἰδῶος, οἷα ἀνθρώποις μόνον ἀλλὰ καὶ ἀγγέλοις αὐτοῖς,
 ὅς θανάτῃ συνηρῶντο, καλαιὸς ὁ αὐτὸς καὶ νέος τῆ ἀσκήσει καὶ
 ταῖς ἐμφάσεσιν ἐμβριθῆς ἀνθρώποις τε καὶ τοῖς πάθεσι· καὶ γὰρ
 ἔγνω μέτρα κατηγείας τε καὶ φαιδρότητος, ὡς μήτε τὸ κατηγέας
 ἀπάνθρωπον δοκεῖν, μήτε τὸ ἀπαλὸν ἀκόλαστον, ἀλλὰ τὸ μὲν συ- 10
 νετόν, τὸ δὲ ἴμερον καὶ ὄρον τοῦτ' εἶναι κοσμιότητος, κραθέντος
 τοῦ φιλοανθρώπου τῷ ἀναστήματι. τὸ δὲ στωμύλον πάλαι παρῆκε·
 "γλῶσσα γὰρ ὄλισθος ἀνθρώποις μὴ λόγῳ κυβερνωμένη", ἐπεὶ μηδὲ
 ὀλίγοι τῷ καλῷ τοῦδε χρίματος· ταπεινὸς καὶ μετὰ τόσον ὕψος
 καὶ μετὰ τοῦ ἀκριβοῦς συμπαθέστερος, τὸ μὲν ἑαυτῷ, τὸ δὲ τοῖς 15
 πολλοῖς ἐμποιοῦμενος ὄνησιν· σοφὸς τῷ πνεύματι, τὸν λόγον προ-
 φητικὸς, εἴ τι τοῦ ἀττικίζειν τὸ προφητεύειν ἐπίπροσθεν. εἰ δὲ καὶ
 τὸ φιλοσοφεῖν μελέτη θανάτου, πόσους ἂν Σωκράτας καὶ Πλάτω-
 νας πύρρω που τῶν ἐκεῖνου ἔρποντας εἶδες ἰχνῶν; οὐδὲ γὰρ ὄλωσ
 πρόστηξος ἴν καὶ τῆ ἐγκρατεία νενέκρωτο. πρὸς δὲ τὸ σταθρὸν 20
 τοῦ κῶς καὶ βεβηκὸς τῶν φρενῶν πέτρα τις παράλιος πρὸς τὰς
 ἐπιγείας ὑπῆν, αἰεὶ μὲν ἀρασσομένη, αἰεὶ δὲ ἐρηραιομένη· εἰ γὰρ
 καὶ πολλοὺς τυχόν ἐν πνεῦμα στροβήσειε, τόνδε οὐδὲ παρακινή-
 σειεν ἅπαντα, ὅτι οὐδὲ λόγου τὸ πᾶν ἀξίων μόνον τὰ τῶν ἐπου-
 ρανίων ἐφρόνει. δύο τὰ ἀνωτάτω γένη τῆς ἀρετῆς, θεωρία καὶ 25
 πράξις, ὧν αἱ παραφυάδες ἀσύννοποι. τούτων ἢ μὲν οἷα τὰ με-
 τεώρων προτέλεια καὶ τὰ Εὐκλείδου στοιχεῖα ταῖς ἀποδείξεσιν
 ἐμβιβάζοντα, ἢ δὲ τῶν ὑπερθεν ἐντελέχεια καὶ οἷον εἰπεῖν με-
 λέτη θεώσεως· ὧν θάτερον ἐξ ὀνύχων αὐτὸς ὑπερβάς καὶ τὸν
 στοιχειώδη καὶ καθηλοῦντα φόβον τῷ τῆς ἀγάπης τελείῳ περι- 30
 πυκάσας ὄλος ἴν νοητός, ὄλος ἐπῆρτο τοῖς μετεώροις· καὶ ὥσπερ
 τὴν Ἴριν ὁ μῦθος ἐπὶ γῆς βαίνειν καὶ οὐρανόθεν στηρίζειν λέ-

13 γλῶσσα - κυβερνωμένη] Photii opusculum paraeneticum; ed. L. Sternbach.
 Cracoviae 1898, p. 18, n° 151. 24 ἀρασσομένη A || ἐρηραιομένη A.

γεται κεφαλὴν, οὕτω γῆ τε καὶ σαρκὶ τελῶν ἔτι τοῖς οὐρανίοις
διέτριβεν· εἶπες ἂν αὐτὸν ἰδὼν ὅλον εἶναι ψυχῆν, οὐδὲν ἢ ὅτι
βραχὺ τοῦ χόου ἐπαγόμενον. τοιοῦτος, ὅσον ἀγεννεῖ λόγῳ, ὁ μέγας
ὄντως τὴν ἀρετὴν Ἀθανάσιος, ἐπεὶ γὰρ οὐ μόνον ὑπὲρ ἔκφρασιν.

5 ἀλλὰ καὶ διανόησιν τὰ τούτου πέφυκε κατορθώματα.

7. Ἐπεὶ δ' ἄλλις ἔχειν ἔδοξεν αὐτῷ τῶν τοῦ Λάτρου καλῶν,
ἐκεῖθεν ἀπάρας πρὸς τὸν τοῦ Αὐξεντίου βουρὸν παραγίνεται, τὸν
ἀντικρὺ Βυζαντίου πρὸς ἕω κείμενον· ἐκοσμεῖτο γὰρ τότε κάκεῖνος
πολλοῖς καὶ θεσπεσίοις ἀνδράσιν, ἐν οἷς ὑπερέλαμπον Ἡλίας ἐκεῖνος
10 καὶ Νεῖλος ὁ Ἴταλὸς καὶ ὁ Λιπεντρηνὸς Ἀθανάσιος, οἷς καὶ πρὸς
βραχὺ συγγινόμενος πρὸς τὸ Γαλήσιον ἀποτρέχει καὶ πρὸς τῆ μονῆ
φοιτᾷ τοῦ μακαρίου Λαζάρου. ἄσμενος ἀσμένως εἰσδέχεται παρὰ τῶν
ἐκεῖσε ὡς νεανίας μάλα καλὸς καὶ στερρόος· μέτεισι κάκεῖ πᾶσαν
15 διακονίαν σπουδαίως ἅμα καὶ φιλοκάλως καὶ ποτε τῷ τῆς δειλίας
πάθει σφοδρότερον συσχεθεῖς, ὡς ἔλεγεν ὁ ἀείμνηστος, ὡς μὴ μόνον
ἐν νυκτὶ ἀλλὰ καὶ ἐν ἡμέραις αὐταῖς δεδιττεσθαι, γενναίως
ὁ γενναῖος ἀντέστη πανσόφως καὶ προθέλυμνον τὸ πάθος ἐξέετεμε.
μετὰ γὰρ τὰς τῶν ἀποδείπνων εὐχὰς λάθρα συναγῶν τὰ τῶν
20 ἀδελφῶν περιβόλαια καὶ κατερχόμενος τὸ κρημνῶδες ἐκεῖνο τοῦ
λιθοστρώτου ὄρους καὶ δύσβατον, καὶ πρὸς τὸν παραρρέοντα τῆ
ὑπωρεῖα τούτου χεῖμαρρόν εισερχόμενος καὶ ῥύπτων ταῦτα καὶ
ἀποπλύνων μάλα καλῶς καὶ ἐπιδεξίως καὶ πάλιν ἐπωμιζόμενος
ταῦτα ἀνήρχετο πρὸς τῆ μονῆ καὶ τῷ τῶν μεσονυκτίων ὕμνων
τοῦ ξύλου κρούματι πρῶτος πάντων ἐν τῆ ἐκκλησίᾳ ἠύρισκετο καὶ
25 πάντων ὕστερος ταύτης ὑπεχώρει καὶ τύπος ἦν καλοῦ τοῖς ὀρώσι
καὶ φθεγγομένη καὶ σιωπῶσα παραίνεσις. ὅθεν καὶ πεῖραν δοῦς
ἱκανὴν ὁ θεόπνευστος τῆς θεαρέστου τούτου διαγωγῆς καὶ τὰς τῶν
ἀδελφῶν συνειδήσεις μάρτυρας τῆς αὐτοῦ πολιτείας κτησάμενος
(ὀδηλον γὰρ ἡ ἀρετὴ τὸν κεκτημένον ποιεῖ, καθάπερ ἡ λαμπὰς
30 τὸν φέροντα, κἂν πολὺ τὸ τοῦ φθόνου περιθῆγη σκότος) καὶ πάντας
πληροφορήσας ἐφ' ὅλοις ὀκτώ ἔτεσιν, ὡς ὁ μοναχὸς Ἰλαρίων ὁ
κλινῆρης ἐπὶ πλείστοις ἔτεσι διαρκέσας πρὸς τῆ μονῆ τῆς ἁγίας

10 λεπεντρηνός Β.

27 τούτου pro αὐτοῦ ΑΒ.

Ἀναστάσεως ἐκεῖσε τότε παρὼν διηγεῖτό μοι, ἀμφιέννυται παρ' αὐτῶν τὸ σχῆμα τῆς τοῦ μονήρους βίου τελειότητος καὶ Ἀθανάσιος ἀντὶ Ἀκακίου μετονομάζεται ὁ τῆς ἀθανασίας ὄντως διάπυρος ἐραστής. χειροτονεῖται διάκονος καὶ πρεσβύτερος οὐχ ἐκὼν ἀλλὰ βιασθεῖς, οὐ διώξας τὴν τιμὴν ἀλλ' ὑπὸ τῆς τιμῆς 5 διωχθεῖς, οὐ κοσμηθεῖς ὑπ' αὐτῆς ἀλλὰ ταύτην θεαρέστως κοσμήσας εὖ μάλα ὁ προωρισμένος καὶ πρὸ γενέσεως. τῆς ἐκκλησίας ἄρχειν ὑπὸ πάντων προκρίνεται καὶ προκρίθεις καὶ ταύτην δεξάμενος οὐ κατήσχυνε τοὺς προκρίναντας, ἀλλ' ἔργοις τὴν ἐκλογὴν ἐπιστώσατο ὡς καλήν, ὡς κατὰ γνώμην θεοῦ γεγνουῖαν, ἐπὶ δέκα 10 ἔτεσιν οὐ πλεῖον ἢ ἔλαττον διατελέσας ἀόκνως ὁ στερρός καὶ γνώμην καὶ φύσιν καὶ ψυχὴν Ἀθανάσιος. εὐρῶν δὲ βίβλους, ὡς ἔλεγε. πάνυ μὲν πολλὰς, πάνυ δὲ διαφόρους καὶ μὴ τοῖς πολλοῖς γνωσκομένας (ἐπλούτει γὰρ ταύτας ἐπεικῶς τὸ Γαλήσιον), πάσας διῆλθε τρίτον, ἐνίους δὲ καὶ τετράκις τούτων, ὡς οὐ μίαν ἄλλος 15 τῶν ὄκνη συνισχημένων κηφῆνων δίκην ἐν τοῖς σίμβλοις τῶν μελισσῶν· κἀντεῦθεν συνελέξατο σοφίαν πᾶσαν πνευματικὴν καὶ οὐράνιον, πρᾶξιν πᾶσαν καὶ θεωρίαν θησαυρίσας ἐν ἑαυτῷ καὶ ἀναβάσεις ἐν καρδίᾳ τιθέμενος. ἀγρυπνίαις δὲ καὶ νηστείαις μακραῖς ἐκτῆκων τὸ σῶμα θεωρίας ἠξιοῦτο ὡς καθαρὸς· “μακάριοι γάρ”, φη- 20 σίν, “οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται”· τοῖς γὰρ τοιούτοις θεός, ὡς οἶδεν, ὀπτάνεται, μὴ ὅτι γε τοῖς κατεβλακευμένοις καὶ κάτω νεύουσι καὶ οἷς ὁ ζόφος οὗτος ἐπιπροσθῆ καὶ τὸ παχὺ τοῦτο σαρκίον πρὸς τὴν τοῦ ἀληθοῦς κατανόησιν, ἀλλὰ τοῖς 25 λίαν ὑψηλοῖς τε καὶ φιλοθέοις.

8. Καὶ ποτε περὶ μέσας νύκτας, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ἐξεῖπεν ὕστερον, ἀγρυπνίσων ἀπῆει τοὺς νεωκόρους καὶ πρὸς τῷ νάρθηκι προσευχόμενος διακαῶς, ὡς εἶχε τῇ πρὸς Χριστὸν διαπύρῳ ἀγάπῃ, καὶ τῇ εἰκόνι τούτου ἐνατενίζων μετὰ δακρύων ἐπὶ σταυροῦ τεταμένη, τοῦ φρικτοῦ καὶ ἀκούσματος καὶ θεάματος, φωνῆς ἀκούει 30 φρικτῆς, φρικτῶς ἐκ τῆς εἰκόνος λεγούσης· “Ἐπειδὴ φιλεῖς με, λοι-

1 παρὼν pro παρόντι AB. 7 προγενέσεως A. 18/19 ἀναβάσεις κέ] Psalm. lxxxi, 6. 20/21 Matth. v, 8. 23 ἐπιπροσθεῖ A.

πὸν Ἀθανάσιε, ποιμανεῖς μοι λαὸν περιούσιον". ὁ δ' εὐθύς ἀκούσας
πρηγῆς καταπίπτει, μύσας μὲν τὰ χεῖλη, καρδίας δὲ βοᾷς ἀλαλή-
τοις σὺν δάκρυσιν ἐπὶ πολὺ τὸν ἐσταυρωμένον ἔξυμνῶν κύριον,
ἕως ἂν οἱ νεωκόροι τῷ συνήθει τοῦ ξύλου κρούματι τοὺς μονα-
5 χούς πρὸς τοὺς μεσονυκτίους ὕμνους συνήθροισαν. ὅθεν τὸ ἀπ'
ἐκείνου περιφέρων ἐν χεῖλεσιν οὐ διέλιπε τὸ "Τὸν ἐσταυρωμένον
μου Χριστὸν Ἰησοῦν". τί τούτου τοῦ μυστηρίου φαίη τις ἂν τοῦ
πρὸς τὸν κορυφαῖον Πέτρον ἀνόμιον, εἰ μὴ καὶ χαριέστερον τολ-
μήσαιμι τοῦτ' εἰπεῖν; ἐκεῖνος μὲν ἐρωτώμενος εἰ φιλεῖ, φιλεῖν
10 ὠμολόγει καὶ ποιμαίνειν διεκελεύετο (ὑπερ σύμβολον τῆς πρὸς
Χριστὸν φιλίας ἐστὶν ἀψευδέστατον). οὗτος δὲ καὶ μὴ ἐρωτώμενος
παρὰ τοῦ πλάσαντος καταμόνας τὰς καρδίας ἡμῶν καὶ ταύτας ἐτά-
ζοντος ὡς καθαρῶς φιλῶν ποιμαίνειν προστάσσεται· κάκεῖνος μὲν
τρὶς ἐρωτηθεὶς λυπεῖται καὶ ἀθυμίας πληροῦται καὶ τῷ καρδιογνώ-
15 στη τὸ πᾶν ἀνατίθῃσι, "Σὺ" λέγων "οἶδας, σὺ γινώσκεις, ὅτι φιλω
σε". οὗτος δὲ κληθεὶς δευτέρον, ὡς προῖων ὁ λόγος δηλώσει, οὐ
λελύπηται, οὔτε μὴν σεσάλευται τὴν διάνοιαν, οὐδὲ τότε ἔξεϊπέ τισι
τὸ μυστήριον, ἀλλ' ἀνέκφορον διετήρησεν ἐπὶ συχνοῖς ἔτεσιν, ἕως
ἂν πάλιν ἡ ὁμοία ὄψις καὶ ἀκοή τούτῳ γέγονε πρὸς τῷ τοῦ Γά-
20 νου ὄρει κρυφιομύστως ὀμιλοῦντι θεῷ, δηλούσης οἶμαι τῆς θείας
ἀκοῆς τε καὶ ὄψεως, ἐκ δευτέρου γεγονυίας, τὴν εἰς τὸν θρόνον
ἐκ δευτέρου ἀνάβασιν, ψήφῳ θεῖα προορισθείσης. ἀλλ' ἐπειδὴ κακο-
παθείας ἔτι μᾶλλον ἤρα καὶ βίου τὸ παράπαν ἠναγκασμένου, ἔρω-
τε αὐτὸν ὁ τῆς ἡσυχίας ἐκράτει, πρὸς τὸν Ἄθωνα παλινοσσεῖ καὶ
25 βίον ὑπέρχεται μοναδικὸν καὶ τοῖς πολλοῖς ἄμικτον, φιλοπονώτα-
τόν τε καὶ συντονώτατον, ἄσχευον, ἀπέριττον, μικροῦ δεῖν καὶ
ἄυλον, πάσης παρακλήσεως ἀνθρωπίνης ἀπερβρωγότα, μόνος μόνῳ
προσομιλῶν θεῷ καθαρῶς τῷ πάσης ἐπέκεινα καθαρότητος· αὐτὴν
δὲ τὴν μονίαν — ὄλωσ λυπηρὰ καὶ ἄστεκτος καὶ πνιγώδης — ἴσασιν
30 οἱ πεπειραμένοι σαφῶς· ἔχει γὰρ αἰεὶ πρὸς τῇ ἄλλῃ κακοπαθείᾳ
καὶ τὰς ἐκ τῆς τῶν δαιμόνων διηνεκοῦς ἐπιθέσεως ἐπιφερομένας

8 ἐπιπολὸ A. 4 οἱ] deest in B. 5 τοσπεκείνου. A 12 τοῦ πλάσ. κατ.
τ. καρδίας] Psalm. xxxii, 15 || ἐτάζοντος] cf. Psalm. vii, 10. Paral. 1, xxviii, 9.
9/15 Iohan. xxi, 15-17. 22 προορισθείσης pro προορισθείσαν AB. 23 τὸ om.
B, τοπαράπαν A. 24 παλινοσσεῖ AB.

ἀκίδας, καὶ τούτων οὐ τὰς ἐκ φαντασίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐξ ἀληθείας ἀνέδην ἀπαντώσας· πολὺν γὰρ τοῖς δαίμοσιν ἀνάπτει τὸν φθόνον τὸ φιλέρημον καὶ φιλάρετον καὶ ἡ πολλὴ πρὸς ταῦτα νεύσις τε καὶ οἰκειώσεις. ἀλλ' ἐκεῖνος τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ τεθωρακισμένος βέλη νηπίων ταῦτα καὶ καπνοῦ σιὰς καὶ φόφους 5 κενούς καὶ — τὸ τοῦ λόγου — ἀδεές δέος ὡς εἰκὸς ἐλογίζετο· κατετρύφα μὲν οὕτως ταῖς ἐρημίαις τοῦ Ἄθω καλῶς καὶ βίον εἴλκε τοῖς πολλοῖς ἀπαράθετον, ἰδρώτων ἐξαισιῶν καὶ πόνων, βασιλείαν οὐρανῶν ἐξωνοῦμενος.

9. Ἐπεὶ δ' ὁ τῶν ζιζανίων σπορεύς, ὁ κοινὸς ἀρχῆθεν τοῦ 10 γένους πολέμιος, ὁ τὴν ἀπώλειαν ἱμερόμενος τοῦ χριστωνόμου λαοῦ, τὴν τῶν πνευματομάχων Ἰταλῶν ἀίρεσιν τῇ τοῦ κρατοῦντος ψυχῇ λεληθότως ἐνέσπειρε καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐτάραξε καὶ Βέκκον ἐκεῖνον τὸν ἀνιερὸν τοῖς ὕψηλοῖς τοῦ πατριαρχείου θώκοις φέρων ἐνίδρυσε καὶ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐκύκησε καὶ κατέτεμε 15 καὶ πάντα τὸν κόσμον ἀκοσμίας ἐνέπλησε καὶ συνέχεεν (εἶπεν ἄν τις προσφόρως ἐπὶ τούτοις· “συνῆλθεν Ἀτταγᾶς Νουμηνίῳ”) καὶ πάντες φυγάδαι καὶ μετανάσται γεγόνασιν, ὅσοι μὴ πεπώκασι τὸ τῆς ἀνατροπῆς θολερὸν τῆς αἰρέσεως ἐκεῖνο πόμα, καὶ διηρπάγησαν μὲν οὐσίαι, ἐστενοχωροῦντο [δὲ] τὰ δεσμωτήρια τῷ πλήθει τῶν 20 κατακλείστων καὶ πάντα θορύβου καὶ ταραχῆς ἐπληρώθησαν —, τότε δὴ τότε καὶ ὁ στερρόδς καὶ γνώμην καὶ φύσιν καὶ ψυχὴν Ἀθανάσιος πάλιν πρὸς τὸ Γαλήσιον ἀποτρέχει καὶ φανείς ἐκεῖσε θυμηθῆς πάντας ἐνέπλησεν, ἐκ πολλοῦ ποθοῦσι τοῦτον θεάσασθαι· ὅσῳ γὰρ χρόνιος, παρὰ τοσοῦτον δὴ καὶ ἀσπᾶσιος συγγίνεται τοῖς 25 ἐκεῖ θεοφοροῦμένοις ἀνδράσι. κοινολογεῖται περὶ τῆς νεοφανοῦς αἰρέσεως, συμβούλοις χρῆται τοῖς ὑπερέχουσι καὶ πρὸ πάντων Γαλακτίωνι τῷ κλεινῷ καὶ ὁμολογητῇ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορυχθέντι παρὰ τῶν τυραννούντων διὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς ὀρθῆς

2 ἀναίδην A. 5 βέλη νηπίων] Psalm. lxxiii, 8 || καπνοῦ σιὰς] Suidas s. v. 6 ἀδεές δέος] cf. Platonis sympos. p. 198A «ἀδεές πάλοι δέος δεδιέναι». 17 συνῆλθον AB || ἀτταγῶν A, νομηνίων A, νομηνίων B. Cfr. Corpus paroem. I, p. 507. II, p. 212. 18 φυγάδαι] sic AB. 20 δὲ inserui 22 τότε deest in B. 24 ποθοῦσι pro ποθοῦντας AB.

πίστεως καὶ τὸ μὴ συνδέσθαι τῇ κοινωνίᾳ τοῦ μνημοσύνου τοῦ
μιαροῦ πάπα καὶ καταπατῆσαι τὴν ἀγίαν τοῦ Εὐαγγελίου φωνήν,
τὴν λέγουσαν “τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπο-
ρεύεται”, οὐ μὴν δὲ καὶ ἐξ οὐοῦ, ὡς οἱ πνευματομάχοι φασὶν Ἴτα-
5 λοί· ἀλλὰ δὴ καὶ Ἰσαὰκ τῷ ἐπικεκλημένῳ Γαράρη, ἀνδρῶπι τὴν
κενήν δόξαν καὶ τὴν ψευδομένην εὐημερίαν διαπτύσαντι, ὡς ὀλίγοι
τῶν πάλαι σπουδαίων καὶ φιλαρέτων. βιαζόμενος γὰρ παρὰ τοῦ
κρατοῦντος τὸν ὑψηλὸν καὶ ἐπίφθονον τοῦ πατριαρχείου ἀναβῆναι
θρόνον — τῆς ταπεινώσεως τοῦ ἀνδρός! —, ἤττων γενόμενος τῆς
10 ἐπουρανίου δόξης, τὴν γενειάδα τεμῶν τῷ βασιλεῖ πέπομφεν,
ἐπισκήψας εἰπεῖν τῷ κρατοῦντι, ὡς “Εἰ βούλει πατριάρχην ποιῆσαι,
ταῦτα δὴ ποιήσον”.

10. Τούτοις δὴ συγγερόμενος καὶ συνδιασκεφάμενος μετ’ αὐτῶν
καὶ πλείστων ἄλλων θεοφιλῶν μοναχῶν τὰ προσήκοντα τῇ ἀνω-
15 μαλίᾳ καὶ συγχύσει τῶν πραγμάτων, ἀπάρας ἐκεῖθεν τὸ τοῦ Γάνου
ὄρος καταλαμβάνει ὡς ἄλλος Μωσῆς τὸ Σίναιον, τῇ διὰ Χριστὸν
πτωχεῖα καλλωπιζόμενός τε καὶ σεμνυόμενος. οὐχ οὕτω Γύγης
ἐνεκαυχᾶτο τῇ στροφῇ τῆς σφενδόνης, μεθ’ ἧς Λυδῶν ἐτυράνησεν.
ἢ Πηλεὺς ἐπὶ τῇ μαχαίρᾳ, ὡς οὗτος ἐπὶ τῇ ἐκουσίῳ πενίᾳ καὶ
20 τῇ τεθλιμμένη ὀδῷ. πρὸς τινα δὲ χειμάρρουν κατασκηνοῖ, ἔνθα δὴ
καὶ πρῶτον τὸ διδασκαλεῖον τῆς ἀρετῆς καὶ τοὺς προσερχομένους
θεῷ παρ’ αὐτοῦ προτρέπεται πῆξαι καὶ πάντας τοὺς φοιτῶντας
εἰσδέχεσθαι· καὶ πρῶτον μὲν Εὐθύμιον δέχεται τὸν χρηστόν, Ἰώβ
τε καὶ Ἰάκωβον, Θεοδόσιον καὶ Λεόντιον, περὶ ὧν μικρὸν ὕστερον
25 διηγῆσομαι· τὸν γὰρ Μαλαχίαν παρήμι, διὰ τὸ δύστροπον τοῦ
ἀνδρός καὶ κακόσχολον· τὸν μέντοι Εὐθύμιον, νήπιον ἀπορφαν-
σθέντα καὶ προσδραμόντα τῷ ναῷ καὶ προσκλαίοντα τῇ εἰκόνι τῆς
Θεοτόκου, λαβομένη τῆς χειρὸς ἢ πάναγνος Θεοτόκος, “Μὴ λυποῦ,
τέκνον”, ἔφησε· “μετὰ σοῦ γὰρ εἰμι”. αὐτὸς μοι διηγείτο καὶ
30 περὶ τοῦ Ῥαιδεστηνοῦ Ἰακώβου, ὅτι “Παρὰ τοσοῦτον ἔλαμψε τῇ

2 πάπα AB. 3 Iohan. xv, 26. 13 συγγινόμενος AB. 17/18 Γύγης —
τῆς σφενδόνης] cf. Platonis Rep. II, 359-360. 18 ἐτυράνησεν B. 19 ἢ Πη-
λεὺς ἐπὶ τῇ μαχαίρᾳ] Suidas s. v. Πηλέως μ. 20 τεθλιμμένη ὀδῷ] cf. Matth.
vii, 17.

ὑποταγῇ καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου ἡγαπήθη σχεδὸν
 ὡς ἄλλος τις Ἀκάκιος, ὁ ἐν τῇ θείᾳ βίβλῳ τῆς Κλίμακος ἐμφερόμε-
 νος, ὥστε ῥαδίως ἔχειν καὶ αὐτὸν ἐκ τάφου πυθομένῳ τῷ διδασκάλῳ
 ἀνταποκρίνεσθαι· ἔλεγε γὰρ ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀθανάσιος ἡμῖν, ὅτι 5
 "Ἐπεσθέ μοι πρὸς τὸν τάφον τοῦ Ἰακώβου, ἵνα φωνήσω αὐτόν, καὶ
 τότε εἴσεσθε τὸν ὑποτακτικόν, ὅποῖος ἐστίν. ἡμεῖς δὲ φόβῳ συσχε-
 θέντες, ὡς εἰκός, ἀπεσιωπήσαμεν, ἰδόντες τοῦτον βαδίζοντα πρὸς τὸν
 τάφον ἐπὶ πλεῖστον τεθαρρῆμένῳ ποδί". τοιοῦτους ἀρχῆθεν τοὺς μα-
 θητάς ἐκτίησατο Ἀθανάσιος· τοιαύτας ἀπαρχάς τῶν πνευματικῶν
 αὐτοῦ γεννημάτων προσέφερε τῷ θεῷ. φοιτῶσι παρὰ τοῦτον καὶ 10
 ἄλλοι συχνοί, Θεοφάνης καὶ Θεοδώριτος οἱ κλεινοὶ καὶ κατ' ἔχοντες
 τῷ διδασκάλῳ ἐπόμενοι, ἐκμαγεῖον ὡς ἀληθῶς τοῦ βίου φανέντες
 Ἀθανασίου, ὡς ἐκ τῶν κλάδων τὴν ῥίζαν ἐπιγινώσκεισθαι. ἐπὶ
 τοσοῦτον γὰρ ὁ ῥηθεὶς Θεοδώριτος ἔλαμψεν, ὡς μὴ μόνον τοῖς 15
 ἐν τέλει πᾶσιν, ἀλλὰ καὶ βασιλεῦσιν αἰδέσιμος χρηματίζουσι, ταῖς
 ἀποκαλύψεσι καὶ θεοσημείαις καὶ ταῖς προρρήσεσιν ἄλλος τις προ-
 φήτης θεοῦ γνωριζόμενος· πολλάκις γὰρ τοῖς κρατοῦσι τὰ μέλ-
 λοντα προκατήγγελλε, καὶ βοηθῶν οὐκ ἀνῆκε τοῖς πάσχουσι καὶ
 ἐπαμύνοιν τοῖς ἀδικουμένοις, μεγίστην καὶ οὗτος πρὸς τὸν πατέρα 20
 τὴν ὑποταγὴν καὶ εἰλικρινεστάτην πρότερον ἐνδειξάμενος· οὐχ οὕτω
 γὰρ κηρὸς τὸν τύπον τοῦ δακτυλίου πρὸς ἀκρίβειαν λάβει, ὡς οὗτος
 τὸν βίον τοῦ πατρὸς ἀνεμάξατο. Θεοφάνης δὲ ὁ θεσπέσιος πρὸς
 τοῖς ἄλλοις, οἷς πολλοῖς καὶ μεγάλοις ἐκέχρητο, ἀγαθοῖς τῷ
 τῆς ἐλεημοσύνης καλῷ κεκόσμητο πλεῖστον, καὶ τοῦτ' ἐπέλαμπε 25
 τῇ τούτου ψυχῇ ὡς ἰδιαίτατόν τι δῶρον ἐκ Θεοῦ χαριέστατον.

11. Ἐντεῦθεν τῆς Ἀθανασίου φήμης καταφανοῦς ἤδη γενο-
 μένης καὶ ὡσπερ τινὸς εὐώδους ὁσμῆς πανταχόσε διαδοθείσης καὶ
 ἀστέρος δίκην ἀνά τὸ ὄρος τοῦ Γάνου λάμποντος, συνέρβρον παν-
 ταχόθεν ὄσοι εὐπλαστοὶ τὴν καρδίαν, ἀντίτυπόν τε πονηρίας οὐδὲν 30
 ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ τρωθῆναι μᾶλλον τῷ τοῦ καλοῦ ἔρωτι τὴν ψυ-

2 Ἀκάκιος] cf. Κλίμαξ Ἰωάννου, ed. Σωφρονίου ἐρημίτου (Constantinopoli 1888).
 p. 47. 3 πυθομένου B. 8 ἐπὶ πλεῖστον om. B. 19 ἐπαμύνοιν pro ἐπαμύ-
 νων AB || καὶ] δὲ B. 27 ὡσπερ τινος A || εὐώδης B || διαδοθείσης A.

χήν ἐπιτήδαιοι, καὶ τῇ σειρῇνι τῆς αὐτοῦ χρηστότητός τε καὶ ἰλαρότητος ἀλισκόμενοι μένειν παρ' αὐτῷ ἡγάπων καὶ ὑπ' ἐκείνῳ καθηγητῇ καὶ διδασκάλῳ τὴν ἀρετὴν ἀσχεῖσθαι. τούτους πάντας ἐδίδασκεν ὁ πατήρ μὴ μικροψυχεῖν, μηδὲ τῶν ἐπιπόνων τῆς ἀρε-

5 τῆς καταρράθυμειν ἔργων, ἀλλ' ἐν προσεχείᾳ πάσῃ καὶ διακρίσει τῆς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἔχουσαι πολιτείας καὶ πρὸς τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας εὐψύχως ἀνταγωνίζεσθαι. προηγουμένως δὲ ὑπετίθει μὴ ἑαυτοῖς ὄλως θαρρῆναι, ἀλλὰ τῆς ἄνωθεν ἐκκρέμασθαι βοηθείας. πρὸς δὲ καὶ μέθοδον αὐτοῖς εἰσηγεῖτο, δι' ἧς δυνατοὶ ἔσονται

10 τὰς τε προλήψεις ἀπομανθάνειν τὰς ἐμπαθεῖς καὶ τὰς ἐπισπορὰς τῶν λεληθότως ἐπεισιόντων παθῶν ἀποτρέπεσθαι. τούτων ὁ μέγας οὐ μόνον εἶχε τὰς μαρτυρίας ἐκ τῶν θείων Γραφῶν, ἀλλὰ καὶ οἰκοθεν μᾶλλον ἐκ τῆς βίβλου τῶν ἑαυτοῦ πράξεων. πρὸς τούτοις παρῆναι μὴδὲν ἄδηλον παρὰ τοῦ πατρὸς ἔχειν, μὴ πράξιν, μὴ

15 λογισμὸν δεξιὸν ἢ ἐτέρως ἔχοντα, μηδὲ ποιεῖν τι αὐτῷ ἀνεκλάλητον, ἀλλὰ πάντα ἀπόρρητα πρὸς ἐκεῖνον εἶναι ῥητά, καὶ τοῦτο νυκτός τε καὶ ἡμέρας ἀπαρалаίπτως γίνεσθαι, καὶ μηδὲ τῶν εἰς κτῆσιν ἄδηλόν τι αὐτῷ εἶναι, μέχρι καὶ ῥαφίδος αὐτῆς, μηδὲ πρόσοδον μηδαμοῦ ἐξεῖναι τινα τὸ παράπαν ποιεῖσθαι, εἰ μὴ πρότερον

20 αὐτὸς γνοὺς ἐπιτρέψῃ. ἐντεῦθεν οἱ ἀδελφοὶ διδάσκονται μὴδὲν, μὴ μικρόν, μὴ μέγα, μὴδ' ὅτιοῦν πράττειν, εἰ μὴ πρότερον τῆς τοῦ πατρὸς εὐλογίας τύχῃσι καὶ εὐχῆς· οὐ γὰρ οὕτως ἴσχυες καὶ σειρῆνες καὶ τὰ περίκλυτα θέλγητρα μετατιθέναι εἶχον τὰ δοκοῦντα σφίσι καὶ τὰ πάλαι τισὶ δι' ἐφέσεως, ὡς ἡ τοῦδε γλώττα πρὸς

25 ἀρετὴν τοὺς ἐπαίοντας ἀκριβῶς· οὐχ οὕτω συριγμὸς ὄφως ἐξεκαλέσατο μύραιναι καὶ χερσαίαν τὴν πόντιον ἔθετο, ὡς οὗτος καὶ βραχυλογήσας ἐνιαχοῦ εἰς ἑαυτὸν τὸ ὀμιλοῦν ἀνηρτήσατο· ἐκ γὰρ τῶν ὠτων ἠώρει τὸ ἀκροώμενον. ὦ γλώττης ἐκείνης μελισταγοῦς! ὦ ῥημάτων ἐκείνων ἡδυφραδῶν, ὑφ' ὧν ἴσημι πολλάκις ὠφελή-

30 μένος! μάννα γὰρ οὐράνιον, ἢ ἀγγέλων ἄρτος, τὰ θεῖα τούτου διδάγματα. ἔργον καὶ τοῦτο τῆς Ἀθανασίου γλώττης, τὸ σιτεῖσθαι

6/7 πνεύματα τῆς πονηρίας] cf. Ephes. vi, 12. 19 τοπαράπαν Α. 20 ἐπιτρέψει Α.

τῆς ἡμέρας ἀπαξ δεῖ τὸν μονάζοντα, παραδεδομένον ἄνωθεν, ὡς ἔλεγε πατρικῶς· οὐ μὴν δὲ τῇ νηστείᾳ μόνῃ θαρρῆναι, κατολιγωρεῖν δὲ τῶν λοιπῶν ἐντολῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν τῇ ψυχῇ συμφύτων καθαρεύειν παθῶν, ἄγγειν τε θυμὸν καὶ διαδρῦπτειν πεινώσει τὸν ἄρτον καὶ τὴν τοῦ ἐσταυρωμένου Χριστοῦ μιμεῖσθαι ταπεινώσειν 5 ἐν ἀγάπῃ ἀνυποκρίτω, ἐπεὶ καὶ ἐν ταύταις ταῖς τρισὶν ἀρεταῖς δοξάζεται ἡ τριάς, ἀγάπης, ἐλέους καὶ ταπεινώσεως. τούτων χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν κύριον· ὥσπερ γὰρ ὁ κράνος καὶ θώρακα περιχειμένος καὶ ξίφος καὶ ἄμφηκες χειριζόμενος καὶ ἵππον ἀναβαίνων πολεμιστὴν καὶ ἀράβιον οὐκ ἂν δικαίως στρατιώτης κληθήσεται, εἰ μὴ καὶ τοῖς ἐχθροῖς εἰδείῃ συρρήγνυσθαι καὶ συγκόπτειν τῶν ἀντιφρόνων τὰς φάλαγγας, οὕτω δὴ καὶ ὁ νηστεία χρώμενος οὐ μὴν καὶ προβαίνων εἰς ἀρετῶν τελειότητα μάτην ἰσχναίνει καὶ ὠχρίᾳ· εἰ γὰρ τὸν Φαρισαῖον δις Σαββάτου νηστεύοντα καὶ τὴν τῶν ὄντων μετιόντα δεκάτευσιν ἢ μεγάλαυχος τῶν 15 κατορθωμάτων κατέκρινεν ἀπαρίθμησις, ὁ δὲ βραχὺς στεναγμὸς τὸν τελώνην ὑπὲρ αὐτὸν ἐδικαίωσε, πῶς ἂν μονάζοντα νηστεύειν καὶ μὴ ταῖς λοιπαῖς θεόπειθέσι πράξεσι συστοιχοῦμενον τὸν μετιόντα τῷ θεῷ καταλέξειε; καλὸν μὲν γὰρ ὡς ἐν κναφεῖῳ τῇ νηστείᾳ τὸ δερμάτινον τοῦτο γνάπτειν χιτῶνιον, τὴν σάρκα φημί 20 τὴν θνητὴν καὶ ἀντίτυπον, ἣν ἠμφίασεν ἡμᾶς ἡ παράβασις· ἄμεινον δέ, εἰ καὶ τῶν ἐντολῶν ἐγγράφει τις αὐτῷ τὴν δεκάλογον καὶ ὡσεὶ δερρῖν διελίττει θεόγραφον, ὁδῶ δὲ προῖων καὶ σύμφυτος γένοιτο τοῖς πάθεσι τοῦ Χριστοῦ καὶ κοινωνὸς τῆς αὐτοῦ βασιλείας καὶ τῆς θεώσεως. σὺν τῇ νηστείᾳ λοιπὸν δεόμεθα καὶ τῆς 25 ἀδιαλείπτου προσευχῆς τε καὶ προσοχῆς, ὅτι οὐ μόνον προστέτακται ὁ Ἄδὰμ “ἐργάζεσθαι”, ἀλλὰ “καὶ φυλάσσειν”· ὅπερ ἐστὶν ἡ προσοχή· ὡς γὰρ τὸν σίδηρον ἀψηλάφητον οἶδε ποιεῖν ἢ τοῦ πυρὸς ἐνέργεια καὶ συνάφεια, οὕτως αἱ συνεχεῖς προσευχαὶ τὸν νοῦν ἄφαστον παρασκευάζουσι τοῖς πονηροῖς δαίμοσι τε καὶ λογισμοῖς· 30 καὶ εἰ τοῦ θεοῦ ἐφιέμεθα εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι, σπουδάσωμεν μὴ προδοῦναι τοῖς πάθεσι τὴν ψυχὴν, ἀλλ’ οἰκητήριον ποιῆσαι τοῦ

10 ἀράβιον Α. 14/17 cf. Luc. xviii, 10-14. 27 Gen. ii, 15 || ὅπερ ἐστὶν Α.

ἀγαθοῦ πνεύματος ἐν τῷ ἀδιαιλίπτως προσεύχεσθαι. ταῦτα τῆς κα-
λῆς καὶ ψυχῆς καὶ γλώττης Ἀθανασίου τὰ θεόπνευστα λόγια, ἐκ
πολλῶν μὲν ὀλίγα, γεῦμα δ' ὅμως τῆς ἐκείνου πνευματικῆς σο-
φίας καὶ τοῦ θεωρητικωτάτου νοός. ὅθεν οὐ μόνον τὴν φύσιν τῶν
5 ἀρρένων ἤλειψε πρὸς τὰ σκάμματα τῆς ἀσκήσεως, ἀλλὰ καὶ γυ-
ναϊκας ἀνδρίσασθαι, προσελθούσας τούτῳ καὶ τῶν τῆς διδασκαλίας
ναμάτων πλησμίως τούτου ἐμφορηθείσας, ἀνέπεισε σκύβαλα μὲν
ἠγγήσασθαι πάντα, ὑπερφρονῆσαι δὲ κόσμου, ὑπεριδεῖν δὲ πᾶσαν
σαρκικὴν ἀνάπαυσιν, νεκρωθῆναι τε βίῳ παντὶ καὶ τὸν σταυρὸν
10 ἀραμέναις ζῆσαι καὶ ἀκολουθῆσαι Χριστῷ· ὑπὸ καθηγητῆ καὶ ποι-
μένι τούτῳ καὶ ὁδηγῷ τῷ αὐτῷ κανόνι καὶ τύπῳ στοιχειωθεῖσαι
τῷ τῶν ἀνδρῶν, καὶ μέχρι σήμερον διασφύζουσαι τὸν κανόνα τὸν
τῆς ἀσκήσεως (ᾧφθισαν δὲ καὶ ἐν αὐταῖς ὑπερέχουσαι τὴν ἀρε-
τήν), πᾶσαι τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς ἐρῶσαι γνησίως καὶ εἰσέτι
15 καὶ νῦν τοὺς χαρακτῆρας· σφύζουσαι τῶν πνευματικῶν καὶ πατρικῶν
παραγγελημάτων Ἀθανασίου, ὑποτυπώσεών τε καὶ εἰσηγήσεων.

12. Εἶχε μὲν οὖν αὐτῷ ταῦτα καλῶς καὶ Ἀθανάσιος τοῖς φοιτη-
ταῖς πρὸς τῷ ὄρει καὶ τῷ χειμάρρῳ καλῶς συνηγάλλετο· ἐπεὶ δὲ ἔδει
τοῦτον μὴ μόνον τοῖς τῆς ἀσκήσεως ἐγκαλλωπίζεσθαι· πόνους, ἀλλὰ
20 καὶ κοινωνὸν γενέσθαι τῶν παθημάτων Χριστοῦ καὶ σύμμορφον,
ἦδη καὶ τούτου τετύχηκε καὶ σὺν ὁμολογηταῖς καὶ μάρτυσι συν-
ηρίθμηται. ὁ γὰρ ἀνιερὸς Βέκκος ὁ δαιμονιάρχης μᾶλλον ἢ πα-
τριάρχης κεχειροτόνηκεν ἡμιμόχθηρόν τινα ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὀλο-
μόχθηρον ἀρχιερέα τοῦ Γάνους, τῆς αὐτῆς—ὄφασι—κεραμείας ὄντα,
25 πηλῷ πηλὸν καθαίρων ὁ ἀκαιδής· ὃς παραγενόμενος πρὸς τὸν μέ-
γαν τοῦτον καὶ ψυχὴν καὶ γνώμην ἄτρεπτον Ἀθανάσιον ἐνάγκαζε
τοῦτον συνδέσθαι τῇ ἀσεβείᾳ καὶ κοινωνῆσαι αὐν μέχρι καὶ τῶν
ἐν τῇ Παναγίᾳ λεγομένων εὐχῶν· ὃ δ' ἀνθυπέφερε τὸν ἀποστολικὸν

7/8 σκύβαλα μ. ἠγγήσασθαι] cf. Philip. iii, 8. 12 διασφύζουσαι = εἰσὶ διασφύζου-
σαι. 14 πᾶσαι] sic AB, ἀρετὴν πᾶσαν ed. 17 αὐτῷ om. B. 18 τῷ
post. om. B. 20 καὶ pr.] δὲ B || κοινωνὸν - Χριστοῦ] cf. Cor. 2, 1, 5-7 || σύμμορ-
φον] cf. Rom. vii, 29. Philip. iii, 21. 24 τῆς αὐτῆς κεραμείας] Corpus ra-
tioem. II, p. 215 || κεραμείας AB. 28 ἐν τῇ Παν. λεγ. εὐχῶν] cf. Εὐχολόγιον τὸ
μέγα. Romae 1873, p. 44 || ἀνθυπέφερε A, αὐθ' ὑπέφερε B.

κανόνα, τὸν λέγοντα, “Εἴ τις ἀκοινωνήτω κἂν ἐν οἴκῳ συνεύξηται, ἀφοριζέσθω”. ταῦτ’ εἶπε καὶ ὁ ἀνίερος ἐκεῖνος ἀρχιερεὺς θυμῷ ὑπερζέσας ἀνέθορε τῆς καθέδρας καὶ Ἀθανασίου δραξάμενος ἀμφοτέραις τοῦ πώγωνος εἴλκεν ἀνηλεῶς ὁ ἐπίρρυτος, καὶ πρὸς γῆν καταράξας λακτίζειν ἤρξατο καὶ συμπατεῖν ὁ ἀναιδὴς τὸν 5 αἰοῖδιμον.

13. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν τούτου μαθητῶν ὁ λόγος ἐπέιγεται διαμνημονεῦσαί τινα βραχέα μὲν, τῷ δὲ καιρῷ πρόσφορα, μνήμης ἀληθῶς ἄξια καὶ ὠφελείας ἀνάμεστα. ὁ Ῥαιδεστηνὸς γὰρ Θεοδόσιος, ὁ τῶν μαθητῶν τοῦ μεγάλου διαφορώτατος, ὑπὸ τῶν διωκτῶν συλληφθεὶς, αἰκίζόμενός τε καὶ μαστιζόμενος ὑποδείξει τούτοις τὸν Ἀθανάσιον καὶ τὸν ποιμένα τοῖς λύκοις προδοῦναι καὶ μνηῦσαι τοῦτον κρυπτόμενον, “Μή μοι” ἔφησε “γένοιτο τὸν Ἰουδαν ἐκεῖνον παραζηλώσαι τοῖς ἔργοις καὶ προδότην γενέσθαι τοῦ διδασκάλου, τὴν ἀγχόνην τε σὺν ἐκείνῳ κληρονομήσαι καὶ σὺν ταύτῃ 15 τὸν αἰώνιον θάνατον”! ἐκεῖνοι δὲ κοράκων δίκην ὠμοτέρως μαστίζοντες, καὶ ἔτι τὸν Θεοδόσιον οὐκ ἀνῆκαν, ἕως ἂν τὴν ψυχὴν ἀφῆκεν ὁ ἐθελούσιος μάρτυς εἰς χεῖρας θεοῦ· οὗ τὸ τίμιον ἀτίμως λαβόντες σῶμα οἱ παρατυχόντες ἀμωσγέπως ὑπὸ γῆν ἔκρυψαν, κόνιν τούτου καταχεάμενοι. μετὰ δὲ τινα χρόνον, χρείας καλούσης, 20 τῶν ἐγχωρίων τινὲς ὄρυττον ὑπὸ γῆν, πρὸς τὸ καταχῶσαι οἴνου πλήρη κεράμια. κατὰ συγκυρίαν γοῦν τὴν πρὸς τῇ κεφαλῇ τοῦ λειψάνου γῆν ἐκφορήσαντες μύρου σταγόνας εἶδον τῆς κεφαλῆς ἀποσταζούσας καὶ εὐωδίας αὐτοῦς καὶ τὸν ἀέρα πληρούσας· ὃν καὶ βουληθέντες ἐκκομίσαι παρὰ τοῦ μεγάλου κωλύονται, σφοδρότερος 25 τούτοις ἐπιτιμήσαντος. οὗτος ὁ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ὑπακοὴν ὑπέριτιμος Θεοδόσιος, ὁ τοιοῦτου μακαρίου τέλους ἀξιωθείς, ἔτι ζῶν καὶ τῷ διδασκάλῳ συνών, ὡς διηγῆσατό μοι ὁ τῆς Περιβλέπτου θυρωρός, ὁ μοναχὸς Ἰωσήφ, οὗ καὶ πρόσθεν ὁ λόγος ἐμνήσθη, ὡς αὐτόπτης τούτων τυγχάνων καὶ ἀκουστής, οὐκ ἐκ τῶν ἐφομέ- 30

1/2 Lauchert, Die Kanones etc. Freiburg 1896, p. 2, can. apostol. xi. 13/16 cf. Matth. xxvii, 3-5. 22 πλήρη deest in B || τὴν] τῇ AB. 30 καὶ A, οὐκ B.

ων λαχάνων τοῖς ἀδελφοῖς ἤσθιέ ποτε, ἀλλὰ τὰ παρ' αὐτῶν ἐρριμμένα τῶν φύλλων σαπρὰ συνάγων αὐτός, καὶ λοπάδι τινὶ ἐνείεις καὶ πίτυρα ἐνείεις καὶ μίσγων ὕδατι ταῦτα, οὕτως ἔφωv ἐτρέφετο, ποτὲ μὲν καὶ ἄλας αὐτοῖς ἐπιπάττων, ἔστι δ' ὅτε καὶ χωρὶς ἄλα-
 5 τος τούτοις χρώμενος ὁ τῆς φύσεως βιαστής ἀπαράμιλλος καὶ πρὸ θανάτου κόσμῳ μὲν παντὶ πάσῃ δὲ ἡδονῇ νεκρωθεὶς ἔκου-
 σίως καὶ μηκέτι ζῶv ἑαυτῷ καὶ τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ μόνῳ θεῷ. σὺν τούτῳ καὶ τινες τῶν μαθητῶν τοῦ μεγάλου, ὡς ἡκηκόειν, ἐπτά, χρόνον συχρὸν διετέλεσαν γλυκέος ὕδατος μὴ γευόμενοι· θαλάτ-
 10 τιον γὰρ ὕδωρ ἔψοντες, εἶθ' ὑποψύχοντες, πρὸς πόσιν ἐχρῶντο, θεῷ εὐχαριστοῦντες πολλῶ γε πλεόν ἢ οἱ τὸν διυλισμένον οἶνον πίνοντες καὶ τὸ σίκερα ἐμφοροῦμενοι, μεμνημένοι τοῦ ὄζου καὶ τῆς χολῆς, ὧv ὑπὲρ ἡμῶν ὁ δεσπότης κύριος ἀπεγεύσατο.

14. Λεγέσθω δὴ καὶ τὰ περὶ τοῦ μοναχοῦ Λεοντίου καὶ
 15 ἀκοαῖς διδόσθω φιλοθέοις καὶ φιλαρέτοις· τῶν ἐξαιρεγμένων γὰρ καὶ οὗτος μαθητῶν Ἀθανασίου καὶ κατ' ἔχνος τῷ διδασκάλῳ ἐπό-
 μενος. μικρῷ πρόσω Ῥαιδεστοῦ τῆς αἰγιαλίτιδος χώρας περὶ τὸ Πάνιον ἐν χωρίῳ καλουμένῳ Παφλαγονίτα διὰ τινὰ χρεῖαν ὡς εἰκὸς διερχομένῳ τῷ Λεοντίῳ γυνὴ τις Μάμη τὴν κλῆσιν παρὰ
 20 τοῦ πονηροῦ κινήθεισα, ἐπιδραμοῦσα καὶ ἀνέδην ὡς εἶχε τούτῳ ἐπεισ-
 πεσοῦσα, ὕβριζέ τε τὰ γαλεπώτατα, πλάνον καὶ ἀπατεῶνα τοῦτον ἀποκαλοῦσα σὺν τῷ διδασκάλῳ καὶ ἀραῖς καὶ ἀναθέματι τούτους καθυποβάλλουσα καὶ τᾶλλα, ὅσα φιλολοῖδορος οἶδε γλῶσσα λη-
 25 ρεῖν, κατακερτομοῦσα ἢ ἀναιδῆς. ὡς δὲ σὺν βοῇ ἐπηράτο, ἐπει-
 ρᾶτο καὶ λίθοις βάλλειν τὸν μοναχόν· εἰς τοσοῦτον γὰρ μανίας ἐξε-
 βακχεύθη παρὰ τοῦ κινήσαντος ταύτην δαίμονος. ἀραμένη τοῖνον χειροπλήθη λίθον τῇ δεξιᾷ κατὰ τοῦ μοναχοῦ τοῦτον ἀφίησιν, ἀφίησι δ' αὐτίκα σὺν τούτῳ καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς χειρός· ὠράθη

2 ἐρριμμένα AB. 7 μηκέτι - θεῷ] cf. Cor. 2, III, 15. 8 ἡκηκόην B. 11 οἱ om. B. 11/13 in margine cod. A habet v. ἄστια. 11/12 οἶνον - σίκερα] cf. Luc. I, 15. 12/13 τοῦ ὄζου καὶ τῆς χολῆς] cf. Matth. xxvii, 34. 16 κατ' ἔχνος A. 17/18 Ῥαιδεστοῦ - Πάνιον] cf. meas Ἀρχαιότητος καὶ ἐπιγραφῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας in diario Ἑλλ. Φιλολογ. Συλλόγου, supplem. archaeologicum tomī xxvii, p. 75-97. 20 ἀναιδῆν B. 21 τὰ om. B. 23 τ' ἄλλα A, τᾶλλα B. 25 καὶ A, δὲ B.

γάρ αὐτῇ τοῖς ἐντυγχάνουσι παραχρῆμα ξηρὰ καὶ διέμεινεν ἐφυγ-
 μένη πάμπαν ἢ δεξιὰ τῇ γυναικὶ ἐπ' ἐνιαυτόν, ἕως ἂν κατενώ-
 πιον τοῦ μεγάλου σταῖσα τὴν ἁμαρτίαν ἐν συντριμμῷ καρδίας καὶ
 ταπεινώσει ψυχῆς καὶ σταλαγμοῖς δακρῶν ἐξήγγειλε· τηνικαῦτα
 γὰρ ὕγις εὐρέθη παραχρῆμα καὶ ὡς παραχρῆμα πρώην ξηρὰ. 5
 μέμνησθέ μοι τοῦ εἰπόντος· “Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα ἃ
 ἐγὼ ποιῶ, κάκεινος ποιήσει καὶ μείζονα τούτων ποιήσει”. καὶ
 μὴ τις ἀπιστίας λογισμὸς ὑποδράμη τινί, Χριστὸς γὰρ αὐτὸς ἐστὶν
 ὁ καὶ νῦν ἐργαζόμενος ταῦτα πρὸς δόξαν τῶν θεραπόντων αὐτοῦ·
 “Ὁ πατὴρ μου γάρ”, φησὶν, “ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κάγὼ ἐργά- 10
 ζομαι”.

15. Εἰσαγέσθω τῷ λόγῳ καὶ Κωνσταντῖνος ὁ ἱερεὺς, οὗ τοῦ-
 πώνυμον Βουτυρᾶς· ἀδικοίην γὰρ ἂν οὕτω τὰ μέγιστα τὴν ἀλή-
 θειαν, εἰ τὰ περὶ τούτου μὴ δῆλα θέσθαι πειράσομαι, ἀλλὰ τὰ
 λόγου καὶ μνήμης ἄξια παρήσομεν ἀμνημόνευτα. παρῶκει γὰρ δὴ 15
 καὶ οὗτος ἐν τῷ εἰρημένῳ χωρίῳ Παφλαγονίτα, μετερχόμενος βίον
 θεοφιλῆ καὶ εὐλαβείας ἱερεῦσι προσηκούσης ἀντιποιούμενος. φιλο-
 μόναχος τοῖνυν εἶπερ τις τυγχάνων πίστιν εἶχε καὶ πρὸς Ἄθα-
 νάσιον τὸν πατέρα πολλήν, καὶ πολλάκις διηκόνει τούτῳ ἐκ τῶν
 ἐνόνητων αὐτῷ τὰ παρατυχόντα πρὸς χρείαν. καὶ ποτε μελικήριον 20
 λαβὼν ὡς εἶχεν ἄρτι τῶν σίμβλων ὑπεξελὼν ἀνήγαγε τῷ πατρὶ
 πρὸς τῷ ὄρει, συνόντων τῶν μαθητῶν καὶ τῇ σπάνει τῶν ἀναγ-
 καίων πιεζομένων· ὃ δεξάμενος Ἄθανάσιος καὶ γευσάμενος τούτου
 καὶ τοῖς φοιτηταῖς μεταδοὺς καὶ τούτοις συνησθεῖς, ὡς εἰκός, εἰς
 εὐχὴν προτρέπεται τούτους εἰπών· “Εὐξώμεθα, πατέρες καὶ τέκνα 25
 καὶ ἀδελφοί, ἵνα γλυκάνη κύριος ὁ θεὸς τὸν τὸ μέλι προσενηγ-
 κόντα νοητῶς τε καὶ αἰσθητῶς”. εἶπε καὶ ὁ λόγος ἔργον ἐγένετο.
 καὶ αὐτοὶ μὲν τῆς ὑπὲρ τοῦ ἱερέως εὐχῆς ἤπτοντο, ἤπτετο δὲ
 καὶ ὁ ἱερεὺς τῆς φερούσης οἴκαδε καὶ πρὸς δεῖπνον σὺν γυναικὶ
 καὶ τέκνοις ἀνῆκεν αὐτόν. ἀρξάμενων λοιπὸν ἐσθίειν, πάντα κατε- 30

5 καὶ ὡς] sic AB. 6/7 Iohan. xiv, 12. 8 λογισμὸς ἀπιστίας B. 10/11
 Iohan. v, 17. 13 βουτυράν B. 14 μὴ post θέσθαι in B. 16 παφλαγονίτα B.
 18 εἶπερ τις A. 20 μελί κηρίον A || μελικήριον -- γλυκύτερα] cf. Pachymeris de
 Andron. Palaeologo II, 14.

- φαίνεται τούτοις μέλιτος Ὑμηττείου γλυκύτερα, οὐ τὰ μὲν τὰ δ' οὐ,
 ἀλλὰ πάνθ' ὁμοῦ, πᾶν τὸ πρὸς βρωσιν προσαγόμενον, ἰχθύς τυ-
 χόν, ἢ τυρός, ἢ κρέας, ὄσπριόν τε καὶ λάχανον καὶ ἄρτος αὐτός,
 ὁπῶραί τε παντοῖαι καὶ παντοῖα τραγήματα. καὶ τοῦτο παρέμεινεν
 5 ἐν ἡμέραις ὄλαις ἑπτὰ. καὶ Μωσῆς μὲν ξύλω πάλαι Μεβράς γλυ-
 καίνει τὰνάματα καὶ τὸν λαὸν κυρίου διψῶντα κορέννουσιν, οὗτος
 δ' εὐχῆ μόνη γλυκαίνει καὶ μεταποιεῖ τὰς πολυειδεῖς φύσεις
 πρὸς μίαν τὴν τοῦ μέλιτος μόνην γλυκύτητα. ἀλλὰ τούτων μὲν
 ἄλλας.
- 10 16. Ἐπεὶ δὲ ἐχρῆν μὴ ἐν ἀύχηρῳ τόπῳ τὸν λύχον μέ-
 νειν ἀεὶ, μηδ' ἐν ἀποβύστῳ τὸν ἱατῆρα, μηδ' ἐν ὄρει τὸν κυβερ-
 νῆτην, τί γίνεται; κινεῖ μὲν τὴν τοῦ κρατοῦντος ψυχὴν ὁ κρατῶν
 πάντα νεύματι, κινεῖ δὲ καὶ τοὺς διαβεβημένους ἐπ' εὐσεβεῖα καὶ
 ἀρετῇ θεῖους ἄνδρας καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ ἱερέων τοὺς πνευμα-
 15 τικωτέρους καὶ φιλαρέτους, τῆς τελειωτάτης ἀρετῆς τε καὶ τάξεως
 τὴν κρίσιν ἀσφαλῆ καὶ ἀνόθευτον θειοτέρα τινὶ ἐπιπνοῖα προσει-
 ληφότων· καὶ συνδιασκεψάμενοι πάντες καὶ συμφρονήσαντες γεγό-
 νασι σύμφηφοι μιᾷ γνώμῃ καὶ ψυχῇ καὶ γλώττῃ τὸν μέγαν καὶ
 πολὺν ἐν ἀρεταῖς Ἀθανάσιον ἐκκαλούμενοι πρὸς τὴν ὑψηλὴν τῆς
 20 Βασιλευούσης καθέδραν, καὶ προσίασι τούτῳ σὺν τοῖς φοιτηταῖς
 ἡσυχάζοντι παρὰ τὸν τόπον, ἐνθα νῦν τὸ ἱερόν αὐτοῦ κατάκειται
 λείψανον· μετὰ γὰρ τὸ μεταναστεῦσαι τοῦ Γάνους καὶ τῆς ὀνο-
 μαζομένης Νέας Μονῆς οὐ πολὺν ἐν τῷ μονωδρίῳ τοῦ ἁγίου Διο-
 μῆδους χρόνον πεποίηκε καὶ μετωκίσθη πρὸς τὸν τόπον, ὅπου νῦν
 25 τὰ εὐαγῆ αὐτοῦ σεμνεῖα καὶ μοναστήρια ἴδρυνται· ἐν ᾧ καὶ προσελ-
 θόντες καὶ τὴν γνώμην καὶ τὰ βεβουλευμένα τούτῳ ἀνακαλύ-
 ψαντες εὔρον τοῦτον ἄτεγκτόν τε καὶ ὡς εἰπεῖν· σιδήρου στερ-
 ρότερον, ἀντίξουν μάλα τῇ τούτων γνώμῃ, φιλήσυχόν τινα καὶ
 μοναδικόν καὶ πρὸς κοσμικοὺς θορύβους ἀποστόργως ἔχοντα λίαν
 30 ἐξέτι νηπίου καὶ πρὸς τὰς παρακλήσεις αὐτῶν ἀδυσώπητον, “Δέ-
 δοικα” λέγων “τὸ τρεπτόν καὶ ἀλλοιωτόν τῆς ἀνθρωπίνης ἕξεώς

5 Μωσῆς etc.] cf. Exod. xv, 23-25. 10 Ἐπειδὴ δὲ B. 11 ἀποβύστῳ A, ἀπο-
 νόστῳ B. 30 λέγων = λέγοντα AB.

τε και φύσεως, ᾧ γε και ἡ χάρις αὐτῆ πολλάκις, ἐν' εἶπω τῶν
 ἡμετέρων κακῶν τὸ σχετικιώτατόν τε και παραδοξότατον, τύφον
 ἐμποιήσασα και μετεωρήσασα κατήγαγεν ἀπὸ θεοῦ τοὺς οὐ καλῶς
 προσεγγίσαντας και κατεβλήθησαν ἐν τῷ ἐπαρθῆναι, ἵνα γένηται
 καθ' ὑπερβολὴν ἀμαρτωλὸς ἢ ἀμαρτία, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατ- 5
 εργαζομένη θάνατον· δέδοικα, μὴ γένωμαι κακὸς ποιμὴν τὸ γάλα
 κατεσθίων και τὰ ἔρια περιβαλλόμενος και τὰ παχύτερα κατα-
 σφάττων ἢ ἀπεμπολῶν και τὰ ἄλλα παρεῖς τοῖς θηρίοις και τοῖς
 κρημνοῖς, ποιμαίνων αὐτόν, οὐ τὰ πρόβρατα· ὅπερ ὠνειδίζοντο οἱ
 πάλαι προεστῶτες τοῦ Ἰσραήλ. ἀρκεῖ μοι φεύγοντι τοὺς πολέμους 10
 εἰς ἑμαυτὸν βλέποντι ζῆν οὕτως, ὅπως ἂν δύνωμαι, καθάπερ ἐπὶ
 λεπτιῆς σχεδίας διαπεραιουμένῳ μικρόν τι πέλαγος και μικρὰν τὴν
 ἐκεῖθεν μονὴν τῷ πενιχρῷ τῆς ἐντεῦθεν πολιτείας κατακτωμένῳ.
 ταπεινότερων ὁ λογισμὸς ἴσως, ἀλλ' οὖν ἀσφαλεστέρων, ἴσον ἀπέ-
 χεῖν και ὕψους και πτώματος. ἀρκετόν μοι τὸ τῆς ἰερωσύνης 15
 φορτίον, ὃ πάλαι πεπίστευμαι. τί μοι δεῖ μελίζονος ἢ κατ' ἑμαυ-
 τὸν φορτίου; τὸ μὲν γὰρ κεφαλῆς ἄλλου, τὸ δὲ δυνάμεως· ἀσφα-
 λείας δὲ τοῦτο και εὐσεβείας, μετρήσαι τῇ δυνάμει τὴν λειπουρ-
 γίαν και ὡσπερ τροφῆς τὴν μὲν κατὰ δύναμιν προσέεισθαι, τὴν
 δὲ ὑπὲρ δύναμιν ἀποπέμψασθαι, οὕτω σώματι μὲν εὐεξίαν, ψυχῆς 20
 δ' ἀσφάλειαν, τὸ μετριάζειν ἐν ἀμφοτέροις· φύσει μὲν γὰρ πρό-
 χειρος ἢ κακία, πολὺς τε και ῥαδίος ἐπὶ τὸ χεῖρον ὁ δρόμος,
 ῥοῦς κατὰ πρανοῦς τρέγων, ἢ καλάμη τις πρὸς σπινθῆρα και ἄνε-
 μον ῥαδίως ἐξαπτομένη και γινομένη φλόξ και συνδαπανωμένη τῷ
 ἰδίῳ γεννήματι· πῦρ γὰρ ὕλης γέννημα και δαπανᾷ τὴν ὕλην, ὡς 25
 τοὺς κακοὺς ἢ κακία, και τῇ τροφῇ συναπέρχεται. εἰ δὲ τις ἐν
 ἕξει τοῦ καλοῦ γένοιτο και ἀπ' αὐτοῦ ποιωθείη, τὸ μεταπεσεῖν
 ἐργωδέστερον ἢ γενέσθαι ἀπ' ἀρχῆς ἀγαθόν· χρόνῳ γὰρ και λόγῳ
 βεβαιωθὲν ἅπαν κακόν, ἢ τούναντίον, φύσις καθίσταται". ταῦτα
 λέγων ἐπὶ πολλαῖς ταῖς ἡμέραις ἀδυσώπητος ἔμενε, τῆς πολλῆς 30
 αὐτὸν μετριοφροσύνης πρὸς τούτους γε φερούσης τοὺς λογισμοὺς·
 ἑώρα γὰρ ἐν ἑαυτῷ ὁ μακάριος ὅσον μὲν ἄνθρωπος φύσις ὑπο-

ὁ κατεπερβολὴν Α. 9 αὐτόν Α, ἑαυτόν Β. 16 κατεμαυτόν Α. 21/29 φύ-
 σει μὲν - - φύσις καθίσταται] Gregorii Theologi oratio xxiii, § α'.

βεβηκυῖα καὶ ταπεινή, ὅσον δὲ ὕψους καὶ χάριτος διὰ τὸν τιμή-
σαντα περιληπτική, καὶ ὡς οἱ γε μὴ εὐαισθητῶς δεδεγμένοι τὴν
χάριν, ἀλλ' ὡς ἓν τι τῶν πολλῶν τὸ μέγα τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπει-
λημμένοι καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν ὅσην καὶ τὴν
5 τιμωρίαν ὑφέξουσιν.

17. Ἐπεὶ δὲ πολὺς ὁ χρόνος ὁ τῆς ἀναβολῆς αὐτῷ διετρί-
βητο, σφοδρότερον ἐπεισπεσόντες αὐτῷ θεῖοι ἄνδρες καὶ πνευμα-
τικώτερον συγγεγονότες καὶ ὁμιλήσαντες, ὡς τὰ μὲν ἰκέτευσαν,
τὰ δὲ καὶ ἠπειλήσαν, ἀγανάκτησιν αὐτῷ θεῖαν ἐπανατείναντες,
10 εἰ τὴν λειτουργίαν διαφύγη τῆς προεδρίας, ἀλλὰ μὴ μέτρα δοῦς
ταῖς ἀναβολαῖς τὸ ἀπὸ τοῦδε τιμήση καὶ τὴν ὑπακοήν, ἣν κατὰ
τοὺς πνευματικοὺς νόμους ἐν ἑτέροις πᾶσιν ἐτίμησε, ταῖς ἐκεῖνων
θαυρῆσας εἰσηγήσεται καὶ εὐχαῖς θεῷ πειθῆνιος γίνεται καὶ μό-
λις μὲν ὑπέικει δ' ὁμοῦ τὸ μέγα χρῆμα τὴν μεγίστην ὑποδέξα-
15 σθαι ἀρχιερατείαν, πολλῶ πρότερον τῷ χρόνῳ τοῦ τῆς ἱερωσύνης
ἠξιωμένος βαθμοῦ ἐν τῷ Γαλησίῳ, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλω-
σεν ἦν καὶ ὡς συζήσας ἄνωθεν παρθενία διὰ τῆς ἀγγελικῆς
αὐτοῦ πολιτείας καθαρὰν ἐφύλαξε καὶ ἀκίβδηλον. καὶ δέξασθαι
20 ἐπέτρεχεν, ἀλλ' ἐφκει ἀναδυομένῳ τινὶ καὶ — ὅ φασι — σχολαίῳ
προσίοντι ποδὶ καὶ διευλαβουμένῳ τὸ τῆς ἐγγειρήσεως μέγεθος.
πλήν οὕτω διαμέλλων καὶ ἔτι παρεσκευάζεν ἑαυτὸν εἰς ὑποδοχὴν
τοῦ θεοῦ χαρίσματος, εἰ καὶ πᾶς ὁ πρὶν αὐτῷ χρόνος παρασκευῆς
ὑπόθεσις ἦν· ἐφ' ᾧ καὶ τῶν θείων χαρισμάτων ἠξιώθη καὶ τῶν
25 ἐλλάμψεων, ὡς προῖων ὁ λόγος παραστήσει τρανότερον. καὶ ἵνα
τὰ πλεῖστα παρήσω, νικᾷ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν πιστεύεται
καὶ τῷ μύρῳ τελειοῦται καὶ τῷ θρόνῳ ἐγκαθιδρύεται καὶ πλεόν
ἢ χάρις δοξάζεται, ὡσπερ ὄντως θεοῦ χάρις, ἀλλ' οὐκ ἀνθρώπων·
οὐ γὰρ κατήσχυνέ τι τῶν προὔπηργμένων τοῖς ὕστερον, ὡς ἂν τις
30 τῶν τάχιστα κόρον τοῦ καλοῦ λαμβανόντων, εἶτα τοῦ πρόσω κατα-
φρονούντων, ἀλλὰ λίαν ἑαυτοῦ καὶ τῶν προεληφτότων ἔχεται,
ὥστε ἀμφοτέρα συναρμόζειν ἀλλήλοις, τὰ τε πρὸ τῆς προεδρίας

7 ἀπεισπεσόντες B. 10 διαφύγει AB. 11 ἀποτοῦδε A || τιμήσει AB.

τοῖς ἐκείνης καλοῖς καὶ τὰ μετ' αὐτὴν τοῖς πρότερον, καὶ μήτε ἄλλως ἄρξασθαι πρέπειν, ἢ ὡς ἐτελεύτησε, μήτ' εἰς ἄλλο προελθεῖν τέλος, ἢ οὐ πρόήρξαστο. παραλαβὼν δὲ τὴν Ἑκκλησίαν ἐπὶ πολὺ ῥαθυμηθεΐσάν τε καὶ χειρομανήσασαν ἐξ ἀναρχίας, πρῶτον μὲν τὰ ἕθνη τῶν ἀνθρώπων οὐ χαλεπῶς ἐξημέρωσεν, ἀπηγριωμένα ταῖς τῶν σχισματικῶν διαφόροις κατατομαῖς, λόγοις τε ποιμαντικῆς ἐπιστήμης καὶ τῷ προθεῖναι τύπον ἑαυτὸν, ὡσπερ ἀνδριάντα πνευματικὸν εἰς κάλλος ἀπεξεσμένον, πάσης ἀρίστης πράξεως· εἶτα τὸ τῶν ἀδικουμένων προίστασθαι σπουδῆν ἐθετο πλείστην καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων τιθέναι, οὐ κατὰ τοὺς νῦν σοφοὺς τοῖς καιροῖς συγκλινόμενος, οὐδὲ μέσως ἢ τεχνικῶς τοῖς δυναστεύουσιν ἐπιών, ὡς ἂν οἱ μὴ πῆξιν ἔχοντες τοῦ καλοῦ ἢ καπηλεύοντες τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἦν τῶν μὲν λόγῳ δυνατῶν εὐσεβέστερος, τῶν ὀρθῶν δὲ τὴν διάνοιαν λογικώτερος, μᾶλλον δὲ τοῦ λόγου τὰ δεύτερα φέρων ἐν εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ πάντων ἐκράτει.

18. Καὶ μαρτυροῦσιν αἱ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ βίβλοι, ὧν αἱ μὲν πρὸς τὸν κρατοῦντα πεπόμφαται, αἱ δὲ πρὸς τοὺς παραδυναστεύοντας, ζήλου πλήρεις οὔσαι τοῦ θεϊκοῦ καὶ ἀδικίαν ἐλέγχουσαι καὶ στηλιτεύουσαι τὴν κακίαν καὶ ταύτην ἐκκόπτουσαι μαχαίρας δίκην τριστόμου καὶ πόρρω βιάλλουσαι τοῖς ἐλέγχοις· ἐν αἷς καὶ στίζει γραφικαῖς ἀποδείξεις τοὺς ἀδικούντας πανσόφως ὁ θεόπνευστος καὶ θεόληπτος, καὶ οὐκ ἔᾶ πόρρωτέρω βαίνειν καὶ λυμαίνεσθαι χήρας καὶ ὄρφανούς, πτωχοὺς τε καὶ πένητας, καὶ πληροῦν ἀμφοδὰ τε καὶ ἀγυιάς στεναγμῶν πενήτων καὶ δάκρυσι τὸ ἔδαφος δεύειν αὐτῶν. ἐν ταύταις ταῖς τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ βίβλοις ἐμφέρονται κατηγήσεις τε καὶ διδασκαλίαι πολὺ μετὰ τοῦ ὠφελίμου τὸ χάριεν ἔχουσαι, ἅς οἰκεία γλώσση ὑπηγόρευσε· καὶ τὸν ἐν αὐταῖς νοῦν θείας εἶναι τὸ πλεόν ἐδείξε χάριτος, ἐννοίαις ὑπερφυέσι καὶ ῥήμασι θειοτέροις εὐσκόπως πάντας ὑποτιθέμενος, ὑπαλείφων πάντας πρὸς ἀνδρίαν ψυχῆς καὶ τῶν δεινῶν ὑπερζρόνησιν, καρτερίαν τε πρὸς τὴν ἄσκησιν τοὺς μονάζοντας καὶ τῶν μελῶν

10 cf. Iohan. x, 11, 15.

23 βαίνειν A, προβαίνειν B.

νέκρωσιν καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμέραν ἀγωνίσμασι στερρότητα νοῦ
καὶ τῶν ἐπιόντων ἀντίστασιν. ἐκεῖ καὶ τὸ πεπαρῆρησιασμένον, ὡς
ἔφαμεν, τοῦ μεγάλου δείκνυται καὶ τὸ τῆς ψυχῆς μεμεριμνημένον
καὶ σπουδαίτατον καὶ ὅπως κἀν τοῖς πειρασμοῖς ἀνάλωτος ἔμεινε
5 καὶ ἀήττητος, μὴδὲν τῶν δεινῶν ὑποτρέσας μὴδὲ καθυφεῖς τοῦ
φρονήματος ἐν τοσαύταις ἐπαγωγαῖς τῶν καιρῶν καὶ ἐπαναστάσε-
σιν· εἶχε γὰρ αἰεὶ ἐν αὐτῷ τὴν ἀληθινὴν σοφίαν καὶ πρώτην
ὑπηγοῦσαν αὐτῷ καὶ τὸ φῶς τῆς γνώσεως ἐπιλάμπουσαν, μικρὰ
ἢ οὐδὲν τῆς κάτω θεόμενος σοφίας, ἀφ' οὗ πρὸς τὴν ἄνω διεκυ-
10 ψεν. ὄθεν καὶ τῇ χάριτι πλεονάζων καλῶς ᾠδήγει τὸ ποίμνιον
ἐπὶ νομάς ζωηφόρους καὶ σωτηρίους ὁδοῦς, γράφων αὐτός, ἄλλοις
ὑπαγορεύων, τὰ πρακτέα ὑποτιθεῖς, τοῖς θείοις πείθων ἐμμελετᾶν,
ἐνὶ λόγῳ πάντα ὠφελῶν, πᾶσι παραδιδούς τὰ σωτήρια, πανταχῇ
τὸ τῆς Ἐκκλησίας καταπυρσεύων στερέωμα τῷ κύκλῳ τῶν ἀρε-
15 τῶν· τὴν γὰρ ἀρετὴν, ὅση φρένα καὶ ἦθη κοσμεῖ, οὐ μόνον τοὺς
κατ' ἐκεῖνο καιροῦ πάντας παρήλασεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς περὶ Ἐλεά-
ζαρ καὶ Ἰθάμαρ παραδραμῶν, ὡς καὶ Ἀαρῶν συναμιλλᾶσθαι,
οὕτω προσανέχει τῷ ἱλαστηρίῳ, τῷ μύρῳ τελειωθείς, καὶ ἀγνώ-
ἐπαφᾶται τὰ ἅγια (καὶ γὰρ ἀνάγνωις ἀνέπαφα), τοῦ λαοῦ προθυό-
20 μενος καὶ μεσιτεύων καὶ καταλλάττων τῷ πλάστῃ τὸ πλάσμα χριστο-
μιμήτως. ἐν ταῖς εἰρημέναις ἐπιστολαῖς ἐκάστη μὲν πανσόφως τὰ
πρόσφορα συνενήνεκται τῇ τῶν πραγμάτων εἰκαιοπονίᾳ καὶ τῇ τῶν
καιρῶν ἀγχιστρόφῳ μεταβολῇ, πεττῶν δίκην τῶν ἐχόντων μετα-
πιπτόντων καὶ πῆξιν μὴ εἰδόντων καὶ τὴν ἀδικίαν ὄλη χειρὶ πόρρω
25 τῆς ἱερᾶς αὐλῆς ἀποδιοπομπεῖν πειρωμένων, ὡς ἐπαμύνειν τοῖς
κακῶς πάσχουσιν. εἰσὶ δ' ἐν αὐταῖς καὶ δύο τῶν κατηγορήσεων ὡς
ἐν σχήματι μὲν ἐπιστολῶν συντεθεῖσαι, τοσαύτην δὲ τὴν ὠφέ-
λειαν ἐμποιοῦσαι τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ὅσην ἴσημι κἀγὼ κἀκ τούτων
πολλὴν δρεψάμενος τὴν ὠφέλειαν· ὣν τῆς μὲν τὸ προοίμιον "Τὴν
30 αἰχμαλωσίαν τοῦ γένους καὶ τὴν ἄλλην ὀργὴν τὴν διὰ τὰς ἀμαρ-
τίας ἡμῶν ἀπολυθεῖσαν ἀπὸ θεοῦ", θατέρας δὲ "Δεῖπνον ἐν τοῖς
Ἐθαγγελίοις λαμπρὸν ἀκούοντες καὶ πιστεύοντες ἐτοιμασθὲν τοῖς ὧδε

βεβιωκόσιν ὀρθῶς”, οὐ κεκαλλιεπημένα ῥήματα καὶ λογύδρια φέρουσαι πλατωνικῶς, ἀλλ’ εὐαγγελικῶς, οὐ δημοσθενικῶς, ἀλλ’ ἀποστολικῶς, οὐδὲ τὴν τοῦ Σταγειρίτου διαβεβοημένην δεινότητα ὑπεμφαίνουσαι, τὴν καταργουμένην τῷ ὄντι σοφίαν (ἄιδρις γὰρ τῶν τοιούτων ὁ μέγας, ὡς ὀλίγα τῶν ἐγκυκλίων ἐκμελετήσας), ἀλλ’ ἀληθείας ῥήμασί τε καὶ σχήμασι διαμορφούμεναι καὶ ὠφελείας, ὡς ἔφημεν, τοῖς ἐντυγχάνουσι πρόξενοι· ὡς γὰρ ἡλιακῶ ὀίσκῳ τῇ τούτου ψυχῇ τὸ πνεῦμα κατασκηνώσαν τὸ ἅγιον καὶ φωτοειδεῖς ἀκτῖνας ἀποδισκεῦσαν τοὺς τῇ νυκτὶ τῶν πραγμάτων παρῆρσιαιζομένους θῆρας κατέπαυσε, μὴ ἐνεγκόντας τὴν ἄσπετον ἀθρόον διεχυθεῖσαν λαμπηδόνα ταῖς τούτων ὄψεσιν, ἀλλ’ ἀποκρυβέντας ὡς τὰ νυκτινόμα πτηνὰ καὶ νυκτάλωπες· καὶ ὡς ἀρράγῃσι θριγγίοις δὴ καὶ φραγμαῖς τὴν μάνδραν τῶν λογικῶν θρεμμάτων ταῖς θεολήπτοις εἰσηγήσει κατοχυρώσας ἄβατον πεποίηκε τοῖς ἐκ ὄρουμῳ θηρίοις καὶ μονιοῖς.

19. Εἶχετο μὲν οὖν μάλα καλῶς τῶν οἰάκων τῆς Ἐκκλησίας ὁ στερρόδης καὶ φύσιν καὶ γνώμην καὶ γνώσιν καὶ ψυχὴν Ἀθανάσιος καὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἦθη πρὸς τὸ σεμνότερον μετερρύθμιζε, κεραννὸς τῇ πειθοῖ καὶ βίαν ἔστιν ὅτε μετ’ ἐπιστήμης οὐκ ἀγεννοῦς, εἰδῶς ὁ μέγας ἐκεῖνος τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, ὡς οὐ τῶν αὐτῶν δέονται πάντες φαρμάκων ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς νοσήμασί τε καὶ τραύμασιν, ἀλλ’ οἱ μὲν στυφοτέρων, οἱ δ’ ἀπαλωτέρων καὶ μικρὰ σαινόντων τὴν αἴσθησιν· καὶ οἱ μὲν ἄγονται λόγῳ μόνῳ ψιλῶ, ὅσοι δὴ κεκαίταρμένην ἔχουσι τὴν διάνοιαν καὶ τὴν αἴσθησιν ἀριδῆλως ἀκίβδηλον, ῥαδίως τὴν ἀκοὴν τοῖς τοῦ ποιμένου ῥήμασιν ὑπανοίγοντες· οἱ δὲ δέονται καὶ ἐπιτιμῆσεως, ὅσοι δηλαδὴ σκληροτέραν ἔχουσι τὴν ψυχὴν καὶ ὡς βαρυκάρδιοι πρὸς τοῦ Δαυιδ ὀνειδιζονται· οἱ δὲ ῥάβδου, ὅσοι παντελῶς ἀπόσκληροι καὶ ὑπὸ τῆς ἀναιδεΐας ἀναισθητοῦντες καὶ πράττοντες ἀδεῶς τὰ παράνομα, ὡς ὁ Παῦλος ἔφησεν· “ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ”;

1 καλλιεπημένα A. 4 καταργ. σοφίαν] cf. Corinth. 1, 11, 6. 7 πρόξενοι AB. 14/15 τοῖς ἐκ ὄρουμῳ θηρ. καὶ μονιοῖς] cf. Psalm. LXXIX, 14. 27 βαρυκάρδιοι] Psalm. IV, 8. 30 Corinth. 1, 14, 21.

καὶ Χριστὸς αὐτὸς φραγγελίῳ τύπτων τοὺς ἀναισθητῶς τὸν οἶκον
τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ποιῶντας οἶκον ἐμπορίου· δι' ἃ καὶ βαρὺς ἔδο-
ξεν αὐτοῖς καὶ βλεπόμενος. ἀλλ' ὁ λόγος χωρεῖτω πρὸς τὰ ἐξῆς·
εἰ γὰρ καὶ ἡ διάνοια κάμνει πολλοῖς συνεπιπίπτουσα καὶ οὐκ
5 ἔχουσα ποίου πρώτου μνησθῆ, ἐκάστου τὸν λόγον πρὸς ἑαυτὸ
ἔλκοντος καὶ τοῦτο πρώτον εἰπεῖν ἀναγκάζοντος, ἀλλ' ἡμεῖς γε μικρὰ
ἐφ' ἐκάστου καὶ ὡς ἂν τύχοι τό γε νῦν ἔχον διὰ τοῦ λόγου ἐπι-
μνησθέντες, τό τε πάντων μεμνήσθαι καὶ τὸ σὺν εὐκρινείᾳ τοῖς
ἄλλοις παρήσομεν, εἴ γε καὶ δυσχερῆς κατὰ γε ἐμὲ ἢ τῶν ἀμ-
10 φοτέρων ἐπίτευξις καὶ τῷ λίαν ἐντριβεῖ περὶ λόγους.

20. Οὐκ ἔμελλεν οἴσειν ὁ πονηρὸς ταῦθ' ὄρων οὐδὲ ἀνέξε-
σθαι, εἰ μὴ τῷ μεγάλῳ ἐπίθοιτο καὶ καταβιβάζῃ τοῦ θρόνου καὶ
ζημιώσῃ τὴν Ἐκκλησίαν, οἷα βασκαίνων αὐτῷ πάντοτε καὶ ποι-
οῦντι καλῶς ἐγκοτῶν. κινεῖ λοιπὸν τῶν τινος τῆς συγκλήτου, συγ-
15 κινεῖ τούτοις καὶ τοῦ κλήρου καὶ τῶν μοναχῶν ἐνίους. τούτων οἱ
μὲν ἦσαν τοῖς ἐλέγχοις τῆς καθαρᾶς αὐτοῦ γλώττης πολλάκις
μωλωπισθέντες, οἱ καὶ κατὰ τὸν μακάριον Ὁσηῆ "ἐμίσησαν ἐν
πύλαις ἐλέγχοντα καὶ λόγον ὄσιον ἐβδελύξαντο", οἱ δ' αὖ, οὐς
ἢ ἀδέκαστος Ἀθανασίου ψῆφος τῆς λειτουργίας ἀπεῖρξε, καὶ πλήθος
20 ἄλλο τῶν συρφετῶν· καὶ προσίασι τῷ κρατοῦντι καταβοῶντες Ἀθα-
νασίου, ὡς τυραννικώτερον ἢ ποιμαντικώτερον τῆς καθέδρας ἀντι-
ποιουμένου, "Οὐ δυνάμεθα φέρειν" λέγοντες "τοὺς ἐλέγχους, τὰς
ἐπιτιμήσεις, τὰ σκώμματα, τὰς καθείρξεις, τὰς ἀπειλάς, τὰς ἀπα-
ρακλήτους νηστείας οἱ μοναχοί, τὰς παρ' ὄλον δὴ τὸν χρόνον
25 παρ' αὐτοῦ θεσπισθείσας μονοσιτίας. οἷς καὶ τρεῖς καὶ τετράκις
συσὼν δίκην ἐσθίειν ἐγνωμεν· ἐν ἕξει γενόμενοι τοῦ κακοῦ ἀκτη-
μοσύνην νομοθετεῖ· ἀκούειν τούτου οὐκ ἀνεγόμεθα, οὐδ' ὄραν·
βαρὺς γάρ ἐστιν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος. αἶρε τοῦτον ἐκ μέσου· τῇ
φίλῃ καὶ συντρόφῳ ἡσυχίᾳ τούτῳ πάλιν ἀποκατάστησον. οὐκέτι
30 στέγομεν παρὰ τούτου ποιμαίνεσθαι. οὐ συνεστιαθῆνα· μεθ' ἡμῶν

1/2 cf. Iohan. II, 16 || φραγγελίῳ B.
17 τὸν om. B || Ὁσηῆ] Amos v, 10.
24 τῆς νηστείας B.

12 καταβιβάζει AB.
22 δυνάμενοι ed.

13 ζημιώσει AB.
23 σκώμματα ed.

βούλεται. συμποσιάζειν τῷ ποιμένι βουλόμεθα καὶ χαριέντως προσομιλεῖν". ὁ δὲ βασιλεὺς τῇ πρὸς τὸν μέγαν ἀγάπη τε καὶ αἰδοῦ λήρους ταῦθ' ἠγησάμενος, ὡς καὶ ταῖς ἀληθείαις ἐτύγχανον, οὐδὲ τελείαν τὴν ἀκοὴν αὐτοῖς καθυπέκλινεν, ἀλλ' ἀπράκτους ἀπέπεμψε καὶ κενούς, πολλάκις τοῦτο παθόντας. ἐπεὶ δὲ καὶ ἀρχιερεῖς τῇ 5 φατρία συναπήχθησαν ταύτῃ καὶ συσκευῇ καὶ τὸν κρατοῦντα διανοχλεῖν οὐκ ἐπαύοντο, δηλοῖ τῷ πατριάρχῃ ὁ βασιλεὺς τὴν τοῦ λαοῦ μανίαν καὶ λύτταν, ὅση καὶ ὡς οὐ καθεκτῆ· "διὰ τοῦτο θεῷ", φησί, "πιστεύσας τὰ κατὰ σέ, τῷ ἐρχομένῳ τὰ ἡμέτερα δικαιώσαι, δοὺς τόπον τῇ ὀργῇ παραιτησάμενος ἔξιθι, μὴ καὶ πρὸς 10 βαρυτέρας τινὲς τῶν μηχανοῤῥάφων συκοφαντίας χωρήσαντες πολλῶν ψυχὰς καὶ τὰς ἑαυτῶν καταβλάψωσι".

21. Πρὸς ταῦτα γράφει ὁ πατριάρχης ἀπολογία ν ὡς ἐν σχήματι παραιτήσεως, αὐταῖς λέξεσιν ἔχουσιν οὕτως· "Τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας, οἷς αὐτὸς οἶδε κρίμασι, τὴν φροντίδα δεξάμενοι 15 οὐκ ἐξησφαλισάμεθα τοῦ μῆτε τοὺς σχιζομένους τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ καὶ ὑβριστὰς αὐτοῦ τιμωρεῖν, μῆτε τοὺς ἀκαθαρταίαι, μοιχεύαις τε καὶ πορνείαις ἐαλωκότας ἀναχαιτίζειν· ἠγνοήκαμεν δέ, ὅτι καὶ τὰ πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν ἀντιστρόφως οἱ φαῦλοι ἀνταποδιδόναι τοῖς ἀρχουσιν, ὡς ἐννόμως ζῆν ἀναγκάζοντας, καιροῦ 20 δραξάμενοι ἀπηγεῖς εἰσπράττονται δίκας αὐτούς, ἐφ' οἷς ποτε διωκήκασι, καὶ ταῦτα μὴδὲ τοῖς ἐνεργοῦσι σήμερον τὰ δημόσια τοιαύτας, οἷς ἐνήργησαν, ὑπεχόντων εὐθύνας, ὅσα ἦ κακοτρόπῳ γνώμῃ ἢ ἀγνοίᾳ κατὰ τοῦ δικαίου πεπαρωνήκασιν. ἀλλ' ὦ τῶν ἐμῶν κακῶν, ὡς μὴδὲ κἂν ἴσα τούτοις ἐξισωθῆναι καὶ τὰ ἡμέτερα! καὶ 25 εἰ καὶ πόθεν ταῦτ' ἐπῆλθεν ἡμῖν ἄδηλα τοῖς πολλοῖς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῷ θεῷ· ὁ γὰρ εἶπεῖν παρῤῥησιασάμενος πρὸς θεὸν Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με, εἶπε καὶ τὸ Οἱ ὄνειδιμοὶ τῶν ὄνειδι-

2 τε om. B. 9 φησί post πιστεύσας in B. 14 in margine codicis A: παραιτήσαις πρώτη. Cfr. Niceph. Gregorae byz. hist. II, p. 1194-1196. Pachymeris de Andron. Palaeologo II, 22. Migne, Patrol. Gr. t. 142, p. 280-284. 16 ἐξησφαλίσθημεν P. 18 ἠγνοήσαμεν PB. 19 Pachym. ὅτι καὶ οἱ πατριαρχεῦοντες τοιαύτας εὐθύνας ὑπέχουσι παρὰ τῶν ἐπι σφάλμασιν αὐτῶν εὐθυνθέντων καὶ τῶν τούτοις ὁμοίων εἰς ἃ διωκήκασι. 20 ἐν νόμῳ B || ἀναγκάζοντας pro ἀναγκάζουσι: A1'. 21 ἐφ' A, ἐν P. 22 τοῖς ἐνεργοῦσι pro τῶν ἐνεργούντων AP. 24 ἦ καὶ Pachym. 26 καὶ om. B. 27/28 Iohan. II, 17. 28 τὸ om. Pach. || Rom. xv, 3

ζόντων σε επέπεσον ἐπ' ἐμέ· οὐδὲ γὰρ ἡμετέρων μόνον ταῦτα
 σφαλμάτων ἀντέκτισις, καὶ χάρις θεῶ. καὶ ἡμεῖς μὲν ἀδικούμενοι
 οὕτως οὐκ ἀδικούμεθα, ὅτι τὸν μὴ ἑαυτὸν ἀδικοῦντα οὐδεὶς δύ-
 νεται παραβλάψαι· ἡ Ἐκκλησία δὲ πάλιν ὑβρίσθη καὶ ἐζημιώται.
 5 τίς δὲ ἡ ζημία; τῶν μοναχῶν καὶ μοναζουσῶν καὶ τοῦ λοιποῦ
 χριστιανικοῦ λαοῦ, τῶν μὲν λόγῳ, τῶν δὲ καὶ βίᾳ βλεψάντων
 πρὸς τὸ σεμνότερον. ὡς καταγιγίς ἀγρία ἀνθρώπον ἐπεισεπεσοῦσα ἡ
 καθ' ἡμῶν ὕβρις πρὸς τὰ ἀσεμνότερα ἔτρεψεν· ἡ δὲ γε ὕβρις καὶ
 τὸ αὐτῆς λυπηρόν, τὸ μὴ κατὰ τῆς αὐτῶν ὑπολήψεως μόνον καὶ
 10 τὸ λίθους κρατῆσαι βαλεῖν ἡμᾶς καὶ ἀναθεματίσαι καὶ ὅσα σω-
 ματικῆς ἐστὶν ὕβρεως ἐπειπεῖν, ἀλλ' οἴμοι καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ
 σεβάσματος! διὸ καὶ φημί· εἰ ἐφρόνησά ποτε, ἢ φρονῶ, ἢ φρο-
 νήσω τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ θεοῦ Ἐκκλησίας ἀλλότριον φρόνημα,

1 οὐδέ] οὐ Pach. || μόνον om. Pach. 2 καὶ post. om. Pach. 3 οὐκ om. Pach.
 4 ἐζημιώθη B. 5 τοῦ om. Pach. 8 σεμνότερα A, ἀσεμνότερα B ut con. Boivin ||
 ἔστρεψεν Pach. || γε om. P et Pach. 9 αὐτῶν] Pachym. ἡμῶν. 12 Pach. φημί·
 εἰ σύνοιδα ἑμαυτῷ πορνεία ἢ μοιχεία ἢ ἄρρενομανία ἐάλωκέναι, καὶ εἰ ἐφρόνησα || ποτε A,
 πώποτε P et Pach. 18 Pach. φρονήσω ἀλλότριον φρόνημα τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ
 τοῦ θεοῦ μου, ἀνάθ. μοι ἀπὸ Χρ. καὶ ἡ μερίς μου σὺν τῷ προδότη καὶ τοῖς τὸν κύ-
 ριον μου σταυρώσασιν. εἰ δὲ ὀρθῶς καὶ πιστῶς με λατρεύοντα καὶ φρονούντα, καὶ ἀπο-
 βαλλόμενον ἐκ ψυχῆς ὃ μὴ δοξάζει ἡ ἐκκλησία μηδὲ παρέλαβε, συκοφαντήσαι οὐκ ἐφρι-
 ξαν γλώσσαι λέγειν μαθοῦσαι κακὰ, ὅσοι καὶ οἵτινες εἶεν, ἔγω αὐτούς, καθὰ ὁ κανὼν,
 καὶ ἀπὸ τῆς ζωαρχικῆς τριάδος ἀφωρισμένους· ὅτι δὲ βιασθέντες ἀλλ' οὐ βιάσαντες
 ἐτέθημεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐλπίδι εἰρήνης καὶ ὠφελείας κοινῆς, οὐ προέβη δὲ κατὰ
 τὰς ἐλπίδας ὅσον διωκήσαμεν, οὕτω συμφέρον ἡμῖν κατεφαίνετο, μάρτυς θεός, καὶ ὃ
 μὴ ὡς κακὸν ἀλλ' ὡς πρέπον ἐπράττομεν. πλὴν εἰ ἐν ᾧ μέτρῳ μετροῦμεν ἀντιμετρη-
 θησόμεθα, τὴν τούτων διάκρισιν ἀνατίθημι τῷ ἁγίῳ βασιλεῖ καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσι ἐνώπιον
 τοῦ θεοῦ, καὶ εἴτε ἀποδοχῆς εἴτε εὐθύνης κριθῶμεν, στέργομεν, καὶ ὡς ἐκ θεοῦ τὴν
 τούτων κέλευσιν ἐκδοχόμεθα. ἕτερον, εἰ καὶ ὁποῖόν ἐστιν ἐκάστου τὸ ἔργον τῇ ἡμέρᾳ
 ἐκείνῃ δηλοῦται, χάριν τῆς δυσφημίας, ἣν ἐξήμεσε καθ' ἡμῶν ὁ διάβολος, λέγομεν. εἰ
 σύνοιδα ἑμαυτῷ πορνεία ἢ μοιχεία ἢ ἄρρενομανία ἐάλωκέναι, καὶ εἰ ἐφρόνησα πώποτε
 ἢ φρονήσω ἀλλότριον φρόνημα καὶ ἀπᾶσον τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ τοῦ θεοῦ καὶ κυ-
 ρίου μου, καὶ εἰ μὴ ὡς οἱ ἅγιοι μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι τούτου παραδεδώκασι καὶ οἱ
 διάδοχοι τούτων θεοφόροι πατέρες ἰδικῶς καὶ συνοδικῶς, καὶ εἰ μὴ ἅπαν ἐτερόδοξον
 φρόνημα, ὃ μὴ παρέλαβε καὶ κρατεῖ ἡ ἐκκλησία Χριστοῦ, παραπέμπω τῷ ἀναθέματι,
 ἀνάθεμά μοι ἀπὸ Χριστοῦ καὶ ἡ μερίς μου σὺν τῷ προδότη καὶ τοῖς τὸν κύριον μου
 σταυρώσασιν. εἰ δὲ ὀρθῶς καὶ πιστῶς με λατρεύοντα καὶ φρονούντα καὶ ἀσπαζόμενον
 καὶ κηρύττοντα διαβολαῖς μέ τινες τοιαύταις διέβαλον, ὅσοι καὶ οἵτινες εἶεν, ἐκχρύκτοι
 τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ καὶ ἀλύτῳ ἀφορισμῷ τῷ ἀπὸ τῆς ζωαρχικῆς καὶ μακαρίας
 καὶ ἁγίας τριάδος ἡ μετριότης ἡμῶν ὑποβάλλει αὐτούς, καὶ ἀρᾷ ἀναθέματος καὶ τὸν
 τοιοῦτον παρασυρέντα εἰς τὸ βλάψαι καὶ ἀδικῆσαι με. ὡς δὲ τοῖς ἀδίκοις καὶ βλασφημοῖς
 αὐτῆ ἀρὰ παρὰ θεοῦ, οὕτω καὶ τοῖς φειδομένοις τὴν γλῶσσαν καὶ ἀλήθειαν ἀγαπῶσι καὶ
 λέγουσιν ἢ τοῦ θεοῦ εὐλογία καὶ σκέπη περικυκλώσει καὶ ὧδε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

ἀνάθεμά μοι ἀπὸ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ καὶ παντανάθεμα καὶ κατα-
νάθεμα· εἰ δὲ ὡς οἱ τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ ἐδογματίσαν καὶ παρα-
δεδώκασιν ἄγιοι μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοί καὶ οἱ τούτων διάδοχοι
θεοφόροι πατέρες, καὶ ὡς ἡ ἅγια Ἐκκλησία Χριστοῦ τοῦ θεοῦ
ἡμῶν ἐδέξατο, πιστεύω καὶ προσκυνῶ καὶ δέχομαι καὶ ἀσπάζομαι 5
καὶ κηρύττω. εἴ τι δὲ ταύτης ἐχθρὸν ἢ ἀλλότριον, παραπέμπω
τῷ ἀναθέματι. οἱ κατ' ἐμοῦ ἀκονήσαντες γλώσσας καὶ τοιαύτας
ἀθέους φωνὰς ἐρευζάμενοι διαβολῆς καὶ συκοφαντίας, ἐκκήρυκτοι
οἱ τοιοῦτοι Ἐκκλησίας Χριστοῦ· ἀλύτῳ δὲ ἀφορισμῷ ἐκ τῆς ζω-
αρχικῆς τριάδος καὶ ἡμεῖς αὐτοὺς ὑποβάλλομεν καὶ ἀρᾷ ἀναθέ- 10
ματος. ἐπεὶ δὲ νόμος τῆ Ἐκκλησία Χριστοῦ ἐκόντας ἄρχειν ἐκόν-
των, ἡμεῖς δὲ δυναστικῶς ἐδόξαμεν ἄρχειν καὶ διὰ τοῦτο ἀπώ-
σαντο, ἀπώσαμενοι τοῦ ποιμαίνεσθαι ὑφ' ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς ποι-
μαίνειν αὐτοὺς παραιτούμεθα, λέγοντες: κλήρω ἀνυποτάκτῳ καὶ
λαῷ ἀπειθεῖ ἀποτασσόμεθα, δεόμενοι ἐκ ψυχῆς ἡμῶν καὶ αὐτοῖς 15
ἴλεων ἔσεσθαι τὸν θεόν· τὰ δὲ ἡμέτερα ἄγιοιτο ὄπου καὶ βούλοιτο
ὁ ἐν τριάδι ὑμνούμενος κύριος πρεσβεῖαις τῆς Θεομήτορος, τῶν
νοερῶν θεοῦ λειτουργῶν καὶ πάντων τῶν ἁγίων. καὶ οἱ ἀρχιερεῖς,
εἰ μὲν κανονικῶς εἶπον καὶ ἔπραξαν καὶ δικαίως [μου] ἀπεκόπησαν,
ἴλεως οὕτω θεὸς εἶη καὶ αὐτοῖς· εἰ δὲ μή, τοῖς ῥηθεῖσιν ἐπιτι- 20
μίαις ὑπεύθυνοι ἔστωσαν καὶ αὐτοὶ καὶ οὐς ψευδῶς παρασύρουσι
καὶ ὑφ' ὧν παρεσύρησαν:—Ἀθανάσιος ἐλέω θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος
Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης, καὶ οἴκουμενικὸς πατριάρχης.
τούτοις στοιχῶ ἐνώπιον θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. τούτοις ἐμμένω. εἰ
δέ τι ἄλλο εἶπω, ἢ πράξω, ἐκτὸς τῶν ὧδε γεγραμμένων, ἄστορ- 25
γον ἔχω καὶ βίας καὶ τυραννίδος ἔργον· οὐ γὰρ σύνοιδα ἐμαυτῷ
χάριτι Χριστοῦ ἀργίας τι ἔγκλημα”.

22. Ταῦτα ἢ καλὴ γλῶσσα διέξεισιν Ἀθανασίου καὶ ἐπὶ

6 ἢ Α, καὶ Ρ. 8 ἐξερευζάμενοι ΡΒ. 9 καὶ ἀλύτῳ ἀφ. Ρ. 12 διατοῦτο Α.
14 λέγοντες Α, κατὰ τὸν εἰπόντα Ρ. 15 ἀποτάσσομαι δεόμενος Ρ || ὑμῖν τε Ρ.
18 τῶν ἀπ' αἰῶνος ἁγίων ἡμῶν Ρ. 19 εἶπαν Ρ || μου ex Ρ. 23 πατριάρχης]
codex Ρ addit: ἰνδικτ. ζ'. εἶγε καὶ μολιβδίνην βούλλαν πατριαρχικὴν καὶ κάτω ταῦτα
τούτοις στοιχῶ etc. 26 οὐ γὰρ σύνοιδα] μὴ συνειδῶς Ρ. 27 post ἐγκλημα cod.
Ρ habet ἰνδικτ. ζ'.

τούτοις ἐξῶσαν, αἱ αἱ, τὸν καλὸν ποιμένα τῆς Ἐκκλησίας, τὸν
τοῦ ἀρχιεπίμενος Χριστοῦ μαθητήν. ἐσκυθρώπασαν οἱ τὰς συνει-
δῆσεις κεκαθαρμένας ἔχοντες, τὴν τῶν ψυχῶν ζημίαν ἀποκλαιό-
μενοι· ἐσκήρτησαν οἱ ἐμπαθεῖς καὶ ἰταμοὶ καὶ ἀναιδεῖς καὶ ἀναί-
5 σχυντοι, τοὺς ἐλέγχους τῆς ἐκείνου γλώττης διεκφυγόντες, "Σεσί-
γηκε" λέγοντες "ἡμῖν ἡ πονηρὰ γλῶσσα καὶ λάλος· πορευέσθω
ἕκαστος ὀπίσω τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτοῦ τῶν φαύλων καὶ πονηρῶν".
ὁ δὲ πατριάρχης ἀναχωρήσας πρὸς τὰ εὐαγγῆ αὐτοῦ σεμνεῖα καὶ
φροντιστήρια τῆς φιλίης ἐξέτι νηπίου καὶ συντρόφου ἡσυχίας πά-
10 λιν ἐπιλαμβάνεται. ἐπιλαμβάνεται δὲ κραταιότερον· προσέθετο γὰρ
τῇ σκληραγωγίᾳ σκληραγωγίαν, τῇ νηστείᾳ νηστείαν, τῇ κακο-
παθείᾳ κακοπάθειαν, τῇ στενοχωρίᾳ στενοχωρίαν, τῷ συγκλεισμῷ
συγκλεισμόν, τοῖς δὲ δάκρυσιν δάκρυα, τῇ καθάρσει κάθαρσιν, καὶ
πρὸς ὕψος ἔφθασε θεωρίας διὰ τῆς πρακτικῆς ἀναβάσεως, ὅλος
15 ὅλω νοῖ τῇ τριάδι συνῶν καὶ τὰ ἐκεῖθεν κάλλη φανταζόμενος ὡς
ἐνὸν καὶ τῇ τούτων μελέτῃ ἐνασχολούμενος. τοσοῦτον δὲ καὶ τῇ
ἀναγνώσει προσέκειτο, ὡς μὴ λήγειν τοὺς ἐξυπηρετούμενους ἐκ
διαδοχῆς ἐπὶ ταύτῃ τούτῳ ποτέ· καμόντος γὰρ τοῦ ἐνός, ἡ τυχὸν
καὶ ἀκηδιάσαντος, ἕτερος τῆς ἀναγνώσεως εἶχετο, ἐπακρωμένου
20 μὲν τοῦ μεγάλου, ψηλαφῶντος δὲ καὶ ἐν χερσίν αἰεὶ τὸ ἐργόχειρον.
οὕτω δεκαετίαν ὅλην διήνυσε τῇ ἀγγελικῇ πολιτείᾳ ταύτῃ καὶ
ἀγωγῇ, προσομιλῶν ἀδιαλείπτως θεῷ καὶ τῶν οὐρανίων ἐχόμενος.
διαφόρους δὲ προρρήσεις τῷ βασιλεῖ πέπομφεν, ἃς ὁ βουλούμενος
ἀναγῶναι τὴν τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ βίβλον, ἧς καὶ πρόσθεν ὁ
25 λόγος ἐμνήσθη, λαβῶν ἀνά χεῖρας εἴσεται σαφῶς οἷας μὲν χά-
ριτος ἡξίωτο πρὸς θεοῦ, οἷων δὲ θεωριῶν καὶ ἀποκαλύψεων γέ-
γονε μέτοχος καὶ ὕσῃ ἐν θεῷ τὴν παρρησίαν ἐπλούτησεν· ἡμεῖς
γὰρ ταῦτα παρήκαμεν τῇ ῥαθυμίᾳ συνισχημένοι καὶ ἅμα τοῦ
λόγου σπεύδοντες τοῖς ἐξῆς προσβῆναι καὶ τὰ τέλη φθάσαι τοῦ
30 μάκαρος.

23. Τούτου τοίνυν, ὡς ἔφημεν, ἰδιάσαντος, χειροτονεῖται
Ἰωάννης ὁ φύσει πραότατος, ἀγγελικὸς μὲν τὸν τρόπον καὶ τὸν

1 αἱ αἱ Α. 6/7 πορευέσθω - - ἐπιθυμιῶν] cf. Sirach xviii, 30. 13 δε
om. B. 15 συνῆν B.

βίον ἀξιουθάμαστος, ἀπλούστερος δὲ ἢ ὥστε καὶ ἀνθρώπων ἤδη
 ἐξημεροῦν καὶ καταλλήλως τοῖς πᾶσι προσφέρεσθαι, ἢ λόγοις ἐπι-
 στήμονος γεωργοῦ ἀνακαθαίρειν καὶ ἀναχωννύειν τὴν ἄμπελον. καὶ
 ἦν μὲν ἀνδριάς ἀπεξεσμένος εἰς ἀρετὴν καὶ τύπον ἑαυτὸν ἀρίστων
 πράξεων προτιθεῖς, οὐκ ἐκπεπονήκει δὲ καὶ τὰς ὁδοὺς ἀνακόπτειν 5
 τῶν λυμαινομένων τὴν ἄμπελον μονιῶν καὶ ὁδοῦσι κατεσθιόντων
 καὶ συμπατούντων ποσίην. ἐπὶ δέκα γοῦν καὶ οὗτος ἔτεσιν, ὡς ἐνὸν
 αὐτῷ, τὴν Ἐκκλησίαν ἰθύνας, βαρυνόμενός τε τῷ γήρει καὶ πρὸς
 τὰς τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίας καὶ τὰς ἐμβολὰς τῶν τρικυμιῶν
 ἀντέχειν καλῶς μὴ δυνάμενος, παραιτεῖται τοὺς οἶακας ἐκουσίως 10
 τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ πηδάλια ἀποθέμενος ἰδιάζει καθ' ἑαυτόν,
 λιπὼν τὸ ποιμνιον ἀνεπίσκοπον. βασιλεὺς δὲ ὁ φιλοχριστότατος
 ἦσχαλλεν, ἐδυσφόρει, ἡνῆστο τὴν Ἐκκλησίαν ὀρῶν ἀποίμαντον.
 ἐζήτει τὸν προστησόμενον καὶ ζητῶν εὐρίσκει τὸν ἀξίως προωρι-
 σμένον ψήφῳ θεοῦ, τὸν ἱερώτατον τοῦτον ὡς εἰκὸς Ἀθανάσιον. 15
 καὶ ὄρα, πῶς ἡ πολυποικίλος θεοῦ σοφία τὴν τοῦ κρατούντος ψυ-
 χὴν πρὸς τοῦτο κεκίνηκε, καὶ ὁ τρόπος οἷος· μετὰ γὰρ τῶν λοι-
 πῶν προῤῥήσεων, τῶν περὶ αἰχμαλωσίας καὶ ἐφόδων ἐθνῶν, ἃς
 πολλὰς καὶ πολλάκις τῷ βασιλεῖ πέπομφεν, ὡς αἱ τῶν ἐπιστολῶν
 αὐτοῦ παριστῶσι βίβλοι, δηλοῖ τούτῳ καὶ φρικώδη θεομηνίαν διὰ 20
 σεισμοῦ γενήσεσθαι μέλλουσαν· καὶ μηνύει περὶ τούτου διὰ
 τοῦ καὶ λόγον καὶ πράξιν καὶ ἀρετὴν ὑψηλοῦ ἐκείνου Μηναῖ, ὃν
 οὐδεὶς ἠγνόησε τῶν παροικούντων ἀνά τὸ ἄστυ τοῦτο, τὸ τοῦ
 Βύζαντος πόλισμα· ἐπίσημος γὰρ ἐτύγχανεν ὁ ἀνὴρ οὐ μόνον ἀπὸ
 τῆς ἐν βασιλείοις αὐλαΐς πάλαι διατριβῆς ἐκείνης καὶ τῆς τῶν 25
 λόγων εὐγενείας τε καὶ σοφίας, ἀλλὰ πολλῶν πλέον ἀπὸ τῆς ἀρε-
 τῆς, ἧς ἐξήσκησε πρότερον μὲν παρὰ τῷ Ἄθῳ, ὕστερον δὲ παρὰ
 τῇ τοῦ Παντεπόπτου μονῇ μέχρι βαθυτάτου γήρωσ καὶ ἀθανάτου
 κοιμήσεως. ἐπεὶ δ' ὡς διεμηνύσατο περὶ τούτου τῷ φιλευσεβεῖ
 βασιλεῖ περὶ τοῦ σεισμοῦ καὶ πέρας ἡ πρόῤῥησις εἴληφε, καθ' ἣν 30
 ἡμέραν καὶ ὥραν δηλαδὴ τῷ μεγάλῳ προεῖρητο, τότε δὴ τότε

6 cf. Psalm. LXXIX, 14. 13 ἦσχαλλεν A. 22 Μηναῖ Pachymeris de An-
 dron. Palaeol. IV, 34. 28 τῷ ἄστυ τούτῳ AB. 28 γήρους B.

οὐκ ἐνδοιάζων ἦν καὶ διχογνωμῶν ὁ βασιλεὺς καὶ βλέπων ὧδε
κάκεισε καὶ ῥινηλατῶν καὶ ἀναδιφῶν τὸν [τὴν] Ἐκκλησίαν πι-
στευθησόμενον, ἀλλ' ἕλος πρὸς Ἀθανάσιον ἔβλεψεν ὡς ἐκ τῆς
προφητείας παρὰ θεοῦ τὴν ψῆφον δεξάμενος. πρόσσεισι γοῦν τῷ
5 μεγάλῳ καὶ βία τοῦτ' ἡσυχίας ἐκπαῖ δεινῶς ἐξεχόμενον
ταύτης, ὡς τῶν πετρῶν οἱ πολυπόδες, καὶ μετὰ τῆς ἱερᾶς συνό-
δου συνδιασχεφάμενος ἀνακαλοῦνται τὸν μέγαν, ἀνάγουσι πάλιν καὶ
τῷ θρόνῳ ἐγκαθιδρῶουσιν.

24. Ἄλλ' ἐπιβὰς τοῦ θρόνου τὸ δεύτερον ἄλλος τις ἐφάνη
10 Πρόδρομος ἐκ τῆς μακρᾶς ἡσυχίας καὶ Μωσῆς νέος νομοθέτης
ἐκ τοῦ Σιναίου καὶ Ἡλίας ἐκ τοῦ Καρμηλίου καὶ ἄγγελος ταῖς
τρόποις καὶ τῇ φιλοπτωχίᾳ περιφανῶς ἀπαράμιλλος· νῦν γὰρ
ἐφάνη περὶ τὸ ποίμνιον σπουδαιότερος, ἀδικουμένοις ἐπαμύνων
ῥαδίως καὶ προπολεμῶν τοῖς λύκοις, ἔτι δὲ πένησι τὴν ψυχὴν
15 συμπαθέστερος καὶ τὴν χεῖρα δαφιλέστερος καὶ ὡς οἰκονόμος
θεοῦ διενοεῖτο περὶ τούτων ἐπικουφίζων τὴν πενίαν εἰς δύναμιν.
τάς δὲ καθ' ἑκάστην ἐβδομάδα λιτανείας πανδημούς, ἃς σὺν παντὶ
τῷ κλήρῳ καὶ μονάζουσιν οὐ διέλειπε διενεργῶν ὁ θεοπόνευστος,
ἴσασιν ἔτι καὶ νῦν οἱ περιόντες καὶ συνεπόμενοι καὶ ὀρῶντες τότε
20 τὴν ἀκάματον ἐκείνου σπουδὴν καὶ τοὺς μεγίστους ἐκείνους πόνους,
οὓς ἀνέτλη καρτερῶς ὁ γεννάδας ἐν ταῖς παννύχοις ἐκείναις ὑμνω-
δίαις καὶ στάσεσι καὶ ταῖς πανημέροις λιταῖς, ὅσα τε διδάσκων
καὶ νοουθετῶν οὐ διέλειπεν ἰδίᾳ καὶ κοινῇ δημοσίᾳ τοῖς πᾶσιν εἰση-
γούμενος τὰ σωτήρια καὶ ὑποδεικνύων τὰς πρὸς τὴν ἄνω ζωὴν
25 φερούσας ὁδοὺς ἐν ἔτεσιν ἑπτὰ καὶ μηνσὶ δύο.

25. Οἷα δὲ κὰν τῇ διὰ λιμοῦ παιδείᾳ τῇ ἐκ θεοῦ ἀπολυ-
θίσειθ' ἀέδρακεν ὁ θαυμάσιος. ἐπεὶ γὰρ τῶν ἐπιθυμιῶν ὀπίσω τῶν
πονηρῶν ἡμῶν ἐπορεύθημεν καὶ ἐξέστημεν τοῦ κατὰ φύσιν καλοῦ
καὶ πρὸς τὴν κακίαν παρὰ φύσιν κατολισθήσαντες τὸν ὑπεράγαθον
30 εἰς ὄργην κεκινήκαμεν, διὰ τοῦτο λιμοῦ βάσανος κατειλήφει τὴν
Βασιλεῦσσαν καὶ λιμὸς τῶν πάλαι θρυλλουμένων ὁ βαρύτερός τε
καὶ χαλεπώτατος, ὡς πᾶσαν στεναγμάτων γέμειν καὶ οἰμωγῶν.

2 τὴν om. AB. 18 διέλιπε AB. 23 διέλιπε AB. 27/28 ἐπιθυμιῶν - -
ἐπορεύθημεν] cf. Sirach xviii, 30. 28/29 καλοῦ usque ad φύσιν desunt in B.

ἀγυαὶ δὲ καὶ στενωποὶ πλήρεις τῶν ἐρριμμένων καὶ ἀνατετραμ-
 μένων ὑπὸ λιμοῦ· πολλοὶ δὲ καὶ ἐπὶ κοπρίας ἔκειντο αἴθριοι,
 ἔσαν δ' οἱ καὶ νεύμασι μόνοις καὶ χειρῶν ἐκτάσσει τὸν ἐκ τῶν
 παριόντων ἐφεῖλκον ἔλεον, τῆς φωνῆς ἐπιλειπούσης τῇ ἀσιτία· οὐκ
 ὀλίγοι δὲ καὶ φωνῶν λειψάνοις ἐπετραγῶδουν τὰ ἑαυτῶν. προῖόν 5
 δὲ τὸ κακὸν καὶ λαμπρῶς ἤδη ἐπικείμενον οὐ καθ' ἓνα καὶ δύο
 τοὺς πτωχοὺς ἐπεβόσκετο, ἀλλ' — ὦ τοῦ οἰκτροῦ καὶ πράγματος
 ὁμοῦ καὶ θεάματος — σωρηδὸν τῆς ἐνθάδε ζωῆς ὑπαπιόντες ἐξέ-
 κειντο καὶ κατὰ πληθῆρας ἀπετίνυον τὸ χρεῶν. οὕτω μέγα ἦν τὸ 10
 κακόν. τί δὲ ἐκεῖνος ὁ μέγας ἄνθρωπος τοῦ θεοῦ καὶ κατὰ Χρι-
 στὸν ποιμὴν καὶ διδάσκαλος, ὁ συμπαθὴς τῷ ὄντι καὶ τιθεὶς τὴν
 ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων; οὐ φέρει τῶν πλουσίων τὸ ἀφιλό-
 στοργον, οὐ στέγει τὸ περὶ τοὺς ὁμογενεῖς ἀκαμπές· ἀπειλεῖ αὐ-
 τοῖς τὸ ἀδέκαστον καὶ ἀπαραλόγιστον βῆμα καὶ πῦρ ἐκεῖνο τὸ 15
 ἄσβεστον· ἐνσειεὶ τοῖς σπλάγχθοις τὸν ἀκόρεστον σκώληκα, τὰς
 ἀντιδόσεις καταλέγει, τὸν μερισμὸν τῶν μονῶν, τοὺς χλοεροὺς
 τόπους, τὴν ἄνετον βιοτήν· τοὺς ὅσοι σκορπίζουσι τὰ ὄντα καὶ
 διανέμουσι πένησι παραινεῖ μὴ ἐγκλεισασμένους ταῖς κοίταις τὸ
 χρυσίον κατέχειν ἀπρότιον ὡσπερ τὴν Δανάην ὁ πάλαι Ἀκρί-
 σιος, μὴδ' ἐμπίπλασθαι μὲν αὐτοὺς ὡσπερ τοὺς λέοντας ἢ τῶν 20
 λύκων τοὺς μονιούς, μὴ μεταδιδόνα· δὲ καὶ τοῖς ἐλαχίστοις, μὴδὲ
 διὰ τὸ τῆς γαστρὸς ἀπαιδαγωγῆτον καὶ ἄνισον ἐν παντί οὐκ ἄλ-
 λως τι τῶν ἔνδον τοῖς πενομένοις προῖεσθαι, εἰ μὴ φθειριζήσῃ
 μὲν ὁ αἶτος, ὄξυνθῇ δὲ ὁ οἶνος καὶ τῆς οἰκίας ἕκαστον ἀποβλη-
 θεῖη δι' ἐκτροπήν· ἀλλ' εἶναι μεταδοτικὸς καὶ κοινωνικὸς, οἷς 25
 καὶ τοῖς μετρίοις ἢ χάρις ἀείμνηστος καὶ ὡς κάμηλος ὁ μύρμηξ
 προσδέχεται.

26. Ταῦτα καὶ πάνθ' ὁμοῦ τὰ παραπλήσια τούτοις νοουθετῶν
 οὐκ ἔστησε μέχρι τούτου τὴν πρὸς τοὺς πένητας κηδεμονίαν τε

9 καταπληθῆρας A. 11/12 τιθεὶς - προβάτων] Iohan. x, 11. 14/15 πῦρ
 - - ἄσβεστον] cf. Matth. III, 12. Marc. ix, 43, 45. Luc. III, 17. 15 σκώληκα]
 cf. Marc. ix, 44, 46, 48. 16 μονῶν] cf. Iohan. xiv, 2, 23. 16/17 χλοεροὺς
 τόπους] cf. Psalm. xxii, 2. 16 γλωροὺς B. 19 cf. Pherecyd. in Schol. Apoll.
 Rhod. IV, 1091 || ἀκρίσιος A. 23 φθειριζήσῃ AB. 24 οἰκείας AB.

καὶ προμήθειαν, ἀλλ' εἰδώς, ὡς ὁ ποιήσας καὶ διδάξας μακάριος, τί ποιεῖ; ἄρ' ἐφησυχάζει λιπῶν τὸν λαὸν κυρίου ὡς ἐνὸν ἀβοήθητον; οὐμενον, ἀλλὰ περιλαβὼν κύκλῳ τὴν Βασιλεύουσαν καὶ ἐν διαφόροις τόποις στησάμενος λέβητας μεγίστους καὶ ἐνστησά-
5 μενος ἄνδρας εὐλαβεῖς τε καὶ φιλαρέτους καὶ ἐντειλάμενος σίτον κατηλοημένον ἔψειν καὶ ἀρτύειν ἐλαίῳ μάλα καλῶς καὶ ἐπιμελῶς, καὶ τοσοῦτον ἐπιμελῶς, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν πατριάρχην χερσὶν οἰκείαις ἀναδιφᾶν καὶ διερευνᾶν ὕσας μετρητὰς βάτους ἐλαίου καθ' ἕκαστον ἐμβάλλουσι τῶν λεβήτων (ὡς ὁ Κουρούπης Ἀγάθων μοι
10 διηγήσατο, μαθητῆς τυγχάνων τότε τοῦ κλεινοῦ Θεοφάνους ἐκείνου καὶ βλέπων ταῦτα, νῦν δὲ κατείλεγμένος ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀδελφῶν τῆς εὐαγοῦς τῶν Στουδίων λαύρας) καὶ τοῖς πένησι διανέμειν χυτριδίοις καὶ τρυβλίοις αὐτὸν ὑποδεχομένοις. σὺν τούτῳ καὶ οἶνος αὐτοῖς διεδίδοτο καὶ ἔτνος δευόμενον ὕδατι, περιβλή-
15 ματὰ τε καὶ ὑποδήματα καὶ ἄλλη πᾶσα παραμυθία τε καὶ προμήθεια. ὅθεν ἐξεγένετο τούτῳ διασῶσαι πανσόφως ὁ θεόπνευστος τὸν τοῦ κυρίου λαὸν καὶ τῆς ἐπιχειμένης θεηλάτου ὀργῆς καὶ φθορᾶς λυτρώσασθαι. ἀλλ' οὕτω μὲν τὰς τῶν πενήτων ψυχὰς ἐπιμελείας ἠξίου, τὰς δὲ τῶν πλουσίων εἶασε κεχερωμένας; πολ-
20 λοῦ γε καὶ δεῖ, ἀλλὰ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι καὶ λόγοις καὶ παραινήσεσι πολλοὺς πρὸς εὐποιίαν ἐξήγειρε καὶ τοῖς πένησι προσέσθαι ῥαδίως τὰ ὄντα παρέπεισε καὶ θησαυρίζειν ἐν οὐρανοῖς παρεσκεύασε τοῖς ἀσύλοις ταμείοις καὶ αἰωνίοις.

27. Τοιοῦτόν σοι, Ἀθανάσιε, τὸ τῆς ἐλεημοσύνης ἔργον μεγα-
25 λοπρεπῶς ἅμα καὶ θεϊκῶς ἐξήνυσται καὶ τὸ ἐκ τούτου κλέος καὶ τὸ γέρας ἄσβεστον συντηρεῖται σοι, τὰ δ' ἐν οὐρανοῖς ἐκεῖθεν γέρα τοῖς ἐκεῖθεν μόνον ληπτὰ· ἐπὶ γὰρ ἀνθρωπίνην καρδίαν οὐκ ἀνέβη τὰ ἀποκείμενα τοῖς κατὰ σὲ βεβιωκόσιν ἀγγελικῶς ἀγαθὰ. ἐγὼ δὲ τί ὄρασω; πρὸς τὸ μέγα πέλαγος τῶν σῶν ἀρί-
30 στων πράξεων ἐμπεσῶν καὶ τοῖς πολλοῖς διαύλοις τῶν μεγαλουργ-

1 ὡς ὁ ποιήσας καὶ διδάξας] cf. Matth. v, 10. 9 Κουρούπης] sic AB. Delehaye: «videtur legendum ὁ Κορέσης: exstant videlicet epistulae duae Gregorii Cyprii τῷ Κορέσῃ μοναχῷ Ἀγάθωνι». Migne, Patr. gr. t. 142, p. 426.

*

γημάτων φορούμενος οὐκ ἔχω τίνα μὲν κατὰ ῥοὴν φέρεσθαι τού-
των ἐάσαιμι, τίσι δὲ προσηξάμενος ἐς λιμένα φθάσω σιγῆς· τού-
των ἐφίεμαι, ἐκείνων οὐ θέλω ἀφίστασθαι· ἐξέχομαι τῶν ἐγγύς,
παραπολαῦσαι τῶν πόρρωθεν γλίχομαι καὶ τῷ πολυειδεῖ τῶν κα-
λῶν ἐπισπώμενός τε ἅμα καὶ ἀντισπώμενος κινδυνεύω κατακόρως 5
ἐμπλησθῆναι μηδέτινος· τὰς ἐπικουρίας τῶν δεομένων, τὰς ἀντι-
λήψεις, τὰς κυβερνήσεις, τὰς καθ' ἡμέραν διδασκαλίας, τὰς προ-
στασίας τῶν ἀδικουμένων, τοὺς κόπους, τοὺς μόχθους, τὰς ὁδοι-
πορίας, τὰς ἀγρυπνίας, δι' ἃ καὶ τὴν τοῦ Ἰακώβ εὐλογίαν ἐκλο-
ποφόρησας, παραμιξας τῇ πειθοῖ καὶ βία ὡς ἐκεῖνος τῷ λείψ 10
τὸ λάσιον, ἐπεὶ καὶ τοῦτο οὐ πόρρω τῶν ὑποθημοσυνῶν τῶν τοῦ
πνεύματος. "οὐκ ἐς αἶε γὰρ ψυχωφελὲς μαλακίζεσθαι, ἵνα μὴ τὸ
ἀπαλὸν ἔκλυτον γένηται", ὡς φησιν ὁ γρήγορος νοῦς, "ἀλλ' ἔστιν
οὗ καὶ ἀνδριστεόν ὑπὲρ θεοῦ καὶ πολεμητέον ἐπαινετῶς, κατὰ τοῦ 15
Παύλου τὰ τακτικά, εἰρήνης πρόξενον πόλεμον· ἔνθα γὰρ τὸ διὰ
λόγου πείθειν καὶ παραιέσεων ἀνόνητον ἦ καὶ ἡ σύριγξ οὐδὲν
ὀνίνησιν ἄδουσα, ἀποστολικῇ ῥάβδῳ πορευτέον ἐκεῖ καὶ ἐπισκε-
πτέον τοὺς ἀλιτραίνοντας". ἄρον οὖν ὁ θέλων κύκλω τοὺς ὀφθαλ-
μούς σου καὶ θεάσαι τὰ λογικὰ πρόβατα τὰ ἐν τοῖς εὐαγέσι σε- 20
μνεῖοις οἷς συνεστήσατο αὐλιζόμενα, ὑπὸ μίαν ποιίμνην καὶ ποι-
μένα θεοφιλῶς ποιμαινόμενα, ὡς εἰς τόπον χλόης κατασκηνούμενα
καὶ ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐχτρεφόμενα. θαυμαστὸν γὰρ τι χρῆμα
καὶ ὑπερφυῆς ὃ τε βίος τῶν μοναχῶν τουτωνὶ καὶ ὁ τρόπος καὶ
ἡ κατὰ πνεῦμα συνάφεια καὶ τὸ ἐν ψαλμῳδίᾳ καὶ προσευχῇ ἀγ-
γελικὸν οἶον καὶ θεῶ ἐφικνούμενον, ὥστε καὶ τὴν φήμην αὐτῶν 25
ἀνά πᾶσαν τὴν ὄσσην ἐφορᾷ ἥλιος διαδραμεῖν καὶ πάντας ἠδέως
ἔχειν ἐντυχεῖν τε αὐτοῖς καὶ λόγου μεθέξειν τοῦ παρ' αὐτῶν
ὑπου γε καὶ οἵτινες τούτων ἀλλαγῷ πεφοιτήκασιν καὶ πείραν τοῦ
τρόπου δεδώκασιν, ὑπόδειγμα βίου ἀρίστου καὶ τύπος γεγόνασι
κάλλιστος· οἶδασιν γὰρ καὶ ἀρετὴν οἱ φοιτηταὶ Ἀθανασίου ὅτι μά- 30
λιστα ἐκπαιδεύειν καὶ ψυχὰς μεταπλάττειν ἐπὶ τὸ ἄμεινον. οὕτως
ἔχουσιν ἱκανῶς, οὕτω μεγαλοφυῶς καὶ ἐπιδεξίως, ὅσοι τοῖς εὐαγέσι

τούτου σεμνείοις ἐνάσκοῦνται καὶ ἐνησκῆθησαν καὶ βίου ἀρχέτυπον αὐτὸν ἐκεῖνον ἐπλούτησαν.

28. Ἀλλὰ γὰρ σκυθρωπά μοι τὰ τοῦ λόγου πάλιν καὶ δεινά, οἴμοι, καὶ πέρα δεινῶν τὰ νῦν ῥηθῆσεσθαι μέλλοντα, ὥστε με
5 καὶ λιπεῖν ταῦτα βούλεσθαι μᾶλλον ἢ διήγησιν οὕτω βαρεῖαν δοῦναι τῷ λόγῳ. ἀλλ' ἐπεὶ τὸ μηδὲν τούτων εἰπεῖν τὸ μηδενὸς ἤδη τῶν καιριωτέρων ἦφθαι τὸν λόγον ἐστί, μᾶλλον τούτων μνή-
μην ποιήσομαι, ὡς ἂν μὴ ἐλλείπων ἡμῖν ἐν τοῖς μεγίστοις ὁ λό-
γος φαίνοιτο. οὐκ ἔφερεν ὁ φθόνος καλῶς τὴν Ἐκκλησίαν ποι-
10 μαινομένην ὄραν· ἀμήχανον γὰρ ἐν εὐπραγίαις φθόνον διαφυγεῖν. οὐκ ἔφερεν ὁ τῶν ζιζανίων σπορευὸς ὄραν κομῶντα τὰ λῆια τῶν
φυχῶν· οὐκ ἔφερεν ὁ μιαρὸς τῆς ἀρετῆς ὄραν τὴν ἐπίδοσιν, ἐθι-
σθεῖσαν ἤδη ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς. καὶ ἐπειδὴ μὴ εἶχε
περὶ τὸν τοῦ μεγάλου βίου καὶ τὴν ἰσαγγελον πολιτείαν μωμή-
15 σασθαί τι ὁ ἀναιδής, ἐξεῦρεν ὁ πάντολμος τῆς αὐτοῦ σκαιωρίας ὑπηρέτας οὐκ ἀγενεῖς καὶ εἰσηγεῖται τούτοις ὁ δειλαιὸς τὴν εἰ-
κόνα τῆς Θεομήτορος, κατέχουσαν ὠλένας τὸν κύριον ἡμῶν Ἰη-
σοῦν Χριστόν, καὶ τὸν τύπον τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ καὶ τοῖν δυοῖν
στήλην τῶν βασιλέων ὑπὸ τὸ τοῦ πατριάρχου, φεῦ, ὑποπόδιον
20 καταθέσθαι, ὡς ἂν μὴ εἰδότος συμπατηθῆσωνται παρ' αὐτοῦ. ὦ
δίχη τοῦ ἀδίκου σκέμματος τοῦδε καὶ τοῦ παραβόλου βουλευματος εὐβουλία καὶ ἤλιε τῆς ἡλιθιότητος! οὕτω τὸν δόλον οἱ μοχθηροὶ
ράψαντες πεποιήκασιν. Ἰάκωβος δ' ἦν ὁ τὸν κυκεῶνα τῆς κακίας
ταύτης κεράσας τῷ πατριάρχῃ, Ἐλύμας ἀντικρυς, υἱὸς διαβόλου,
25 οὐ μόνον ὡς ἐκεῖνος διαστρέφων τὰς ὁδοὺς κυρίου, ἀλλὰ καὶ τὴν
θεανδρικὴν καθυβρίζων εἰκόνα τούτου ταῖς πονηραῖς αὐτοῦ εἰση-
γήσεσιν· ὅς καὶ πάλαι τῆς καθέδρας ἦν ἐρῶν τῆς Βασιλευούσης,
εἰ καὶ τοῦ σκοποῦ διήμαρτε πάμπαν ὁ δυστυχής, εἰρκτὴν ἀφεγγῆ
ἀντὶ θρόνου κληρωσάμενος, καὶ τοιαύτην, οἶαν φησὶν ὁ θεὸς Ἰώβ,
30 εἰς τόπον σκοτεινόν, εἰς γῆν γνόφους, ὅπου οὐκ ἔστι φῶς ὄραν·
οὕτω γὰρ ὠκονόμησε βασιλεὺς ὁ φιλόχριστος συνόδου πάσης καὶ

6 τῷ μηδενὸς AB. 7/8 μνήμην A, μνεῖαν B. 17/20 cf. Gregorae histor.
vii, 9. 18 τοῖν A, τῶν B. 24 Ἐλύμας] Act. xiii, 8-10. 30 Ioh. x, 21.

συνδρομῆς παντός γένους καὶ ἡλικίας σχεδὸν ἀπάσης ἀπελέγξας τοὺς χριστιανοκατηγόρους εἰκονομάχους ὡς μιαροὺς συκοφάντας.

29. Τότε δὴ τότε καὶ ὁ πατριάρχης τῇ λύπῃ παρενεχθεὶς τὴν Ἐκκλησίαν ἔγνω καταλιπεῖν καὶ τὴν φίλην ἡσυχίαν ἀσπάσασθαι· ὅπερ γνοὺς ὁ βασιλεύς, τί μὲν οὐκ ἔπραττε, τί δὲ οὐκ ἔλεγε, ἀπεῖρξαι τοῦτον βουλόμενος τοῦ βουλήματος; ὁ δ' εἶξε μὲν πρὸς βραχὺν χρόνον, ὀυσωπηθεὶς, ὡς οἶμαι, τοῦ κρατοῦντος τὰς παρακλήσεις· εἶτ' αὐθις ὅλος ἔβλεψε πρὸς τὴν ἀναχώρησιν καὶ γράφει πᾶσι πάντας παρακαλῶν, μὴ παρεμποδίσαι τοῦτον, μήτε μὴν ἐπὶ πλεῖον τοῦτον παραβιάσασθαι. ταῦτ' εἰπὼν τε καὶ δρᾶσας, ἀλλὰ δὴ καὶ παραιτησάμενος, ἔξεισιν. ἀλλὰ μηδεὶς τῶν κακοσχόλων καὶ κενεμβατούντων ἀστάτως τοῖς λογισμοῖς αὐθις ἀκουτισθεὶς τὸ "παραιτησάμενος" μωμήσαιοτο πάμπαν ἡμᾶς, ὡς ἀποστεροῦντας τάχα τὸν μέγαν τοῦ μεγάλου τῆς ἀρχιερωσύνης σεμνώματός τε καὶ ἀξιώματος, ἐντυχὼν τῇ ἐπιστολῇ τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τρίτης συνόδου πρὸς τὴν ἐν Παμφυλίᾳ εὐαγγῆ σύνοδον περὶ Εὐσταθίου τοῦ μητροπολίτου αὐτοῦ. φησὶ γὰρ ἐκεῖ ταῦτα· "λοιπὸν οὐδεὶς τὸ αὐτῷ ἐπιτεθὲν λειτούργημα τῆς ἐπισκοπῆς δεχθήσεται παραιτούμενος, εἰ μὴ ἀνάξιον αὐτὸν τῆς ἱερωσύνης ὁμολογεῖ, οὐ μὴν διὰ μικροψυχίαν ἢ λύπην· εἰ δέ τις δώσει, πάντως οὐ κανονικῶς δίδωσι δεχθῆναι τὸν παραιτούμενον". ὅτι δὲ παραιτήσεις οὐ χρὴ δέχεσθαι, καὶ ἐκ τοῦ τρίτου κεφαλαίου τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Κυρίλλου φανερῶς ἀποδείκνυται, λέγοντος· "καὶ ἐτέρως δὲ πρᾶγμα ἐστὶν οὔτε τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἀρέσκον θεσμοῖς, τὸ λιβέλλους παραιτήσεων προσάγειν τινὰς τῶν ἀρχιερέων". καὶ μετ' ὀλίγα· "καὶ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος ἐπιθυμῶν ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι κάλλιον ἡγήσατο λέγων· τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς· σκοπῶν γὰρ οὐ τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν, ἀναγκαιότερον ἡγήσατο τῆς ἑαυτοῦ ἀναπαύσεως τὴν τοῦ καλοῦ προστασίαν καὶ ἡγεμονίαν". ἀλλὰ καὶ ὁ θεοφόρος πάπας

2 in margine Στά(σις) β'. 4 ἀσπάζεσθαι B. 6 βουλεύματος B || εἶξει B.
18/31 Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων II, p. 212-213. IV, p. 29.

Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυς Πέτρος ὁ μέγας, ὁ τὸν Χριστὸν θεασάμενος διερρήγημένον ἡμφιεσμένον χιτῶνιον, ἐνδεκάτῳ κανόνι αὐτοῦ τάδε κατὰ ῥήμα διέξεισι· “πᾶς ἀρχιερεὺς καὶ ποιμὴν, ὡς ὀφείλει τιθέναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, καταλιπὼν τὴν
5 ἐμπιστευθεῖσαν ποιμνὴν αὐτῷ καὶ παραιτησάμενος, ἄτερ δηλαδὴ προφάσεως ἀπειργούσης τῆς λειτουργίας αὐτόν, οὐ δεχθήσεται καὶ μᾶλλον μέμψεως κριθήσεται ἄξιος, ἀλλ’ οὐχὶ γέρας αἰτήσεται τῆς μικροφυχίας καὶ παραιτήσεως, τὸ μὲν κόπον προξενούν αὐτῷ
10 παραιτούμενος, τὴν διδασκαλίαν φημί καὶ τὴν οἰκονομίαν καὶ φροντίδα τῶν ψυχῶν, τὴν δὲ ἄνεσιν καὶ τὴν ἔξωθεν θορύβων ζῶην περιποιούμενος ἑαυτῷ”. εἰ δ’ ἴσως ἔριν τις κακόχαρτον περικείμενος βούλεται φιλονείκως ἀποστερεῖν τὸν μέγαν τοῦ ἀξιώματος, τετυφῶσθαι φαίην ἂν ἔγωγε τοῦτον, ἢ παραφέρεσθαι φρενολήπτως ἄγαν καὶ ἰταμῶς καὶ (ὅ φησι Μιχαίας ὁ θεῖος)
15 ὅτι “ἀπὸ καρπῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ” τὴν ἀκαρπίαν ταύτην ἐδρέψατο· ἢ γὰρ ἂν καὶ τὸν ἐν θεολογίᾳ μέγαν Γρηγόριον ὡς παραιτησάμενον οὐκ ἀξιῶσαι καλεῖσθαι πατριάρχην τῆς Βασιλευούσης, ὡσπερ καλεῖν εἰώθαμεν.

30. Ὁ δὲ λόγος καταδραμεῖν τῶν συκοφαντῶν ὀλίγ’ ἄττα
20 βούλεται. εἰ συκοφαντεῖν ἀνέδην μεμάθηκας, ὧ μισαρέ, ὡς εἰς ἕξιν προελθὼν τοῦ κακοῦ δυσπαλάλακτον, τὸν γοῦν δεῦτερον ἔδει σε λοιπὸν ἀσπάσασθαι πλοῦν κακεῖνα συκοφαντεῖν καὶ καταψεύδεσθαι, ἃ σπιλοῦσι μὲν ἴσως τὸν βίοτον, οὐκ ἀποσχαινίζουσι δὲ θεοῦ μηδὲ τῇ τῶν οὐκ ὀρθοδόξων μοίρα συντάττουσιν. ἦν μὲν οὖν
25 ὡς ἐν μετριωτέροις διὰ ταῦτα κακοῖς τὸ οὐτω ποιεῖν καὶ εἰχομεν ἂν σιγῇ φέρειν τὰ λυπηρά· ἐπεὶ δ’ ὁ πονηρὸς τὴν γλῶτταν, ὡς ἔοικεν, ἐθίσας πρότερον διέρχεσθαι ἐπὶ γῆς κατ’ ὄφιν συρομένην τὸν ἐρπυστήν καὶ τοῖς ἔργοις τῶν ἀνθρώπων ἐμφρομένην ἀπρίξ, νῦν καὶ εἰς οὐρανὸν ἔθετο τὸ στόμα αὐτοῦ, δό-
30 ξας προσάπτων τοῖς ὀρθοδόξοις ἀλλοτρίας θεοῦ διὰ τῶν ἐξυπηρετουμένων αὐτῷ συκοφαντῶν ὑμῶν, προήγγεθα ψάλλειν πρὸς

1 cf. Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων IV, p. 33. 15 Mich. vii, 13.
27 Mich. vii, 13. 19 ὀλίγάττα A. 20 ἀναίδην AB.

τὸν θεόν· "οἰοὶ ἀνθρώπων οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὄπλα καὶ βέλη καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν μάχαιρα ὀξεῖα", καὶ "τί δοθείη σοὶ καὶ τί προστεθείη σοὶ πρὸς γλῶσσαν δολίαν"; καὶ "ἄλαλα γενηθήτω τὰ χεῖλη τὰ δόλια" τῶν συκοφαντῶν, ὡς δολιότητος γέμοντα· "ἴος ἀσπίδων" ἡ γλῶσσα αὐτῶν καὶ "θυμὸς δρακόντων ἀνάτος". οὕτω πολὺ τὸ καθ' ἑαυτῶν οἱ συκοφάνται παρὰ τῶν μὴ προσιεμένων τὴν πονηρίαν καὶ τοσοῦτον μῖσος ἐκτρέφουσιν, ὅσον αὐτοὶ τὰ καθ' ἀνθρώπων ἐγκλήματα μεγεθύνουσι καὶ εἰς τὸ δυσπαράδεκτον ἢ ἀπαράδεκτον ὅλως διασκευάζουσιν. οὐδέν τι διενήνοχας ἀτεχνῶς, ὧ μισαρε συκοφάντα, τοῦ τὸν νεῶν ἐμπρήσαντος τῆς Ἀρτέμιδος, ὃς κάλλει κάλλιστος καὶ μεγέθει μέγιστος κατὰ τὴν Ἐφεσον πάλαι δεδομητο· κάκεινος γὰρ ἐκ τοῦ δόξης ἐρᾶν καὶ ὀνόματος τοῦτο δράσειν ἰστόρηται. καὶ σὺ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς τὸ συκοφαντεῖν προήχθης καὶ διαβάλλειν ἐπ' εὐσεβείᾳ· ἀλλ' οὐτ' ἐκεῖνος ἀπώνατό τι τῆς μὴ ὀσίας πράξεως, ἀλλ' εἰς ἔρρεβος καὶ ζόφον ἠερόεντα κατακέκριται, ὡς Ἡρόδοτος ἰστορεῖ. καὶ σοὶ ἐς τούναντίον περιενήνεκται τὰ διαβούλια· ἀσθενῆς γὰρ ὦν καθ' ἑαυτὸν καὶ μηδὲν ἐξαῖρον αὐχῶν ἠθέλησας ἀφ' οἰασθῆτινος πράξεως· οὕτω δὲ ταύτην ἀποδιείληφας τῷ σῶ τρόπῳ κατάλληλον, ὡς μὴ ἂν ἐτέρῳ τινί, ἀλλὰ σοὶ τῷ ἐλομένῳ εἶναι ἀρμόδιον, ἐπεὶ καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ τελευταῖος ταύτην ἔχεις ἐφευρηκῶς τὴν καινὴν ἐν εἰκόσι συκοφαντίαν, ὡς ἐκεῖνος, ὃν ἔφημεν, τὸ δοκεῖν περίφημος ἐθηράσατο τῆς κακίας ὑπερβολῆ. ἀλλὰ πῶς τὴν ἄνωθεν οὐκ ἔτρεσας δίκην τοιαῦτα κατὰ τοιοῦτου, φεῦ, συκοφαντῆσαι προθέμενος; εἰκότως οὖν καὶ τὸ προφητικὸν οὐαὶ προσκληροῦταί σοι οὐκ ἀπὸ γεννήματος ἀμπέλου μεθύοντι, οὐδ' ἀποπτύοντι τοῦ στόματος οἴνουφυρτον σίελον, ἀλλ' ἐξεμοῦντι θανάσιμα ῥήματα. εἰ μὴ χρῆμά τι εὐκαταφρόνητον, ὧ συκοφάντα, ἤγησο τὴν εὐσέβειαν καὶ παίζειν ἐμεμαθήκεις ἐν τοῖς θεοῖς καὶ μὴ παικτοῖς, οὐκ ἂν τοιαῦτα κατὰ τῶν θείων ἐκτυπωμάτων κατωρχήσω καὶ τοιαῦτα συνέπλασας. ἀλλὰ

1/3 Psalm. lvi, 5. 3/4 Psalm. cxix, 3. 4/5 Psalm. xxx, 19.
 4 δολιότητος] cf. Psalm. xlix, 19 || ἴος ἀσπίδων] Psalm. xiii, 3. cxxxix, 3. Deut. xxxii, 33. 12 δράσειν] sic AB. 15 ἔρρεβος AB || ζόφον ἠερόεντα] Iliad. Φ 56. Od. M 81. 16 Ἡρόδοτος] sic AB. 21 ἐφευρηκῶς A.

σὺ μὲν ὡς σίδηρος ἰῶ τῷ ἑαυτοῦ τῆ σῆ κακία συνδαπανήθητι, ὁ δὲ λόγος ἐχέσθω τῶν προκειμένων.

31. Ἐφρησυχάζων τοίνυν ὁ μέγας ἐν τοῖς εὐαγέσιν αὐτοῦ σεμνεῖοις καὶ τῆς ἀγγελικῆς πολιτείας ἐχόμενος καὶ θεῷ προσομι-
5 λῶν ἀταράχως, θεωρίαις θείαις καὶ τρανοτέραις ἐνησχόλει τὸν νοῦν, ὡς ἔχων τοῦτον ἀπερικτύπητον τῆς ἔξωθεν τύρβης, καὶ ὅλος μετάρσιος ἦν ὁ θεόληπτος, ὅλος τοῦ πνεύματος ἐμφορούμενος. εἶπες ἂν ἰδὼν αὐτὸν ὅλον εἶναι ψυχὴν· συνέστειλε γὰρ τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων μόνῳ ζῶν τῷ θεῷ καὶ τοῦ κόσμου
10 πάμπαν διεβρώγως. ὅθεν καὶ πολλῶν ἠξιούτο θεωριῶν καὶ ἀποκαλύψεων καὶ προβόρῃσεων καὶ πολλάκις περὶ τῶν ἐσομένων τοῖς κρατοῦσιν ἐθέσπισε, προβόρῃσεις πέμπτων ἐγγράφως αὐτοῖς, αἵτινες ἀνάγραπτοι κεῖνται ἐν ταῖς τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ βίβλοις, καὶ ταύτας ὁ βουλούμενος ἀναγνῶναι θαυμάσει τὸν μέγαν ὡς μέγαν
15 ὄντως ἐν προφητείαις καὶ ἐλέγχοις τοῖς πρὸς τὸν βασιλέα διὰ τὸν τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως φόβον καὶ τιμὴν· ἡμεῖς γὰρ διὰ τὸ πλῆθος ταῦτα παρήκαμεν, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ βίου τοῦ μάκαρος· μικρὰ δὲ τινα τῶν αὐτῷπραχθέντων καὶ θαυματουργηθέντων ἐπιμνησθέντες καταπαύσομεν τοῦ λόγου τὴν εἰρεσίαν.

32. Ἰάκινθος μοι διηγήσατο, μαθητῆς ὢν τοῦ μεγάλου καὶ τῆ κέλλη τούτου προσεδρεύων καὶ ὑπαναγινώσκων τούτῳ συνήθως· «Πάθος μοι», φησίν, «ἐνέσκηψε χαλεπὸν περὶ τὸν τράχηλον καὶ ὡς γάγγραινα κατεβόσκετό μου ἐπὶ πολὺ καὶ ἐς βάθος ὑπαπιόν. ὅθεν καὶ ἠντιβόλουν τὸν μέγαν ἢ πρὸς ξενῶνά με ἔξαπο-
25 στεῖλαι θεραπείας χάριν, ἢ αὐτὸς θεραπεῦσαί με, καθὼς οἶδεν, ἢ φαρμάκοις ἰατρικοῖς, ἢ φαρμάκοις τοῖς τῶν εὐχῶν. ὁ δ' οὐχ ὑπήκουεν, ἀλλ' ὡς ἀνυπομόνητον ἔσχωπτε καὶ μικρόφυχον, τὰ τοῦ Ἰῶβ ἔλκη προφέρων μοι εἰς ὑπόδειγμα, ὅπως ἐκεῖνος καρτερῶς καὶ μεγαλοφύχως ἔφερε, λέγων "ὄργην κυρίου ὑποίσω, ὅτι ἤμαρ-
30 τον αὐτῷ", καὶ "ὑπομενῶ ἕως ἂν πάλιν γένωμαι". καὶ τὰ τοῦ Δαυὶδ ὑπηγόρευε λέγων· "ἀγαθὸν μοι ὅτι ἐταπεινώσάς με". καὶ

14 ταύταις B || ὡς μέγας B. 15 τοῖς om. B. 24 με A, μοι B. 29 Mich. vii, 9. 30 Job. xiv, 14. 31 Psalm. cxviii, 71.

τά τοῦ θεαδέλφου προσετίθει σὺν τούτοις· “μακάριος, ὡς ὑπο-
μένει πειρασμόν, ὅτι δόκιμος γενόμενος λήφεται τὸν στέφανον”.
ταῦτά μοι κατεπάδων οὐκ ἔπειθεν· οὐκ ἐπαυσάμην γὰρ ἐκείνῳ
διενοχλεῖν. ὡς δ’ οὐκ ἔπειθον οὐτ’ εἶχον ἐκεῖνον ἐπικλινῆ καὶ
ἐνδόσιμον τῷ θελήματί μου, τῆς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις αἰμόρρου 5
μνησθεῖς καὶ ὅπως ἐκείνη τὴν θεραπείαν ἐκλοποφόρησε προηγου-
μένης τῆς πίστεως, μιμοῦμαι τὴν γυναῖκα. προσέρχομαι λάθρα
μετὰ τῆς ἴσης ἐκείνη πίστεως· ἄπτομαι τοῦ κρασπέδου, μὴ γνό-
τος ἐκείνου· ψαύω μετὰ τούτου τῆς χαλεπῆς ἐκείνης καὶ σχεδόν
ἀνιάτου πληγῆς, καὶ προστρίβω ταύτην τῷ ῥάκει τοῦ πανιέρου 10
λεληθότως, καὶ — ὦ τοῦ θαύματος — δραπετεύει μὲν ἡ νόσος εὐθύς,
ῥάων δ’ ἐγὼ τῶν ὀδυνῶν γίνομαι καὶ τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο τραῦμα
συνούλωσιν λαμβάνειν ἄρχεται καὶ ὡς ἐν βραχεῖ χρόνῳ μόνη περι-
λέλειπται ἡ οὐλή, εἰσέτι καὶ νῦν ὀρωμένη καὶ τὸ θαῦμα κηρύττουσα·
οὐδὲ γὰρ δυνατὸν οὐλήν ἀφανισθῆναι ποτε· ἀψευδῆς γὰρ ὁ εἰπών, 15
“ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα, ἃ ἐγὼ ποιῶ, κάκεινος ποιήσει”.

33. Ὁ αὐτὸς Ἰάκινθος ἔλεγεν, ὅτι «Ποτὲ διὰ τина χρείαν
ἐν τῇ στέγῃ τῆς τοῦ μεγάλου κέλλης ἀνεληθῶν, ἐκείνου κά-
τωθεν ἵσταμένου, συμποδισθῆναί με συνέβη φθόνῳ τοῦ μισο-
κάλου καὶ καταπεσεῖν χαλεπῶς καὶ κεῖσθαι σχεδὸν μὲν ἄπνουν, 20
ἀναίσθητον δὲ παντελῶς καὶ ἕλον ἡμιθανῆ. οὕτω γοῦν ἐπὶ πολὺ
ἐμοῦ μὲν κειμένου, ἐκείνου δὲ προσευχομένου, ὡς ἐξ ὕπνου λοι-
πὸν ἀνένηψα, μὴ γινώσκων ὃ πέπονθα, μήτε μὴν ὀδύνης αἰσθό-
μενος οἰασθῆτινος. τότε λέγει μοι· “Οὐκ αἰσθάνη, τί πέπονθας;
εἰ μὴ ἡ Θεοτόκος ἐβοήθησεν ἡμῖν, σήμερον τὸν τάφον εἶχες οἰκί- 25
σαι, ταλαίπωρε”. ἀλλὰ καὶ μονάστριαι δύο ἐκ τοῦ παρθενῶνος
τῶν γυναικῶν, νόσῳ πολυχρονίῳ χαλεπῇ καὶ οὐσιάτῳ δαπανη-
θεῖσαι, στέλλουσι πρὸς τὸν μέγαν διαμνησάμεναι ταῦτα· “Εὗξαι,
πανάγιε δέσποτα, ἢ ζῆσαι, ἢ ἀπολυθῆναι ἡμᾶς τῶν δεσμῶν τοῦ
σώματος· οὐ γὰρ ἐπὶ πλεῖον στέγειν δυνάμεθα”. τότε μικρὸν 30
ὑπομειδιάσας ἔφησεν· “Ἐγὼ μὲν, ὦ τέκνα, ἐβουλόμην καὶ ἔτι

1/2 Iac. I, 12. 5 αἰμόρρου] cf. Matth. ix, 20-22. 16 Iohan. xiv, 12.
19 φθόνῳ A, μίσῳ B.

τοὺς τῆς ὑπομονῆς καὶ καρτερίας ὑμῶν πληθυνθῆναι στεφάνους· ἐπεὶ δ' ἀγενῶς πρὸς θεραπείαν ἐβλέψατε, δεήθητε τῆς παναχράντου Θεοτόκου ταύτην τὴν νύκτα καὶ αὐριον καθαρᾶς καὶ ὀλοκλήρου ὑγείας ἐπαυπολαύσητε". οὕτως εἶπε καὶ τῆς νυκτὸς διελθούσης
 5 καὶ ἡμέρας ἄρτι διαγελώσης ἀνίστανται μὲν ἐρρώμεναι, χρώμεναι δὲ τοῖς οἰκείοις ποσὶν εἰς προσκύνησιν ἤκουσι τοῦ πατρὸς". πάντως οὐ δεῖται τινος τὸ θαῦμα βοηθείας τῆς ἐκ τῶν λόγων, ὡς οὐκ εἴργασται τῷ μεγάλῳ τρανότερόν τε καὶ καθαρώτερόν, εἰ καὶ συγκαλύπτειν πειρώμενος ταῦτα σχηματιζόμενος ἔλεγεν,
 10 ἅπερ εἴρηται.

34. Χριστόδουλος, οὗ πολλάκις ὁ λόγος ἐμνήσθη μοι, διηγήσατο, ὅτι Ἐὐνοτος ἔτι ἐν τῷ πατριαρχείῳ τοῦ μεγάλου καὶ λιμοῦ τὴν πόλιν συνέχοντος, κελεύομαι πρὸς τούτου πᾶσι τοῖς γυναικείοις σεμνεῖοις, καὶ μᾶλλον τοῖς πενομένοις, ὡς μὴ ἀπὸ κτημάτων ἢ προσόδων τινῶν ἐχόντων τὰς τοῦ ζῆν ἀφορμάς, ἀλλ' ἐξ ἔργου μόνου τῶν οἰκείων χειρῶν — πολλὰ δὲ ταῦτα κατὰ τὴν Βασιλεύουσαν —, δοῦναι ἀνὰ τριάκοντα μοδίους σίτου· ἐμοῦ δὲ σχετλιάσαντος καὶ εἰπόντος μόλις ἐν τῷ σιτοβολῶνι πενήτηκοντα ἂν εὔρεθεῖεν μέδιμνοι, "Πορεύου", ἔφησεν, "ἀφέμενος ληρεῖν, ὀλιγόπιστε". πορευθεὶς οὖν καὶ ἐκάστῳ μονοδρίῳ τριάκοντα κόρους σίτου διδοὺς ὑπέστρεφον πρὸς ἐσπέραν· ὁ δὲ μέγας οὐ διέλειπε πυθόμενός με καθ' ἐκάστην, εἰ περίεστιν ἔτι σῖτος ἐν τοῖς ταμείοις· ὡς δὲ ἐγὼ "Περίεστιν ἔτι" ἀπεκρινάμην, "καὶ τοσοῦτος, ὡς μηδὲ φαίνεσθαι τούτου τινὸς ἐράψασθαι", χαριέντως εὖ μάλα
 15 ἀνθυπέφερε λέγων μοι· "Καὶ ποῖος ἄρ' ἦν ὁ πρὸ μικροῦ ληρῶν ὡς ἀβέλτερος, ὡς οὐκ ἀρκέσει"; ἐμοῦ δ' εὐθὺς αἰσχύνῃ μετὰ χαρᾶς τὸ πρόσωπον συνεκάλυπτε, αἰσχύνῃ μὲν διὰ τὴν ἀντιλογίαν, χαρὰ δὲ διὰ τὴν θαυματουργίαν. τοῦτ' ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις πραχθὲν εἰς ἀμηχανίαν με περιέστησεν· ὑπερέβη γὰρ ὡς ἀληθῶς
 25 καὶ τὸ "ἑκατονταπλασίονα λήψαθε". ἄλλοτε πάλιν πρὸς τι τῶν οἰκημάτων ἐν τῇ τοῦ κελλίου γωνίᾳ σίτου μόδια παρέκειτο ἕξ.

8 οὐκ εἰργασται A. 15 ἐχόντων] sic AB. 17 ἀνατριάκοντα A. 21 διέλιπε AB. 30 cf. Math. xix, 29.

προστάσομαι γοῦν καὶ τοῦτο δοῦναι πτωχοῖς ἀνά μοδίου ἐνός· καὶ ὡς ἠρξάμην διαδιδόναι, θεὸς οἶδεν ὁ πλάσας καταμόνας τὰς καρδίας” ἡμῶν, ὡς ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους διένειμον καὶ ὡς ἐπὶ κυρίου ἐπήγαγε καὶ ἀνεδίδοτο ἐκ τῆς γῆς καὶ τῆς γωνίας ὁ σίτος 5 καὶ τοὺς ὀρώντας ἐξέπληττεν. οὐδὲν ἀποδέον ἄρ’ ἐκείνου τοῦτο, τὸ τῶν πέντε ἄρτων ἐν τοῖς πεντακισχιλίοις θεῖον ὡς ἀληθῶς τερατούργημα. παραπλήσιόν τι καὶ τὸ τῶν αἰχμαλώτων, οἷς ἐκελεύσθην διδόναι ἀνά νομίσματος· οἱ καὶ παρείποντο ἡμῖν ἕως τῆς τῶν Ὀδηγῶν καλουμένης μονῆς· τὸ δὲ βαλάντιον οὐ κεκένωτο, ἀλλ’ εὐρέθη πάλιν πλήρες, ὡσπερ καὶ πρότερον, οὐχ ὑποπιπτόντων ἀριθμῶ ῥαδίως τῶν προσαιτούντων καὶ λαμβανόντων» καὶ περὶ μὲν τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῶν χριστομιμήτων αὐτοῦ σπλάγχων οὐ δεῖ πλειόνων ἡμῖν εἰς παράστασιν· πᾶσα γὰρ ἡλικία, ἢ παροικοῦσα τότε τὴν Βασιλεύουσαν, καὶ πᾶν γένος μάρτυρές 10 εἰσιν αὐτόμολοι συναينوῦντες τῇ ψήφῳ ταύτῃ, ὡς ἀτεχνῶς ἐν οἰκτιρμοῖς τὸν ἐν οὐρανοῖς πατέρα ἡμῶν ἐμιμήσατο· “γίνεσθε γάρ”, φησίν, “οἰκτίρμονες, ὡς καὶ ὁ πατήρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστί”. τῷ δὲ διὰ θεὸν ζήλω Ἥλιαν ἐκείνον, τὸ θαῦμα τοῦ παντός γένους, ἀτεχνῶς ἐμιμήσατο· τὸν δὲ Φινεὲς πολλῶ τῷ 15 μέσῳ παρήλασε.

35. Παραγενόμενος γάρ ποτε μετὰ τῆς συνήθους λιτανείας ἐν τῇ μονῇ τῆς Χώρας, καὶ τῆς εἰωθυίας ἐκτενοῦς ἰκετείας τελομένης, ἀνηγγέλη πρὸς τινων τῷ μεγάλῳ, ὡς ἐν τῇ φυλακῇ κατάκλειστον πεποιήκασί τινα πάντη μὲν ἀθῶον, πάντη δὲ δίκαια 25 ἀδίκως εἰσπραττόμενον χρυσοῦ νομισμάτων ἀδρότητος· ἀλλὰ γε τοῦτον πρὸς τῇ ἀδίκῳ κατασχέσει ταύτῃ καὶ σιδηρόδετον ἔθεσαν τῇ φρουρᾷ. πλήττεται πρὸς τὴν ἀγγελίαν ὁ πατριάρχης· διαθερμαίνεται τὴν ψυχὴν· δικαίου ζήλου πληροῦται· ἀποτρέχει πρὸς τὴν εἰρκτήν· σοβεῖ τοὺς φρουρούς, ὡς τὸ σκότος ὁ ἥλιος· ἐξάγει τὸν ἀνεύθυνον καὶ λαβῶν ἐπάνεισι τροπαιοῦχος, ὡς ὁ εὐρίσκων 30 σχῦλα πολλά, μὴ ὑποτρέσας θυμὸν βασιλέως ἢ μέμφιν· εἰς γὰρ

2 ὁ πλάσας etc.] Psalm. xxxii, 15. 6 cf. Matth. xiv, 17-21. Marc. vi, 37-44. Luc. ix, 13-17. Iohan. vi, 10-13. 9 οὐκ ἐκένωτο AB. 10 ὑπὸ πιπτόντων A. 16/18 Luc. vi, 36. 22 ἰκεσίας B. 24 τινὰ A.

μόνον ἔβλεπε τὸν τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως θυμὸν καὶ τῆς ἀλη-
θείας μόνης ἐξείχετο μὲν ἀπρίξ, παρὰ φαῦλον δὲ πάντ' ἐτίθει
τὰ ἀνθρώπινα. ποῦ γὰρ ἐπ' ἐκείνῳ κολακείας ἴχνος, ἢ προσωπο-
ληφίας, ἢ ὑποκρίσεως, ἢ τὸ πρὸς ἀρέσκειαν ἀνθρωπίνην δρᾶσαι τι
5 τῶν ἀπαρεσκόντων θεῶ;

36. Ὅς γε πολλάκις ὄνειδιζόμενος πρὸς τικῶν φιλοκόσμων.
διὰ τὸ λίαν τῶν ἐνδουμάτων εὐτελὲς καὶ ἀπέριττον, οὐκ ἔβλεψε
πρὸς τὸ κοσμιώτερον, ἀλλ' ἀνθυπέφερε λέγων· "Τὸ πράττειν κα-
κῶς ἐμοὶ μᾶλλον ὄνειδος· τοῦτο γὰρ ἢ κατέκρινεν, ἢ ἐδικαίωσεν,
10 ἢ ἄθλιον πεποίηκεν, ἢ μακάριον· τὸ δὲ δοκεῖν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς,
ὡσπερ οὐδὲ ὄναρ ἀλλότριον· οὔτε γὰρ ἡ γῆ τοῖς ἰλιγγιῶσιν ἢ
μεθύουσιν ἐστάναι δοκεῖ, οὔτε τὸ μέλι τοῖς ἰκτεριῶσι γλυκύ. ἀλλ'
οὐ παρὰ τοῦτο τὰ πράγματα οὕτως ἔχει, ὡς δοκεῖ τοῖς πάσχουσι·
θεῶ γὰρ ἄλλως ἀρέσκει τῷ πλάσαντι καταμόνας τὰς καρδίας
15 ἡμῶν, τῷ συνιέντι εἰς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν τὰ κινήματα καὶ
τὰ διανοήματα, μεθ' ὧν τὰ πραττόμενα· ὃν λανθάνει τῶν ὄντων
οὐδέν, οὐδὲ λαθεῖν δύναται· ὡς ἐτέρως ὄρα τὰ ἡμέτερα ἢ ὡς ὄρω-
σιν ἄνθρωποι. εἰ δὲ με ὄντα κακὸν εὐχρηστον ὑπελάμβανες, τί με
ἐχρῆν ποιεῖν; εἶναι μᾶλλον κακόν, ἵνα πλέον ἀρέσκω σοι; οὐκ ἂν
20 τοῦτο ἐμαυτῷ συνεβούλευσα. οὕτως οὐδὲ εἰ κατορθοῦντά με πταίειν
ὑπολαμβάνεις, τοῦ κατορθοῦν διὰ σέ μεταθήσομαι (ζῶ γὰρ οὐ σοὶ
μᾶλλον ἢ ἐμαυτῷ), καὶ σύμβουλον ἔχω περὶ πάντων τὰ τοῦ θεοῦ
δικαιώματα, ὑφ' ὧν ἀλίσκομαι μὲν πολλάκις, οὐδενὸς κατηγοροῦν-
τος, ἀφίεμαι δὲ πολλῶν κατακρινόντων. καὶ τοῦτο μόνον οὐκ ἔστι
25 διαφυγεῖν τὸ ἔνδον καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς δικαστήριον, πρὸς δ βλέ-
ποντας μόνον τὴν εὐθείαν ὁδὸν ἰτέον τὸ δοκεῖν δέ, ἂν μὲν ὑπάρχη,
δεξιόμεθα, ἵν' εἴπω τι καὶ ἀνθρώπινον· ἐὰν δὲ ἀντιπίπτῃ, χαί-
ρειν ἐάσομεν καὶ οὐδὲν τοῦ εἶναι διὰ τὸ δοκεῖν ἀφαιρήσομεν· ὁ
μὲν γὰρ τινος ἔνεκεν τὸ καλὸν ἐπιτηδεύων οὐ βέβαιος εἰς ἀρετὴν·
30 ὁμοῦ τε γὰρ παρῆλθεν ἐκεῖνο καὶ τοῦ καλοῦ στήσεται· ὁ δὲ αὐτὸ
δι' ἑαυτὸ τιμῶν τε καὶ περιέπτων, ἐπειδὴ τοῦ ἐστῶτος ἐρᾷ, ἐστῶ-

σαν ἔχει καὶ τὴν περὶ αὐτὸ προθυμίαν. οὐκ οὖν μεταποιηθήσεται οὐδὲ συμμεταπεσεῖται τοῖς καιροῖς καὶ τοῖς πράγμασιν, ἄλλοτε ἄλλος γινόμενος καὶ πολλὰς μεταλαμβάνων χροιάς, ὡσπερ τὰς τῶν πετρῶν οἱ πολύποδες, αἷς ἂν ὀμιλήσωσι". προέφερε δὲ καὶ τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ ἐμφερόμενα τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, ἃ καὶ ἔχουσιν ἐπὶ λέξεως ὡδέ πη: "Οὐ κτήση ἱματισμὸν ἐξηλλαγμένον καὶ πολύτιμον, ἄνευ τοῦ ἱερατικοῦ, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς πατρομιμήτως καὶ ἐνδύση καὶ ὑποδύση. οὐκ ἔση ἀβροδίαιτος οὔτε ἐν τῇ οἰκείᾳ σου δαπάνῃ, οὔτε ἐν ταῖς ὑποδοχαῖς τῶν ξένων, ὡς κατὰ τοῦτο περισπώμενος· ἔστι γὰρ τοῦτο τῆς μερίδος τοῦ ἀπολαυστικοῦ βίου· οὐχ ὑποσταλῆς μέχρις αἵματος ἐπὶ φυλακῇ τῶν θεῶν νόμων καὶ ἐντολῶν προθεῖναι σου τὴν ψυχὴν· οὐκ ἐποχούμενος ἔση ἐπὶ ἴπποις καὶ ἡμιόνοις, ἀλλὰ χριστομιμήτως πεζοπορήσεις". ταῦτα λέγων τὰ τῶν φιλοκόσμων καὶ γλωσσαλγῶν ἀπέρραπτε στόματα, μηδὲν τῆς ἀληθείας προτιμησάμενος παρ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἰσάγγελον βιοτήν· οὐ μόνον γὰρ τὴν οὐ καλὴν κατ' ἐνέργειαν πράξιν ἔσπευδεν ἀποδιοπομπεῖν ὁ θεόπνευστος, ἀλλὰ πολλῶ πλεον τὴν κατὰ διάνοιαν καθαρεῦειν ἐσπούδαζεν, ὅτι καὶ ῥίζα αὐτῆ καὶ προσβολὴ τῶν δι' ἐνεργείας πραττομένων ἡμῖν· ἐν αὐτῇ γὰρ ὁ πονηρὸς ἐπισκοπεῖ, ποῦ ἄρα δύσεται λαθῶν καὶ τίσιν ἡμᾶς μετελεύσεται· ὅθεν καὶ μᾶλλον κατὰ νοῦν ἐστάναι δεῖ κατ' αὐτοῦ τὴν τε τοῦ κακοῦ ποιουμένοις ἔκκλισιν καὶ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ πρόσθεσιν, ἐπεὶ μηδ' ἅπαξ ἠττηθεὶς δραπετεύει ὁ πονηρὸς, ἀλλὰ πειρᾶται ὁ πάντολμος· καὶ χρῆ διὰ παντὸς νηφαλίους εἶναι καὶ προσεκτικούς, ἔν' οὕτω καὶ τοῦ ἀντιτεταγμένου περιγενοίμεθα καὶ τὴν ὅλην αὐτοῦ καταβάλοιμεν δύναμιν, ἀμεριμνεῖν δέ γε μηδ' οὕτως ἀλλὰ μειζόνως καὶ μᾶλλον συντείνειν αὐτοὺς καὶ ὄξωπεστέρους ποιεῖν. ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλλις· ἐνὸς δ' ἐπιμνησθεὶς ὁ λόγος βαδιεῖται πρὸς τὰ τέλη τοῦ μάκαρος.

37. Χρόνος παρήλθε πολὺς μετὰ τὸ λιπεῖν ἐκεῖνον τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ καὶ τὴν ποιίμνην ἀποίμαντον, καὶ ποτε προσομι-

λῶν κρυφιομύστως θεῷ μόνος μόνῳ καὶ τῆς ποιμένης ὑπερευχόμενος ἢ μᾶλλον κόσμου παντός ὁ φιλανθρωπότατος, καὶ θεωριῶν ὡς εἰκὸς καὶ θείων ἀποκαλύψεων ἀξιούμενος, βλέπει πάλιν — τοῦ φρικτοῦ καὶ ἀκούσματος καὶ θεάματος! — τὸν Χριστὸν ἐκτε-
5 ταμένον τὰς παλάμας ἐν τῷ σταυρῷ καὶ λέγοντα πρὸς αὐτὸν ὡσανεὶ μετ' ὀνειδούς καὶ μέμφεως· "Ἴνα τί κατέλιπες τὴν Ἐκκλησίαν καὶ μικροψυχήσας ὡς ρίψασπις καὶ λειποτακτήςσας, ὑπὲρ ἧς ἐγὼ θεὸς ὢν ἠνεσχόμην σάρκα φορέσαι καὶ παθεῖν σαρκικῶς, ἀπλῶσαί τε παλάμας ἐν σταυρῷ, ἵνα συναγάγω καὶ συνάψω τὰ
10 διεστῶτα; καὶ θανάτου ὁ ἀθάνατος ἐγευσάμην, ἵνα σοὶ τῷ θανόντι τὴν ἀθανασίαν χαρίσωμαι· καὶ τὴν κεφαλὴν ἀκάνθαις ἐστέφθην, ἵνα σοὶ τὸ τῆς ἀκάνθης ἐπιτίμιον λύσω· καὶ τὸν ἄτιμον ἐμπαιγμὸν ἐκαρτέρησα, ἵνα σὲ τὸν ἀτιμωθέντα τιμήσω· καὶ ἐν τῷ Ἄδῃ κατῆλθον, ἵνα σὲ τὸν πεπεδημένον ἀνάξω καὶ τελευ-
15 ταῖον συνανάξω πρὸς οὐρανοῦς τὸ πρόσλημμα καὶ θώκοις ἐνιδρύσω τοῖς δεξιοῖς. σὺ δὲ τί πέπονθας ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, πάντων τούτων; ὅτι διὰ τὴν συκοφαντίαν ἀφῆκας τοῖς λύκοις καταβρῶμα τὸν ἐμὸν λαόν, ὃν πάλαι σοι ἐνεπίστευσα". τότε δὴ τότε τρόμος μὲν αὐτὸν εἶλεν οὐ φορητός, ἀφωνία δὲ συνέσχε καὶ ἔκπληξις
20 ὑπ' ἀμηχανίας δεινῆς. ἀνενεγκὼν δ' ὡς εἶχε μικρόν, εἶχε μὲν οὐδὲν οὐδ' οὕτως διαῖραι στόμα καὶ φθέγγασθαι, δακρῶν δὲ ραίνισι τὸ πρόσωπον ἅμα καὶ τὸ ἔδαφος ἔβρεχε πρηγῆς κείμενος· καὶ συγγνώμην αἰτῶν τῆς μικροψυχίας ἡμέραν ὄλην καὶ νύκτα διατελέσας· ἦν δὴ καὶ παρέσχεν ὁ ὑπεράγαθος, ὀρέξας χεῖρα
25 τούτῳ κειμένῳ καὶ ἐξαναστήσας ἰλαρῶς εὖ μάλα, φιλανθρώπως τε καὶ θεοπρεπῶς.

38. Τὰ δ' ἐντεῦθεν, ἃ τῷ μεγάλῳ κατώρθωτο ὑπὲρ φύσιν ἀγωνισαμένῳ, ἄδηλα μὲν τοῖς πολλοῖς, ὡς κρύπτειν σπουδάζοντι ταῦτα οὐ μόνον τοῖς ἔξωθεν, ἀλλ' οὐδ' αὐτοῖς τοῖς γνησιωτάτοις
30 καὶ συνοῦσιν αὐτῷ φοιτηταῖς· θεῷ δὲ κατάδηλα, ᾧ καὶ ἡ ψιλὴ τοῦ νοός ἡμῶν κίνησις δῆλη, ὡς φησιν ὁ θεὸς Δαυίδ· "τὸ ἀκα-

1 μόνος A. 7 καὶ pr. om. B. 12 σοὶ om. B. 18 τότε A. ὅτε B.
19 εἶλεν A, εἶγεν B. 27 κατώρθωτο A. 31 cf. Psalm. cxxviii, 16.

τέργαστόν μου εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου καὶ ἐπὶ τὸ βιβλίον σου πάντες οἱ λογισμοί μου γραφήσονται· καὶ “ἐνθύμιον ἀνθρώπου ἐξομολογήσεται σοὶ καὶ ἐγκατάλειμμα ἐνθυμίου βραχύτατον”. ὅθεν καὶ ἡμεῖς σιγῶντες ταῦτα παρήκαμεν. ζήσας δὲ σχεδόν τι περὶ 5 τὰ ἑκατὸν ἔτη, πέραν τῶν Δαυιτικῶν ὄρων περὶ τοῦ καθ’ ἡμᾶς χρόνου, πολυετεῖ νόσῳ καὶ γήρει τετραχωμένος καὶ τῷ πλείστῳ μέρει τοῦ σώματος τεθνηκώς, ἐν τοῖς τῆς εὐχῆς ῥήμασί τε καὶ σχήμασιν ἀφίησιν εἰς χεῖρας θεοῦ τὴν ψυχὴν, οὐδὲν μὲν κακίας ἴχνος, πλείστα δὲ ἀρετῆς καταλιπὼν ὑπομνήματα.

39. Ἐπεὶ δὲ καὶ μνημόσυνον τῆς ἐκείνου μεγαλοψυχίας ἔδει 10 τῷ βίῳ καταλειφθῆναι, τί μᾶλλον ἔδει ἢ τοὺς ναοὺς τούτους, οὐς θεῶ τε ἤγειρε καὶ ἡμῖν, ἔργα μὴ σιωπῆς ἄξια, ψυχῶν φροντιστήρια, λιμένας γαληνοτάτους, πυρσοὺς ἐν τῇ νυκτὶ τοῦ βίου; ὧν δ μὲν ἀνεῖται τῇ ζωοποιῷ Τριάδι, ὃ δὲ τῷ ἐνὶ τῆς τριάδος σωτήρι Χριστῷ, ἵνα καὶ τὸ ἱερόν αὐτοῦ κατάκειται λείψανον· τῇ 15 δὲ Παναχράντῳ τοῦ σωτήρος μητρὶ ὁ ἕτερος, τοῖς δυοῖ Ταξιαρχαῖς τῶν ἄνω δυνάμεων ὁ λοιπός· οἱ καὶ τὸ μεσαίτατον τῆς Βασιλευούσης ἐκκληρώσαντο καὶ κατέχουσι, φύλακες καὶ κόσμος ταύτης ὡς εἶπεῖν πεφυκότες· καὶ γὰρ ὠραίζουσι ταύτην, ἄλλος ἀλλαχοῦ πεπηγμένοι ὡσπερ ἀπλανεῖς ἀστέρες ἐν οὐρανῷ, ὅτι καὶ τὸ 20 τέμενος τῆς τοῦ θεοῦ Σοφίας ἠλίψ παρείκασται, σελήνη δὲ τὸ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων, ἀστράσι δ’ οἱ λοιποὶ τῶν ναῶν διαφέροντες ἐν ὁδῷ, ὡς φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος.

40. Φέρε δὴ λοιπὸν ἑνὸς ἢ δύο τῶν πάλαι μνησθέντες, 25 τῶν εὐηρεστηκῶτων θεῶ, καὶ τούτοις τὸν μέγαν παρεξετάσαντες, τοῦ λόγου τὴν εἰρεσίαν ἐπίσχωμεν. ἐπιστεύθη μὲν κιβωτὸν Νῶε, ἧς αὐτὸς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ἐχρημάτισε καὶ ζῶων ἀλόγων γένη διέσωσεν ἐν αὐτῇ, ἐπιστεύθη δὲ καὶ οὗτος τὴν Ἐκκλησίαν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Χριστός, καὶ ζῶων οὐκ ἀλόγων γένη ἀλλὰ λογικῶν ἀνθρώπων ψυχὰς ἐν αὐτῇ διέσωσεν. Ἀβραάμ 30 ὁ δίκαιος τὸν τῶν ὄλων θεὸν ἠγάπησεν· ὑπερηγάπησε δὲ τοῦτον

2/3 cf. Psalm. lxxv, 11. 4/12 ζήσας - - σιωπῆς ἄξια] Gregorii Theologi oratio xvii, § λη' et λθ'. 10 ἐπειδὴ δὲ B. 23 Cor. 1, xv, 41. 25 εὐηρεστ. θεῶ] cf. Hebr. xi, 5, 6.

οὗτος ἀσαρκίαν δι' αὐτὸν καὶ ἀγγελικὴν πολιτείαν ἀνηρημένος·
καὶ θεῷ μὲν ἐκεῖνος τὸν ἐξ ὕψους καρπὸν θυσίαν ἀνήνεγκε
προστάγματι τοῦ δεχομένου καθυπηρετούμενος, σώματα δ' οὗτος
αὐθαιρέτως ἀνήνεγκε πολλῶν φοιτητῶν μαχαίρα θείου πόθου,
5 πυρὶ τῆς ἐγκρατείας, ὀλοκαυτῶν. καὶ ἅπαξ μὲν ἐκεῖνος προσήγαγε,
δι' ἔλλου δ' οὗτος τοῦ βίου προσήχθη καὶ προσήνεγκε σταυρούμε-
νος τῷ κόσμῳ καὶ νεκρούμενος καὶ διὰ πάσης ζωῆς ἀποθνήσκων,
καὶ ἔτι προσάγει τοὺς ἐπομένους τε καὶ τυπούμενους καὶ ῥυθμι-
ζομένους ταῖς ὑποθήκαις τούτου καὶ διδασκαλίαις καὶ εἰσηγήσεσι.
10 καὶ ἐν φιλοξενίᾳ μὲν ἐκεῖνος θαυμάζεται (καὶ γὰρ ἐπάξιον τὸ ἔρ-
γον θαύματος καὶ τῆς ἐκείνου μεγαλοφυΐας γνήσιον), ἀλλ' ἐκ πε-
ριουσίας καὶ οὗτος ταύτην κατώρθωσε τοῖς πᾶσι πάντα γινόμενος
καὶ πάντας τοὺς ἐπιδεεῖς ξενίζων ξενοδοχίᾳ τῇ κρείττονι καὶ φιλο-
φρόνως ἐκτρέφων ψυχὰς ὁμοῦ τε καὶ σώματα, τὰς μὲν ταῖς πνευ-
15 ματικαῖς νουθεσίαις, τὰ δὲ τοῖς αἰσθητοῖς βρώμασιν. ἐξένισεν
ἐκεῖνος ἀγγέλων ἅπαξ προσήματι μὴ περιγραφομένην φύσει θεό-
τητα, τὴν τριάδα δὲ τυποῦσαν, ὀφθησομένην ἀνθρώποις ὕστερον·
δι' ἔλλου δ' οὗτος τοῦ βίου τῆς ἐλλάμφεως αὐτῆς ἐπαπολαύων
φωστήρ οἰκουμένης ὡς ἀληθῶς ἐχρημάτισεν. Ἰσαὰκ ἐπηγγέλθη
20 καὶ πρὸ γενέσεως, οὗτος δ' αὐτεπάγγελτος ἦν καὶ τὴν Ἑκκλησίαν
ὡς ἄλλην Ῥεβέκκαν ἐπιστεύθη παρὰ θεοῦ καὶ τὰ πνευματικὰ
γεννήματα ταύτης ἐπλήθυνεν. Ἰωσήφ ἐγένετο σιτοδότης Αἰγύπτου
μόνης καὶ ἐν καιρῷ, οὗτος δὲ τῆς οἰκουμένης καὶ παρ' ἔλλην αὐ-
τοῦ τὴν ζωὴν, οὐκ ἄρτον μόνον ὀρέγων ἐκτρέφοντα σώματα, ἀλλὰ
25 καὶ ψυχικὸν ἄρτον, τὰς ἐγγράφους καὶ ἀγράφους τούτου διδασκα-
λίας καὶ τὰ ἐντάλματα. ἐπαινετὸς Ἡλίας τῷ ζήλῳ καὶ τῇ πρὸς
τυράννους παρρησίᾳ καὶ τῇ διὰ πυρὸς ἀρπαγῇ, τούτου δὲ τὸν
ὑπὲρ τοῦ δικαίου ζῆλον τίς τῶν πάντων ἠγνόησε καὶ τὴν
πρὸς βασιλεῖς παρρησίαν καὶ τὴν ἐν πυρὶ ζωὴν τῶν πολυτρόπων
30 πειρασμῶν δηλαδὴ καὶ τῶν διὰ θεὸν θλίψεων; ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς

6/7 σταυρ. τῷ κόσμῳ] cf. Gal. vi, 14. 7 νεκρούμενος] Col. iii, 5. 12 κατόρ-
θωσε A || τοῖς πᾶσι π. γινόμενος] cf. Cor. 1, ix, 22. 13 ξενοδοχία B. 24 οὐκ
ἄρτον μόνον etc.] cf. Luc. iv, 4.

χάριτος ὑπηρετῶν καὶ κηρύκων γενόμενος μιμητής, τῶν ἰσῶν ἐκεί-
 νοις χαρισμάτων ἀπήλαυσε καὶ γερῶν· οἷς γὰρ οἱ ἀγῶνες ἐφά-
 μιλλοι, τούτοις ἐπίσης αἱ δωρεαὶ διανεμόνται. τοσαύτη τοῦ ἀνδρὸς
 ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ τῆς δόξης περιουσία, ὡς ὄρον ἀρετῆς εἶναι τὸν
 ἐκείνου βίον καὶ τρόπον καὶ νόμον ἐγκρατείας τὰ ἐκείνου διδάγ- 5
 ματα· καὶ γὰρ ὠρᾶτο τοῖς ὁρώσιν αἰδοῖος, τοῦτο μὲν καὶ ἀπὸ
 τῆς φαινομένης εὐκοσμίας καὶ ὁμαλότητος, ὄψις γὰρ ἀδήλων φασί
 τὰ φαινόμενα, τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ὑπερφυῶν τοῦ σώματος πύ-
 νων, οὐδαμῶς αὐτῷ ἐφιέντος, ἀλλ' ἀγρυπνίαις καὶ νηστεαῖς ἐκ-
 τήκοντος σὺν τῇ ἄλλῃ κακουχίᾳ τε καὶ σκληρότητι· τὸ δ' ἔτι 10
 τούτων παραδοξότερον, ὅτι τὸν τρόπον ἀπλοῦς ὢν ποικίλος ἦν καὶ
 πολυειδῆς τὴν κυβέρνησιν· τῷ ἀπλοῖκῳ δὲ τὸ πρᾶον συνέζευκτο,
 τῷ πράῳ δὲ τὸ ἐπεικῆς, τῷ ἐπεικειῖ δὲ τὸ συμπαθές, ἐκείνῳ δὲ
 τὸ φιλόπρωπον, τούτῳ δὲ τὸ φιλόπτωχον, καὶ ἀπαξιαπλῶς ἐν τοῦ
 ἑνὸς ἤρητο ἡ χρυσῇ τῷ ὄντι σειρᾷ καὶ τοῖς πολλοῖς ἄπλοκος. 15

41. Ταῦτά σοι δῶρον τῆς ἡμετέρας, Ἀθανάσιε, γνώμης, θαυ-
 μασιώτατε πατέρων καὶ ἱερώτατε, οὐ προσηκόντως μὲν σχεδια-
 σθέντα τῷ ἀγγελικῷ σου βίῳ καὶ καθαρῷ, ὡς καὶ τοῦ λόγου
 ἀρχόμενοι προειρήκαμεν, φιλοπόνως δὲ καὶ κατὰ σπουδὴν ἐναυθὰ
 συνειλεγμένα, ἵνα μὴ ῥέων ὁ χρόνος αἰεὶ καὶ φθειρόμενος παρα- 20
 πέμψῃ ταῦτα λήθης βυθῷ· οἶδε γάρ, οἶδε καὶ νεφέλη κρύπτειν
 τὸν ἥλιον καὶ χρονία παραδρομὴ τῶν καλῶν διηγημάτων εὐχερῶς
 εἰσάγειν τὴν λήθην· ἀλλ' οἶδας τὸν πρὸς σὲ πόθον ἡμῶν, ὃ ποι-
 μένων ἄριστε καὶ φιλοτεχνότατε· οἶδας τὸ περιὸν τῆς στοργῆς·
 οἶδας τῆς ἀγάπης τὸ ἐνδιάθετον. ἐξ ἀντύγων οὐρανίων ἐπίνευσον 25
 ἡμῖν ὀσσωποῖσιν, ἐπικάμφθητι αἰτουμένοις σε. εὐλόγησον ἡμᾶς
 ἀοράτως, εὐλογῶν δὲ μᾶλλον μὴ διαλίποις. τούτοις χρώμεθα τοῖς
 λόγοις οἱ σοὶ φοιτηταί· τούτοις σε τοῖς ῥήμασι προσκαλούμεθα.
 ταῦτά σοι τρόμφ καὶ χαρᾶ ἔπροτείνωμεν. συναψον ἡμᾶς σαυτῷ
 μετὰ τὴν ἐνθάδε ἀποδημίαν, εἰ καὶ ὑπὲρ ἄξιαν, εἰ καὶ μέγα ἦ 30
 τὸ αἰτούμενον. τὰ λογικά σου καὶ νῦν ἐπισκόπει πρόβατα ὁ φιλαν-
 θρωπώτατος ἐν ποιμέσι καὶ κηδεμονικώτατος, καὶ μὴ ἐλλίποις

ἐποπτεύων ἡμᾶς καὶ ἐπιτηρῶν καὶ θεὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἰλεούμενος,
ὡς ἂν τά τε ἄλλα καὶ συντηροίμεθα διὰ σοῦ καὶ σωζοίμεθα καὶ
πρὸς τὰ κρείττω διεξαγοίμεθα. οἶδαμέν σου τὸ περὶ ἡμᾶς κηδε-
μονικὸν καὶ φιλόστοργον· ἴσμεν σου τὸ πολὺ τῆς σκέπης καὶ τὴν
5 πλουσίαν ἀντίληψιν· ἴσμεν καὶ πεποιθᾶμεν, ὅτι πάνθ' ἡμῖν γε-
νήσῃ, καὶ πλοῦτος καὶ δόξα καὶ καύχημα καὶ ὁδηγὸς καὶ καθη-
γητῆς καὶ διδάσκαλος, καὶ ὁδὸν τὴν πρὸς τὰ ἄνω φέρουσαν ὁμα-
λίσεις καὶ θεὸν ἡμῖν οἰκειώσεις, οὐ σὺ πρέσβις καὶ παραστάτης
καὶ λάτρης καὶ διαλλάκτης ἀγαθώτατος. ναὶ γένοιτο ταῦθ' ἡμῖν,
10 ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, ὦ πατέρων θαυμασιώτατε, διὰ σοῦ τὰ
λυσitteλῆ καὶ κρείττω ἐλέσθαι πάντα παραδραμοῦσιν, ὅσα ὑπὸ
τὴν αἴσθησιν, ὅσα ὑπὸ τροπὴν ἢ φθορὰν καὶ ἀλλοίωσιν· οὕτω
γὰρ τῶν ἀεὶ μερόντων ἀντιληψόμεθα καὶ τότε σταίημεν τῆς ἐφέ-
σεως τῶν ὀρεκτῶν καταλαβόντες τὸ ἔσχατον καὶ θεὸν εὐρόντες,
15 τῶν ἀγαθῶν τὸ ἀκρότατον· τότε τὴν ἀληθῆ πανήγυριν ἔξομεν καὶ
χαρὰν εὐφρανθησόμεθα τὴν αἰδίου δόξαν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ
ἀγίου πνεύματος τρανότερον ἐποπτεύοντες, τῶν τριῶν ἀπείρων
τὴν ἄπειρον καὶ ἀπλὴν συμφυΐαν ὡς ἐνὸν καταλαμβάνοντες καὶ
γνωρίζοντες, γυμνῷ τῷ νῷ τοῖς ἀθεάτοις προσβάλλοντες καὶ τοῖς
20 ὑπὲρ γινῶσιν ἐμβρατεύοντες καὶ κατάληψιν· οὐ γὰρ ποικίλος οὗτος
ἔσται τηνικαῦτα, οὐδὲ πολυειδῆς καὶ εἰς πολλὰ μεριζόμενος, ἀλλ'
ἀπλοῦς καὶ μονοειδῆς καὶ μόνου θεοῦ καὶ ἔλου χωρητικός· ἡνίκα
καὶ θεὸς τῇ μεθέξει γενόμενος τῷ κατὰ φύσιν ὁ κατὰ χάριν, κατὰ τὸ
μέτρον σχοίῃ τῆς ἀρετῆς καὶ τὴν ἀνάβασιν, ἢ θέωσιν, ἢ κατάστασιν
25 καὶ τάξιν τοῦ κλήρου καὶ τῆς μονῆς, ἃς πολλὰς οὐσας πάσας δεῖ
πληρωθῆναι καὶ μερισθῆναι κατὰ τὴν ἀξίαν ἐκάστω καὶ τὴν τοῦ
κρείττονος μετουσίαν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ
προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ
30 ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

8 πρέσβις] cf. Suid.

25 τῆς μονῆς (sic), ἃς πολλὰς οὐσας etc.] cf. Iohan., xiv, 2.

Philothheus Coccinus, patriarchus of Constantinopoli

II.

ΦΙΛΟΘΕΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Βίος καὶ πολιτεία καὶ ἐγκώμιον τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΙΣΙΔΩΡΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

1. Ἰσιδωρον δὲ ἄρα τὸν μέγαν ἀγέραστον ὡσπερὶ καταλι-
πόντες τοῖς λόγοις, πῶς οὐχὶ καὶ λόγων αὐτῶν ἅμα καὶ ἀρετῆς
καὶ δὴ καὶ τοῦ φιλικοῦ καθήκοντος βραχὺν τισι δόξομεν πεποιθ-
ῆσθαι λόγον; ἐπεὶ καὶ λόγους ἅμα καὶ ἀρετὴν ἐκεῖνος ἐν ἑαυτῷ
συλλαβῶν ἔσχεν εἴπερ τις τῶν πάντων, τὸν θαυμαστὸν τουτονί
φημι τῶν ἀγαθῶν συνδυασμὸν καὶ πρὸς θεὸν τοὺς χρωμένους τά-
χιστα φέροντα. φίλου δ' ἀγαθοῦ μετὰ τοῦ σχήματος καὶ τῆς
προσηκούσης ἀξιώσεως μεμνημένοι καὶ ὅσον οἶόν τε τὰ οἰκεῖα
δόξομεν ὡσανεὶ πως σεμνύνειν, τῶν τε σοφῶν ἄλλον αὐτὸν εἶναι
τὸν φίλον λεγόντων καὶ τῆς ἔξωθεν παροιμίας "κοινὰ τὰ τῶν φίλων" 5
αὐθις ποιούσης. οὐ μὴν διὰ ταῦτα τῶν λόγων ἀφεξόμεθα καὶ τῶν
ἐπαίνων τῶν κατ' ἐκεῖνου, ἀλλ' ὡς ἀληθῆ γε καὶ δίκαια λέγοντές τε
καὶ δρῶντες ἀνθεξόμεθα πάσῃ σπουδῇ μᾶλλον ἐκείνων· εἰ γὰρ
τῶν ἀρίστων μνημονευτέον ὡς μάλιστα καὶ ὧν πολὺς παρὰ τοῖς
πᾶσιν ὁ λόγος — "μνήμη γὰρ δικαίου μετ' ἐγκωμίων" 15
φησι Σολομῶν, καὶ αὐθις "ἐγκωμιαζομένου δικαίου εὐφρανθήσονται
λαοὶ πολλοί"· ἀθανασία γὰρ ἐστὶν ἡ μνήμη αὐτοῦ —, πῶς οὐχί!

10 κοινὰ τὰ τῶν φίλων] Platonis πολιτ. δ', 424 A. 15 Prov. x, 7. 16 Prov. xxix, 2.

καὶ τούτου μᾶλλον μνημονευτέον καὶ δι' αὐτὸ τοῦτό φημι τὸ τῆς ἀρετῆς περιόν τε καὶ τῆς σοφίας καὶ δὴ καὶ τὸ φίλτρον; ἢ τὰ μέγιστ' ἂν ἀδικοῖτο φίλια τῶν μὲν σπουδαίων διὰ μόνην τὴν ἀρετὴν ἐπαινουμένων δικαίως, τῶν δ' αὖ κατὰ ταῦτό καὶ σπου-
5 δαίων ἅμα καὶ φίλων τοῖς σπουδασταῖς τε καὶ φίλοις παρορω-
μένων ὡσπερ ἐξ ἀντιστρόφου διὰ τὸ φίλτρον. δέον ὡς μάλιστ' ἐκείνους καὶ κατ' ἄμφω παρὰ τούτων αὐτῶν καὶ σπουδάζεσθαι καὶ τιμᾶσθαι, ὡς εὐδοκιμηκότας καὶ κατ' ἄμφω διαφερόντως καὶ πολὺ τὸ συγκεχωρηκὸς ἐκατέρωθεν ἐν παντὶ κεκτημένους. λεγέσθω
10 τοιγαροῦν τὰ ἐκείνου καὶ παρ' ἡμῶν καὶ κατὰ δύναμιν εὐφημεί-
σθω καὶ τὸ μέγεθος ἐκείνου τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ φίλτρον ἅμα τι-
μώντων· ἀκίνδυνα καὶ γὰρ ἔσεσθαι μοι πανταχόθεν τὰ τοῦ λόγου νομίζω, ἐάν τε τοῦ μεγέθους τι τῆς ὑποθέσεως ἄξιον εἰπεῖν ἐξι-
σχύσῃ, ἐάν τε καὶ κατοπιν ὡς ὁ λόγος γένηται τῶν πραγμάτων·
15 μᾶλλον μὲν οὖν καὶ τῆς ὑποθέσεως καὶ τῶν προκειμένων ἠττη-
θεῖς ἀγώνων ἐντεῦθεν πλέον εὐδοκιμήσει καὶ τὸ νικᾶν αὐτῷ μετὰ πολλοῦ τοῦ περιόντος προσέσται, εἰ καὶ παράδοξός πως ὁ λόγος. δεῖξει καὶ γὰρ τὸ τῶν πραγμάτων μέγεθος αὐτῷ φημι τούτῳ τῷ νενικῆσθαι καὶ ὅτι μείζω λόγου τε καὶ συγγραφῆς τὰ κατορθώ-
20 ματα τοῦ μεγάλου. καὶ ὁ πολλοῖς τισιν ἐπιχειρήμασί τε καὶ λο-
γισμοῖς σπουδάζειν ἔμελλε καὶ κατασκευάζειν, αὐτὸ τοῦτ' ἐναργῶς παραστήσει τοῖς ἔργοις, τῷ μεγέθει τῆς ὑποθέσεως παραχωρῶν, ὅπερ ἔφην, καὶ πολλῶν κρεῖττόν τε καὶ ὑψηλότερον τὰ τοῦ σκοποῦ κατορθῶν ἐν τῷ δοκεῖν πως ἠττησθαι ἢ, εἰ πολλάκις νικῶν
25 ἐτύγχανε, τῷ νομίζεσθαι δῆθεν εὐδοκιμεῖν ἐπὶ τῶν ἀγώνων. οὕτω μὲν οὖν ἔχω περὶ τοῦ λόγου καὶ οὕτω θαρρῶντως αὐτὸν τοῖς προκειμένοις προσάγω. οὐ μὴν οὐδ' ἐκεῖνό μοι προσιστάμενον ἔσται, οὐδὲ τὸ τῶν πολλῶν, ὡς ἔτυχε, καὶ αὐτὸς ἐνταῦθα πεί-
30 σμαι δῆπου, χρόνοις οὐκ οἷδ' ὅπως καὶ ἀρχαιότητι τὰ τῆς ἀρε-
τῆς διδόντων πρεσβεῖα καὶ τὴν ἐκχυθεῖσαν ἐπὶ πᾶσαν σάρκα καὶ τὰς τῶν πιστῶν καρδίας πληρώσασαν τοῦ πνεύματος χάριν κατὰ τοὺς ἐκεῖθεν χρησμούς καὶ τὰς διὰ προφητῶν ὁμοῦ καὶ ἀποστό-

30 τὴν ἐκχυθεῖσαν ἐπὶ πᾶσαν σάρκα] cf. Joel III, 1. Act. II, 17, 18.

λων ἐναργῶς ῥηθείσας προῤῥήσεις ἐνιαυτῶν περιόδοις καὶ χρόνων
ἀνάγκαις μικρῶς τε καὶ ἀναξίως — πῶς ἂν εἴποιμι; — τοῦ πνεύ-
ματός τε καὶ τῶν ἐκείνου μετεχόντων περιγραφόντων, ὡσπερ ἡ
τῷ τῆς χάριτος ἀφθόνῳ καὶ θαυσιεῖ διαφθινομένῳ, ἡ καὶ τὸν
θεὸν ἐτεροῤῥεπῆ τε καὶ ἄνισον περὶ τὴν διανομὴν τῶν δωρεῶν 5
κακῶς ἐννοούντων, καὶ ταῦτα περὶ τὴν κοινὴν φύσιν καὶ τὸ ἐν τε
καὶ ὁμότιμον αὐτοῦ πλάσμα. ἀλλ' ἐγὼ καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα τὰ
τοῦ μεγάλου τούτου καὶ παῤῥησιάσομαι καὶ λαμπρᾶ τῇ φωνῇ.
καθ' ὅσον ἂν οἶός τε ὦ, τοῖς πᾶσι κηρύξω, ὅτι τοῖς χρόνοις ὕστε-
ρος γεγονῶς τῶν παρὰ θεῷ τὰ πρῶτα τεταγμένων οὐκ ἀπελείφθη, 10
πράξει τε καὶ θεωρίᾳ κοσμήσας εἴπερ τις τὸν βίον ἐν τε μονα-
σταῖς φημι πρότερον καὶ τῇ καθ' ἑαυτὸν ἀκριβεστάτῃ φιλοσοφίᾳ,
καὶ αὐθις ἐν ἱερεῦσιν ὕστερον καὶ πατράσι τοῖς κορυφαίοις θαυ-
μαστῶς ἀμιλληθεῖς κατὰ καιρὸν, ἐκατέρου γε τουτωνὶ τῶν ταγμα-
των καὶ τῆς αὐτῆς ἐκείνοις ἀξιωθεῖς χάριτος ἄνωθεν καὶ τῆς 15
ἐνεργείας, ὡσπερ ἄρα καὶ κατὰ καιρὸν ἕκαστα τούτων ὁ λόγος
δηλώσει. ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ σοφία “εἰς ψυχὰς ὁσίας διαβαίνουσα”,
κατὰ τὸν σοφὸν εἰπεῖν Σολομῶντα, “φίλους θεοῦ καὶ προφήτας
κατασκευάζει”. πάντα μὲν οὖν κατὰ μέρος διεξεληθεῖν τὰ ἐκείνου
οὐ δυσχερὲς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον, οἶμαι, τοῖς πᾶσι· τί γὰρ 20
εἴ ἐξ ὀνόμων αὐτῶν ὡς εἰπεῖν καὶ παιδικῆς πᾶν τῆς ἡλικίας οὐ
θαυμαστὸν τῶν ἐκείνου καὶ λόγου καὶ συγγραφῆς ἄξιον; τίς οὖν
ἐκεῖνα καὶ κατὰ μέρος ἔσχεν εἰδέναι καὶ προσέτι τῇ μνήμῃ τε
καὶ τῷ λόγῳ καθάπαξ ὁμοῦ πάντα περιλαβεῖν; ἐκεῖνά γε μὴν ἐπὶ
τοῦ παρόντος ἡμεῖς δώσομεν τέως τῷ λόγῳ, τὰ καὶ ῥηθῆναι ῥάδια 25
δηλαδὴ καὶ παραλείφθηνα σχεδὸν ἀδύνατα καὶ ζημίας οὐ τι μι-
κρᾶς πρόξενά τοῖς τε λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσιν ἅμα καὶ ὧν
οὐκ ὀλίγοι καὶ μικροὶ τινες μάρτυρες.

2. Ἰσιδώρῳ τοιγαροῦν τῷ μεγάλῳ πατρὶς μὲν ἡ πάλαι τε
καὶ νῦν περιφανῆς ἐν πόλεσι τῶντι Θεσσαλονίκη, ἣ πλείστας τε 30
καὶ λαμπρὰς πολλαχόθεν κεκτημένη τὰς ἀφορμὰς τῶν ἐπαίνων ἐν

17/19 Sap. vii, 27. 21 ἐξ ὀνόμων = a teneris unguiculis: cf. Thes. ling. graecae V, col. 2042 Didot.

τοῦτο καὶ μόνον ἀντὶ πάντων ἀρκέσει πρὸς δόξαν, τὸ τοιούτων ἀν-
 δρῶν αὐτὴν καὶ μητέρα καὶ τροφὸν πεφηνέναι καὶ κοσμεῖν μὲν
 ἑαυτὴν ἐντεῦθεν, τῶν ἑαυτῆς γεωργίων τε καὶ καρπῶν, ἧ φησὶν
 ὁ θεῖος ἀπόστολος, μετέχουσαν πρώτην, σεμνύνειν δ' ἐκ περιου-
 5 σιάς καὶ τὰς τῶν πόλεων πλείστας τε καὶ μεγίστας νῦν μὲν μον-
 ναστῶν καὶ φροντιστηρίων τῶν μεγίστων μελεδωνοὺς τινὰς καὶ
 κορυφαίους προβαλλομένην, νῦν δὲ ταξιάρχας καὶ στρατηγούς καὶ
 πόλεων ἡγεμόνας, δικαστάς τε τῶν κοινῶν καὶ λόγων καὶ σοφίας
 παντοδαπῆς καὶ Μουσῶν τροφίμους, ὡς μηδὲ τῆς συγχλήτου βου-
 10 λῆς καὶ τῶν περὶ τὸν βασιλέα τὴν καλὴν ἐκείνην φατριάν ἀφε-
 στηχέναι· τὸ κράτιστον μὲν οὖν ἐκείνων μέρος πεφυκέναι καὶ τού-
 τους, τὸ δὲ μέγιστόν τε καὶ ὑψηλότατον ἱερέας θεοῦ καὶ φυγῶν
 οἰκονόμους καὶ κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ ταῖς πόλεσι
 15 συνεχῶς χορηγοῦσαν καὶ τῶντι μητρόπολιν καὶ παιδαγωγὸν θαυ-
 μαστήν τὰ ἐς Χριστὸν καὶ τοὺς ἐκείνου νόμους μετὰ πολλῆς τινας
 τῆς ἀξιώσεως ἐντεῦθεν γιγνομένην ταῖς ἄλλαις, ὡσπερ δηλαδὴ καὶ
 τοῦτον τὸν μέγαν οὐχ ἑνὸς τινοῦ μέρους οὐδὲ μιᾶς ἤ καὶ δευ-
 τέρως, ἀλλὰ διὰ μιᾶς ταυτησί, τῆς τῶν πόλεων ἀπασῶν γε προ-
 κατημένης, τῆς οἰκουμένης ἀναδείξασα πάσης ποιμένα τε καὶ δι-
 20 δάσκαλον. πατέρες δὲ λαμπροὶ μὲν καὶ περιφανεῖς ἐκ πατέρων,
 ὅσα γε πρὸς εὐσεβειαν καὶ ἀρετὴν φημι καὶ τὸ πρὸς θεὸν βλέ-
 πον, ἦν ἐγὼ καὶ δόξαν κυρίως καλῶ καὶ λαμπρότητα καὶ περι-
 φάνειαν γένους· ἀγαθοὺς καὶ γὰρ φασὶ τοὺς τούτων πατέρας τὰ τε
 ἄλλα γεγενῆσθαι τῆς καθ' ἡμᾶς πολιτείας καὶ δὴ καὶ μέχρις
 25 ὁμολογίας ἀγωνισασθαι τῆς ὀρθῆς δόξης καὶ τοῖς διώκταις ἀντι-
 καταστῆναι καὶ προπολεμῆσαι τοῦ ὑπὲρ τοῦ πνεύματος ὀρθοῦ λό-
 γου, γενναίως τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ συστάντας καὶ πλείστοις
 ὄσοις πειρασμοῖς τε καὶ ἑξορίαις καὶ κινδύνοις μαρτυρικῶς ἐξελ-
 θόντας τὸν βίον· λαμπροὶ δὲ καὶ παρ' ἑαυτῶν εὐσεβεία τε καὶ
 30 τρόπων ἀπλότῃτι, δικαιοσύνη τε καὶ τῷ πρὸς τοὺς θεομένους
 οἰκτῶ διαφερόντως εἶπερ τινὲς τὸν βίον κοσμοῦντες. πρεσβυτέρου
 μὲν ὁ πατὴρ ἀξίᾳ τετιμημένος καὶ καθαρῶς τὰ μυστικά τε καὶ

4 cf. *Thess.* 1, 1, 7, 8.

καθαρώτατα θύων, κοσμία δὲ καθ' ὑπερβολὴν καὶ σώφρων ἡ μή-
 τηρ καὶ κατάλληλος ὄντως ἀνδρὸς συζυγία τοιούτου. οἱ καὶ κατὰ
 κόσμον καλῶς τε καὶ ὡς θεῷ φίλον πολιτευσάμενοι, ὡς μηδὲν
 ἐμποδῶν τὰ τοῦ βίου πρὸς ἀρετὴν καὶ τὸν θεὸν ἐκείνους γενέσθαι,
 ἐν γῆρα καλῶ πρὸς τὸν μοναδικόν τε καὶ φιλόσοφον βίον ὑπὸ 5
 τοῦ θαυμαστοῦ τούτου παιδὸς μεταπλάττονται, οὐχὶ κατὰ τὸν
 Ἰσακ τῷ δεδωκότι θεῷ μόνον καὶ οὗτοι προσενεγκόντες τὸν
 παῖδα, καθάπερ Ἀβραάμ ὁ πατριάρχης φημί πάσαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ
 Ἰσου δήπου καὶ αὐτοὶ θεῷ καθιερωθέντες τε καὶ ἀγιασθέντες ὑπ'
 αὐτοῦ τοῦ παιδὸς ἅμα καὶ πατριάρχου καινὴ τις καὶ ζῶσα θυσία, 10
 ὁ νέος οὗτος φημί καὶ καθ' ἡμᾶς Ἀβραάμ μετὰ τῆς σεμνῆς Σάρ-
 ρας, οὐχ ἤττον τοῖς πράγμασιν ἢ τοῖς ὀνόμασιν, ἅτε δὴ καὶ πα-
 τριαρχῶν ὁμοῦ καὶ πατέρων πατέρες καὶ τέκνων πολλῶν τινων
 καὶ σχεδὸν ἀναριθμητῶν, οὗς ἐκεῖνος ὁ μέγας ἐγέννησε δηλαδὴ
 διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, μᾶλλον δὲ καὶ γενναῖ καὶ οὐδὲ παύσεται ποτε 15
 τοῦτο ποιῶν ἐν γε τῷ παρόντι διὰ τῶν ἑαυτοῦ γονέων.

3. Οὗτοι τοίνυν μέτοικοι γεγονότες εἰς Θεσσαλονίκην ἐκ τῆς
 πάσαι γειναμένης Χίου τῆς νήσου, παίδων ἐκεῖ πατέρες ἀρρένων
 γίνονται πέντε καὶ θηλειῶν ἰσαριθμῶν ὧν ἀπάντων πρῶτος
 κατὰ τὴν κάτω καὶ ἀνθρωπίνην δηλαδὴ γέννησιν Ἰσίδωρος χρη- 20
 ματίσας ὁ μέγας οὐ παρέβη τὴν τάξιν, οὐδὲ τὸν ἐκ φύσεως
 ἤσχυνε βαθμὸν τοῖς παρ' ἑαυτοῦ μετ' ἐκεῖνα, ἀλλὰ πρῶτος ἐν
 πᾶσιν ἀληθῶς τοῖς τε θεοῖς καὶ ἀνθρωπίνους πράγμασιν ἀνεφάνη,
 οὐχ ὕστερον ἐκφανεῖς τοῦτο μόνον ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας, ἀλλὰ
 καὶ πολλῶ πρότερον ἐξ αὐτῆς ὡς εἶπεῖν τῆς εἰς φῶς προόδου 25
 καὶ τῶν σπαργάνων ὥσπερ φυσικόν τι καὶ συγκεκληρωμένον ἔχων
 ἑαυτῷ τὸ πρεσβεῖον. ὅπως μὲν οὖν πολλῶν τε καὶ μεγάλων ἐξάν-
 τος ἡ μήτηρ ἐγεγόνει κινδύνων καὶ κατὰ γαστρὸς καὶ σφόδρα γε
 νήπιον αὔθις ἐν ἀγκάλαις φέρουσα τοῦτον οὐ μόνον συγκινδυνεύ-
 σασα τῷ φιλάτῳ, καίτοι γε καὶ νόσοις βαρυτάταις καὶ συμπτώ- 30
 μασι καὶ κινδύνοις κατὰ γῆν τε καὶ θάλατταν πολλάκις τε καὶ
 παρὰ πολλῶν τοῦτ' αὐτὸ παθεῖν ἐκείνη προσδοκηθεῖσα, μᾶλλον
 μὲν οὖν καὶ θανάτου σὺν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτὸν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ
 τοῦ πνεύματος χάριν ἀνωτέρα γεγεννημένη, παρίημι νῦν κατὰ μέ-

ρος λέγειν πρὸς τε τὰ ἐξῆς ἀφορῶν καὶ τὸ μῆκος τοῦ λόγου.
ἐκεῖνά γε μὴν ἀναγκαίως, καθόσον οἶόν τε, συνελὼν ὁ λόγος δη-
λώσει· οὔτε γὰρ ὄρκον τινά ποτε καὶ ὀπηροῦν τῆς γλώττης ἐκεί-
νον προενεγκεῖν φασιν οἱ πατέρες ἐξ αὐτῆς τῆς πρώτης τριχὸς
5 καὶ τῆς ἡλικίας, οὔτε φεύσασθαι τὸ παράπαν. αἰσχρολογίας γε
μὴν καὶ γέλωτος καὶ τοῦ διακεχυμένου τούτου καὶ ἀγοραίου καὶ
προπετοῦς οὕτως ἐξ ἀρχῆς ἀποσχέσθαι, ὡς καὶ φυσικῶς πως
ἐκείνῳ τὰς ἀρετὰς δοκεῖν ταύτας ἐνεῖναι καὶ θαῦμα τὸ κατ' αὐτὸν
ἅμα τοῖς ὀρώσῃ τε καὶ τοῖς ἀκούουσι πᾶσι προκεῖσθαι. ἀλλ' οὐδ'
10 ἀθύρμασ' ἴσι καὶ παιδικαῖς ἀσχολίαις, ἃ δὴ καὶ ξυμπέφυκεν
ὡσπερ εἰ τοῖς παισὶ καὶ ὕλη τις καὶ τροφή δοκεῖ ταύτης εἶναι
τῆς ἡλικίας, προσασχολούμενον καὶ χαίροντά τις αὐτὸν καὶ ὀπω-
σοῦν εἶδε· διατριβὴ δ' ἐκείνῳ καὶ παιδιᾷ, καθ' ἑαυτὸν τε ὄντι καὶ
συνόντι τοῖς ἡλίξι, τὸ μέρη τινὰ τῶν ἱερῶν ὕμνων τε καὶ ψαλ-
15 μῶν ὑποφελλιζούσῃ τῇ καλῇ γλώττῃ συνεχῶς ᾄδειν, ὅσα δηλαδὴ
καὶ τοῦ πατρὸς ἐπ' ἐκκλησίας ἀκούων παρακατασχεῖν ἡδυνήθη
τῇ μνήμῃ, καὶ δὴ καὶ τὸ θυμιᾶν κατ' ἐκείνον καὶ τᾶλλα δὴ τὰ
τῆς ἱερωσύνης ὡς ἐν δράματι σχηματίζεσθαι. μᾶλλον δ' ἀκρῆβῶς
εἶπεῖν προφητικῶς τε καὶ κατ' ἐνέργειάν τινα θειοτέραν ἐναργῶς
20 τὰ μέλλοντα προχαράττων ὡς ἐν εἰκόνι καὶ προσχηματιζόμενος
αὐτὸς μὲν ἱερατικῶς τε καὶ διδασκαλικῶς μετὰ τοῦ προσήκοντος
σχήματος τῶν ἄλλων προῦκάθητο παίδων, οἱ δὲ μετὰ πολλῆς
προσιόντες τῆς αἰδοῦς καὶ τῆς εὐλαβείας τὰς τε κεφαλὰς ταῖς
ἐκείνου χερσὶν ὑπετίθουσαν καὶ μετ' εὐχῶν ἱεραρχικῶν τε καὶ πα-
25 τρικῶν ἀληθῶς, ὅσα δὴ καὶ χριστιανοῖς νόμος, ἐκείνων ἐτύγχανον.
οὕτως ἡ χάρις καὶ πρὸ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ σχήματος ἄνωθεν
ἐκάλει τὸν ἄνδρα καὶ τοῖς πᾶσιν ὑπεδείκνυ λαμπρῶς τὸν ἑαυτῆς
ἄξιον, καθάπερ καὶ Δαυὶδ που πάλαι τὸν μέγαν ἐν ἀτελεῖ τῆς
ἡλικίας βασιλέα τῷ Ἰσραὴλ διὰ Σαμουὴλ τῷ μύρῳ καὶ τῷ νο-
30 μικῷ κέρατι χρίουσα, ἣ καὶ κατὰ τὴν μεγάλην τῆς Ἐκκλησίας
ὑστερον σάλπιγγα, τὸν μέγαν ἐκείνον φημὶ τὸν τῆς ἀθανασίας ἐπώ-
νυμον, ἔν' οἰκειότερον ἢ πως καὶ τὸ παράδειγμα, ὁ πατριάρχης

δηλονότι τοῦ πατριάρχου, ὁ μέγας τὸν ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς πίστεως ζῆλον ὁμοῦ καὶ τὴν ἄλλην ἀρετὴν πᾶσαν, τοῦ μεγάλου καὶ κατ' ἀμφοτέρα.

4. Κάκεῖνο δ' ὡσαύτως περὶ τοῦ μεγάλου φασί, τῆς αὐτῆς ὄν ἡλικίας ἐκείνου καὶ ὁθὲ καὶ τῆς ἐκ θεοῦ χάριτος. ἔτι τριετεί 5
τυγχάνοντι τῷ παιδί καὶ γλώττη καὶ ἡλικία καὶ τοῖς ἄλλοις
τέρποντι φυσικῶς τοὺς πατέρας νόσος ἐπιτίθεται χαλεπὴ τῷ
θανάτῳ τοῦτον προσάγουσα. ἡ μὲν οὖν μήτηρ, ἤδη τὸ ζῆν
ἀπαγορεύουσα τῷ κειμένῳ, ταῖς συνούσαις ἅμα παρεκάθητο γυ-
ναεῖ κοπτομένη τὰ σπλάγχνα μητρικῶς καὶ ὡσπερ ἤδη τεθνη- 10
κότα σὺν ἐκείναις ἀποκλαιομένη τὸν φίλτατον· ὁ δὲ παρὰ πᾶσαν
προσδοκίαν ἀθρόον ὡσπερ ἐξ ὕπνου τινὸς ἦ κάρου τῷ τῶν
γυναικῶν ἀνανῆσαι δόξας ὀλολογμῶ διανίσταται τε συντόμως καὶ
δρομαῖος τὸν ἐκεῖ θεῖον ναὸν εἰσελθὼν τὸ θεῖον ἐκεῖνο μέλος —
ὦ τοῦ θαύματος — ψελλιψύση γλώττη φάλλων ἠκούετο· “ἵνα 15
τὴν σὴν, δέσποτα, δόξαν θεάσωνται καὶ τῆς αἴγλης σου τῆς φω-
τοδότιδος ἐν οὐρανοῖς τύχῳσι φαιδρῶς, ἅπασαν βασάνων ιδέαν
φέρειν ὑπέμειναν”. καὶ τοῦτ' ἦν ἐκείνῳ καὶ τῆς θανατηφόρου
νόσου τὸ φάρμακον καὶ τὸ τῆς καθαρᾶς ὑγείας παρεκτικόν, ὡσπερὶ
τις ἐπωδὴ θεία τῆς μὲν ἐκείνου γλώττης πρότερον ἀψαμένη, δι' 20
ἐκείνης δ' αὐθις παντὶ τῷ τοῦ παιδὸς σώματι χορηγήσασα ξένως
καὶ ὑπὲρ λόγον καὶ τὴν ὑγείαν καὶ τὴν ἰσχύν. τὸ δὲ ἄρα καὶ
πρόβῳσις ἐναργῆς τοῦ μέλλοντος ἦν, τοὺς ἐσῴστερον ἀσκητικούς
πόνους καὶ τοὺς ὑπωπιασμοὺς τοῦ σώματος αὐτοῦ προαναφωνοῦν
καὶ προσέτι τὰς θείας μαρμαρυγὰς καὶ τὴν αἴγλην, ὣν μετὰ σώ- 25
ματος δαφιλῶς εἶπερ τις ἠξιώθη τῶν πάντων, τὴν ἀπαρχὴν καὶ
τὸν ἀβράβῳνα, κατὰ τὸν θεῖον εἰπεῖν Παῦλον, τῆς μελλούσης
ζωῆς καὶ τῆς κληρονομίας δεξάμενος, ὡσπερ ἄρα καὶ προῶν
ὁ λόγος δηλώσει.

5. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡλικίας κατὰ μικρὸν ἤπτετο, μαθήματα καὶ 30
παιδείαν ἤδη δέχεσθαι δυναμένης, πρῶτα μὲν τὸ τῶν ἱερῶν γραμ-

26 ἀπαρχὴν] cf. Cor. 1, xv, 20, 23. Thess. 2, π, 13. 27 ἀβράβῳνα] cf. Ephes. 1, 14. Cor. 2, 1, 22. v, 5.

μάτων, ὡς χριστιανοῖς δηλαδὴ νόμος, ἐκπαιδεύεται πεζαίτερον
καὶ ἀπλοῦν καὶ οἷον εἰπεῖν εἰσαγωγικὸν πρὸς τὰ τῶν θείων Γρα-
φῶν βάθῃ· συνασκεῖ δ' ἐν βραχεὶ τούτοις καὶ τὰ ἱερά τε καὶ
θεῖα μέλη, πᾶσαν ἀρμονικὴν αὐτῶν ἐπιστήμην καὶ μέθοδον εἰς
5 ἄκρον διεξελθὼν, ὡς καὶ τάχει φύσεως καὶ σπουδῇ καὶ διδάσκαλος
αὐτῶν ἐν ὀλίγῳ χρηματίσαι τοῖς ἄλλοις, ἐκκαιδέκατον ἔτι πού καὶ
ταῦτα τῆς ἡλικίας διῶν ἔτος. ἀλλ' ἐπεὶ καὶ λόγων τῶν ἔξω καὶ
τῆς ἐκεῖθεν ἐπιστήμης τε καὶ δυνάμεως ἀναγκαίως ἔδει τῇ καλ-
λίστῃ ψυχῇ τε καὶ φύσει (δεῖ γὰρ ἡμῖν καὶ τῆς ἐκεῖθεν πάν-
10 τως ἰσχύος καὶ συμμαχίας, ὡς ἂν ὑπηρέτας τε καὶ συνεργοὺς
ἐκείνους ἔχωμεν τῶν καλλίστων, καὶ δογμάτων φημί καὶ πολι-
τείας ἕνεκα καὶ πάσης ἀπλῶς τῆς ἀπλανοῦς τῶν καθ' ἡμᾶς ἱερῶν
Γραφῶν θεωρίας, ὧν ἐκεῖνος ἐξηγητῆς τε καὶ κήρυξ ἔμελλεν
ὑστερον ἔσεσθαι κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ θεοῦ βουλήν τε καὶ πρό-
15 γνωσιν, ἐκ μακροῦ τὰς τῶν μεγίστων πραγμάτων ἀρχάς τε καὶ
ὑποθέσεις προκαταβαλλομένην τε καὶ κατασκευάζουσαν), ἐπεὶ τοίνυν
κάντεῦθεν ἐχρῆν τὴν ἐκείνου ψυχὴν κατὰ καιρὸν τὸ τέλειον ἔχειν
καὶ μὴ σκάζειν πως ἐν τούτῳ τῷ μέρει, μηδὲ τοῖς περὶ ταῦτα
δεινοῖς ἐν τῷ καιρῷ τῶν ἀγώνων ὑποχωρεῖν τε καὶ περιτρέπεσθαι
20 (ὁμοίως καὶ γὰρ ἐστὶν ἀτελὲς καὶ λόγος ἔρημος πράξεως καὶ
πρᾶξις ἄμοιρος λόγου), ὃ μὲν πρὸς ἐκεῖνα βλέπων ὀλοσχερῶς ἦν
καὶ παντὶ τῷ θυμῷ νόκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν τὰ ποθούμενα
φανταζόμενος· ἐπέτρεχε δ' αὐτῷ τὴν ὀρμὴν αὐτῆς ὁ χρόνος, ἀδύ-
νατον ἤδη λογισμένῳ σχεδὸν ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ καὶ τάξει (τὸν
25 γὰρ ἔφησον ὑπερβᾶς ἐν νεανίσκοις ἤδη τελῶν ἦν) λόγων ἀρχαῖς
ἐπιχειρεῖν καὶ θεμελίους ὡσαυεὶ τινὰς καὶ εἰσαγωγὰς ἐκείνων πει-
ρᾶσθαι προκαταβάλλεσθαι (ἐν μετοπώρῳ φασὶ τὰ ἄνθη), ἣ καὶ
ἀροτριᾶν ὡσπερ ἐν ἀμητῷ καὶ σπεῖρειν ἀνοήτως ἐν ἄλωνι. ὅθεν
καὶ θεοῦ περὶ τούτου σὺν πολλῇ τῇ περιπαθείᾳ καὶ τῆς ἐκείνου
30 ὀδεομένῳ μητρὸς, κάκειθεν ἐξαιτουμένῳ τὸ ποιητέον μετὰ πολλῆς
γε πάνυ τῆς πίστεως, ὄναρ ἢ φιλάνθρωπος μεσῖτις καὶ βασιλὶς
ἐπιστάσα — ὧ τῆς ταχυτήτος τῆς χάριτος — καὶ τὴν ἀμφιβολίαν
αὐτῷ τῶν λογισμῶν λύει καὶ πρὸς τὴν μάθησιν παροτρύνει τῶν
λόγων καὶ μένους τὴν ψυχὴν αὐτίκα καὶ προθυμίας ἐμπίπλησι.

“Τὸ παρὰ σαυτοῦ πᾶν εἰσαγαγεῖν σε δεῖ” λέγουσα “πάσῃ σπουδῇ, μηδὲν πρὸς τοὺς λόγους καὶ τὴν ἐκείνων ἄσκησιν ἀναβαλλόμενον μηδοπωσιτιοῦν. περὶ μέντοι τοῦ τέλους καὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ σκοποῦ λόγος ἔστω σοι μηδειςτισοῦν τοπαράπαν· ἡμῖν γὰρ ἐκείνου ὀήπου μελήσει καὶ τοῦ κατ’ ἐκεῖνό γε πράγματος”.

5

6. Ἐντεῦθεν ὁ καλὸς Ἰσιδωρος τὸνδόσιμον ἅπαν, ὡς ἐπόθει, λαμπρῶς καὶ μετὰ μεγίστης οὕτω τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀξίας λαβῶν, ξυρὸς εἰς ἀκόνην ἦν — τὸ τοῦ λόγου —, ἧ πτηνός τις ἀέρα τέμνων, τὴν τῶν λόγων φημί καὶ τῶν μαθημάτων ὁδόν· τοὺς γὰρ εἰσαγωγικούς τε καὶ προτελείους τῶν λόγων ἐν ὀλίγῳ πάνυ διεξεληθὼν ὡς οὐδεὶς τις τῶν κατ’ αὐτὸν σχεδὸν ἄλλος, τὴν ἐγκύκλιον ἀσκεῖ πᾶσαν, ποιητῶν τε καὶ ῥητόρων ἀκροασάμενος ἱκανῶς καὶ γραμματικὴν εἰς ἄκρον οὕτως καταορθώσας, ὡς μηδενί τινι τῶν κατ’ ἐκεῖνο καιροῦ τῶν ἐπὶ τούτοις πρωτείων ὄλως παραχωρεῖν, τεχνολογίας λέγω τῆς περὶ λέξιν ἕνεκα καὶ συντάξεως, ἐτυμολογίας εὐρέσεώς τε καὶ ἀναλογίας καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐκείνης πάντων μερῶν. τὸ δὲ δὴ μέγιστον καὶ ὁ προφανῶς τῆς εἰς ταῦτα προτρεψαμένης πρώτης καὶ ἀφανῶς ὀδηγούσης τε καὶ μυσταγωγούσης ἀξιώτατον ἔργον καὶ θαῦμα, τὸ τριῶν ἐνιαυτῶν που τὰ προειρημένα πάντα κατορθωκότα καὶ εἰς διδάσκαλον τοῖς ἄλλοις τῶν τοιούτων ἦδη τελεῖν.

10

15

20

7. Ἀλλὰ τὰ μὲν περὶ γραμματικὴν ἐπιστήμην καὶ λόγους· καίτοι γε καινῶς, ὕπερ ἔφην, καὶ ὕπερ πᾶσαν σπουδὴν καὶ λόγον κατορθούμενα τούτῳ, πάρεργα ἦσαν καὶ δευτέρου τινός, ὃ φασιν, λόγου· τὰ δ’ ἀναγκαῖα καὶ πλείστου καὶ τοῦ παντός τῆς ἀρετῆς ἦν ἡ παντοδαπὴ σπουδὴ νύκτωρ καὶ μεθ’ ἡμέραν καὶ τὸ ῥαγῆναι παντάπασι κόσμου καὶ μετὰ θεοῦ καὶ τῆς περὶ ἐκεῖνον ἐταιρίας ὡς ἐφικτὸν ἐντεῦθεν ἦδη γενέσθαι, μηδενὸς τῶν χαμαὶ συρομένων καὶ τῆς κατασπώσης ὕλης ἀπτόμενον, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη. ἐντεῦθεν ἐκείνῳ νέων ὀμιλίας καὶ ἡλικίων κενὰ διατριβαὶ καὶ περιπάτοι καὶ θεάτρων τέρψεις τε καὶ συμπόσια πάντ’ ἦσαν ἐκποδῶν ἅμα, λόγον φυγῆς ἀτεχνῶς καὶ σκάνδαλα τῆς πρὸς θεὸν ἀπλανοῦς

25

30

τρίβου καὶ ψυχῶν ἀγεννῶν τινων καὶ νηπίων ἡγουμένῳ ταυτὶ δε-
λεάσματα. νηστεία δ' ἦν ἐκεῖνῳ διαπαντός ἢ τρυφή καὶ ἡ ταύτη
σύζυγος ἀγρυπνία, τῶν ἐρημικῶν καὶ μεμονωμένων καὶ καθ' ὑπερ-
βολὴν καθ' ἑαυτοὺς τὸ τῆς ἀρετῆς πρακτικὸν ἀσκούντων οὐδὲν
5 ἀποδέουσα· οὐ γὰρ μόνον οἴνου καὶ κρεῶν καὶ τῶν παχυτέρων τε
καὶ ἡδέων πάντων καθάπαξ ἀπέσχετο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀναγκαιο-
τάτων αὐτῶν· ἄρτου τέ φημι καὶ ὕδατος ἐγκρατείας περιουσία
μετέσχεν εἰς κόρον τοπαράπαν οὐδέποτε, ὡς ἐντεῦθεν καὶ αὐτὸν
μετὰ τοῦ Δαυῖδ λέγειν δῆπουθεν· “ἐγενήθη τὰ δάκρυά μου ἐμοῖ
10 ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός”, καὶ “ἐταπείνουν ἐν νηστεία τὴν ψυχὴν
μου” καὶ “τὸ πόμα μου μετὰ κλαυθμοῦ ἐκίρνων”. ὦ νυκτερινῶν
ἀγρυπνιῶν καὶ ψαλμωδίας καὶ ἀναγνώσεως, ἐν οἷς πλέον ὁ ἐκεῖνου
λύχνος ἀνήλισκε σχεδὸν ἔλαιον, ὡς οἱ τὰ ἐκεῖνου γε συνειδότες
φασί, τοῦ εἰς πόσιν προσφερομένου τῷ σώματι ὕδατος. ὦ στά-
15 σεων παννύχων καὶ γονάτων κλίσεων ὑπὲρ ἰσχύν τε καὶ μέτρον
καὶ πηγῆς ἀενάου δακρύων, ἦν ἐκεῖνος μὲν ἐφιλονεῖκει κρύπτειν,
ὡσπερ ἄρα καὶ τᾶλλα, τὰ δὲ κρύπτεσθαι μὴ πεφυκότα καὶ τοῖς
ἄλλοις καὶ μάλιστα τοῖς ἔνδον τε καὶ κατ' οἶκον διὰ παντός ἐξε-
φαίνετο. ὦ σχήματος καὶ βαδίσματος καὶ ἡδῶν καὶ ψυχῆς φρο-
20 νήματος τᾶλλα μὲν εἶπερ του τῶν πάντων καὶ σφόδρα μετρίου
καὶ ταπεινοῦ, τὰ δὲ πρὸς θεὸν ὑψηλοῦ τε καὶ μετεώρου καὶ ὑπὲρ
τὸν οὐρανὸν ἀντικρυς βλέποντος. ἐντεῦθεν αὐτῷ τὸ παρὰ πάντων
εἶπετο φίλτρον καὶ ἡ τιμὴ καὶ παρὰ τοῖς πάντων μετὰ πολλοῦ
τοῦ θαύματος ἐφέρετο στόμασι καὶ πολλοῦ τινος ἐτιμῶντο πάντες
25 σχεδὸν τὸ τὴν ἐκεῖνου καρποῦσθαι φιλίαν. ὁ δὲ καὶ πᾶσι μὲν
ἐπέραστός τις καὶ ἡδὺς ἦν, ὕπερ εἶπον, ὀρῶσί τε καὶ ὀρωμένοις,
καὶ σιωπῶν καὶ φθιγγόμενος, προσέκειτο δὲ τοῖς ὁμοτρόποις μόν-
οις καὶ τῶν αὐτῶν σπουδασταῖς, μονασταῖς δὴ τούτοις φημί καὶ
πατράσι πόρρω που τῶν βιωτικῶν καὶ τῆς ὕλης καὶ λογισμοῖς
30 ἐστῶσι καὶ πράγμασι καὶ τῷ μὲν κόσμῳ καὶ τοῖς ἐκεῖνου πᾶσιν
ἐσταυρωμένοις, μόνῳ δὲ ζῶσι Χριστῷ καὶ τοῖς· τούτῳ πράγμασι

9/10 Psalm. xli, 3. 10/11 Psalm. xxxiv, 13. 11 Psalm. ci, 10.
30 τῷ κόσμῳ - - ἐσταυρωμένοις] cf. Gal. vi, 14.

καὶ προστάγμασι καὶ τοῦτο μόνον εἰδóσι κόσμον, τὸ τοῖς ταῦτά
καὶ φρονοῦσι καὶ σπουδάζουσιν ἐκείνοις συνεῖναι καὶ τὰ τῆς ἀρε-
τῆς φιλοσοφεῖν καὶ θεοῦ, τὸν μὲν κάτω καὶ φθειρόμενον ἀνθρω-
πον, ἧ̄ φησιν ὁ μακάριος Παῦλος, κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ κόσμου
καθ' ἐκάστην ὡς εἰπεῖν ἀποτιθεμένους παντὶ τῷ τῆς ψυχῆς ὠρμη- 5
κότι, τὸν δ' ἄνω καὶ καινὸν ὄλη καὶ πράξει καὶ γνώμῃ καὶ ψυχῇ
καθ' ἐκάστην ἐνδουόμενοις, ἄχρισ οὗ φθάσωσι, κατὰ τὸν αὐτὸν
εἰπεῖν αὐθις, "εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώ-
ματος τοῦ Χριστοῦ".

8. Τούτοις ὁ γενναῖος Ἰσιδωρος νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν 10
συνῶν καὶ τὰ θεῖα καὶ ὑψηλὰ φιλοσοφῶν τε καὶ συμφιλοσοφῶν
τοῖς ὑψηλοῖς ἐκείνοις, μοναστῆς ἀληθῆς καὶ πρὸ τοῦ σχήματος
καὶ τῆς ἀναχωρήσεως ἦν ἐν οἰκίᾳ πατρικῇ μέσῃ καὶ λόγων δι-
δασκαλία, ἧς αὐτὸς δῆπου προῦκάθητο τὰ τῆς ἀκριβοῦς ἀνα-
χωρήσεως καὶ ὑψηλοτάτης πολιτείας ἀσκῶν, ὡς καὶ τοῦτον μετὰ 15
τοῦ θεοῦ δύνασθαι λέγειν Δαυὶδ, "κατὰ μόνας εἰμὶ ἐγώ, ἕως ἂν
παρέλθω". Μωσῆς μὲν οὖν ὁ μέγας τεσσαράκοντα ἔτη πάλαι
παιδευθεὶς πᾶσαν Αἰγυπτίων σοφίαν, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος φησί, καὶ
τῇ τῶν ὄντων θεωρίᾳ καθ' ἑαυτὸν σχολάσας ἐπ' ἐρημίας οὕτω
τῆς ἐν βάτῳ καὶ φλογὶ μεγίστης θεωρίας ὑπερφυῶς ἤξιώθη, 20
θεὸν δυνηθεὶς ἰδεῖν, ὡς δυνατόν ἀνθρώπῳ τῶν τοιούτων ἤξιωμένῳ.
καὶ ὁ θεοβίτης δ' αὐθις Ἡλίας μετὰ τὴν μακρὰν ἐρημίαν ἐκείνην
καὶ τὴν ἀναχώρησιν καὶ τὸν Κάρμηλον καὶ τοὺς μεγάλους κατὰ
τῆς εἰδωλολατρείας ἀγῶνάς τε καὶ τὰ τρόπαια τὴν τύραννον βα-
σιλίδα φεύγων ὄλω ποδὶ καὶ βρώσει μιᾷ δι' ἡμερῶν τεσσαρά- 25
κοντα τὸ πολὺ τῆς ἐρήμου προστάξει θεοῦ καθαπερεὶ τι πέλαγος
ἀχανές διαβάς ἐπ' ὄρους Χωρήβ μετὰ πῦρ καὶ συσσεισμὸν καὶ
πνεύματος βίαν, διαλύοντος ὄρη καὶ συντρίβοντος πέτρας, ἧ̄ φησιν
ἡ θεία Γραφή, ἐν φωνῇ αὔρας λεπτῆς τῆς θεοπτίας ἐκείνης ὡς
δυνατὸν παρὰ τοῦ κρείττονος ἠξιῶσθαι λέγεται. Ἰσιδωρός γε μὴν
ὁ σοφός — ὦ τοῦ καινοῦ καὶ πράγματος καὶ ἀκούσματος — οὐκ 30

3/4 cf. Ephes. iv, 22. 8/9 Ephes. iv, 13. 16 Psalm. cxl. 10. 27/29
Reg. 3, xix, 11.

- ἐν ἐρημίᾳ μακρᾷ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀναχωρήσει καὶ συχναιῖς ἐνιαυτῶν περιόδοις, ἀλλ' ἐν μέσῳ τῷ κόσμῳ, καθάπερ εἶπον, καὶ τῇ τῶν λόγων μελέτῃ τάχιστα τῶν νοητῶν ἀποδράς Αἰγυπτίων καὶ Φαραῶ τοῦ πικροῦ τυράννου, τὴν τε πονηρὰν Ἰεζάβελ καὶ
- 5 τὴν τῶν κρυπτῶν εἰδώλων γενναίως καταλύσας προσκύνῃσιν, παθῶν φημι καὶ δαιμόνων, ἃ πάνθ' ὁμοῦ καθεῖλεν ἐκ πρώτης ἐγκρατεῖα παντοδαπῇ καὶ νήψει καὶ πρὸ πάντων τῶ περιόντι τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς μετριοφροσύνης ἐν τῇ βιάτῳ τῆς ταπεινώσεως καὶ τῷ μετεώρῳ τῆς ἀπαθείας ὄρει μετ' Ἀρσενίου τοῦ πάνου καὶ
- 10 τῶν αὐτοῦ χορευτῶν, εἰ δὲ βούλει μετ' Ἀββακούμ τε καὶ Ἡσαΐου καὶ τῆς κατ' αὐτοὺς ἑταιρίας, οἷς οὐδὲ τὰ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου προσέστη περι αὐτὰ στρεφομένοις, τῆς θείας ἐκείνης αἴγλης ἠξίωται καὶ τῆς ἀστραπῆς, ἄριστα τὴν πατρικὴν βεβαιώσας ὁ γενναῖος ἐκείνην δόξαν, μὴ πόνοις μᾶλλον καὶ τῷ πρὸς τὴν
- 15 ἄσκησιν ὑπερφυῶς ἠναγκάσθαι, ὅσον ἀπλότητι φρονήματος καὶ ψυχῆς ταπεινώσει τὸν θεὸν ἐμφανίζεσθαι φάσκουσιν· δι' ἃ δῆπου καὶ ὁ κοινὸς πάντων δεσπότης νῦν μὲν διὰ τοῦ προφήτου "ἐπίτινα", φησίν, "ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πρᾶόν τε καὶ ἠσύχιον καὶ τρέμοντά μου τοὺς λόγους"; νῦν δ' αὖθις δι' ἑαυτοῦ "μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται". ἃ δὴ κάκεινῳ θαψιλῶς εἶπερ τινὲ προσόντα τῶν πάντων, ὡς ἴσασιν οἱ καλῶς τῶν ἐκείνου πεπειραμένοι, καὶ τῶν θείων ἐκείνων ἐπαγγελιῶν τε καὶ χαρισμάτων κοινωνόν· εἶπερ τινὰ τῶν πάντων ἀνέδειξε τάχιστα καὶ μετὰ τοῦ βελτίστου παντός.
- 25 9. Ὅθεν καὶ διδάσκαλος, ἥπερ ἔφη, γραμματικῆς ἐπιστήμης καὶ λόγων τῶν ἔξωθεν χρηματίζων τοτηνικαῦτα τοῖς νέοις, οὐ λόγοις ἐλληνικοῖς καὶ συγγράμμασι κατὰ τοὺς λοιποὺς διδασκάλους πρὸς ταῦτα καὶ αὐτὸς ἐνήγεν ἐκείνους, ἀλλ' ἀνάξιον ὡς μάλιστα τοῦτο χριστιανοῖς κρίνων, τὸ μῦθοις Ἑλλήνων φημί καὶ πλάσμα-
- 30 σιν αἰσχρολογίαις τε καὶ τερατολογίαις τισὶν ἀλλοκότοις τὰς τῶν νέων τυποῦν ὡσανεὶ καὶ διαπλάττειν ψυχὰς, ὥσπερ ἡ λόγου τε καὶ σοφίας πενίαν τοὺς ταῦτα δρῶντας κατεγνωκότας τοῦ ἑαυτῶν

ἔθλους, ἢ καὶ τῶν ψυχῶν τῶν ἀσχομένων ἐκεῖνα λόγον οὐδ' ὄν-
 τινούν οὐκ οἶδ' ὅπως πεπονημένους, ἃ καὶ παιδεύειν προηγουμένως
 ὀήπου προὔστησαντο. τοῦτο τοιγαροῦν ὁ σοφὸς ἐκεῖνος εἰδώς, τοὺς
 τῆς εὐσεβείας διδασκάλους τε καὶ καθηγητὰς καὶ τῶν ἔξω λόγων
 ἐφρίστησιν ἐκεῖνοις τεχνίτας τε καὶ καθηγητὰς, καὶ μάλιστα γε τῶν 5
 ἄλλων τοὺς κατ' ἡμᾶς τρεῖς σοφοὺς τουτουσί, τοὺς φιλοσόφους
 καὶ διαλεκτικούς φημι καὶ φυσικούς καὶ ἀστρονόμους ἅμα καὶ ῥή-
 τορας, τοὺς πᾶσαν μὲν ἐπιστήμην καὶ λόγων ἰδέαν οὐδὲν ἔλαττον
 τῶν ἐν τοῖς Ἑλλησιν ὀνομαστῶν τε καὶ ἄκρων κατωρθωκότας,
 τῆς δὲ κατ' ἡμᾶς ἱεραῆς Γραφῆς πάσης παλαιᾶς τε καὶ νέας ἐξη- 10
 γητὰς τε καὶ κήρυκας καὶ μετὰ τοὺς πρώτους ἀποστόλους τε καὶ
 προφήτας ἄλλους δηλαδὴ προφήτας καὶ ἀποστόλους ἀναφανέντας,
 ἑλληνικῆ τε καὶ σοφία καὶ γλώττη τὰ ἐκείνων πάντα πνεύματι
 θεῖῳ καὶ τοῖς ἐξῆς ἡμῖν παραπέμφαντας, ἵνα καὶ τιμήσωσι λόγους
 τοὺς ἔξω, διὰ τῶν ὑγιῶν φημι τῆς ἀληθείας δογμάτων, καὶ τοὺς 15
 ἐκείνους πνέοντας καὶ ὡσανεὶ μόνοις γε ζῶντας ἐκεῖνοις πρὸς
 τὸν ὑγιαῖ τε καὶ ζῶντα τοῦ θεοῦ μεθελκώσωσι λόγον, λανθανόντως
 ὡσπερ ἐναγομένους διὰ τοῦ συνήθους καὶ φίλου πρὸς τὴν ἀλή-
 θειαν. τούτους ὁ σοφὸς καὶ ῥήτορας καὶ γραμματικούς καὶ ποιη-
 τὰς ἅμα καὶ φιλοσόφους τοῖς μαθηταῖς ἐπιστήσας μετὰ τῶν με- 20
 γίστων ἐκείνων λόγων καὶ συγγραμμάτων καὶ τῶν χρυσῶν ὄντως
 ἐπῶν, οὐκ ἔχω λέγειν πότερον διὰ τῶν θύραθεν λόγων τοὺς ἐντός
 τε καὶ ἡμετέρους, ἢ διὰ τῶν ἐνδοθεν μᾶλλον καὶ θείων τοὺς ἐλ-
 ληνικούς καλῶς ἐξεπαίδευεν. ἐκάτερον καὶ γὰρ ἐκείνῳ λανθανόν-
 τως κατωρθοῦτο δι' ἐκατέρου καὶ λόγους καὶ παιδείαν ἐκείνους 25
 ἀσχοῦντι τὴν ἔξω καὶ τὴν ὑψηλὴν τε καὶ θεῖαν σοφίαν καθαπερεὶ
 τινα δέσποιναν ἐπιτιθέντι τῇ δούλῃ. ἄλλως τε καὶ τοὺς πράγμα-
 σιν αὐτοὺς ἐκείνους τῶν λόγων αὐτῷ χρηματίσαντας διδασκάλους
 πῶς οὐχὶ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὡσαύτως καὶ αὐτὸς
 ἐφριστᾶν ἔμελλε καὶ τῶν ἴσων καὶ τούτοις κατὰ τὸ δυνατόν 30
 ἀξιούσιν;

6 τοὺς κατ' ἡμᾶς τρεῖς σοφοὺς = Basilius Magnus, Gregorius Theologus et Iohannes Chrysostomus.

10. Ἐν γὰρ τῇ τῶν παιδῶν πάλαι διατριβῇ τῷ διδασκάλῳ
τούτῳ φοιτῶντι, ἐπεὶ τὰ τῶν ποιητῶν ἀκροώμενος ἦν κατ' ἐκεῖνο
τοῦ χρόνου, μέγα τι καὶ ἐξαισίον ἐπ' αὐτῷ θαυματουργοῦσιν οἱ
προρρήθηντες τρεῖς οὗτοι τῆς παντοδαπῆς σοφίας ὑπερφυεῖς τε-
5 χνῖται τε καὶ διδάσκαλοι. τῶν γὰρ νυκτῶν ἐκάστης παραδόξως ὡς
ἐν ὄνειρῳ νῦν μὲν οἱ τρεῖς ἅμα, νῦν δὲ καὶ καθ' ἓνα παρὰ τὸν
καλὸν φοιτῶντες Ἰσίδωρον, τὸ τῆς ἐπιούσης εἰς ἀκρόασιν ἐκείνῳ
δήπου προκειμένον ὑπερφυῶς ἐδίδασκον μάθημα· τὸ δ' ἦν οὐχ
ὡς ὄνειρος ἀπλῶς ἀποπτάν μεθ' ἡμέραν τῆς διανοίας ἢ καὶ μέρη
10 τινὰ τῆς λήθης ὑφελομένης, ὡς ἔθος, ἀλλὰ πάντ' εἶχεν ὁ νοῦς
ἐντετυπωμένα τὰ παρὰ τῶν ἁγίων ὡσανεὶ κηρός τις μαλακὸς τὴν
ἐντεθεῖσαν σφραγίδα. ποτὲ γοῦν, μετὰ τὴν νυκτερινὴν φημι τῶν
μεγάλων ὡς ἔθος διδασκαλίαν, τὰ παρὰ τοῦ παιδευτοῦ διδασκό-
μενος ἐν τῇ διατριβῇ μεθ' ἡμέραν, ἐπεὶ μὴ συνάδοντά πως ἐκεί-
15 νοις ἑώρα τοῖς μυστικῶς αὐτῷ τῆς νυκτὸς ἀκουσθεῖσι, τὸ μὲν
ἀπόρρητον οὐκ ἔκρινε δεῖν ἀπλῶς οὕτω τοῖς τυχοῦσι πιστεύειν,
ἵνα μὴ καὶ κόμπος ἢ καὶ γέλωτος ἀφορμὴ γένηται τὰ θεῖα τοῖς
ἀσυνέτοις ἐκείνων· ὡσπερ δ' ἀποπειρώμενος ἐν σχήματι πύσεώς
τινος τοῦ μυσταγωγοῦ, εἰ καὶ οὕτω νοεῖσθαι δύναται καὶ συντάτ-
20 τεσθαι, τὸ προκειμένον ἀνηρώτα, τὰ νοερώς ἐν ὕπνοις, ὡς εἶπον,
καὶ ὑπερφυῶς ἀκουσθέντα προφέρων. ὁ δ' αἰσχυνθεὶς ὡσανεὶ καὶ
ἠττηθεὶς τοῖς τοῦ μαθητοῦ λόγοις, ἐπεὶ μὴ τὸν λόγον καὶ τὴν
τοῦ πράγματος αἰτίαν μαθεῖν ἔθετο περὶ πλείστου, καθάπερ δὴ
καὶ προσῆκεν, ἀλλὰ καὶ πρὸς φθόνον ἐντεῦθεν καὶ παράλογον
25 ὀργὴν ἐκινεῖτο, πείθει τὸν καλὸν Ἰσίδωρον ἐξ ἐκείνου καὶ τὴν
θαυμαστὴν ἐκείνην καὶ ἀπόρρητον τῶντι μυσταγωγίαν καὶ τὸν
περὶ ἐκείνης λόγον καθ' ἑαυτὸν ἐν ἀπορρήτῳ κατέχειν καθάπαξ,
ὡσπερ ἦν ἄξιον, ἐπεὶ καὶ μόνος ἐκεῖνος θεὸν τε καὶ τοὺς ὑπη-
ρέτας ἐκείνου καὶ μάλιστα τοὺς μεγάλους τουτουσὶν ἀξίως ἐφίλει·
30 καὶ νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν ὄλῳ τε καὶ παντὶ τῷ τῆς ψυ-
χῆς διακαιμένῳ προσκειμένος ἦν, καὶ διὰ ταῦτ' ἄρα καὶ διδασκάλων
ὑπερφυῶς ἠξιώθη μόνος τυχεῖν ἐκείνων ἢ μετ' ὀλίγων πού τινων
οἷμα· τῶν πώποτε.

11. Ἐντεῦθεν αἰσχρολογία μὲν πᾶσα καὶ ὕβρις καὶ γέλωτες

ἀκρατεῖς καὶ προπέτεια γλώττης πρὸς ὄρκους, τὰ τῶν παιδῶν σχε-
δὸν ἀπάντων ἐν σχολῇ πρόχειρα πλημμελήματα, πόρρω που τῆς
κατ' αὐτὸν ἑταιρίας ἦσαν καὶ τοῦ τῶν παιδῶν συλλόγου, τῶν μὲν
λόγῳ τε καὶ πειθοῖ τὰ κρείττω φιλοσοφούντων, ὅσοις δηλαδὴ 5
τούτου προσῆκε, τῶν δ' ἀπαιδευτῶν αὖ μάλιστα καὶ πληγαῖς σω-
φρονιζομένων αὖθις καὶ ἀγομένων, ὅσοι διὰ φρενῶν νηπιότητα
τῆς δευτέρας ἐδέοντο ταυτησαί φαρμακείας: "ὅς γὰρ τῆς ἑαυτοῦ
φεῖδεται βακτηρίας, μισεῖ τὸν ἑαυτοῦ υἱόν", ὁ σοφὸς φησι Σολο-
μῶν. ἐγκράτεια δὲ γλώττης καὶ τάξις χειλέων καὶ λόγος ἤσχετο 10
καίριος παρ' ἐκείνοις, καὶ μέντοι γε καὶ ψάλλειν τὰ τοῦ Δαυὶδ
κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα, μελετᾶν τε τὰ θεῖα καὶ προσεύ-
χεσθαι κατὰ νοῦν καὶ συνεχῶς καταμόνας ἐν νυκτὶ πρὸς θεὸν γόνυ
κλίνειν, ἀδδῆφαγίας τε καὶ μέθης ἀπέχεσθαι καὶ τοῦ τῆς ὕβρεως
πατρὸς κόρου καὶ συμπαθεῖς τινες εἶναι καὶ φιλόανθρωποι πρὸς 15
τοὺς δεομένους συνεχῶς ἐπαιδεύοντο παρὰ τοῦ καλοῦ διδασκάλου,
τὸν ἑαυτοῦ βίον τε καὶ τὴν πολιτείαν εἰκόνα τινὰ καὶ ἀρχέτυπον
ἅπασι προτιθέντος· ἦν δὴ καὶ διδασκαλίαν ἀρίστην καὶ λαμπρὰν
ἴσμεν, τὸ πιστόν τε καὶ ἀσφαλὲς ἔχουσαν ἐκ τῶν ἔργων, ὡς μη-
κέτι γραμματικῆς μᾶλλον καὶ μαθημάτων τῶν ἔξω παιδευτήριον
καὶ σχολὴν ἐκείνην ὀρᾶσθαι, ὅσον τῆς ἄνω τε καὶ θείας φιλο- 20
σοφίας καὶ τῶν ὑψηλῶν περὶ Θεοῦ καὶ ἀρετῆς λόγων, μᾶλλον δὲ
καὶ ἀμφοτέρων ἐπίσης, ἐπεὶ καὶ ἀμφοτέρα κατωρθοῦτο πᾶσιν ἐπίσης,
ὡς ἔφθην εἰπών, διὰ τοῦ καλοῦ διδασκάλου. καὶ τί χρὴ λέγειν, ὅπου
γε μὴ τὸ ἐπιорχεῖν μόνον, ἀλλ' οὐδὲ τὸ εὐορχεῖν, οὐδὲ τὸ ἀπλῶς
δῆπου ψεύδεσθαι συνεχωρεῖτο καθάπαξ ἐκείνοις; ὁ μολὶς ἂν ἐν 25
ἀρετῆς που φροντιστηρίῳ καὶ φιλοσόφοις καὶ ὑψηλοῖς ἀνδράσι τις
ἴδοι, μὴ τί γε παρὰ σχολῇ μαθημάτων καὶ παιδῶν συστήματι.
τοιούτος καὶ πρὸ τῆς ἱερωσύνης καὶ πρὸ τοῦ σχήματος ὁ θαυ-
μαστός Ἰσίδωρος ἦν καὶ οὕτω παντοῖαν ἀρετὴν αὐτός τε καὶ
ἑαυτὸν ἤσκει λαμπρῶς καὶ πᾶσι τοῖς χρωμένοις διδάσκαλος καὶ 30
ὁδηγὸς ἄριστος ἦν.

12. Πάλα: μὲν οὖν ὑπὸ τοῦ καινοῦ προδότης τε καὶ διώκτου

τῆς μεγάλης ἡμῶν πίστεως βασιλέως καὶ λόγων ἑλληνικῶν καὶ
 μαθημάτων, ὡσπερ δὴ καὶ πολιτείας καὶ παρῥησίας καὶ τῶν ἄλ-
 λων, κακῶς ἀπειργομένων χριστιανοῖς, τοῖς μεγάλοις ἐκεῖνοις
 καθηγεμόσι καὶ σοφοῖς πατράσιν ἡμῶν τοῦτο μεμηχανῆσθαι φασί·
 5 πρὸς ἀνατροπὴν τῆς καθ' ἡμῶν ἐκείνου μανίας· ὅτε καὶ λόγους
 ἱερούς τινας ἐκθέμενοι δι' ἐπῶν, μέτροις παντοδαποῖς ἡρμοσμέ-
 νους, εἰς ἀκρόασιν ἐξέδοντο χριστιανοῖς πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὡς ἂν
 μῆδ' ἐν τούτῳ δέωνται τῆς τῶν Ἑλλήνων ποίητικῆς οἱ παρ' αὐ-
 τοῖς παῖδες, ἀλλ' ἔχοντες ἅπαν τὸ πρὸς τὴν χρεῖαν ἐντεῦθεν
 10 πόρρω που μετὰ τοῦ ψεύδους ἀπορρίπτωσι καὶ τῶν ληρημάτων
 ἐκείνους, καταγελῶντες ἅμα καὶ τῶν ἀδικεῖν ἐλομένων αὐτοὺς ταῦτα
 καὶ λόγων καὶ κοινῶν μαθημάτων δῆθεν ἀποστερεῖν. Ἰσιδωρός γε
 μὴν ὁ σοφός, μηδεμιᾶς ἐπικειμένης τοιαύτης ἀνάγκης μηδοτιοῦν
 μῆδ' ἐ τῶν ἑλληνικῶν λόγων χριστιανῶν παῖδας ἀπελαύνοντος μη-
 15 θενός, δι' ἀρετῆς ἔρωτα μόνον καὶ τὸ τοὺς διδασκομένους ἀπὸ
 γραμμῆς ὡσπερ τὰ θεῖα φιλοσοφεῖν καὶ τὴν μὲν κακίαν ἀπομαν-
 θάνειν, τὸ δ' ἀγαθὸν (ὅπερ ἔφη) ἀσκεῖν, τῶν ἑλληνικῶν ἀπάντων
 καὶ τοῖς πᾶσι συνήθων ἐκέλευεν ἀπέχεσθαι μαθημάτων· ὅπερ
 εἰς ἀρετῆς λόγον καὶ ψυχῶν ἐπιμέλειαν, εἰ μὴ τολμηρὸν εἰπεῖν,
 20 καὶ μεῖζον ἐκείνων. οἱ μὲν γάρ, εἰ καὶ γεννήτορες καὶ ἀρχηγοὶ
 τῶν λόγων ἦσαν ἐκείνων καὶ τῆς καλῆς ἐπινοίας, ἀλλὰ δι' αὐτὸ
 τοῦτο τὴν τῶν λόγων ἄσκησιν φημί μόνην καὶ τὸ μὴ ταύτης ἂν
 ἐκπεσεῖν χριστιανούς διὰ τὴν κατ' αὐτῶν, ὅπερ εἶπον, τοῦ διώκτου
 μανίαν· οὐδὲ γὰρ καὶ Γραφῶν ἱερῶν καὶ γραμμάτων καὶ ἀρετῆς
 25 ἐκπίπτειν ἔμελλον δι' ἐκεῖνα. ὁ δὲ τὴν ἀληθινὴν παιδείαν τε καὶ
 σοφίαν ἐν τῇ σχολῇ καὶ τοῖς ἔξω μαθήμασιν ἰδὼν περιφρονου-
 μένην καὶ τὴν δέσποιναν ταύτην κακῶς ἀτιμαζομένην τε καὶ
 παραρρίπτουμένην ἐν τῇ συναφείᾳ δῆθεν τῆς δούλης, ζηλοτυπεῖ
 τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ δίκαιον καὶ τὴν τῶν εἰσαγομένων ἄρτι πρὸς
 30 τὰ μαθήματα νέων ψυχῶν σωτηρίαν καὶ τὴν καλὴν ἐκείνην ἐπί-
 νοίαν, χρόνῳ καὶ βυθῷ λήθης ὡσπερ εἰ συγχωσθεῖσαν, εἰς φῶς
 ὁ γενναῖος αὐθις προάγει καὶ ἀμφοτέρας ἅμα τιμᾷ τὰς παιδεύσεις,

1 βασιλέως = Michaelis Palaeologi.

καὶ συζεύξας ταύτας ἀλλήλαις καὶ τὴν προσήκουσαν ἑκατέρᾳ δοῦς
τάξιν καὶ κοινὸν ὡσανεὶ κτῆμα καὶ θησαυρὸν τὸ ἐξ ἀμφοῖν ὄφελος
περιποιησάμενος τοῖς καλῶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀρετὴν ἅμα καὶ λό-
γους παιδευομένοις· ὅπερ, εἰ καὶ τοῖς ἐξῆς καὶ μετ' ἐκείνον ἐσπου-
δάζετο παιδευταῖς καὶ διδασκάλοις τῶν λόγων ὡσαύτως, οὐδὲν 5
ἐκώλυε τὰς μὲν τῶν παιδῶν διατριβὰς δήπου καὶ τὰ μουσεῖα
ταῖς πόλεσιν ἀντὶ φροντιστηρίων ἀρετῆς καὶ φιλοσοφίας θείας
καθεστηκέναι, τὰς δὲ πόλεις αὐτὰς αὖθις ἐν ὀλίγῳ πάσας εὐδο-
κιμῆσαι καὶ πολιτείας ἕνεκά φημι καὶ φιλανθρωπίας καὶ δίκης,
ὁμοιοῦς τε καὶ συμπονοῖας τῆς περὶ τὰ κοινῆ τε καὶ ἰδίᾳ λυσι- 10
τελοῦντα καὶ παντὸς ὡς εἰπεῖν τοῦ βελτίστου, τοῦ συστήματος
ὡς ἔφην ἀναγομένου καὶ τῆς ἡλικίας τῶν νέων καὶ σὺν τῇ τῶν
λόγων παιδείᾳ καὶ τοὺς ἱεροὺς ἅμα νόμους καὶ τὸ σεπτὸν Εὐαγ-
γέλιον καὶ πᾶσαν ἀπλῶς τὴν κατὰ θεὸν ἀγωγὴν τε καὶ σοφίαν
πάντων ἀσκούντων. ὃ δὴ κἀν τῷ χορῷ τῶν ὑπ' ἐκείνου παιδευο- 15
μένων καλλιστὰ δήπου ξυνέβη, πολλῶν ἐν τοῖς κατὰ θεὸν εὐδο-
κιμηκότων μάλιστα πράγμασι καὶ τῇ θείᾳ σοφίᾳ, οὐ τῶν ἐν τῇ
σχολῇ φημι καὶ τοῖς μαθήμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔξωθεν
πρὸς ἐκείνον φοιτώντων, καὶ τούτων οὐ τῶν ἀσῆμων, ἀλλὰ καὶ
τῶν ἐπιφανῶν καὶ πλούτῳ κομώντων. οἱ καὶ τῆς ἐκείνου δαψιλῶς 20
μετέχοντες βουλῆς καὶ τῆς γλώττης τὴν θείαν ἀλλοίωσιν ἡλ-
λοιοῦντο, πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν ἑαυτοῦς ἐξ ἐκείνου τυποῦντες καὶ
θεῷ καὶ τοῖς ἐκείνου νόμοις ζῶντες τὸ πλεῖστον, εἴπερ ἐκεῖνος
αὐτὸς τῶν εἰρημένων ἀξιόπιστος μάρτυς περὶ ἑαυτοῦ ταῦτα λέγων
καὶ γράφων. 25

13. Καὶ τὰ μὲν πρὸς τοὺς ἄλλους ἐκείνῳ τοιαῦτα καὶ οὕτω
θαυμαστῶς καὶ ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἔχοντα· πρὸς ἑαυτὸν δὲ καὶ
τὸν θεὸν βασιλικῶ φασὶ τῷ πῆχει καθ' ἑκάστην ταῖς ἀρεταῖς
ἐπεδίδου, πράξει τε καὶ θεωρίᾳ διὰ παντὸς “ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν”
καὶ “ἐκ δυνάμεως εἰς δύναμιν” πορευόμενος. ἀσκήσεως μὲν οὖν 30
ἕνεκα καὶ σκληρᾶς ἀγωγῆς καὶ παντοδαπῆς δυσπαθείας τοῦ σώ-
ματος, δι' ὧν ἐκεῖνος ἐσπευσεν ὑποθεῖναι καὶ καταδουλώσασθαι

29 Cor. 2, iii, 18.

30 Psalm. lxxxiii, 8.

τὴν σάρκα τῷ πνεύματι, καθὰ δὴ καὶ φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσεν, οὐδενὶ τῶν κατ' ἐκεῖνον ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ παραχωρεῖν τῶν πρωτείων ὅλως ἠνείχeto. διὸ καὶ νύκτας ὅλας εἰς προσευχὴν ἀκλινῆς ὡσπερ αὐλὸς τις ὁ γεννάδας ἰστάμενος — εἰδίστο καὶ γὰρ

5 ἐκεῖνῳ καὶ τοῦτο κατὰ τινὰς ὠρισμένους πράττειν καιροὺς καὶ μάλιστα τελετῆς τινος τελουμένης τῇ κοινῇ δεσποίνῃ καὶ θεομήτορι, ταύταις γὰρ καὶ προσέχαιρε —, καὶ μυστικῶς ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ πανηγυρίζων καὶ ὡσπερ ἐνθουσιῶν διεγίγνετο. τὰς γοῦν χεῖρας πάννουχον εἰς οὐρανὸν αἰρομένης (ὡ τοῦ θαύματος) ἔχων,

10 “Γνώρισόν μοι, κύριε, ὁδὸν ἐν ἣ πορεύσομαι· ὅτι πρὸς σέ ἦρα τὴν ψυχὴν μου” μετὰ πολλῶν τῶν δακρύων καὶ τῶν Ἰστεναγμῶν ἔλεγε, καὶ “ἐκ τῶν κρυφίων μου καθάρισόν με καὶ ἀπὸ ἀλλοτριῶν φεῖσαι τοῦ δούλου σου”. ταῦτ' ἔλεγε, ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, καὶ νύκτας ὀλοκλήρους ὑπὲρ τούτων αὐτῶν ἀνήλισκες δεόμενος

15 (ὅπερ ἔφη) ὁ ταπεινώσει· πάλαι καὶ ἐγκρατεῖα τὸ τῶν ἀλλοφύλων δαιμόνων καταστρεψάμενος σύστημα, ὁ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα κεκαθαρμένος ὅλος, ὁ τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου κυρίου τὸν νοῦν πεφωτισμένος ὑπερφυῶς καὶ ἐν τῷ φωτὶ τῆς δόξης αὐτοῦ προφητικῶς εἰπεῖν πορευόμενος καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τούτου ἀγαλ-

20 λιώμενος. καὶ εἰκότως· οὐ γὰρ ἂν τις ἐν γνώσει καὶ μετοχῇ γένηται, τούτου δὴ καὶ μᾶλλον ἀπλήστως ἐφίεσθαι πέφυκε. καὶ διὰ τοῦτό που καὶ ὁ μέγας Δαυὶδ ἔλεγεν ἴσως, “γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ κύριος”, οὗ δηλαδὴ καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος γευσάμενος. “ὁ θεὸς ὁ θεὸς μου”, φησὶν, “ἐδίψησέ σε ἡ ψυχὴ μου”. καὶ

25 αὐθις· “ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα· πότε ἤξω καὶ ὀφθῆσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ”; ἡ δὲ ἐν τῷ μυστικῷ Ἄσματι νόμφη “δεῖξόν μοι”, φησί, “τὴν ὄψιν σου καὶ ἀκούτισόν με τὴν φωνὴν σου, ὅτι ἡ φωνὴ σου ἠδεῖα καὶ ἡ ὄψις σου ὠραία· τετρωμένη τῆς σῆς ἀγάπης ἐγώ· μέλι καὶ

30 γάλα ὑπὸ τὴν γλῶσσάν σου· ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἐκαρδίωσας”.

10/11 Psalm. cxii, 8. 12/13 Psalm. xviii, 13, 14. 17/20 τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου - - ἀγαλιώμενος] cf. Psalm. lxxxviii, 16, 17. 22/23 Psalm. xxiii, 9. 24 Psalm. lxi, 1. 25/26 Psalm. xli, 3. 27/30 Cant. ii, 14. iv, 9, 11. v, 8.

ὑπερ καὶ ταῦτόν ἄν εἶη τῷ τοῦ θεοῦ αὐθις Δαυίδ, "ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου" καὶ "ἀγαλλιάσεται ἡ καρδία μου ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου", καὶ "εὐφρανθήτω καρδία ζητούντων τὸν κύριον".

14. Φασὶ δὲ καὶ λάκκον αὐτοῦ που παρὰ τῷ σίμιποδι κρυφίως ὀρύξαντα τὰς πλείους γε τῶν νυκτῶν λανθανόντως ἐκείσε 5
κατιέναι καὶ οὕτως ἰστάμενον εἶχεσθαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν μακρὰν ἀποκαμόντα στάσιν τὸ σῶμα παρ' ἐκείνῳ τῷ βόθρῳ διαναπαύειν ἐπ' ἐδάφους καθήμενον καὶ πάνυ μικρῶς ὡς εἰπεῖν τοῦ μικροῦ τε καὶ κατεψευσμένου ὕπνου μετέχοντα. ὁ δὲ καὶ τοῖς 10
πᾶσιν ἀπόρρητόν τε καὶ μυστήριον ἀντικρυς ἦν, τῇ μητρὶ καὶ μόνῃ γνωσθὲν ὕστερον, ἦτις ἄρα καὶ κατ' ἐκείνον πάντα τὸν χρόνον παρ' ἑαυτῇ τοῦτο κατέσχευεν ἀνέκφορον, δεδοικυῖα μὴ που καὶ ἀηδὴς ἐκείνῳ κατὰ τι καὶ φορτικὴ γένηται κἀνευθεν ἀφορμὰς παράσχη λαθοῦσα τῆς ἐκείθεν ἀναχωρήσεως. τὸν δὲ πρὸς τοὺς 15
θεομένους οἶκτον καὶ τὴν πολλὴν ἐκείνου συμπάθειαν τί χρὴ καὶ λέγειν, ὅπου γε καὶ τῶν κατ' οἶκον καὶ τῶν ἰδίων τοῦ σώματος φανερώς τε καὶ κρύβδη, πάντων ὡς εἰπεῖν, ἀφειδῶς ἐξίστασθαι πανταχοῦ τοῖς θεομένοις ἐσπούδαζε;

15. Τοιοῦτος ἐκείνος ὢν ἐν μέσῳ τῶν πλημμελούντων καὶ τοῦ ζόφου τοῦ κόσμου καὶ τοῦ μὲν ἀληθοῦς χριστιανοῦ τὴν εἰκόνα 20
καὶ τὰ γνωρίσματα πάντ' ἐν ἑαυτῷ τρανὰ διασφῶν, ἢ μᾶλλον τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν θεῖαν ἐναργές ἐν ἑαυτῷ καὶ ἀπαράτρωτον φέρων, ὡς ἀστὴρ δ' ἐν ἐκείνοις, κατὰ τὸν μέγαν εἰπεῖν Παῦλον, ζωῆς λόγον ἐπέχων, ἔσπευδε μὲν καὶ τὰ τῶν μοναχῶν κατὰ τοὺς ἐκείνων ἱεροὺς δηλαδὴ νόμους μετασχηματισθῆναι καὶ 25
σωματικῶς ἡσυχάσαι, τοῦ κόσμου καὶ τῆς σχολῆς ὁμοῦ καὶ τῆς πατρικῆς ἀναχωρήσας οἰκίας, καὶ μετὰ τῆς πάλαι καθιερωθείσης ψυχῆς καὶ τὸν ἐκτὸς ἀνθρωπὸν θεῶ καθιερωσαὶ καθάπαξ· κατείχετο δ' ὑπὸ τοῦ καλοῦ Γερασίμου, τοῖς πατράσι τοῦ μεγάλου πλείστα θεομένοις ὑπὲρ τούτου χαριζομένου καὶ ἅμα μηδὲν ἐμ- 30
ποδῶν ἐκείνῳ τὰ πρὸς ὑψηλοτέραν ἀρετὴν καὶ αὐτὴν δὴ φημι

1/2 Psalm. cxviii, 103.
Philip. ii, 15, 16.

2/3 Psalm. xii, 6.

3 Psalm. civ, 3.

23/24

τὴν ἔνωσιν τοῦ θεοῦ τὴν σὺν ἐκείνοις ἀναστροφὴν γιγνομένην ὀρῶντος, Γερασίμου τούτου φημί τοῦ πάλαι μὲν Ἀθηναίων ὠρμημένου, παρὰ δὲ τῷ θαυμαστῷ Γρηγορίῳ τοῦ Σιναιίου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ λαμπρότητος καὶ θεοφανείας ἄρτι κατιόντι τότε, ὅθεν
 5 ὀηλαδὴ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν παρὰ τοῖς πολλοῖς ἔσχε, τὰ τῆς ὑψηλῆς τῶν μοναχῶν ἀγωγῆς τε καὶ φιλοσοφίας ἄγαν ὑψηλῶς τελεσθέντος καὶ μηδὲν ἐν ἐκείνοις τοῦ διδασκάλου καθυστερήσαντος μηδωποστιοῦν, εἰ μὴ τι καὶ πλεον εἰπεῖν ἔχωμεν.

16. Τούτῳ τοιγαροῦν ἐν τοῖς κατὰ Θεσσαλονικίην φροντιστη-
 10 ρίοις ἰδιάζοντι συνάμα καὶ τισιν ὁμοτρόποις ὁ χρηστός Ἰσιδωρος καὶ πατρὶ καὶ μυσταγωγῷ καὶ ὀδηγῷ χρησάμενος, τῶν πρὸς τὴν ἀνωτάτω φιλοσοφίαν καὶ τὸν θεὸν φερόντων ὀργίων τὰ κάλλι-
 στά τε καὶ ὑψηλότατα παρ' ἐκείνου μυεῖται καὶ μοναστῆς ὑπ' ἐκείνῳ καθηγεμόνι ταττόμενος ἀληθῆς ἦν ἐν τῷ κόσμῳ τὰ τῶν
 15 ἄκρως ἐρημικῶν καὶ μεμονωμένων ἐνταῦθα κατορθῶν ἀκριβῶς ὁ γενναῖος — ὃ δὴ καὶ φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσεν —, ὡς καὶ τὸν θαυμαστὸν ὑπερφῶς ἐκπλήτειν Γεράσιμον τὸ κατ' αὐτὸν πρᾶγμα.
 τούτῳ πεισθεὶς καὶ τῶν ὑψηλοτέρων μαθημάτων τῆς ἔξω σοφίας ἀπέστη, οὐ καλὸν εἶναι φήσαντι τὴν κρείττω τε καὶ ὑψηλοτέραν
 20 καταλιπόντα φιλοσοφίαν τοῖς πολὺ καταδεεστέροις ἐνδιατρίβειν ἐπὶ μακρόν, ἀλλ' ἀρκεῖν πρὸς γε τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐνστασιν τὰ κτηθέντα· ὑπηρέτου γάρ τινος καὶ σκευοφόρου τάξιν ἐπέχειν φημί τὸν ἔξω λόγον τῷ τὰ ὑψηλά τε καὶ θεῖα φιλοσο-
 ζοῦντι, καὶ χρῆ πως τὴν πρέπουσαν ἐκείνῳ χώραν ἡμᾶς καὶ τὴν
 25 τάξιν διδόντας μὴ χρονοτριβεῖν, μηδὲ τὸν καιρὸν καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν τοῖς περιττοῖς κατὰ τοὺς ἀπείρους τῶν ἀθλητῶν ἀναλίσκειν, ὡς ἂν μὴ ἐν τοῖς ὑψηλοῖς καὶ καιρίοις ταπεινοὶ καὶ φαῦλοί τινες εὐρεθῶμεν. τούτοις ὁ καλὸς Ἰσιδωρος, ὅπερ ἔφη, ὑπέικων τῶν περιττῶν μαθημάτων ὑπερεῖδε καὶ τῆς κενῆς ἀσχολίας, ὡσπερ δὴ
 30 καὶ τὸ πρότερον κληθεὶς ἐκείνοις προσῆλθε τῆς αὐτῆς εἶναι πειθόμενος ἀκαχεῖνο καὶ τοῦτο προνοίας καὶ χάριτος τοῖς ἡμετέροις, ὡς ἐκείνη γε ἐπιστητὸν μόνῃ, ἐπιστατούσης καὶ τὰ μὲν διδούσης, τὰ δ' ἀπαγορευούσης, φύσει τε καὶ γνώμῃ καὶ ἦθει καὶ καιροῖς καὶ πράγμασι καὶ πολιτείαις καὶ ψυχῶν διαθέσει καταλλήλως

τὰ πρόσφορα βραβεύουσης καὶ πολυεῖδῶς καὶ ποικίλως πάντα
πᾶσι οἰκονομοῦσης πρὸς τὸ συμφέρον.

17. Οὐδ' ἐκεῖνο τῷ λόγῳ παραλιπεῖν ἄξιον. ἐκέλευε πολλάκις
ὁ θεὸς Γεράσιμος τῶν πρὸς τὴν σωματικὴν χρεῖαν ἐπιτηδείων
τινὰ τὸν καλὸν Ἰσίδωρον ἐξωνούμενον ἐπ' ὤμων τε διὰ μέσης 5
τῆς πόλεως φέρειν καὶ πρὸς αὐτὸν ἔρχεσθαι καὶ τὸ φροντιστή-
ριον· ὃ δ' αὐτίκα μηδὲν ἀναβαλλόμενος ἅπαντ' ἐπλήρου τὰ διατε-
ταγμένα καὶ τῶν ὠνίων ὅσα δὴ καὶ φέρειν ἠδύνατο τοῖς ὤμοις
ἐπιτιθεῖς, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ μεγάλου, μέσῃν τε τὴν ἀγορὰν
καὶ τὴν πόλιν ὑπὸ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀπάντων διῆει καὶ πρὸς τὸν 10
πατέρα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς μετὰ πλείστης ὄσης τῆς ἠδονῆς ἐπα-
νήει. καὶ ταῦτα, ποιῶν ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν ἰδίων πολιτῶν καὶ ἡλί-
κων καὶ φίλων συχνῶς διετέλει ἄνθρωπος οὐ τῶν ἀσήμεων, ὡς
ἔτυχεν, οὐδὲ τῶν τυχόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιφανῶν τε καὶ ἐπι-
δόξων, λόγου τε καὶ ἀρετῆς ἐν τῇ πόλει· διδάσκαλος καὶ πολλοῦ 15
παρὰ πᾶσι σχεδὸν ἠξιοῦμενος ὀνόματος δι' ἐκεῖνα καὶ μάλιστα
τοῖς ἀρίστοις· οἳ καὶ ὀπηνίκα καλεῖν ἔδει πρὸς γάμους, μήπω
τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς κατὰ θεὸν ἐκείνου δηλονότι φιλοσοφίας πρὸς
γνώσιν ἰόντες, τῶν μειζόνων καὶ περιφανῶν τῆς πόλεως ἐκείνων
ἠξίουσαν, τὴν ἐν ἐκείνῳ τῶν ἀγαθῶν συνδρομὴν καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς 20
περιὸν καλῶς ἐκ περιουσίας τιμῶντες, εἰ καὶ πόρρω που τῆς
ἐκείνου γνώμης καὶ τῆς ὑψηλῆς ἐν Χριστῷ φιλοσοφίας δι' ἄγνοιαν,
ὄπερ ἔφη, ἔτι βάλλοντες ἦσαν. τὸ δὲ δὴ μεῖζον ἐν τούτοις ἐκεί-
νου καὶ ὃ μᾶλλον ἂν τις θαυμάσαι — οὐ γὰρ ἀμείψας τὸ σχῆμα
καὶ ῥάκος τι περιβαλλόμενος καὶ τὰ τῶν μοναχῶν ἐνδύς —, ἐκείνοις 25
τοῖς εὐτελέσι καὶ ταῖς ταπειναῖς ὑπηρεσίαις ἐδίδου, ἵνα τὸ μὲν
συνάδων τῷ σχήματι, τὸ δὲ καὶ τοὺς πλείστους λανθάνων, μὴ
πάντη ξενίζῃ μηδὲ πάντων ἐκκαλῆται τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς
γλώττας· τοῦτο γὰρ καὶ πολλοὺς ἐτέρους πολιτευσασμένους ἴσμεν
τῶν τε παλαιῶν καὶ τῶν νέων καὶ διὰ τοῦτ' αὐτὸ θαυμασθέντας. 30
ἀλλ' ἐκεῖνος ἐπὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς τάξεως μένων ἐκείνης καὶ
μηδὲν μηδοπωστιοῦν παραμείψας τῶν κατὰ κόσμον, μὴ λόγῳ, μὴ
σχήματι, μὴ διατριβῇ, μὴ καθέδρᾳ, μὴ τῇ συνήθει σχολῇ τε
καὶ ὁμιλίᾳ, ὁ αὐτὸς καὶ μέγιστος καὶ ταπεινότατος ἦν, καὶ κύριος

καὶ διδάσκαλος καὶ διάκονος πάντων διὰ Χριστὸν αὐθις καὶ δοῦ-
λος· ὃς τὴν τοῦ δούλου δηλαδὴ πτωχείαν ἀναλαβὼν, ἔν' ἐκεῖνον
πλουτίσῃ, καὶ τοὺς τῶν μαθητῶν καὶ δούλων ἀποπλύνει πόδας,
πρὸς γε τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ τοῦ μυστηρίου διδάσκων ἀπόρρητον
5 “ὁμεῖς”, φησί, “φωναίτέ με Ὁ διδάσκαλος καὶ Ὁ κύριος, καὶ
καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ. εἰ οὖν ἐγὼ ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος
ἐνῖφα ὑμῶν τοὺς πόδας, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς
πόδας· ὑπόδειγμα γὰρ δέδωκα ὑμῖν”. καὶ πρὸς τοὺς αὐτοὺς αὐθις
“τίς”, φησί, “μειζων; ὁ ἀνακείμενος, ἢ ὁ διακονῶν; οὐχ ὁ ἀνα-
10 κείμενος; ἐγὼ δὲ εἶμι ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν”.

18. Ταῦθ' ὑπὲρ πάντας σχεδὸν καὶ ἀρχαίους καὶ νέους κα-
λῶς τε καὶ προσφωῶς ὁ μέγας Ἰσίδωρος καὶ Ζηλώσας ὁμοῦ καὶ
καταπραξάμενος, καὶ μειζόνων εἰκότως ἀν' ἀξιοῖτο τῶν ἀμοιβῶν
παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ, τοῦ πάντα δικαίως ἐν σταθμῷ τιθέντος,
15 κατὰ τὸν εἰπόντα, καὶ ταλαντεύοντος, καὶ λόγον καὶ πράξιν καὶ
διανόημα. ταύτη τοι καὶ ὁ θεῖος Γεράσιμος καὶ ταῦτα καὶ πάνθ'
ὁμοῦ τὰ τοῦ ἀνδρὸς συνιδῶν καὶ ὡς οὐδενὸς αὐτῷ τῶν τε κατὰ
πράξιν ὁμοῦ καὶ θεωρίαν ἐνδοεῖ, οὐχ ἑαυτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολ-
λοῖς ἑτέροις ἐν καιρῷ δυναμένῳ κατὰ ταῦτά γίγνεσθαι καὶ τῆς
20 πρὸς ἀρετὴν τε καὶ θεὸν φερούσης ἠγεῖσθαι καλῶς, ἐπεὶ καὶ τῆς
κάτω ζωῆς ἔμελλεν ἤδη καὶ τοῦ δεσμοῦ λύεσθαι καὶ τῷ ἐγγί-
ζοντι τρανότερόν τε καὶ καθαρώτερον ἐγγίξειν θεῷ, τοὺς ὑπ' αὐτῷ
μοναχοὺς ἐγχειρίζει φέρων ἐκείνῳ καὶ καθήγεμόνα καὶ διδάσκαλον
ἀξιόϊ τοῦτον ἐκείνοις ἀνθ' ἑαυτοῦ χρηματίσαι καὶ τῆς πρὸς θεὸν
25 φερούσης ἠγήσασθαι, τὰ τῆς ἀκριβεστέρας δηλαδὴ πολιτείας τῶν
μοναχῶν καὶ ἄπερ αὐτὸς ἤδη θεοῦ μεμύηται χάριτι κατὰ καιρὸν
ἐκάστοις διδάξοντά. τοιοῦτος ὁ θαυμαστός Ἰσίδωρος ἔτι τῷ κόσμῳ
καὶ τοῖς ἔξω μαθήμασι καὶ δὴ καὶ τῇ πατρικῇ οἰκίᾳ ἐνδαι-
τώμενος· ἐν μοναχοῖς τε καὶ ἀναχωρηταῖς ἦν· καὶ τοιαύτας
30 περὶ τούτου τὰς φήφους οἱ τῆς ὑψηλοτάτης ἐκείνης σοφίας ὑψη-
λοὶ καθήγεμόνες τε καὶ φιλόσοφοι κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους
ἐξέφερον, ὡς εἶναι τὸ κατ' ἐκεῖνον θαῦμα δι' ὑπερβολὴν μικροῦ

τοῖς πλείστοις καὶ ἀπιστούμενον· μᾶλλον δ' ἀπιστεῖσθαι μὲν οὐκ ἂν ἔχοι, συστήματα μοναχῶν ὄλα καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ προσέτι γε τῶν ἀρίστων τε καὶ μεγίστων πολλοὺς ἔχον μάρτυρας· θαυμάζεσθαι δὲ τῆς ἀξίας πολλῶ καταδεέστερον ἂν ἔχοι, τοῦ λόγου κατὰ πολὺ τοῦ σκοποῦ τε καὶ τῶν πραγμάτων ἡμῖν εἴσω πίπτοντος. 5

19. Τὸν μὲν οὖν βαπτιστὴν Ἰωάννην τὸν ἐκ νηδύος μητρικῆς τὸν προφητευόμενον Χριστὸν ὑπὲρ πάντας ἰδόντα προφήτας καὶ προκηρύξαντα, μεσίτην τε παλαιᾶς καὶ καινῆς Διαθήκης καὶ τοῦ κηρυττομένου βαπτιστὴν τε καὶ φίλον ὑπερφυῶς χρηματίσαντα, 10 ὕφ' οὗ δηλαδὴ καὶ τῆς ὑπὲρ ἄνθρωπον ἡξίωται μαρτυρίας θαυμαστώως τὰ πρεσβεῖα κατὰ τῆς ἀνθρωπείας πάσης ἀράμενος φύσεως, ἔρημος ἀκροτάτη καὶ χρόνου μῆκος καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων ἐξ αὐτῶν ἀπερόργενα· καθάπαξ τῶν μητρικῶν μαζῶν — ὦ τοῦ θαύματος — καὶ θεόπτῃν ἐκεῖ καὶ μύστην θεοῦ μυστηρίων τε καὶ 15 λαμπρότητος τῆς τῶν Ἰουδαίων τε ξυμπάσης ὁμοῦ συμμορίας μυσταγωγὸν καὶ θεατὴν ἐσύτερον τοῦ πνεύματος καὶ κήρυκα τῆς τοῦ μονογενοῦς θεότητος διαπρύσιον ἀπειργάσαντο· ὁ δ' ἐκείνου ζηλωτῆς οὗτος καὶ τοῦ τρόπου καὶ τοῦ πρὸς θεὸν ἔρωτος μιμητῆς κατὰ δύναμιν ἔνδον τῆς πατρικῆς οἰκίας, ὡς ἐφθην ἤδη πολ- 20 λάκις εἰπών, καὶ τῶν ἀγκαλῶν τῶν αὐτῶν ἐκείνῳ φωτισμῶν ἧ ὅ τι ἐγγυτάτω καὶ τῆς ἄνωθεν αἴγλης ἡξίωται καὶ τοῦ πνεύματος αὐτόπτης καὶ διδάσκαλος καὶ κήρυξ ἐσύτερον ὑπ' αὐτοῦ, οὐ τῶ Ἰουδαίων ἔθνει τῷ δὲ κόσμῳ παντί, τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ πέμπεται καὶ φίλος τοῦ νομφίου, μᾶλλον δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας 25 νομφίος ὑπ' αὐτοῦ τούτου μυστικώτερον καὶ παραδοξότερόν πως ὑπὲρ τοὺς ἄλλους καθίσταται, ὥσπερ δὴ καὶ μετὰ μικρὸν ὁ λόγος δηλώσει μοι, ὡς εἶναι καὶ ἀμφοτέρους τουτουσί κοινὸν θαῦμα τῆς ἀνθρωπείας ὁμοῦ φύσεως, ταῖς ἐναντίαῖς ἀγωγαῖς καὶ μεθόδοις τὸ ἴσον κατωρθωκότας καὶ πρὸς ἕν καὶ τὸ αὐτὸ τῆς ὑψηλῆς τοῦ 30 θεοῦ θεωρίας τέλος ἀνιόντα ἐκάτερον. ὁ μὲν γὰρ ἐν ἀτελεῖ πάνυ τῇ ἡλικίᾳ καὶ μηδὲν τῶν ἀνθρωπίνων εἰδυῖα μηθοτιοῦν ἔτι δι' ὑπερβολὴν νηπιότητος τῶν μητρικῶν ἀποστάς ἀγκαλῶν λόγοις μεγίστου μυστηρίου καὶ οἰκονομίας τῆς ἀρρήτου καὶ μείζονος, ἧς

καὶ κοινωνῶς δηλαδὴ καὶ μύστης καὶ μυσταγωγὸς ὑπερφυῆς πόρ-
ρωθεν ἠτοιμάζετο, τῶν ἀπορρήτων αὐτόπτης καὶ θεοῦ μυστη-
ρίων κοινωνός, ἥπερ ἔφην, ἐκεῖ κεχρημάτικεν· ὁ δὲ τῶν μητρι-
κῶν εἴσω κόλπων καὶ τῆς οἴκοι διαίτης καὶ κοινῆς ἀγωγῆς, ὡς
5 ἐδόκει, τρόπων ἀπλότητι καὶ φρονήσει καὶ μετριότητι καὶ τῷ τῆς
ψυχῆς διὰ πάντων εὐθεῖ καὶ κεκαθαρμένῳ τῆς ὑψηλῆς θεωρίας
καὶ ἐνώσεως θεοῦ οὐ πόρρω τῆς ἐκείνου θεωρίας ἐν τῷ καλοῦντι
τοῦ καιροῦ κατηξίωται.

20. Καὶ μηδεὶς ἀπονοίας ἡμᾶς τινος, ὡς ἔτυχε, γραφέσθω
10 καὶ θράσους τῷ βαπτιστῇ παρατιθέοντας τὸν ἄνδρα καὶ τοῖς ἐκεί-
νου τὰ αὐτοῦ παραβάλλοντας· εἰ γὰρ Χριστοὺς εἶδεν ὁ λόγος,
κατὰ τὸν εἰπόντα, τοὺς κατὰ Χριστὸν ζῶντας πάντας, υἱοὺς τε
θεοῦ καὶ συγληρονόμους Χριστοῦ, κατὰ Παῦλον δήπου τὸν μέ-
γαν, ταῦτ' ἄρα καὶ Χριστὸς αὐτὸς ποτε μὲν "ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς
15 τοῦ κόσμου" διδάσκων ἔλεγε, ποτὲ δ' αὖθις αὐτὸ τοῦτο καὶ πρὸς
τοὺς μαθητὰς "ὕμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου". καὶ κοινούς
αὖθις νόμους καὶ πολιτεῖαν εἰσάγων τὴν εὐαγγελικὴν "γίγνεσθέ"
φησι "πρὸς πάντας οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν
τοῖς οὐρανοῖς οἰκτίρμων ἐστίν". καὶ αὖθις "ἔσεσθε οὖν" φησιν
20 "ὕμεῖς τέλειοι, ὡσπερ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός
ἐστι". καὶ πρὸς αὐτῷ δὲ τῷ σταυρῷ καὶ τῷ πάθει γενόμενος
οὕτω πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα περὶ τῶν μαθητῶν ἔλεγε· "θέλω
ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ καὶ αὐτοὶ ὣσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν
δόξαν τὴν ἐμήν". καὶ πάλιν "σὺ ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν αὐτοῖς, ἵνα
25 ὣσι τετελειωμένοι εἰς ἕν". καὶ αὖθις· "οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ
μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων τῶν πιστευσόντων διὰ τοῦ λόγου
αὐτῶν εἰς ἐμέ, ἵνα πάντες ὣσιν ἕν, καθὼς ἡμεῖς ἕν ἐσμεν".
εἰ ταῦθ' οὕτως ἔχει καὶ λόγος οὐδεὶς ἀντερεῖ, τί τὸ καινόν, ὡς
ἂν εἴποι τις τυχόν, καὶ ὑπὲρ τὸν λόγον ἐνταῦθα, εἰ τῷ καινῷ
30 τῆς τοῦ μεγάλου βαπτιστοῦ πολιτείας καὶ τῆς ἄνωθεν χάριτος
καὶ τὰ τοῦ μεγάλου προσάγομεν τοῦδε, τῷ διδασκάλῳ παρατιθέν-

14/15 Iohan. viii, 12. 16 Matth. v, 14. 17/19 Luc. vi, 36. 19/20 Matth.
v, 48. 22/27 Iohan. xvii, 20, 23, 24.

τες τὸν μαθητὴν καὶ καινῶ τινι τρόπῳ καὶ παρηλλαγμένῳ, καθάπερ εἰπὼν ἔφθην, ὑπερφυῶς τῆς ἐν ἐκείνῳ μετασχόντα τοῦ θεοῦ πνεύματος κοινωνίας τε καὶ λαμπρότητος; εἶεν.

21. Γεράσιμος μὲν οὖν ὁ μέγας ἐν πατράσι καὶ θεοφόρος ἐξ ἀνθρώπων ἤδη πρὸς τὴν μακαρίαν ἐν Χριστῷ λῆξιν, ὡς ἔφην, καὶ τὰ πάλα ποθοῦμενά τε καὶ φανταζόμενα μετὰ πλείστης καὶ ἀρρήτου τινὸς τῆς ἡδονῆς (ἦν) διαβεβηκώς· ὁ δὲ μαθητὴς Ἐλισσαῖος ἐγγύς, ὁ θαυμαστός Ἰσίδωρος δηλαδὴ, κληρονόμος ὡσπερ ἐκεῖνος τῆς ἄνωθεν κατελεύσεως ἐπ' αὐτὸν τοῦ διδασκάλου μηλωτῆς καὶ τῆς ἐν διπλῷ τοῦ πνεύματος χάριτος, οὕτω τῆς ἀσκητικῆς οὗτος τοῦ διδασκάλου σκηνῆς καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ἰδρώτων καὶ παλαισμάτων, οὐκ ὄνῳ δ' εἰπεῖν ὅτι καὶ τῶν ἄνωθεν φωτισμῶν καὶ χαρισμάτων τε καὶ ἀποκαλύψεων, ἐν διπλῷ περιβαλλόμενος. καὶ γὰρ ἐξ ἐκείνου καὶ τὰ τῶν μοναχῶν σχολῆς τε καὶ πατρικῆς ἀπάρας οἰκίας (οὐδὲ γὰρ εἰσέτι κατέχειν ἐκεῖνον, καίτοι γε καὶ πολλὰ ποιοῦντες, οἱ πατέρες ἠδύναντο), παρὰ τῇ καλύβῃ καθῆστο σὺν τοῖς μαθηταῖς κατὰ τὴν ἐντολήν, ἥπερ ἔφθην εἰπὼν, τοῦ πατρός, πᾶσαν ἀρετῆς ἰδέαν, ὅση τε κατὰ πράξιν καὶ ὅση κατὰ θεωρίαν, ἀσκῶν καὶ τοῖς παροῦσι σπευδῶν ἀεὶ παρελαύνειν τὰ φθάσαντα.

22. Χρόνος ἐν τούτοις παρῆλθεν οὐχὶ συχνὸς καὶ πόθος αὐτὸν αἰρεῖ τὴν τῶν μοναχῶν ἐξαιρετον χώραν, τὸ τῆς ἀρετῆς παντοδαπὸν ἐργαστήριον, τὸ κατάλληλον ὑπὲρ πάντα ψυχῆς τε καὶ σώματος ἐνδαιίτημα τοῖς σπουδαίοις γε τῶν ἀνδρῶν, τὸν ἱερὸν Ἄθω φημί καὶ τὰς ἐν αὐτῷ σκηνάς τε καὶ πόλεις τῶν μοναζόντων καταλαβεῖν. ἄπεισι τοιγαροῦν καὶ τοῖς γενναίοις ἐκείνοις, ἥπερ ἔδει, συμμίξας κατὰ σχολὴν καὶ τὰ μὲν τῆς κατ' ἀρετὴν φιλοσοφίας παρὰ τῶν ἐν αὐτοῖς ἀκούσας σοφῶν, τὰ δὲ καὶ αὐτὸς κάλλιστα καὶ μετὰ τῆς ἐνούσης σοφίας τε καὶ τοῦ σχήματος αὐθις εἰπὼν καὶ πείραν δοῦς καὶ λαβῶν, ἐπεὶ καὶ τὸν ἤδη μοι ῥηθέντα παρ' ἐκείνοις εὔρε Γρηγόριον δηλαδὴ τὸν σοφὸν καθ' ἑαυτὸν ὡς ἔθος φιλοσοφοῦντα τὰ θεῖα καὶ ὑψηλά, Γρηγόριον ἐκεῖνον φημί, παρ' ᾧ καὶ τὸν θαυμαστὸν φοιτήσαι Γεράσιμον καὶ τὰ τῆς ὑψηλῆς τελεσθῆναι τῶν μοναχῶν πολιτείας ὁ λόγος ἤδη

φθάσας ἐδήλωσεν, οὐκέτι τῆς οἴκαδε φερούσης ἐποιεῖτο λόγον οὐδὲ βραχύν· ἀλλ' ὡσπερ ἐκείνων πάντων ἐπιλελησμένος ἀθρόον τῇ τῶν παρόντων καὶ τῶν ἐν χεροῦν ἡδονῇ (φιλον καὶ γάρ φασι τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον) τοῦ θαυμαστοῦ χώρου καὶ τῶν γενναίων
 5 ὄλος ἐκείνων γίνεται, καὶ τῷ πρὸς πατρὸς ἐκείνῳ πνευματικῷ φημι πατρὶ συγγενόμενος τῶν θείων τῆς πνευματικῆς ἡσυχίας καὶ θεωρίας ὀργίων (εἴ ποῦ τι καὶ ἀπόρρητον ἦν ἐν ἐκείνῳ δηλαδὴ τῷ σοφῷ) καὶ λογισμῶν ἀκριβεστέραν κρίσιν καὶ βάσανον, ἐννοιῶν τε καὶ θεωρημάτων ὑψηλοτέραν φιλοσοφίαν, ἅπερ ἐκείνος καὶ σπουδῇ
 10 καὶ χρόνῳ καὶ συνεχεστέρα μελέτῃ τῶν θείων Γραφῶν ἀνδρῶν τε σοφῶν ὁμιλίαις καὶ θεῖα πρὸς τούτων χάριτι κατωρθωκῶς ἦν, ἄριστα τῷ γενναίῳ συμφιλοσοφεῖ καὶ φιλοσοφεῖ. θαυμάζεται γε μὴν οὕτω τοι καὶ φιλεῖται καθ' ὑπερβολὴν ὑπ' αὐτοῦ καὶ σοφίας καὶ ψυχῆς ἀπλότητος ἕνεκα, λογισμῶν τε καθαρότητος καὶ νοῦ
 15 θεωρίας καὶ τοῦ βελτίστου διὰ πάντων εἰπεῖν ἐν βραχεῖ· δι' ἃ δῆπου καὶ τῶν ἀνωθεν εἴπερ τις τῶν μεγάλων καὶ ὑψηλῶν ὁ μέγας εἰσαεὶ φωτισμῶν ἤξειοῦτο καὶ τῆς λαμπρότητος, ὡς πολλάκις μὲν καὶ παρὰ πολλοῖς τῶν ὁμοτρόπων αὐτῷ προσμαρτυρηθῆναι παρ' ἐκείνου τὰ τῆς θείας σοφίας ὑψηλότατά τε καὶ κάλλιστα,
 20 τοῦτον δ' αὐτὸν αὐθις ἀκοῦσαι παρ' ἐκείνου τὰ πνευματικὰ δηλαδὴ κοινολογουμένου μόνου πρὸς μόνον, ὡς "Οὐκ ἐν ἐρήμοις οὐδ' ἐν ὄρεσι τούτοις ἐβουλόμην ἔγωγε τέως, ὧ βέλτιστε, διατρίβειν σε — διατί γάρ; —, ἀλλ' ἐν τῷ κόσμῳ μᾶλλον καὶ τοῖς ἐκεῖ ζῶσι μονάζουσι καὶ κοινωνικοῖς, ἐν' ἐκείνοις ὁμοῦ πᾶσι τύπος εἴης
 25 τῆς κατὰ Χριστὸν ἀγαθῆς πολιτείας καὶ παντοδαπῆς ἀρετῆς, καὶ σιωπῶν δηλαδὴ καὶ φθεγγόμενος". καὶ ταῦτα μὲν ὁ γενναῖος ἐκεῖνος τὸ περιὸν ἐμφαίνων τῆς ἀρετῆς τοῦ μεγάλου καὶ ὡς οὐ διδασκάλων οὐδ' ἀναχωρήσεως καὶ τῆς ἐκεῖθεν βοηθείας τὰ κατ' αὐτὸν δεῖται, κόσμου δὲ μᾶλλον καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐπιμειξίας
 30 καὶ κοινωνίας, ἐν' αὐτὸς εἶη τοῖς ἄλλοις καὶ ὁδηγὸς καὶ διδάσκαλος.

23. Τὰ δὲ καὶ εἰς ἔργον ἐξέβη μετὰ μικρόν, κατὰ τὴν ἐκείνου πρόρρησιν. τοῦ γὰρ κακίστου καὶ μισαροῦ γείτονος ἔθνους τούτου τοῦ Οὐνικῷ — Ἀχαιμενίδας αὐτοῦς φασί τινες ἔχ τινος

τῶν ἀρχαίων προγόνων — συνήθως ἐπιτιθεμένων αὐτοῖς, ἐπεὶ
τοὺς ἔξω τειχῶν ἐπ' ἔρημίας ἀναχωροῦντας οὐκ ἔην ἡρεμεῖν, ἀλλ'
οἱ μὲν εἴσω τῶν ἐν τῷ ὄρει φρουρίων ἐκείνων καὶ μὴ βουλό-
μενοι δῆπουθεν πρὸς ἀνάγκης εἶχον ἑαυτοὺς εἰσωθεῖν, οἱ δ' εἰς
ἐτέρας πόλεις μεταβαίνειν καὶ χώρας, ὅσοις ἐκεῖνο μὴ ῥάδιον ἦν, 5
τότε δὴ καὶ οὗτοι συναλαθίνετες ὑπὸ ταυτησὶ τῆς ἀνάγκης εἰς Θεσ-
σαλονίκην αὖθις σὺν ἐτέροις γέ τισιν ὑποστρέφουσιν. Ἰσιδωρος
τοῖνον ὁ μέγας ἐκεῖ παρὰ τῷ φροντιστηρίῳ καὶ τῇ προτέρᾳ κα-
λύβῃ γενόμενος, ἀναχωρῶν ὡσαύτως καθ' ἑαυτὸν ἦν καὶ τῶν συ-
νήθων τῆς ἀρετῆς ἀγώνων ἐχόμενος. ἀλλ' οὐκ ἦν ὑπὸ τὸν μόδιον 10
κεῖσθαι τὸν λόχον οὐδ' ὑποκρύπτεσθαι τῇ γωνίᾳ τε καὶ τῇ κλίνῃ
τὸ λαμπρὸν ἐκείνου τῆς ἀρετῆς φῶς· ἀλλ' οὐδέ γε τὴν ἐπ' αὐτῷ
τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου πρόρρησιν, ἧπερ ἔφην, διαπεσεῖν, εἰ καὶ
πρὸς τὰ μείζω καὶ τελεώτερα μᾶλλον ἐβλεπεν ὁ λόγος ἐκείνῳ
καὶ τὴν κοινήν καὶ καθόλου τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας ἀρχὴν 15
καὶ κυβέρνησιν. ἀλλὰ Θεσσαλονικεῦσι τέως τό γε νῦν ἔχον τῆς
ἐπιδημίας τοῦ μεγάλου γνωσθείσης, τί χρῆ καὶ λέγειν ὅσοι τῆς
ἀρετῆς ἐκείνου καὶ τῆς διδασκαλίας ἐν ὀλίγῳ γεγόνασι θήραμα;
οἱ μὲν καὶ παντελῶς ἀποταξάμενοι κόσμῳ καὶ κοσμοκράτορι τοῖς
κάτω συρομένοις καὶ πρὸς τὴν ὑψηλὴν τε καὶ ἄνω βαίνουσαν 20
μεταταξάμενοι τῶν καθ' ἡμᾶς τουτων! σοφῶν τε καὶ ναζιραίων
φιλοσοφίαν, οὐκ ἄνδρες μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ γυναῖκες, καὶ οὐ τῶν
κάτω μόνον καὶ τῆς ἐλασσομένης μερίδος, ἀλλὰ καὶ τῶν εὖ γε-
γονότων· οἱ δ' ἐν τῷ κόσμῳ μὲν τὸ δοκεῖν ὄντες, μὴ μέντοι γε
κατὰ κόσμον, ὑπερκοσμίως δὲ μάλιστα ζῶντες, κατὰ Παῦλον δῆπου 25
τὸν μέγαν, “ἡμεῖς ἐν σαρκὶ” λέγοντα “ζῶντες οὐ κατὰ σάρκα
στρατευόμεθα· οἱ γὰρ ἐν σαρκὶ” φησὶ “ζῶντες θεῷ ἀρέσαι οὐ
δύνανται· οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς πα-
θήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις”. ἐπεὶ γὰρ πρὸς ἐκείνους ὁ θεῖος
Ἰσιδωρος ἔλεγεν αὖθις “ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστί, τὸ λοιπὸν” 30

10/12 οὐκ ἦν ὑπὸ τὸν μόδιον κεῖσθαι τὸν λόχον etc.] cf. Matth. v. 15. Marc.
iv, 21. Luc. xi, 33. 26/29 Cor. 2, x, 3. Rom. viii, 8. Gal. v, 24. 30/4 ὁ
καιρὸς - - κόσμου τούτου] Cor. 1, vii, 29-31.

κατὰ τὸν αὐτὸν ἀπόστολον, "ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὡσεὶ καὶ οἱ ἀγοράζοντες ὡς μὴ κατέχοντες καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ ὡς μὴ καταχρώμενοι· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου". καὶ διὰ τοῦτο ὁ μέγας ἔλεγε δῆπου

5 Δαυὶδ νῦν μὲν "ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ, ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ οὕτως ἐξανθήσει, ὅτι πνεῦμα διήλθεν ἐν αὐτῷ καὶ οὐχ ὑπάρξει καὶ οὐκ ἐπιγνώσεται ἔτι τὸν τόπον αὐτοῦ"· καὶ ὅτι "πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης πᾶς ἄνθρωπος ζῶν· μέντοι γε ἐν εἰκόνι διαπορεύεται ἄνθρωπος, πλὴν μάτην ταρασσεται"· νῦν

10 δ' ὡσπερ ἀπὸ δεσμοτηρίου τινὸς καὶ ἀγῶνος τῶν ἐνταῦθα λυθῆναι ζητῶν "ἐξάγαγε" πρὸς θεόν φησιν "ἐκ φυλακῆς τὴν ψυχὴν μου, τοῦ ἐξομολογήσασθαι τῷ ὀνοματί σου· ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ἰσχυρόν, τὸν ζῶντα· πότε ἤξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ"; οἷς δὴ καὶ τὰ τοῦ σοφοῦ συνάδει μάλα γε

15 Ἐκκλησιαστοῦ, "ἐπέβλεψα" λέγοντος "καὶ εἶδον τὰ ὑπὸ τὸν ἥλιον πάντα, καὶ ἰδοὺ τὰ πάντα ματαιότης καὶ προαίρεσις πνεύματος". μὴ ἀγαπῶμεν, ἀγαπητοί, ματαιότητα, μηδὲ λαλῶμεν ψεῦδος, κατὰ τὸ εἰρημένον, μηδὲ τῷ ψευδομένῳ καὶ ῥέοντι πλούτῳ προστιθέμεθα καρδίᾳ. φύγωμεν τὴν ἁμαρτίαν ἀμεταστρεπτί· τάχιστα τὴν

20 σκοτεινὴν καὶ τύραννον ἐξέλθωμεν Αἴγυπτον. φύγωμεν Σόδομα καὶ Γόμορρα· κἂν ἐν ἐσπέρᾳ βαθεῖα, κἂν ἐν μέσῃ δέῃ τοῦτο γενέσθαι νυκτί, μὴ ὀκνήσωμεν μηδ' ἀναβαλώμεθα· ἐν γὰρ τῷ φωτὶ τῆς δόξης κυρίου πορευσόμεθα καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἀγαλλιασόμεθα· μόνον μὴ στῶμεν ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ, κατὰ τὸ εἰρη-

25 μένον, ἐν ταῖς αὐλαῖς καὶ περιβόλοις δηλονότι τῆς ἁμαρτίας. εἰς τὸ ὄρος διασωθῶμεν, τοῦ μεγαλοφωνοτάτου βοῶντος Ἡσαίου καλῶς ἀκούοντες, "θεῦτε ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ". καὶ τοῦ Δαυὶδ ἐναργέστερον αὐτίς· "θεῦτε,

30 τέκνα, ἀκούσατέ μου· φόβον κυρίου διδάξω ὑμᾶς. τίς ἐστὶν ἄν-

5/7 Psalm. cxii, 16. 8/9 Psalm. cxxviii, 6, 7. 11/12 Psalm. cxli, 8. 12/14 Psalm. xli, 3. 15/16 Eccl. i, 14. 22/24 ἐν γὰρ τῷ φωτὶ - - ἀγαλλιασόμεθα] cf. Psalm. lxxxviii, 16, 17. 27/29 Es. ii, 3. 29/4 Psalm. cxxiii, 12-15.

θρωπος ὁ θέλων ζωὴν, ἀγαπῶν ἡμέρας ἰδεῖν ἀγαθάς· παῦσον
 τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ καὶ χεῖλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δό-
 λον, ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην καὶ
 δίωξον αὐτήν". καὶ προσέλθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε καὶ τὰ
 5 πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ καταισχυθῆ· καὶ ἐπεὶ φῶς ὁ Χριστός, αὐ-
 τὸς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθε καὶ αὐτός ἐστι τὸ φῶς τοῦ κόσμου
 καὶ ὁ ἀκολουθῶν αὐτῷ οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ. ἐγεί-
 ρεσθε καὶ ἡμεῖς ἄγωμεν ἐντεῦθεν κατὰ τὸν ἐκεῖνου λόγον οὐχ
 ἦττον ἡμᾶς ἀπανιστάντα καὶ ἀπάγοντα τῆς κάτω περιφορᾶς ταυ-
 10 τησὶ καὶ τοῦ κάρου, ἢ τοὺς μαθητὰς τότε τῆς Ἰουδαίας καὶ τῆς
 τῶν λογισμῶν συγχύσεως καὶ τῆς κατηφείας ἐκείνης. ἀκολουθή-
 σωμεν τῷ καλῷ ποιμένι, τῷ τιθέντι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προ-
 βάτων. ἀκούσωμεν τῆς ἐκεῖνου φωνῆς ὡς ἐκεῖνου πρόβατα, ἵνα
 τὴν αἰώνιον ζωὴν ἡμῖν δῶ κατὰ τὰς ἰδίας ἐπαγγελίας. ἀκούσωμεν
 15 ἐκείνῳ πρὸς ἡμᾶς λαμπρόν τι καὶ διάτορον λέγοντος· "πάντα ὅσα
 ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐ-
 τοῖς ὁμοίως". καὶ "ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα
 αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τὰ παραπτώματα
 20 ὑμῶν. ἄφετε καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν. δίδοτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν.
 ἀπολύετε καὶ ἀπολυθήσεσθε· ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, κριθή-
 σεσθε, καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν". καὶ
 αὐτίς· "παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντος τὰ
 σὰ μὴ ἀπαίτει· μὴ κρίνετε καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· μὴ καταδικάζετε
 καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε". "εἰσελθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης· στενὴ
 25 γὰρ ἐστὶ καὶ τεθλιμμένη ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὀλίγοι
 εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν, πλατεῖα δὲ καὶ εὐρύχωρος ἡ ἀπάγουσα
 εἰς τὴν ἀπώλειαν· καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς",
 ἐπὶ πᾶσιν οἱ γε σπουδαιότεροι καὶ θερμότεροι καὶ τὸ τέλειον ἐπι-
 ζητοῦντες ἔπαθλον τῆς εὐαγγελικῆς ὁδοῦ καὶ τελείας ἐν Χριστῷ
 πολιτείας. τῆς μεγάλης φωνῆς ἐκείνης λεγούσης ἀκούσωμεν, "εἰ 30

5/7 καὶ ἐπεὶ φῶς - - ἐν τῇ σκοτίᾳ] cf. Iohan. iii, 19. viii, 12. ix, 5. 12 τῷ
 καλῷ - - προβάτων] cf. Iohan. x, 11. 15/17 Matth. vii, 12. Luc. vi, 31.
 17/19 Matth. vi, 14. 19/21 Luc. vi, 38. Matth. vii, 2. 22/24 Luc. v, 30, 37.
 24/27 cf. Matth. vii, 13, 14. 30 Matth. xvi, 24.

τις θέλει ὑπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι". "ἄρατε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν". τούτων, ὦ φίλοι,

5 τῶν τοῦ καλοῦ ποιμένος θείων φωνῶν ἀκούσωμεν· οὕτως ἀκολουθήσωμεν ἐκείνῳ μετὰ τῶν ἐκείνου προβάτων καὶ τῆς ἐκλεκτῆς δηλαδὴ ποιμνῆς, τοῖς μὲν κάτω παιζομένοις τούτοις καὶ παίζουσι· μακρὰ χαίρειν εἰπόντες, τὸν δὲ χρηστὸν ἐκείνου ζυγὸν καὶ τὸ φορτίον τὸ ἐλαφρὸν αἶροντες· οἱ δ', ὅπερ ἔφη, καὶ αὐτὸν αἶ-

10 ροντες ἀνδρία ψυχῆς τὸν σταυρὸν ἐκείνου καὶ τῆς χολῆς καὶ τοῦ ὄξους καθ' ἑκάστην αὐτῷ συναπογεύμενοι, ἵνα καὶ συμπαθόντες καὶ συννεκρωθέντες ἐκείνῳ κατὰ τὸν ἴσον δηλαδὴ λόγον καὶ συναναστῆτε καὶ συμβασιλεύσητε, υἱοὶ καὶ κληρονόμοι τῆς αἰωνίου βασιλείας ἐκείνου γενόμενοι·

15 24. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα συνεχῶς ἀπὸ τῆς καλὸν τε καὶ ἡδιστον ῥεούσης διανοίας καὶ γλώττης τὰς ψυχικὰς ἐκείνων ἀρούρας ὁ μέγας ἄρδων Ἰσίδωρος καὶ τὸν ἐν ἐκείνοις τοῦ θεοῦ λόγον ὡς εὐγενῆ τινα σπῆρον ταῖς παντοδαπαῖς αὔξων ἐπιμελείαις, εὐχαῖς δὴ φημι καὶ λόγοις καὶ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι, πρὸ

20 πάντων καὶ μετὰ πάντων ἐν τριάκοντα καὶ ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν (κατὰ τὸν θεσποτικὸν λόγον) καρποφορεῖν ὁ γενναῖος ἐποίησε, μηδενός τινος ὡς εἰπεῖν τῆς περὶ ἐκείνον καλλίστης ταυτησί συναγωγῆς τε καὶ ἐταιρίας ἀκάρπου τε καὶ ἀσυντελοῦς μηδὲ κενοῦ φαινομένου κατὰ τὸ ἀπειρημένον ἐναντίον θεοῦ τοῦ τοὺς πάντας

25 κτίσαντός τε καὶ γεωργήσαντος. ἀλλ' ἐπεὶ τὰ μὲν περὶ τούτου καλῶς εἶχεν αὐτῷ καὶ ὡς θεῷ γε δήπου καὶ αὐτῷ φίλον, τὰ δὲ τῆς φίλης καὶ θαυμαστῆς ἡσυχίας συνεχῶς τῷ τῶν προσιώντων διεκόπτετο πλήθει· κἀντεῦθεν οὐ μικρῶς ἀνιασθαι περιῆν αὐτῷ, τῶν μεγίστων οὕτω καὶ ὑψηλῶν ἀποστερουμένῳ, τῆς πατρίδος

30 αὔθις ἀπάρας καὶ τοῦ φρονιστηρίου παρὰ τὸν ἱερὸν Ἄθω καὶ πάλιν καὶ τοὺς φίλους καὶ ὁμοτρόπους ἐκείνους ἀσκητὰς τῶν ὑψηλῶν γίνεται, καὶ χαίρουσι μάλα χαίρων ἐπιφανεῖς — ὦ τῆς

3/4 Matth. xi, 29.

21. cf. Matth. xiii, 8, 23.

θαυμαστῆς τοῦ ἀνδρός μετριοφροσύνης καὶ τῆς ἀπλότητος — μαθητεύει ὡσπερ ἐξ ἄλλης τινός ἀρχῆς, αὐθις καὶ ὑποκεῖσθαι τοῦτοισ ἐξήτει· ὁ κατὰ πᾶν ἀρετῆς εἶδος, καθάπερ ἔφθην εἰπών, ἐν μηδενὶ τὸ παράπαν λειπόμενος. οἱ δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ κατορθώμασι καὶ τὸ τῆς μετριότητος θαυμάσαντες ὑπερέχον, κατ' ἐκεῖνον μὲν οὐδαμῶς — πῶς γάρ; —, σύνοικον δὲ μᾶλλον ὡς καὶ τῶν ἴσων ἀγωνιστῆν τε καὶ ἐραστῆν μετὰ πολλῆς τινος τῆς αἰδοῦς καὶ τοῦ κατὰ ψυχγὴν διακειμένου τουτονὶ προσλαμβάνονται. οἱ δὲ καὶ τῆς τοῦ νοῦ θεωρίας καὶ τῆς πρὸς θεὸν αὐτὸν ἀναβάσεως ἐκπληττόμενοι τὰ μέγιστά τε προσεμαρτύρουν καὶ τῶν πρωτείων τῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὰ τοιαῦτα φιλοσοφούντων πάντων ἤξιουν ἐν ἅπασιν· ἀλλ' ἐκεῖνος τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς φύλης μετριότητος τὸ παράπαν οὐ μὲνουν οὐκ ἀψίστατο, μαθητῆν τε καὶ ὑπηρέτην καὶ τῶν πάντων σχεδὸν ἐν πᾶσιν ἑαυτὸν ἀποδεικνύς ἔσχατον.

25. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῖς ὑψηλοτέροις τε καὶ ἱερωτέροις ὡσπερ ἐξ ἀγίων εἰς ἀγία τινα κατὰ μικρὸν ἦδη προσάγειν ἡ τοῦ πνεύματος χάρις ἐβούλετο τὸν εἰς αὐτὸ φημι τοῦτο καλῶς καὶ προεγνωσμένον καὶ ὠρισμένον, τελεῖται μὲν πρῶτα κατὰ θεσμούς ἱερούς τὰ τῶν μοναχῶν, οὐπω τῶν ἱερῶν ἐπωδῶν καὶ τῆς τελετῆς μετασχὼν ἐκείνης ὁ τοῦ πράγματος, ὅπερ ἔφην, ἠξιωμένος καὶ πρὸ τοῦ σχήματος· Γρηγόριος δ' ὁ τετελεχῶς ἦν, ἐν πρεσβυτέροις ἔτι τελῶν καὶ φροντιστηρίου καὶ συστήματος ἐκεῖ μοναχῶν ἐξηγούμενος· τοῦτον δὲ λέγω τὸν πάνυ, τὸν καθ' ἡμᾶς περιφανῆ τῆς ἀρετῆς τε καὶ τῆς ὀρθοδοξίας στῦλον, τὸν πράξει μὲν καὶ θεωρίᾳ τὸν τῶν μοναζόντων χορὸν καὶ τὴν ἐκεῖ θεοφιλῆ κεκοσμηκότα φατριάν πρότερον, θεολογία δὲ καὶ δογμάτων ὀρθότητι καὶ τῷ τῆς μεγάλης ἡμῶν πίστει ὕγιει· λόγῳ μέσον τοῦ καθ' ἡμᾶς συλλόγου καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὕστερον ἡλίου δίκην ἐκλάμψαντα (πιπτέτω φθόνος ὁ κάκιστα τοῖς καλλίστοις σχεδὸν πᾶσιν ἐπιφυόμενος)· δι' ἃ δὲ καὶ τὸν τῆς μεγάλης Θεσσαλονίκης ὁ μέγας πιστεύεται θρόνον, οὐκ ἀνθρωπίνην κατὰ τινος χάριν, ἀλλὰ τῆς μεγίστης ἀρετῆς καὶ τῶν μακρῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγώνων ἄθλον τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχὴν κομισάμενος. τούτῳ τοιγαροῦν καὶ μυσταγωγῷ καὶ ὁδηγῷ τῶν καλλίστων ὁ μέγας κάλλιστα

χρώμενος καὶ τὰ τῆς μοναδικῆς τελετῆς ἱερῶς, ὅπερ ἔφην, ἐκεῖ-
θεν ἀκροασάμενος, καὶ τὴν τοῦ διακόνου πείθεται πρὸς ταύτου
χειροτονίαν καθυποδέξασθαι· καὶ δέχεται γὰρ τὴν χάριν ὁ ταύτης
ὡς ἀληθῶς ἄξιος οὐ κατὰ τοὺς πολλοὺς, ἀλλ' ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς
5 πολλῶ τινι διαφερόντως τῷ μέσῳ. Ἐλλαμψίς καὶ γὰρ αὐτῷ θεία
καὶ φωτισμὸς τοῦ πνεύματος ἄνωθεν γίνεται, τῶν ἀπορρήτων καὶ
μυστικῶν μετέχοντι τότε, τὴν ἐπιφοιτήσασαν ἐκεῖθεν διὰ τῆς ἱε-
ρωσύνης δηλαδὴ χάριν ἐπισημαίνουσα, καὶ οὐκ ἐνταῦθα μόνον,
ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν μοναχῶν τελουμένων, καθάπερ ἔφην μικρῶ πρό-
10 τερον, ὡς εἶναι πάντα τάκεινου θεῖα καὶ ὑψηλὰ καὶ μεστὰ θείου
πνεύματος. ἀλλ' Ἀχαιμενίδαι καὶ αὐθις, τὸ σύνηδες ἐκεῖ τοῖς
ἀγίοις κακὸν καὶ τὴν φίλην ἀνακόπτου ἡσυχίαν τε καὶ τὴν ἀνα-
χώρησιν, καὶ Ἰσιδωρος εἰς Θεσσαλονίκην ὁ θεῖος διὰ τοῦτ' αὐτὸ
πάλιν οὐχ ἐκὼν ἀπιὼν καὶ τὸ τῆς ἀρετῆς φροντιστήριον, τὴν
15 ἀρετὴν τε καθ' ἑαυτὸν ὡς ἔθος καθ' ἑκάστην φιλοπονῶν καὶ τοῖς
ἄλλοις τὰ πρὸς θεόν, καθὰ δὴ καὶ πρότερον ἔφην, γινόμενος.
ἡέδοικα μὲν οὖν μὴ μακρολογίας ἐκφρεύγων μέμφιν παρὰ τοῖς
θερμοτέροις ἑρασταῖς τοῦ μεγάλου ἀπειροκαλίαν ἐτέρωθεν ἐγκληθῶ,
παρὰ τῶν ἀπαιτούντων δηλαδὴ τὸ βραχὺ τοῦ λόγου καὶ σύντομον·
20 πειράσομαι δ' οὖν ὅμως τὴν μέσην ὡς ἂν οἷός τε ὦ βαδίζειν
τῷ λόγῳ, τὴν τῶν ἐκατέρων ἀμετρίαν ἀποποιούμενος. εἰ δέ που
καὶ τῆς συμμετρίας ἐκπίπτειν δόξει, τῆς ὑποθέσεως ἂν εἴη μάλ-
λον καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν πράγματος, εἰς τοῦτ' αὐτὸ βιαζομένης
κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην τὸν λόγον. καθῆστο τοιγαροῦν ἐκεῖ, καθάπερ
25 εἶπον, ὁ μέγας Ἰσιδωρος ἔμψυχος καθάπερ εἰ τις παντοδαπῆς
ἀρετῆς στήλη καὶ ἀνθρώπους ὁμοῦ καὶ ἀγγέλους εὐφραίνουσα,
τούς μὲν τῆ τῆς καθαρότητος κοινωνία καὶ τῆ πρὸς τὸ πρῶτον
φῶς κατὰ χάριν ἐγγύτητι, τοὺς δὲ τῷ διδασκαλικῷ λόγῳ καὶ τῷ
λαμπροτάτῳ τῶν ἔργων φωτὶ καθ' ἑκάστην πρὸς θαυμά τε καὶ
30 μίμησιν ἐκκαλούμενος.

26. Ἄλλ' οὐ καὶ τῷ φθόνῳ ταῦτα τὸ παράπαν ἦν ἀνεκτά,
οὐδ' ὁ κοινὸς ἡμῶν ἄνωθεν τοῦ γένους πολέμιος ἡρεμεῖν ἔσχε
κοινην τε καὶ καθ' ἑκάστον οὕτω τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν εὐδοκι-
μοῦσαν ὁρῶν. τὸν γοῦν ἐκ Καλαβρίας ἐκεῖνον ὑποδὺς Βαρλαάμ,

*

σοφία μὲν ἱκανῶς ἐντεθραμμένον ἑλληνικῇ καὶ μαθημασι, τῶν δὲ καθ' ἡμᾶς μαθημάτων καὶ τῆς θείας παιδεύσεως ἄγευστον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν Ἰταλῶν ἄκρωσ ἡσχημένον τε καὶ φρονούντα, παρ' οἷς καὶ γεγέννητο δῆπου καὶ κάκιστα τέθραπτο, εἰ καὶ πρὸς 5
ἕξαπάτην καὶ φενακισμόν τινων τέως πρὸς ὥραν ὑποκρινόμενος ἦν τὰ ἡμέτερα. τοῦτον τοιγαροῦν ὁ πονηρὸς ὑπιὼν ἄλλα τε πλεί-
στα καὶ μέγιστα κατὰ τῶν ὀρθῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων, ὡς ἴσασι πάντες, ἀναπειθεὶ ληρεῖν, καὶ δὴ καὶ τοῖς τὰ μοναχῶν καθ' ἡσυχίαν φιλοσοφοῦσιν οὐκ ἀγεννη τινὰ πειραστὴν αὐτὸν ἐπα-
νίστησι. προσβάλλει τοιγαροῦν τοῖς ἐν Θεσσαλονικῇ μονασταῖς 10
πρώτοις τὸ τῆς εὐωνύμου μερίδος τοῦτο δεξιὸν ὄργανον, ὁ κά-
κιστ' ἀπολούμενός φημι Βαρλαάμ, τὴν τε πλήρη θείων δογμάτων καὶ χάριτος ἱερὰν ἐκείνην διασύρων εὐχὴν, μικρὰν τε τὴν αὐτὴν καὶ μεγάλην οὖσαν, ὀλίγην τε καὶ πολλήν, τὸ μὲν τῇ δυνάμει, τὸ δὲ τοῖς ῥήμασιν (ὁ δὴ καὶ περὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου 15
παντὸς τοῖς αὐτόπταις ἐκείνου καὶ ὑπηρέταις καὶ πρώτοις ἡμῶν μυσταγωγός τε καὶ πατράσι πεφλοσόφηται), καὶ τὰς ἀνωθεν τοῦ πνεύματος ἐλλάμψεις καὶ τὰς ἐν τοῖς τὴν καρδίαν κεκαθαρμένοις καὶ ὑψηλοῖς ὑψηλὰς τῆς θεότητος ἐνεργείας καὶ χάριτας φάσματά τινα καὶ μύθους καὶ δαιμόνων ἀντικρυς χλεύην καὶ τερθρείαν 20
ἀποκαλῶν, ὡς καὶ κατ' αὐτῆς ἐκείνης τῆς τοῦ δεσπότου δόξης ἰταμώτερον ἀμέσως χωρῆσαι, τὴν ἐπ' ὄρους πάλαι προφήταις ἅμα καὶ ἀποστόλοις ὑπὲρ φύσιν ἐκφανεῖσαν ἐκείνου φυσικὴν ἀκτῖνά τε καὶ θεότητα φῶς αἰσθητὸν τε καὶ ὕλικόν καὶ κτίσμα τὸ πονηρὸν καὶ ἀχάριστον κτίσμα τολμῆσαι, φεῦ, προσειπεῖν. 25

27. Ταῦτα καὶ τῷ θαυμαστῷ Ἰσιδώρῳ πεσόντα πρὸς ἀκοὰς τὸν δίκαιον κατὰ τοῦ πολεμίου διανίστησι ζῆλον καὶ τὸν θυμόν· καὶ ἐπειδὴ, κατὰ τὸ καλῶς εἰρημένον ἐκεῖνο, τὸν πρᾶον ὀπλίξει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον μαχητὴν, καὶ ὁ τὴν φύσιν πραύτατος οὗτος πνεύματος εὐθύς πλήρης ὑπὲρ τοῦ πνεύματος ἵσταται. τὴν πνευ- 30
ματικὴν περιτίθεται πανοπλίαν αὐτὸς πρῶτος καὶ τὴν σκεύην, τοὺς ἱεροῦς φημι τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ πατέρων λόγους,

11 τῆς εὐωνύμου μερίδος] cf. Matth. xxv, 33, 41. 22, 23 cf. Matth. xvii, 1-8. Marc. ix, 2-8. Luc. ix, 28-36.

προφυλακτικούς τε τοὺς αὐτοὺς καὶ ἀμυντηρίους ἑκαθὲν τε βαλεῖν
σχεδόν τε δαμάσαι, κατὰ τινα τῶν παρ' Ἑλλησιν εἰπεῖν ποιη-
τῶν, τό τε νόθον ἀπορράπισαι καὶ τὸ γνήσιον διασώσασθαι. συγ-
καλεῖ τοὺς συναγωνιστὰς καὶ συμμάχους ἐγγύθεν καὶ πόρρωθεν
5 μεγάλῳ καὶ ὑψηλῷ τῷ κηρύγματι. τὰ τάγματα πανταχόθεν συν-
άγει, τοὺς καταλόγους ἀριθμεῖ καὶ συναριθμεῖ τοῦ πνευματικοῦ
στρατοῦ λοχαγούς καὶ καθηγεμόνας καὶ τῶν ταγμάτων ἀρχηγούς
προβάλλεται τοὺς δυνάμει λόγου καὶ πνεύματι θεῖῳ δηλαδὴ τῶν
ἄλλων προέχοντας, διδάσκων, νουθετῶν, θεόμενος, παρακαλῶν,
10 εἰσηγούμενος, παντὶ τρόπῳ πείθων τοὺς πάντας σχεδὸν πρὸς τὸν
ἴσον ἐκείνῳ ζῆλον καὶ τὸν ὑπὲρ τοῦ πνεύματος πόλεμον, καὶ πρὸ
πάντων τὸν ὑπὲρ πάντας κοινὸν τῆς Χριστοῦ παρατάξεως καθ-
ηγεμόνα καὶ γενναῖον στρατηγὸν καὶ διδάσκαλον, τὸν καθ' ἡμᾶς
15 καὶ προλαβόντες ἐμνήσθημεν, τῇ μεγάλῃ τῆς τριάδος δυνάμει
καθαπερεῖ τισι λίθοις τρισὶ τῇ σφενδόνη τοῦ λόγου Γολιάθ τὸν
ὑπερήφανον καταστρέφοντα. οὕτως ὁ πρῶτος αὐτοῖς τῶν ἄθλων
κατὰ τῆς δυσσεβείας ἄριστα συγκροτεῖται καὶ τοῦ κωδίου τὸν λύ-
κον ἐκ πρώτης ἀπογομνοῦσιν εὐθύς καὶ τοῦτ' αὐτὸ δημοσίᾳ λύκον
20 αὐτὸν ἐξελέγχουσιν, ὡς τὴν τοῦ προβάτου δορὰν ἀπατηλῶς περι-
έκειτο, κάλλιστα συστάντες ἀλλήλοις καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ποιήμνης
δυνάμει λόγου καὶ πνεύματος γενναίως προπολεμήσαντες.

28. Ὁ μὲν οὖν αἰσχίστα μετὰ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων τε
καὶ λόγων, οὓς καθ' ἡμῶν τε καὶ τῆς εὐσεβείας δυσσεβῶς ἐξή-
25 νεγκεν, ἠττηθεῖς τὴν βασιλίδα ταύτην ἐπὶ κακῷ τῆς ἑαυτοῦ κε-
φαλῆς καταλαμβάνει τῶν πόλεων, καὶ κατὰ τοὺς τῆς παροιμίας
φῶρας ἀναισχυντῶν τῷ τε μεγάλῳ τῆς Ἐκκλησίας ποιμένι καὶ
τῷ περὶ αὐτὸν ἱερῷ πρόσσειν εὐθέως χορῷ, τοῖς μεγάλοις τού-
τοις καὶ τῇ περὶ αὐτοὺς καλλίστῃ τῶν τῆς ἀρετῆς ἀσκητῶν φα-
30 τρία Γραφῶν θείων καὶ δογμάτων δῆθεν παραφθορὰν ἐγκαλῶν
καὶ οἷς ἐκεῖνος ἀληθῶς ἦν ὑπεύθυνος. ἐπεὶ τοίνυν τοὺς τῆς ἀρε-
τῆς τε καὶ τῆς εὐσεβείας οὐκ ἔδει συγκαλύπτεσθαι τούτους πυρ-

σούς, οὐδ' ὑπὸ γῆν ὡσπερ κρύπτεσθαι τοὺς φωστῆρας ἐν τῷ κόσμῳ ζωῆς λόγον ἐπέχοντας, ὅρα μοι τὸ τῆς προνοίας ὄντως ἀπόρρητον καὶ σοφὸν τάναντία διὰ τῶν ἐναντίων θαυμαστῶς πλεκούσης καὶ κατασκευαζούσης, ἵνα καὶ μᾶλλον θαυμάζῃται. καὶ ἴν' εἶπω συντόμως, καλοῦνται: γράμμασιν ἐκεῖθεν ὑπὸ τοῦ τηλικαῦτα 5 τῆς Ἐκκλησίας προεστηκότος, ἐφ' οἷς ἐγκαλοῦνται ὀρθῶς πρὸς τὸν κατήγορον ἀπαντήσοντες. ἀνέρχονται σὺν ὀλίγοις τῶν ὁμοτρόπων καὶ φίλων τισί, μηδὲν τὸ παράπαν ἀναβαλόμενοι· συγκροτεῖται μέγα τὸ τῆς Ἐκκλησίας εἶπερ ποτὲ δικαστήριον καὶ βασιλέων ἅμα τῇ συγκλήτῳ παρόντων, ἅτε καὶ περὶ τῶν μεγίστων τοῦ 10 ἀγῶνος αὐτοῖς χρηματίζοντος, καὶ ἵνα τὰ ἐν μέσῳ παρῶ, συμπλέκονται καὶ αὐθις τῷ τῆς ὀρθῆς ἀντιπάλῳ δόξης καὶ ἡ τάξις εὐθύς ἀντιστρέφεται· οἱ γὰρ δόξαντες πρότερον δυσσεβείας φεύγειν δογμάτων ἱερῶν ἐκτροπήν καὶ Γραφῶν παραφθορὰν καὶ δυσσεβειαν 15 κατηγοροῦσι προφανῆ τοῦ διώχοντος, καὶ οὐκ ἐγκαλοῦσι μόνον, ἀλλὰ καὶ παρρησίᾳ τὸν ἀλιτήριον ἐπὶ τοῦ μεγίστου θεάτρου καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐκείνης ὑπεύθυνον ὄντα πάντα ἐκεῖνά γε διελέγχουσι, ὡς καὶ τὴν ἤτταν ἐπὶ πάντων αὐτὸν ἐκεῖνον ὁμολογῆσαι καὶ πλατὺν ὑφλῆσαι πᾶσι τὸν γέλωτα, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ 20 δόξαι πως τοῖς ὀρθοῖς δόγμασι συνθέσθαι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν τῆς εὐσεβείας καταδόξασθαι λόγον, ἵνα καὶ αὐτὸν τοῦ τῶν ὀρθοδόξων καταλόγου ὀρθῶς γενόμενον.

29. Ὁ μὲν οὖν ταῦτα δολερῶς τε καὶ ὑπόουλως ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν συνειλεγμένων καταψευσάμενος καὶ τῶν οἰκείων συγγραμμάτων ὡς βλασφημίων καὶ κακοδόξων ἀνατροπήν δημοσίᾳ καὶ κατά 25 λυσιν καταψηφισάμενος, τὸν Αἰγύπτιον ἐκεῖνον δῆπου καὶ οὗτος μιμούμενος ὀράκοντα, τὸν τῆς μανίας ἐπώνυμον, πολλὰς κατὰ τὸν μυθευόμενον ἐκεῖθεν Πρωτέα τὰς μορφὰς ἐξαλλάττοντα καὶ τοῖς καιροῖς καὶ τοῖς πράγμασι συσχηματιζόμενον, ἵνα κλέπτῃ τῷ φαινομένῳ καὶ τὸν τῆς αἰρέσεως ψυχοφθόρον ἰδὼν ἐγγεῆ τοῖς πλη- 30 σιάζουσιν· ἐκεῖνον τοιγαροῦν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς σχεδὸν καὶ οὗτος μιμούμενος, ἐπεὶ τὰ τῆς ἀπολογίας ἐν στενῷ τῷ σοφῷ κατέστη καὶ τὰ τῆς δίκης ἦν ἀναπόδραστα, τὴν τῆς ἀληθείας συμφωνίαν

1/2 φωστῆρας - ἐπέχοντας] cf. Philip. II, 15, 16.

(ὕπερ εἶπον) πλασάμενος καὶ τὸν καιρὸν καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας τῶν συνειλεγμένων ζῆλον παρακρουσάμενος, θερμότερον ἤδη κινούμενον, ἀγεννέστερον πολλῶ τῆς προτέρας φυγῆς τὸ δεύτερον τοῦτο δραπετεύει καὶ αἴσχιον, τῆς μὲν δυσσεβείας ἐναυθθα
 5 καὶ τῆς μανίας τῆς καθ' ἡμῶν μύστην ἑαυτοῦ καταλιπὼν ἀκριβῆ καὶ διάδοχον, τὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ὀρθῆς δόξης, ἤπερ, ὡς μὴ ὤφελε, συνετράφη, κάκιστον ἀποστάτην τε καὶ προδότην, τὴν πολυκέφαλον Ἰδραν, τὸν σκληρόν τε καὶ βαρυκάριον Φαραῶ, τὴν αἵματος καὶ βατράχων Αἰγυπτίων πεπληρωμένην πηγῆν, τὴν
 10 ζοφερὰν καὶ ἀσέληνον ἐκείνην νύκτα, τὴν τοὺς Αἰγυπτίους ὀπίσω πάλαι τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ τῆς νεφέλης σύλλου πανστρατὶ τῷ τῆς ἀπειθείας βυθῷ καὶ τῇ θαλάσῃ καταποντίσασαν, Ἀκίνδυνόν φημι τὸν μιαρὸν καὶ ψευδώνυμον. ἐκεῖνος δ' αὖθις τοῦ χροκωτοῦ κατὰ τὴν γαλῆν ὥσπερ ἐπιλαθόμενος, μᾶλλον δὲ τὴν κακῶς παιζομένην
 15 ἐκείνῳ τῆς εὐσεβείας σκηνὴν ἀπορρίψας ἐκὼν καὶ τὸ δῶμα τοῖς οἰκείοις αὖθις οἰοεῖ τις στρατιώτης ῥίψασπις καὶ δειλός, αἰσχυρῶς ἐπανήκει καὶ τὰ τῆς κρυπτομένης τέως δυσσεβείας τοῖς βελτίστοις Λατίνοις ἀνέδην ὁ βέλτιστος συμφιλοσοφεῖ, τοῦ καταλόγου τῶν παρ' ἐκείνοις ἱερέων καὶ διδασκάλων εἰς γνωριζόμενος. κάκεῖνοι
 20 μὲν οὕτω κακοὶ κακοῖς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀπελαθέντες ἐς Κυνόσαργες καλῶς ἀπερρίφθησαν, ἢ (τὸ τῆς θείας μᾶλλον φάναι Γραφῆς) εἰς λάκκον τε καὶ βόθρον, ὃν αὐτοί, φεῦ, ἑαυτοῖς ἀθλίως ἀνώρουξαν, ἔπεσον, ἵνα τὰ ἐξῆς ἐκείνων τό γε νῦν εἶναι τέως παρέλθω, λόγου καὶ σπουδῆς ὄντα μείζονος καὶ τοῖς ἐμοῖς φιλο-
 25 πονηθέντα καὶ φιλοσοφηθέντα κατὰ μέρος σοφοῖς, ἴσως δὲ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς οὐ παρέργως. τοὺς δὲ μετὰ τοὺς λαμπροὺς τούτους ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας καὶ τὸ δεύτερον κατὰ τῶν δυσσεβῶν ἀριστεῖον καὶ περιφανὲς τρόπαιον ἢ τοῦ θεοῦ χάρις διὰ πολλῶν τῶν ἐν μέσῳ δοκιμάσασα καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους τῆς Ἐκκλη-
 30 σίας μυσταγωγούς καὶ πατέρας οὐδὲν ἤττον ἀνυψώσασά τε καὶ ἀναδείξασα, τῆς οἰκουμένης φωστῆρας καὶ κοινούς καθηγεμόνας καὶ ὀδηγούς, ὥσπερ ἦν ἄξιον, ἀναδείκνυσιν. ἀλλ' ὁ μὲν τῆς ἐκ-

13/14 τοῦ χροκωτοῦ κατὰ τὴν γαλῆν] cf. Suid. s. v. γαλῆ χιτών. 20/21 ἐ; Κυνόσαργες] cf. Suid. s. v. 21/22 cf. Psalm. vii, 16.

κλησιαστικῆς ἡγεμονίας τοῦ μεγάλου δηλαδή λόγος — δεῖ με καί γάρ αὐθις ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον — πρὸς ὀλίγον ἀναβεβλήσθω· τοῖς δὲ προάγωσί τε καὶ προτελείοις, ἴν' οὕτως εἶπω, μικρόν τι καὶ αὐτοὶ τῷ λόγῳ προσκαρτερήσωμεν.

30. Ἡ κατὰ Πελοπόννησον ἐπιφανῆς ἐκκλησία τῶν Δωριέων 5
ποιμένος τὸ τηνικαῦτα χηρεύουσα τὸν προστησόμενον ἀξίως ἐζήτει.
φήψω τοιγαροῦν τῶν τῆς Ἐκκλησίας προεστηκότων καὶ βασιλέων
ἅμα ταυτὶ συγκροτούντων καὶ συναινούντων τοῖς δεδογμένοις, Ἰσι-
δωρος ὁ μέγας πρόεδρος ἐκείνης καὶ ποιμὴν κατὰ θεσμούς δη-
λαδή θεῖους προβάλλεται. τῶν γοῦν νομίμων ἐπ' ἐκείνῳ πάντων 10
προτελεσθέντων καὶ τῆς τελειοποιῶ τελετῆς τε καὶ χειροτονίας μονο-
νονοῦκ ἐν χεροῖν οὔσης, ἡ τῶν πολιτικῶν ἀταξία καὶ σύγχυσις μετὰ
βραχὺ καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν προσλαβοῦσα — ὦ, πῶς ἂν τις ἐκ-
τραγωδήσῃ τὰ τοῦ καιροῦ κακὰ καὶ τὴν τότε κατασχούσαν ὡς ἐν
πελάγει τὰ ἡμέτερα τρικυμίαν καὶ ζάλην; — εἰς τούναντίον, φεῦ, 15
περιτρέπει πάντα, καθάπερ ψασὶν ὀστράκου μεταπεσόντος. τέως
μὲν οὖν (οὐδὲ γὰρ οὐδέπω τὰ τῆς καθ' ἡμῶν μανίας πάντῃ γε-
γύμνωτο, ἀλλ' ἦν ἐνδομυχοῦν ἔτι τὸ πάθος, ὡσπερ σπινθήρων
πυρὸς ἄνωθεν συνθλιβομένων καὶ ὑποκαπνιζόντων ἔτι τῷ βάρει
τῆς ὕλης, μήπω δὲ καὶ τοῖς ἔξω τὸν πυρσὸν ἐκλάμψαι συγχω- 20
ρουμένων, ἕως ἀνέμου μικρὰ προσβολὴ λαμπρὰν τινα καὶ διαέριον
ἐξεγείρει τὴν φλόγα), εἰ καὶ τὰ τῆς λειώσεως ἀνεβάλλετο παρ'
ἐκείνων, τῆς ἱερωσύνης φημί τοῦ μεγάλου, ἀλλὰ τοῦ καταλόγου
καὶ τῆς τάξεως τοῦτον ὡς ἔτυχε μὴ δυνάμενοι διαγράφειν καὶ
κοινωνίας ὁμοῦ καὶ συνόδων καὶ καθέδρας καὶ τιμῆς ἡΐσιον τῆς 25
προσηκούσης, καὶ τὴν ἤδη λαχοῦσαν αὐτὸν ἐκκλησίαν ἐκείνην κατὰ
θεῖους δηλαδή θεσμούς ἐν χεροῖν εἶχε καὶ πατρικῶς τε καὶ δι-
δασκαλικῶς ἀνταῦθα διατρέβων ἐκείνης προὔκαθητο. καιρὸς δ' ἂν
εἶη λοιπὸν καὶ τινων ἀπομνημονεῦσαι τοῦ μεγάλου θαυμάτων καὶ
οἷς τοῦτον ἐδεξιοῦτο καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἢ τοῦ πνεύματος χάρις. 30

31. Ἐν τῇ Κωνσταντινου, καθάπερ ἔφημεν, διατρέβοντι τῷ

3 προάγωσι = προαγῶσι; cf. Lobeck Paralipomena, p. 201. 5 ἐκκλησία τῶν Δωριέων = ecclesia Monembasiae. Cf. Nic. Gregorae byz. historia p. 786. 16 ὀστράκου μεταπεσόντος] Corpus paroem. II, p. 45.

μεγάλῳ καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐκείνης ἐπειλημμένῳ φροντί-
 δων, ἐπεὶ Δωριεῖς οἱ μὲν καθ' ἑταιρίας λόγον καὶ συγγενείας, οἱ
 δὲ καὶ κατ' ἐμπορίαν ἢ καὶ στρατείαν ἄλλως τὴν κατὰ θάλατταν
 διὰ παντός συμμίσθουσι τοῖς ἐνταῦθα, οἱ μὲν καὶ μέτοικοι καθάπαξ
 5 γεγονότες ἐκεῖθεν καὶ τῆς πατρίδος ἀλλαξάμενοι ταύτην, οἱ δὲ
 διὰ τὰς προρρήθεις αἰτίας (ναυτικὸν καὶ γὰρ ἄνωθεν καὶ ἐκ
 προγόνων ἐκείνο τὸ γένος καὶ θαλάττη καὶ τοῖς κατ' αὐτὴν πράγ-
 μασι χαῖρον ἀρχῆθεν) πάλαι μὲν στρατηγοῦντες καὶ ναυμαχοῦντες,
 νῦν δ' ἐμπορευόμενοι καὶ τὰς πρὸς τὸ ζῆν ἀφορμὰς ἑαυτοῖς ἐπι-
 10 νοοῦντες ἐντεῦθεν (οὐδὲ γὰρ ἔξεστιν ἄλλως· διὸ καὶ θρασεῖς τινες
 καὶ ὀρμηταὶ καὶ γλώττης, ἀλλὰ δὴ καὶ χειρῶν εἰσιν ἀκρατεῖς ὡς
 ἐπίπαν, βαρβαρικώτερον οἱ πλεῖστοί γε χρώμενοι τοῖς θυμοῖς καὶ
 τὸν βέλτιστον ἀκινάκην ἐγγύθεν ἔχοντες ὑπὸ χεῖρα καὶ ὕβριν καὶ
 σφαγὰς ἀντικρυς πνέοντες), — ἐπεὶ τοίνυν ἐν τῇ Κωνσταντίνου Δω-
 15 ριεῖς δι' ἐκεῖνα σχεδὸν οἱ πλείους, ἥπερ ἔφην, παρόντες αὐτόθι
 προσίασι τῷ μεγάλῳ, τῆς ἐκείνου γλώττης καὶ τῶν εὐχῶν, πλὴν
 ὀλίγων τινῶν, οἱ πάντες γίνονται τρόπαιον, ἀγάπην τε καὶ πραό-
 τητα καὶ τὸν πρὸς τὸ συγγενὲς καὶ ὁμόφυλον οἶκτον γλώττης τε
 χαλινὸν καὶ τὸ βλασφημίας καὶ ὀρκῶν ἐστάναι πόρρω καὶ δὴ καὶ
 20 τῶν ἡμαρτημένων ἐξομολόγησιν καὶ προσέτι σωφροσύνην καὶ ψυ-
 χῆς ἀγιασμόν τε καὶ σώματος μετ' εὐχῶν ἐκάστοτε καθαρῶν καὶ
 ἀπλῶς πᾶσαν τὴν καθ' ἡμᾶς εὐαγγελικὴν πολιτείαν μεταμαθόντες,
 ὡς πολλοὺς μὲν ἐκείνων ταῖς λεραῖς τοῦ μεγάλου χερσὶ τῶν ὄν-
 των σχεδὸν πάντων ἐκστῆναι θεῷ καὶ τοῖς δεομένοις οὐκ ἀπαρχὰς
 25 κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους, ὀλοκαύτωμα δὲ μᾶλλον καὶ ἱερεῖον
 ἀναίμακτον ἐργασαμένους τὸν βίον, πάντας δ' ὁμοῦ καθαπερεὶ τινα
 σχολὴν καὶ φατρίαν ἱεράν περὶ τὸν μέγαν καθ' ἐκάστην ὀρᾶσθαι
 περὶ θεοῦ καὶ ψυχῆς καὶ τῶν Ὀλύμπου φιλοσοφούντας πραγμά-
 των, ὡς καὶ τοὺς ὀρθῶντας ἐκπλήττειν πάντας ὁμοῦ τῷ καθ' ἑαυ-
 30 τοῦς πράγματι, καθαπερεὶ μεταπλασθέντες ἀθρόον καὶ τὴν ἀλ-
 λοίωσιν θαυμαστῶς ἀλλοιωθέντες τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου ταῖς
 εὐχαῖς, καθάπερ ἔφθην εἰπών, καὶ ταῖς νουθεσίαις ἐκείνου.

31 ἀλλοίωσιν - ὑψίστου] cf. Psalm. lxxvi, 11.

32. Τί μοι πρὸς τοῦτο τὸ ἔργον εἰκόνες καὶ στήλαι καὶ τει-
 χῶν περίβολοι, καὶ γέφυραι ποταμῶν τοὺς κατὰ γῆν τε καὶ θά-
 λατταν ὁδοιποροῦντας ἀσφαλέςτατά τε ἅμα καὶ τάχιστα παρα-
 πέμπουσαι, καὶ πρὸς τούτοις οἰκοδομημάτων μεγέθη καὶ κάλλη
 καὶ ἀγρῶν κτήσεις, μεγάλας τιὰς καὶ πολυταλάντους τὰς δι' ἔτους 5
 εἰσαγόντων προσόδους; ἅπερ καὶ θεῷ προσενεχθέντα πολλάκις
 ἀπ' εὐλαβοῦς ἔτι μάλιστα διανοίας καὶ γνώμης οὐδέν τι τὸ παρά-
 παν τὰ πρὸς θεὸν συνεβάλετο τοῖς χρωμένοις· ἔστι δ' ἅ καὶ
 κακῶς ἀπαλλάξαι τιὰς ἐκεῖθεν πεποίηκε καὶ περὶ τὰ μέγιστα
 κινδυνεῦσαι, κακίας ὕλη γεγονότα, φρεῦ, καὶ θανάτου τὰ τῆς σω- 10
 τηρίας, ὡς ἔδοξέ τιαι, βοηθήματα. μέγιστον ἔμοι καὶ λόγου καὶ
 θαύματος ὄντως ἀξιώτατον ἔργον ἢ μεγίστη τῶν ἀνθρωπίνων
 ψυχῶν σωτηρία καὶ τὸ ἔθνος οὕτως ὀλόκληρον ὑφ' ἓν παραστήσαι
 Χριστῷ καὶ σταυροφόρους ἀντὶ ξιφηφόρων ἐργάσασθαι πάντας, τὰς
 μὲν μαχαίρας ἑαυτῶν καὶ ζιβύνας οὐκ εἰς ἄροτρα καὶ ὄρεπάνας, κατὰ 15
 τὸ προφητικὸν εἶπεῖν ἐκεῖνο, συγκόψαντας, κατὰ δὲ τῶν ἀσεβῶν ἐκει-
 νοῖς μόνων χρωμένους τὸ εὐσεβὲς καὶ οἰκτεῖον ἐπιγινώσκειν κάλ-
 λιστα καὶ μετὰ παντὸς τοῦ βελτίστου· καὶ οὐ μόνον τὴν δεξιὰν
 οὐχ ὀπλιζεῖν κατὰ τοῦ πέλας, ἀλλὰ καὶ τῷ παίοντι κατὰ κόρρης
 ἐμπαρέχειν καὶ τὴν ἐτέραν· οὐδὲ τὰ ἀλλότρια μόνον μὴ διαρπά- 20
 ζεῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκείων ἔκοντι παραχωρεῖν πᾶσι τοῖς βουλο-
 μένοις, καὶ τῷ ἀποστεροῦντι τοῦ ἱματίου προσεπιδιδόναι καὶ τὸν
 χιτωνίσκον προθύμως, ἀγαπᾶν τε τοὺς μισοῦντας καὶ ὑπερέυχε-
 σθαι τῶν ὑβρίζοντων καὶ διωκόντων καὶ ἀπλῶς πᾶσαν τὴν εὐαγ-
 γελικὴν τρίβον, ἕπερ εἶπον, ἰέναι, χριστιανούς τοῦτ' αὐτὸ τοῖς 25
 πράγμασι ἀληθῶς ὄντας· ὃ δηλαδὴ λόγῳ καὶ ὀνόματι μόνῳ πρό-
 τερον ἦσαν. τοιοῦτου τοῦ ποιμένου εὐμοιρήσαντες ἐκεῖνοι παρ' ἑλ-
 πίδας καὶ διδασκάλου, καὶ τοσοῦτων καὶ οὕτω θαυμαστῶν καὶ
 μεγίστων παρ' ἐκείνου τυγχάνοντες καθ' ἑκάστην, μεγίστην καὶ
 τὴν πρὸς αὐτὸν ἐκτήσαντο πίστιν, μεγάλα τιὰ καὶ θαυμαστὰ 30
 περὶ αὐτοῦ φανταζόμενοι καὶ οἶα κεκτήσθαι τῶν τοιοῦτων εἰκόσ.

33. Ἀμέλει καὶ τις αὐτῶν, στεῖραν καὶ παιδῶν ἄγονον παρὰ

15/16 cf. Esai. ii, 4. 18-23 τὴν δεξιὰν - - - χιτωνίσκον προθύμως] cf. Matth. v, 39, 40. 23 ἀγαπᾶν τε τοὺς μισοῦντας - - - διωκόντων] cf. Matth. v, 44.

φύσιν τὴν σύνοικον κεκτημένους, πρόσεισι μετὰ θερμῆς πίστεως τῷ μεγάλῳ τό τε περὶ τὰς γονὰς ἀπαγγέλλων τῆς γυναικὸς πάθος καὶ τὴν κοινὴν ἐπὶ τούτῳ τῆς οἰκίας συμφορὰν καὶ τὸ πένθος καὶ ὡς ἀβίωτα σχεδὸν αὐτοῖς ἕδη νομίζοιτο τὰ τοῦ βίου, τῶν
5 καρπῶν ἐκείνου καὶ διαδόχων ἐλεεινῶς οὕτω παρὰ τῆς φύσεως ἀφηρημένοις. οὕτως ἐκτραγωδήσας πρὸς ἐκεῖνον τὸ πάθος δεῖται σὺν πολλῇ τῇ περιπαθείᾳ τῆς συμφορᾶς αὐτὸν τε καὶ τὴν οἰκίαν οἰκτεῖραι· πᾶσαν καὶ παιδὸς αὐτοῦ δι' εὐχῆς ἀναδειξαι πατέρα·
10 "ἰσχύεις καὶ γάρ", φησὶν, "ἐν Χριστῷ καὶ ταῦτα καὶ τὰ τούτων ἔτι μείζω καὶ πολλῶ δεσχερέστερα ῥᾶστα περαίνειν, μόνον εἰ ταῖς εὐχαῖς βουληθείης, ὡς ἔθος, καὶ νῦν ὑπὲρ ἡμῶν χρήσασθαι". ταῦτ' ἐκεῖνος ἀκούσας καὶ τοῦ μὲν πάθους οἰκτεῖρας, τῆς δὲ πίστεως θαυμάσας τὸν ἄνδρα, οὐκ ἀναβολαῖς καὶ διαστήμασι χρόνων ἐδίδου τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἀγάπης καὶ πίστεως πλήρης διαναστάς
15 ὄλος εἴσεισι τὸν ἐκεῖ θεῖον ναὸν μόνος· ἐξαιτεῖ καὶ σιωπῶν ταῖς ἀλαλήτοις τῆς καρδίας βοαῖς παρὰ τοῦ δεσπότου τὴν χάριν λαμβάνει, παρὰ τοῦ λέγοντος "ἔτι λαλοῦντός σου ἐρῶ πάρειμι". γίνεται καὶ αὐθις πρὸς τὸν ἰκέτην καὶ ἄρτου μερίδα τινα βραχεῖαν τῷ τῆς Θεομήτορος ὀνόματι σφραγίσας τε καὶ καθαγιασας, ὡς
20 ἔθος, καὶ ὡσπερ ἔνθους τις καὶ θεόληπτος γενόμενος αὐθις, "Λάβε μὲν", ἔφη, "νῦν τοῦτο, παρὰ δὲ τὴν πόλιν καὶ τὴν σὴν οἰκίαν ἐλθὼν μετάλαβε τούτου συνάμα τῇ γυναικί, τὸ τῆς βασιλίδος ὄνομα καὶ τὴν βοήθειαν ἐπικεκλημένοι, κακείνης μεσιτευούσης ἔσται· μὲν ἐκποδῶν τὸ λυποῦν πάθος, πατέρες δ' ὑμεῖς ὀφθί-
25 σεσθε κατὰ τὰς εὐχὰς καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἔφεσιν, καὶ πατέρες οὐ παιδὸς ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ παιδὸς ἄρρενος. ἐγὼ σοι τούτου καὶ μηνυτῆς ὁμοῦ καὶ ἐγγυητῆς ἀξιόχρεως". ὁ μὲν οὖν τὸ θεῖον ἐκεῖνο δῶρον μετ' ἐλπίδων δεξάμενος ἀγαθῶν καὶ νηὸς εὐθύς ἐπιβὰς, χαίρων εἰς τὴν πατριδα καταίρει, καὶ τὴν οἰκίαν καταλαβὼν καὶ
30 πάντα κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ μεγάλου τελέσας εἰς ἔργα τοὺς λόγους — ᾧ τοῦ θαύματος — καὶ τὰς προρόρήσεις ἐκβεβηκυίας ὁρᾷ τὰς ἐκεῖνου· χύει τε γὰρ τὸ γύναιον ἐξ ἐκείνου καὶ ἡ στεῖρα τοῦ

νεομισμένου τῆ φύσει παρελθόντος χρόνου μήτηρ παιδὸς ἄρρενος
θείνονται κατὰ τὰ ἐπηγγελμένα· καὶ ὀρώσιν οἱ πατέρες παρ' ἐλ-
πίδα καὶ ἄμφω καὶ τὸν ἐπέκεινά φημι· τῆς φύσεως τόκον, καὶ
τὸ τεχθὲν ἄρρεν, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν δηλαδὴ τοῦ μεγάλου, ὡς
εἶναι τὸ μὲν τῆς εὐχῆς τε καὶ τῆς προστασίας ἐκείνου, τὸ δὲ 5
τῆς προγνώσεως καὶ τῆς προφητείας, μᾶλλον δὲ καὶ ἄμφω καὶ
τῆς εὐχῆς ὁμοῦ καὶ τῆς προγνώσεως ἔργα τῷ πάντα δυναμένου
θεοῦ, δι' ἀμφοτέρων βουλομένου τὸν ἑαυτοῦ δοξάζειν θεράποντα.
καὶ τοῦτο μὲν οὕτω δεῖγμα τῆς πρὸς θεὸν τοῦ ἀνδρὸς παρρησίας
καὶ τοῦ προβλεπτικοῦ χαρίσματος οὗτι μικρόν· τὸ δ' ἐξῆς τὴν 10
ἐκείνου χρηστότητα καὶ φιλανθρωπίαν καὶ τὸ μακροθύμον καὶ πάνυ
μεγαλόφρον καὶ ὑψηλὸν δεῖξει· κατὰ τῆς ὕλης καὶ ὡς οὐδὲν ἦν
ἐκείνῳ τῶν πάντων τίμιον, μᾶλλον δ' οὐκ ἦν ὑπερ οὐκ εὐχερῶς
ἠτιμάζετο τῶν κάτω καὶ ἀνθρωπίνων, ἥνικα θεσμούς δηλαδὴ θεῶν
καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἐντολήν ἔδει κρατεῖν. 15

34. Χρυσίνους αὐτῷ ποτε προσάγουσιν οἱ θεραπευταὶ τρια-
κοσίους, ἐκ τῶν προσόδων φημι τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἐκκλησίας· ὁ δ'
ἀρκεῖσθαι τοῖς παροῦσιν εἰπὼν καὶ μηδεὶς ἐνδεῖν αὐτῷ τε καὶ
τοῖς μετ' αὐτοῦ μηδαμῶς τῶν κατὰ τὴν χρείαν, ἐκεῖνα δ' εἶναι
θεοῦ καὶ τῶν πεινῶντων πάντων καὶ δεσμένων, διανέμει μὲν αὐ- 20
τίκα τοῖς πένησι τοὺς διακοσίους, τοὺς δ' ὑπολοίπους ἑκατὸν τη-
ρεῖσθαι παρ' αὐτοῖς κελεύει, τῶν ἀναλωμάτων καὶ τῆς συνήθους
δαπάνης ἕνεκα τῶν ἐπὶ τῇ κατ' αὐτὸν ἱερᾷ τελετῇ τελεσθησομέ-
νων. τῶν γοῦν ὑπηρετῶν τινος λάθρα τὸ χρυσίον ὑφελόμενον,
θόρυβος ἦν οὐ μικρὸς ἐν τοῖς λοιποῖς ὑπηρέταις, τῶν μὲν ἐκεῖνο 25
ζητούντων καὶ πάντα διερευνημένων καὶ πανταχόσε τῆς οἰκίας,
ὡς ἔθος ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις, διαθεόντων, τῶν δὲ τοῦτον χἀκείνον
αὔθις αἰτιωμένων καὶ τὸν μέγαν κατὰ τῶν δοκούντων ὑπευθύνων
ἐρεθιζόντων καὶ παλαμναιοτάταις ἀραῖς τισι καὶ δεσμοῖς ὑποβάλλ-
λειν ἀξιούντων καὶ τοῦ καταλόγου καὶ τῆς Ἐκκλησίας διαγράφειν 30
τὸν κεκλοφάτα. ὁ δὲ μέγας, καίτοι γε μὴ κατὰ τὰς ὑπονοίας
ἐκείνων, ἀλλὰ πνεύματι θεῖῳ τὸν τὸ χρυσίον ὑφελόμενον ἐπιστά-
μενος, ἐκεῖνόν τε μετὰ τῆς ἀμαρτίας συσκιάζων ἦν φιλανθρώπως
καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν ὀρμὴν ἀνακόπτων καὶ φέρειν μακροθύμως

τὸ γεγονὸς παραινῶν καὶ μὴ παρὰ τὴν δεσποτικὴν ἐντολὴν ἀγεννῶς οὕτω τοι διακεῖσθαι καὶ λίαν ἀφιλοσόφως, ὡς καὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ τοῦ ἀμαρτήσαντος ἀδελφοῦ καὶ διανοεῖσθαι καὶ λέγειν, ὑπὸ τοῦ πονηροῦ πάντως ἠπατημένου καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκείνου μη-
 5 χανημάτων· "ὄν οὐχ ὅπως κακίζειν τε καὶ ἀμύνεσθαι κατὰ τὸν ἐμὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ οἰκτεῖρειν καὶ κατελεεῖν ἐχρῆν σφόδρα τοῦ πτώματος". ἐπεὶ δ' ἐκείνους πείθειν τοῖς τοιοῦτοις τὸ παράπαν οὐκ εἶχεν, ἀλλὰ τὰ πρότερα καὶ αὐθις μεθ' ὅτι πολλῆς τῆς ἀγα-
 νακτήσεως καὶ τῆς προσθήκης ἀπήτουν, ὁ συμπαθὴς ἐκείνος· καὶ
 10 καθ' ὑπερβολὴν πρᾶος, περιαλγῆς ὡσπερὶ γεγονῶς καὶ ταῖς ἐκεί-
 νων ἄσχεράνας ἀνάγκαις, τὸ θαυμάσιόν ἐκείνο καὶ πολλοῦ τινος ἄξιον ἐξεβόησε λόγου, "Τί με βιάζεσθε" φήσας "ἐκεῖνα καὶ κατα-
 πράξασθαι καὶ εἰπεῖν, τὰ μὴ πρὸς βουλῆς τε καὶ γνώμης, μάλ-
 15 λον δὲ καὶ τῆς ἐντολῆς ἔξω καὶ τῶν νόμων πίπτοντα τοῦ πάντων
 δεσπότου; μήτ' ἀπαιτεῖν γὰρ ἀπὸ τοῦ αἵροντος τὰ ἡμέτερα τρα-
 νῶς ἡμᾶς ἐκείνος διακελεύεται, μήτε μὴν ἐνί τινι μηδενὶ τῶν
 πάντων κακόν ποτ' ἀντί κακοῦ κάκιστ' ἀποδιδόναι· μᾶλλον μὲν οὖν
 καὶ ἀγαθὰ τοῖς κακοποιούσιν ἀντιδιδόναι καὶ νικᾶσθαι μὲν οὐδα-
 μῶς ὑπὸ τοῦ κακοῦ, νικᾶν δ' ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. ἔγωγ' οὖν
 20 οὐ μόνον οὐκ ἀμυνοῦμαι οὐδ' ἐπαράσομαί ποτε τῷ τὸ χρυσίον
 ὑφελομένῳ, κατὰ τὰς σεμνάς ὑμῶν ὑποθήκας, ἀλλὰ καὶ τούναντιον
 ἅπαν καὶ συγγνώμην ἀπὸ ψυχῆς μάλιστα δίδωμι καὶ ταῖς καλλί-
 σταις τε καὶ μεγίσταις τῶν εὐχῶν προσφιλοτιμοῦμαι καὶ πᾶν εἶ-
 τι βέλτιστον ψυχῆ τε καὶ σώματι παρὰ θεοῦ γε εὐχομαι κατ'
 25 ἐκείνου, ἐν τούτῳ μόνον ἀξιών ἀντί πάντων ὡς πατρί μοι χαρί-
 σασθαι, τὸ μὴ κακῶς καὶ κατὰ τῆς ἑαυτοῦ δηλαδὴ ψυχῆς ἐκείνῳ
 χρῆσασθαι τῷ χρυσίῳ". τοσοῦτον ἦν ἐν ἐκείνῳ καθ' ὑπερβολὴν
 τὸ φιλόανθρωπόν τε καὶ πρᾶον, καὶ οὕτω τῶν θείων ἐντολῶν ἠρ-
 τημένην ὡσπερὶ τὴν ψυχὴν εἶχεν, οἶονεῖ τις λελυμένος σώματος
 30 καὶ πρὸ τῆς λύσεως ὢν καὶ θεὸς φιλοτιμούμενος εἶναι τις ἀντικρυς
 πρὸς τοὺς ὁμοδόλους· "γίνεσθε γάρ", φησὶν ὁ Χριστός, "οἰκτιρί-
 μονες, ὡσπερ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς οἰκτιρίμων ἐστί".

15/17 cf. Luc. vi, 30. Rom. xii, 17. 31/32 Luc. vi, 36. Matth. v, 48.

35. Τοῖς δ' ἐξῆς ὁκνεῖ μὲν καὶ ἀναδύεται πως ὁ λόγος προσ-
 βῆναι, τὸν καθ' ἡμῶν τε καὶ τῆς εὐσεβείας χαλεπὸν ἐννοῶν πό-
 λεμον καὶ τὴν τότε κατασχοῦσαν τὴν Ἐκκλησίαν ὡσπερ ἐν σκο-
 τομήνῃ ταραχήν τε καὶ ζάλην, αἰσχρὰν μὲν καὶ κατεγνωσμένην
 τὴν πρόφασιν ἔχουσαν, αἴσχιον δ' ἐκείνης πολλῶ καὶ θεομισῆς 5
 τὸ παρὰ τῶν προστατῶν καὶ προμάχων ὄψθεν τῆς Ἐκκλησίας
 τὰ ἐκείνης σεμνὰ πολιορκεῖσθαι τε καὶ διώκεσθαι καὶ γέλωτα
 τοῖς ἐχθροῖς ἐκατέρωθεν ὄφλειν ἔκ τε τῆς ὕβρεως αὐτῆς, ἔκ τε
 τῶν ὕβριζόντων. τῆς γὰρ κοσμικῆς ἐκείνης ἀταξίας τε καὶ συγ-
 χύσεως, ἦν ἡ τῆς βασιλείας διαίρεσις, μᾶλλον δ' ἡ τινῶν ἀπέ- 10
 τεκε μοχθηρία, ἐπὶ πλεῖστον παραταθείσης καὶ τοῖς πολιτικοῖς
 τῶν ἐκκλησιαστικῶν συνταραττομένων, ἢ μᾶλλον τῶν τῆς Ἐκκλη-
 σίας προστατῶν, ἥπερ ἔφη, τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς καὶ τὰ πολιτικά
 συνταραττόντων καὶ συμφθειρόντων καὶ τὴν κοσμικὴν καταγιῖδα
 καὶ τὸν ἄγριον τῆς ἐμφυλίου μάχης χειμῶνα ταῖς τοῦ πονηροῦ 15
 πνεύματος αὔραις καθ' ἐκάστην σφοδρῶς ἀναρρίπιζόντων (πῶς δὲ
 ἀνθρώπων, φησὶν, ἐμελλον φεῖδεσθαι οἱ θεοῦ καὶ τῆς ἐκείνου μὴ
 φεισάμενοι δόξης; ἐνταῦθά μοι καὶ τοῦ τὰ μέγιστα τε καὶ κράτι-
 στα τῆς τῶν πιστῶν οἰκουμένης Ἐκκλησίας κακῶς ἐξορχησα-
 μένου καὶ μετὰ τοῦ πράγματος καὶ τὸ μέγα τῆς μεγάλης ἀρχῆς 20
 ὄνομα καθυβρίσαντος, τὰ κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ ἡμῶν ἀριστεύ-
 ματά τε καὶ δράματα), ὁ μὲν ἐμὸς φιλόσοφος καὶ σοφὸς καὶ
 στρατηγός, ἥπερ ἔφη, τῆς μεγάλης Χριστοῦ παρατάξεως ἐν
 εἰρικτῇ καὶ σκότει πον καὶ γωνίᾳ κατάκλειστος, ἔγκλημα, φεῦ, τὴν
 εὐσέβειαν ἔχων καὶ τὸν ὀρθὸν τῆς ὀρθῆς πίστεως λόγον, οὔπερ 25
 ἐκείνος δοκιμαστής τε καὶ τεχνίτης ἐτόγγανεν ὧν τὸ δὲ καθ'
 ἡμᾶς τουτὶ ναζιραῖόν τε καὶ φιλόσοφον τὰ μέγιστα τε καὶ ὑψη-
 λότατα καὶ τοῦτο μόνον φιλοσοφεῖν οὐ δυνάμενον, οὐδ' ἀνεκτῶς
 φέρειν τὴν καινοτομίαν τῆς πίστεως, ζήλου μὲν ἔπνει θερμοῦ
 κατὰ τῶν κακῶν προστατῶν τοῦ λόγου καὶ τῆς κλήσεως ἀναξίων 30
 καὶ μισθωτῶν μᾶλλον, οὐχὶ ποιμένων, καὶ εἰς χεῖρας ἵεσθαι καὶ
 βάλλειν τοὺς ἀλιτηρίους ὡσπερ τισὶν ἀκοντίοις τοῖς ὀρθοῖς λόγοις

19 ἐξορχησαμένου] sc. Iohannes XIV Calecas.

ἐσφάδαζον· ὁ δὴ καὶ μετὰ μικρὸν εἰς ἔργον ἐξήνεγκαν δῆπου
κἀλλιστά τε καὶ δικαιοτάτα, κακοδοξίαις αὐτοὺς ἅμα τοὺς ἀλά-
στορας ἀνατρέψαντες καὶ τὸν λεγεῶνα τῶν πονηρῶν πνευμάτων
μετὰ τῆς ἀγέλης τῶν χοίρων τῷ βυθῷ καὶ τοῖς ὕδασι παραπέμ-
5 ψαντες. τέως γε μὴν τῇ τοῦ στρατηγοῦ ζημία καὶ τῇ φορᾷ τοῦ
καιροῦ διεσκέδαστο πᾶν καὶ διέσπαρτο, μήπω τῶν τῆς ἀληθείας
ἐλέγχων καὶ τοῦ ζήλου καιρὸν ἔχοντος, μηδὲ τὰ τάγματα συνα-
γεῖν ἰσχύοντος ἔτι καὶ τὸν πόλεμον συγκροτεῖν καὶ σαλπίζειν τὸ
ἐνούσιον. Ἰσίδωρος δ' ὁ γενναῖος εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἀνάγκης ἐπεσπᾶτο
10 πάντα τὸν πόλεμον καὶ σφοδρὸν τι καὶ μανικὸν ὁ διώκτης ἔπνει
κατ' αὐτοῦ σὺν τῷ κατ' αὐτὸν πονηρῷ συνεδρίῳ, ἅτε δὴ καὶ τοῦ
τῆς ἀληθείας λόγου προεστηκότος καὶ τοῖς τῶν ποιμένων ἔγδη
συντεταγμένου λογάσι καὶ πανταχόθεν παρὰ πᾶσι τὸ αἰδέσιμον
ἔχοντος· τὰς γὰρ ἐτέρας παρήσω προφάσεις, πολὺ τὸ γελοῖον
15 κατ' ἐκείνων ἐχούσας τε καὶ κατάπτυστον. ἐντεῦθεν οἱ βέβηλοι
τοῦ δικαίου κριταὶ καὶ κατήγοροι καὶ ἡ ἐρήμη, φεῦ, κατ' ἐκείνου
δίχη. καὶ τὸ μέλαν, φησίν, ἔτοιμον καὶ ὁ συκοφάντης ἐγγύς. οἱ
τὰ χειρογράφα κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν ἐκείνης ἀγωνιστῶν
ἀπαιτοῦντες καὶ τὸν μὲν Σαμουήλ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τῶν ἱε-
20 ρῶν ἐξωθοῦντες, ἐκ σπαργάνων αὐτῶν, ἴν' οὕτως εἶπω, δεδομένον
θεῷ καὶ τῷ βήματι, τὸν δὲ Ναβουζαρδάν ἀντεισάγοντες τῷ οἰκίῳ
πυρὶ τὸν τοῦ θεοῦ ναὸν παραδώσοντα, ἢ τὸν τοῦ Ναβουχοδονόσορ
αὔθις Βαλτάσαρ αἰσχρῶς μετὰ πορνῶν τοὺς ἱεροῖς ἐνουβρίσοντα
σχεύεσιν· ὧ δὴ καὶ κατὰ πόδας τὰ τῆς δίχης ἐπηκολούθησε,
25 χειρὶ θείᾳ καὶ μικροῖς τισι γράμμασιν ἀποφάσεως συνδιάρραγείσης
τε καὶ συγκαταλυθείσης αὐτῷ τῇ προστασίᾳ καὶ τῆς ζωῆς αἰσχί-
στα, καὶ τοιαύτην ἀντιλαμβάνει τέως ἐνταῦθά φημι τῶν τῆς ἀσε-
βείας χειρογράφων τὴν ἀμοιβὴν καὶ τῆς κατὰ τοῦ μεγάλου μανίας
καὶ ὄβρεως· τὸ γὰρ ὄνομα πρὸς τὸ παρὸν ὑπερβήσομαι. ταῦτα
30 καὶ τὰ τοιαῦτα τὸ πονηρὸν συνέδριον ἐργασάμενοι (οὕτω καὶ γὰρ
ἐγὼ τὴν ἐκείνων καλῶ σύνοδον) καὶ γράμμασι καὶ λόγοις καὶ

3,4 cf. Matth. ix, 32. 19 Σαμουήλ] sc. Isidorus. 21 Ναβουζαρδάν] in
margine codicis: τὸν Κουκουναργὸν λέγει.

διωγμοῖς καὶ τρόπῳ παντὶ τῷ τῆς πίστεως μυστηρίῳ καὶ τῆ τοῦ πνεύματος μεγάλη καὶ σωτηρίῳ χάριτι· τὰ ἀχάριστα καὶ πονηρὰ κακῶς ἐνυβρίσαντες κτίσματα καὶ τὸν ὑπολειφθέντα ζωτικὸν τῆς εὐσεβείας σπινθῆρα μετὰ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, Ἰσιδωρόν φημι 5 τὸν μέγαν τῆς Ἐκκλησίας, φεῦ, ἐξορίσαντες καὶ τοὺς ἁγίους τῶν ἐναγῶν ἀπορρήξαντες (τοῦτο μόνον ἴσως εὐσεβῶς καὶ δικαίως), τοῖς τῆς αἰρέσεως καὶ δὴ καὶ τοῖς ἐμφυλίοις ἐνετρόφων κακοῖς, ταῖς τῶν ὁμοφύλων συμφοραῖς ἐνασελγαίνοντες καὶ τοῖς πάθεισι φειδόμεαι γάρ τι πλεον εἶπειν, αἰδοῦμενος τὴν εὐλάβειαν. ἴστε καὶ διηγεῖσθε πάντες τὰ τοῦ καιροῦ κακὰ καὶ τὴν κοινὴν τραγωδίαν, 10 οὐδὲν τῶν κατὰ τῶν πιστῶν παλαιῶν τε καὶ μεγίστων ἐκεῖνων διωγμῶν σχεδὸν διαφέρουσαν.

36. Ἰσιδωρος δ' ὁ μέγας καὶ τοῦτον οὐκ ἀγεννῶς ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσι διανύσας τὸν ἄθλον (ἔδει καὶ γὰρ μηδὲ τῶν τῆς ὁμολογίας αὐτὸν ἀγώνων τε καὶ στεφάνων ἀπολειφθῆναι) ἐπάνεισιν 15 ἐκ τῆς καλῆς ἐκεῖνης ὑπὲρ τοῦ πνεύματος ἀτιμίας ἀναίμακτος μάρτυς καὶ στεφανίτης λαμπρὸς καὶ ἀήττητος, τῶν μὲν κάτω πάντων καὶ αὐτῶν φημι τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων ὑπὸ τοῦ τὴν Ἐκκλησίαν τυραννοῦντος ἐστερημένος, ἐκκλησίας ἀφηρημένος καὶ θρόνου, συλλόγων ἀπεληλαμένος κοινῶν καὶ ἰδίων φίλων, 20 ὑπηρετῶν, ἱερῶν πανηγύρεων, οἰκίας αὐτῆς (τὸ δεινότατον πάντων ὁμοῦ καὶ ἀπανθρωπότατον), τὸν θεὸν ἀντὶ πάντων ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ μόνον, ᾧ δὴ καὶ μόνῳ ζῶν ἐξ ἀρχῆς ἦν καὶ πολιτευόμενος, καὶ τὰς ἐκεῖθεν ἐλλάμψεις τε καὶ θεοφανείας πολλῶ καθ' ἑκάστην ἐναργέστερόν τε καὶ καθαρώτερον. οὐ μὴν οὐδ' ἡ παρὰ τῶν 25 ἀνθρώπων ἀπῆν δόξα καὶ τὸ παρὰ πάντων σχεδὸν ἐκεῖνον διαφερόντως φιλεῖσθαι τε καὶ θαυμάζεσθαι, ὧν ἀποστρεφῆν δῆθεν τὸν βραχύν τινα πάνυ τῶν τοιούτων ποιούμενον λόγον οἱ ἐναγεῖς ἐσπευδον· ἀλλὰ κάκεινη πολλῶ μᾶλλον νῦν ἢ πρότερον ἐκεῖνη προσῆν, τῆς ἐπὶ πᾶσι καινῆς ἀνεξικακίας τε καὶ πραότητος καὶ δὴ 30 καὶ τῆς ἄλλης θαυμαστῆς ὁμοῦ πολιτείας πάσης ὡσπερὶ τινος ἡρακλείας λίθου πάντα· ἐφελομένης καὶ τοῦ θεοῦ δοξάζειν, ὡσπερ

32 ἡρακλείας λίθου] Corpus paroem. II, p. 172.

ἐκείνῳ νόμος, κἀνταῦθα βουλομένου τὸν οἰκεῖον θεράποντα· δηλώσει δ' ἐναργῶς καὶ τὰ ἐξῆς ῥηθησόμενα.

37. Γυνή τις τῶν εὐγενῶν καὶ κοσμίῳ ἀνδρὶ κατὰ νόμους μὴ συνοικοῦσα καὶ παίδων ἐξ αὐτοῦ χρηματίσασα μήτηρ, τῷ δὲ
 5 τῆς ψυχῆς μεγαλείῳ καὶ τῇ πρὸς τὰ κρείττω νεύσει τε καὶ ῥοπῇ τῆς κοσμικῆς περιφορᾶς τε καὶ πλάνης καὶ διανοίᾳ καὶ πράγμασιν αὐτοῖς ἤδη καθάπαξ ὑπερανεστηκυῖα, πρόσσεισι καθ' ἑαυτὸν ἰδιάζοντι μετὰ θερμῆς τῆς πίστεως τῷ μεγάλῳ· καὶ τὰ καθ' ἑαυτὴν ἐξειπούσα καὶ γνώμην καὶ λογισμοὺς καὶ τὰ ἐν θυγατρὶ καρδίας
 10 ἀνακαλύψασα πάντα καὶ ὡς κόσμῳ μὲν καὶ τοῖς ἐκείνου δεσμοῖς καὶ ταῖς κεναῖς ἀσχολίαις καθ' ὑπερβολὴν δυσχεραίνει, τοῦ δὲ ζυγοῦ μάλιστα καὶ τοῦ ἐλαρροῦ τοῦ Χριστοῦ φορτίου πάσαις ἐφέεται προθυμίαις ἀκείνῳ νυμφευθῆναι καὶ ζῆσαι μόνῳ διὰ σπουδῆς ἔχει, καὶ βίον καὶ οἶκον καὶ φίλτατα καταπερεῖ τινα ποδῶν κό-
 15 νῳ ἑαυτῆς ἐκτιναῖσμένη. ταῦτα καὶ τὰ θυγατρὴ καὶ ἀκόλουθα τούτοις μετὰ πολλῆς τῆς κατανύξεως καὶ τῆς σπουδῆς πρὸς τὸν μέγαν εἰπούσα, δεῖται καὶ τῆς αὐτοῦ βουλῆς τε καὶ διδασκαλίας ὑπὲρ τούτων ἀκοῦσαι καὶ σὺν τούτοις ἢ καὶ πρὸ τούτων γε μάλ-
 20 λον τῶν εὐχῶν καὶ τῆς πρὸς θεὸν ἀξιοθῆναι πρεσβείας καὶ αὐτῷ καὶ μεσίτῃ καὶ διαλλακτῇ καὶ ὁδηγῷ πρὸς ἐκεῖνον χρήσασθαι. ὁ δὲ καὶ τοῦ φρονήματος καὶ τῆς σπουδῆς ὁμοῦ καὶ τῆς πίστεως αὐτὴν ἐπαινέσας, λόγοις τε παρακλητικοῖς καὶ ταῖς τοῦ πνεύματος ἐπιμαρτυρίαις πρὸς ἀνδρίαν ἔτι μᾶλλον ἀλείφει, καὶ μετ' ἐπικλη-
 25 σεως ἱερᾶς καὶ εὐχῶν ὡς ἔθος τὴν ἑαυτοῦ δεδωκὼς χεῖρα τὸ μὲν νῦν ἔχον οἶκαδὲ παραπέμπει· χρόνου δὲ τινος μεταξὺ παριόντος ὀλίγου, ἢ τὴν πνευματικὴν ἐκείνην διδασκαλίαν δεδεγμένη θυγατρὴ καὶ τοὺς λόγους καταπερεῖ τις ἀγαθὴ γῆ καλὸν σπόρον οὕτω πολύχουν μετὰ μικρὸν ἀνέδωκε τὸν καρπὸν, ταῖς ἐπιμελείαις καὶ εὐχαῖς δηλαδὴ τοῦ μεγάλου καὶ τῇ συχνῇ τῶν λόγων ἀρδεία,
 30 ὡς μὴ μόνον εἰς τριάκοντα καὶ ἐξήκοντα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἑκατὸν τὴν τελειοτάτην φημί καρποφορῆσαι φορὰν κατὰ τὸν δεσποτικὸν λόγον, κόσμου καὶ τῆς κατ' αὐτὸν προσπαθείας ἀπάσης καὶ προσέτι

12 ζυγοῦ - φορτίου] cf. Matth. xi, 30.

27/32 cf. Matth. xiii, 8.

συζύγου τε καὶ γονέων καὶ τοῦ σχετικῆς καθάπαξ πέφυκός
 ὑπεριδοῦσα καὶ βίον ἐπὶ γῆς καὶ πολιτείαν ἀνύσασα θαύματος
 πλήρη καὶ ὅταν εἰκὸς πολιτεύειν τοὺς σταυρωθέντας, κατὰ τὸν
 θεῖον ἀπόστολον κόσμῳ κἀκείνων ἑαυτοῖς αὔθις ἐσταυρωκότας, ὡς
 μηκέτι μὲν ζῆν αὐτήν, κατὰ τὸν αὐτὸν αὔθις εἰπεῖν, ζῆν δὲ μά- 5
 λιστα τὸν Χριστὸν ἐν αὐτῇ καὶ θαῦμα τὸ κατ' ἐκείνην ὁρᾶσθαι
 πίστει καὶ ἀκοῆς ὡς εἰπεῖν ἐπέκεινα.

38. Τοιοῦτος ἦν ὁ μέγας ἰατρὸς καὶ τεχνίτης τῆς τῶν ἀνθρω-
 πίνων ψυχῶν φαρμακείας, καὶ τοιαύτην ἐπλούτει τὴν εἰς θεὸν
 παρρησίαν, καὶ οὕτω δαψιλῶς ὁμοῦ τε καὶ ταχέως τὰς ἐκεῖθεν 10
 ἐδέχετο χάριτας, παθῶν τε καὶ δαιμόνων θεὸς καὶ σωτὴρ ἀνθρώ-
 πων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ χειροτονηθεὶς ἄντικρυς, κατὰ τὸν εἰπόντα
 σοφὸν πατέρα, μετὰ Μωσέως ἐκείνου δῆπου τοῦ μεγάλου καὶ
 θεόπτου καὶ νομοθέτου καὶ θεοῦ τῷ Φαραὼ παρὰ θεοῦ χρηματί- 15
 σαντος. ἡ θαυμαστή τοίνυν ἐκείνη καὶ δι' ἀρετῆς περιουσίαν ἐπί-
 στημος τῶντι γυνὴ πᾶσιν ὁμοῦ, καθάπερ ἔφηεν εἰπὼν, τοῖς τοῦ
 κόσμου χαίρειν εἰπούσα, Σαλώμη τις καὶ Σωσάννα ἢ καὶ Μαρία 20
 τις ἄλλη Μαгдаληνὴ κεχρημάτικεν ἐξ ἐκείνου, μαθήτρια κατ' ἐκεί-
 νην γενομένη δηλαδὴ τῷ μεγάλῳ καὶ τῶν τούτου νόμων τε καὶ
 τῆς ἐντολῆς οὐδὲν ἧττον τῆς θερμότητος ἐκείνης περὶ Χριστὸν 25
 καὶ ζήλου πλήρους ἐξηρητημένη. ταύτη τοιγαροῦν καθ' ἑαυτὴν ὑπὸ
 καθηγητῆ τῷ μεγάλῳ, καθάπερ ἔφηεν, τὰ τῆς ἀρετῆς ἀσκουμένη
 πλῆθος ὄψεων ἐπιτίθεται καὶ σκολήκων, οὐδ' ἀριθμηθῆναι πεφυ-
 κῶτων σχεδόν· οὐκ οἶδα πότερον, πονηροῦ τινος δαίμονος βα- 25
 σκανία τῆς οἰκίας ἅμα καὶ τῆς ἀσκήσεως μετακινεῖν αὐτὴν βου-
 λομένου, ἢ καὶ κατὰ τύχην οὕτω τῆς γῆς ἐκείνης ἔκ τινος αἰτίας
 ἀφανοῦς ἀθρόον ἀναδοθέντων. ἐπέκειντο γοῦν ἐκείνῃ ταῦτα νυκτὸς
 καὶ ἡμέρας ὡσαύτως, ὡς μηδὲν τῆς οἰκίας μηδσοπωσοῦν μέρος,
 μὴ στρωμνήν, μὴ τράπεζαν, μὴ βᾶθρον, μὴ σχεῦος ὀτιοῦν, μὴ
 βρῶμα, τῆς ἐκεῖθεν ἐπηρείας ἐλεύθερον εἶναι, ἀλλὰ καὶ τοὺς τοί- 30
 χους αὐτοῦ καὶ τοῦδαφος ἅπαν εἰσόδους τε καὶ ἐξόδους καὶ
 πάνθ' ὁμοῦ καὶ κατὰ ταῦτα σκολήκων τε καὶ ὄψεων ὁρᾶσθαι

4 cf. Cor. vi, 14. 5 cf. Cor. 2, v, 15. Gal. ii, 20.

πεπληρωμένα· καὶ ἦν οὐ βδελυρὸν μόνον τὸ πάθος, ἀλλὰ καὶ δέος οὔτι μικρὸν ἐπίσειον τῷ γυναιῷ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, δεδοικότι μήπω καὶ τῶν ἀδοκῆτων τι πάθη τρωθὲν ὑπ' ἐκείνων. οὕτως ἐπὶ πολλὰς πάσχουσα τὰς ἡμέρας, ἐπεὶ μηκέτι φέρειν οἶα τε ἦν, 5 πρόσεισι τῷ πατρὶ καὶ τὸν πειρασμὸν ἀπαγγέλλει καὶ τὴν βοήθειαν μετὰ πολλῆς τῆς πίστεως ἐξαιτεῖ· ὁ δ' ὀλιγοψύχῳ αὐτῇ καὶ μικροψυχίᾳ πρότερον ἐγκαλέσας, "Ἐπεὶ", φησὶν, "οὕτω δειλῶς τε καὶ ἀγεννῶς ἔχεις, ὡς μηδὲ τὰ μικρὰ ταυτὶ καὶ εὐτελεῖ δύνασθαι διαφέρειν, ἅπιθι καὶ τοῖς ἐνοχλοῦσιν ἐρπετοῖς ἐκείνοις 10 οὕτως εἰπούσα· Ὁ ἐμὸς πατήρ ὑμῖν ἐπιτάττει θάπτον ἀναχωρῆσαι τῶν ὧδε καὶ μηκέτι μηδαμῶς εἰς τὸ ἐξῆς μηδ' ἐπιβῆναι ταυτησὶ τῆς οἰκίας· ἀπαλλαγῆσθαι τάχιστα τῶν λυπούντων". ἡ δ' αὐτίκα μετὰ τῆς αὐτῆς πίστεως, μηδὲν μηδοπιστιοῦν ἀμφιβάλλουσα μηδ' ἀναβαλλομένη, τὴν οἰκίαν αὐθις καταλαμβάνει καὶ τοῖς ἀλό- 15 γοις ἐκείνοις τὴν ἐπιτίμησιν ἐξείπουσα καὶ τὸ πρόσταγμα τοῦ μεγάλου, θέαμα ξένον ἑώρα καὶ πέραν καὶ λόγου καὶ φύσεως· τῶν γὰρ ὀλίγων ῥημάτων ἐκείνων οἶονεῖ τινων ἐπωδῶν ἱερῶν ἀκούσαντα τὰ θηρία καὶ καθάπερ εἶνα λογικὰ συνιέντα τοῦ λόγου καὶ μηδὲ πρὸς ὀλίγον ὑπενεγκόντα, πάντ' ἦσαν εὐθύς ἀφανῆ, τῆς 20 οἰκίας ὁμοῦ καθάπερ ἀπὸ συνθήματος ἀπαίροντά τινος καὶ μηδαμῶς ὑποστροφῆς εἰσέπειτα μεμνημένα, καὶ οὕτως ἡ σώφρων ἐκείνη καὶ σπουδαία γυνὴ τῶν κακίστων καὶ βδελυρῶν, κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου δηλαδὴ πρόρρησιν, ἀπηλλάγη συνοίκων.

39. Τοιούτων καὶ οὕτως ὑπερφυῶν αὐτόπτης καὶ μέτοχος, 25 μᾶλλον δὲ καὶ αὐτουργός τις καὶ κοινωνός ὑπὲρ λόγον ἀξιωθεῖσα γενέσθαι πραγμάτων καὶ διὰ τὴν ἄλλην μὲν κατὰ ψυχὴν ἀρετὴν καὶ τὸ τῆς διανοίας ἤδη κεκαθαρμένον, διὰ δὲ πίστεως (ὡς ἐγὼ φημι) μάλιστα τῆς πρὸς τὸν μέγαν καὶ ἀπλότητος περιουσίαν, αὕτη παρὰ τῶν κατὰ σάρκα συγγενῶν ἀλόγους τιμὰς καὶ ἀπρεπεῖς 30 παρὰ λόγον ἐπισπωμένη μέμψεις, οἶα δὴ τὰ τῶν κατὰ κόσμον ζώντων ἀπλῶς καὶ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς πάνυ βραχὺν τινα ποιουμένων λόγον (ὑποβολὴ δὲ καὶ τοῦτο πάντως τοῦ πονηροῦ, προσκόμματά τινα καὶ σκάνδαλα τοῖς σπουδαῖοις ἐχόμενα τρίβου τιθέντος), — οὕτως οὖν ὑπ' ἐκείνων ἀνοήτως, ὑπερ ἔφην, καὶ πυ-

*

κνώσ τήν ψυχὴν πληττομένη πάσχει τι καὶ ἀνθρώπινον ἢ τὰ πάντα συνετὴ καὶ σπουδαία, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων μεγέθει καὶ ἀνδρεία γνώμης ὑπερορῶσα δρασμὸν ἐννοεῖ καὶ τῆς οἰκίας ὁμοῦ καὶ τῆς πόλεως ἀναχώρησιν, τὴν πολλὴν ἐκείνων ἀδολεσχίαν καὶ τὴν ἐπίθεσιν μηκέτι μηδὲ πρὸς ὀλίγον στέγειν ἀνεχομένη, τὸ δὲ 5
δὴ μείζον μηδὲ τῷ μεγάλῳ τούτῳ πατρὶ καὶ μυσταγωγῷ τὰ καθ' ἑαυτὴν ὡς ἔθος ἀναθεμένη, μηδὲ τὰ τῶν λογισμῶν ἕλως καὶ τῆς λύπης γνωρίσασα. οὕτω γοῦν αὐτῇ ὄψαν ἐγκλείει πρότερον ἑαυτὴν τῷ οἰκίσκῳ καὶ πάντων ἀθρόον ἀποκρύπτεται, μηδενὸς τὸ παράπαν τὰ καθ' αὐτὴν συνειδότης, ὡς ἂν οὕτω τὴν τῶν οἰκείων 10
ἔρευναν ὡς εἰκὸς καὶ τὴν ἀναζήτησιν ἐκφυγοῦσα λάθρα μετ' ὀλίγον ὑποχωρήσῃ καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν οἰκίαν μετὰ τῶν λυπούντων κατὰ σκοπὸν ἀλύπως ἐκφύγῃ, μηδενὸς ἔτι τοῦ καταδιώκοντος καὶ ἀναζητοῦντος ὄντος, τῷ ταῦτ' ἐκείνου ἀπαγορευῆσαι δηλονότι μετὰ τὴν πείραν. οὕτω τοίνυν ἐγκεκλεισμένης, ὡς εἴρηται, τῇ 15
οἰκίᾳ, οἱ μὲν οἰκεῖοι καὶ τῷ γένει προσήκοντες πάντες εἰς ἀναζήτησιν ἐχώρουν ἐκείνης· ἐπεὶ δὲ πάντα διερευνησάμενοι καὶ τῶν οἰκείων καὶ γνωρίμων ἐπιμελῶς πυθόμενοι πάντων οὐδὲν οὐδωπωστιοῦν περὶ ἐκείνης εἶχον μανθάνειν, δρασμὸν ἐκείνης καὶ ἀναχώρησιν ὑποπτεύσαντες, εἰς ὄδυρμους ἐτελεύτων καὶ δάκρυα, τὴν 20
τε φυγὴν ἐκείνης καὶ τὴν ἐκούσιον καὶ καινὴν ὑπερορίαν θρηνοῦντες καὶ μάλιστα γὰρ τῷ τῆς λύπης αἰτίου ἐαυτοῦ τῇ γυναικὶ συνειδέναί, ἥτις ἄρα καὶ τὴν φυγὴν καὶ τὴν ἀναχώρησιν ἐξ ἀνάγκης ἐκείνη πάντως προὔξενησεν. ἀγγέλλεται καὶ τῷ μεγάλῳ ταυτὶ πάντα καὶ ὡς οὐδαμῶς οὐκέτι παρ' ἐκείνοις, ἀλλ' οὔτε μὴν 25
παρὰ τῇ πόλει τὸ γύναιον, ἀφανὲς τὸ παράπαν τοῖς πᾶσι γεγενημένον. ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ὡσπερὶ τὴν ψυχὴν πληγείς τῷ τοῦ πράγματος ἀδοκῆτῳ καὶ τοσοῦτῳ μᾶλλον τῶν ἄλλων, ὕψῳ καὶ τῶν ἄλλων μᾶλλον καὶ καθ' ὑπερβολὴν συμπαθέστερός τε καὶ φιλότεχνος ἦν, ἐπεὶ μὴ καθ' ἑαυτὸν συμβαλεῖν ἀκριβῶς εἶχε τὸ 30
πρᾶγμα, μικρὸν ἐψησυχάσας τῷ κοιτωνίσκῳ καὶ πρὸς ἑαυτὸν δηλαδὴ καὶ τὸν θεὸν συνήθως ἐπιστραφεῖς, (ὦ τῆς ταχίστης περὶ τὸν ἄνδρα Χριστέ σου χάριτος) ἔξεισι μετὰ μικρὸν αὐθις ἐκεῖθεν, καὶ ὡσπερ ἔνθους τις ἐκφανεῖς καὶ θεοφορούμενος ὕλος ἕνα τινα

τῶν γνησίων αὐτῷ προσκαλεῖται καὶ πρὸς αὐτὸν ἀπιδὼν “ Ἡ μὲν
ζητουμένη γυνή”, φησίν, “ οὐκ ἀπέδρα, καθά τισιν ἔδοξεν· ἔστι
καὶ γὰρ ἐκεῖ καὶ παρ’ ἐκείνοις αὐτοῖς τοῖς ζητοῦσιν, εἰ καὶ μὴ
παρ’ ἐκείνων τέως ὀράται· σὺ δ’ ἀλλὰ ταχέως ἐπιστάς τῷ ἐκεί-
5 νης οἴῳ καὶ τοὺς μοχλοῦς, εἴ γε δεήσει, καὶ τὰς κλεῖς διακόψας
εἴσελθε τὸ παράπαν μὴδὲν ἐνδοιάζων· εὐρήσεις καὶ γὰρ αὐτὴν
ἐκεῖ κρυπτομένην”. ὁ δ’ εὐθύς ἐπιστάς τῇ τῆς γυναικὸς οἰκίᾳ καὶ
κατὰ τὰ προστεταγμένα ποιήσας εὐρίσκει παρευθὺς τὴν μικρῶ
10 πρότερον αφανῆ καὶ ὀραπέτιν γυναῖκα, μὴδὲν τι μηδαμῶς τῆς
προῤῥήσεως τοῦ ἀγίου διαπεσοῦσης· εἶτα καὶ τὸ τῆς λύπης ἐκεί-
νης λόγων ἐπωδαῖς ἱερῶν καὶ φαρμάκοις ἱατρικῆς μεζονοῦ ὁ μέ-
γας θεραπεύσας εὐφυῶς τραῦμα, καὶ τοῖς αἰτίοις ἐκείνοις τοῦ πά-
θους ἐπιτιμήσας ἅμα καὶ τὰ δέοντα πατρικῶς νοουθετήσας, εἰς τὴν
15 προτέραν αὔθις ἀποκαθίστησιν σπουδὴν τε καὶ εἰρήνην τὴν σπου-
δαίαν ἐκείνην, τὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ θεοῦ καθ’ ἑαυτήν, ὡς ἔθος,
φιλοσοφούσαν· ἦ καὶ μετὰ χρόνον πολὺν καὶ τὴν μακρὰν ἐκείνην καὶ
παντοδαπὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀρετῆς καὶ ἀνάβασιν εἰς ὕψος ἐλάσασα
θεωρίας τε καὶ λαμπρότητος, καὶ νόσοις ἐπὶ μακρὸν καὶ παιθή-
μασι χαλεποῖς προσπαλαίσασα, ὡς μὴδὲν ἤττον κἀναυθὰ φανῆναι·
20 τὸ τῆς ψυχῆς ἐκείνης ἀνδρικὸν καὶ φιλόσοφον, ἐπεὶ τὴν ψυχὴν
τὸ τελευταῖον ἐν τούτοις τῷ δεδοκῶτι θεῷ ἀποδέδωκεν, οὐδ’ ἐκεῖ
γενομένη τοῦ φίλου πατρὸς καὶ διδασκάλου τὸ παράπαν διέστη·
ἀλλ’ εἰ καὶ τῷ χρόνῳ βραδυτέρον, ὅπερ ἔφη, ἐντεῦθεν ἀπιούσα
κατηκολούθησεν, ἀλλ’ οὐκ ἀπελείφθη τῆς καλῆς ξυναυλίας ἐκείνου
25 καὶ τῆς ἐνώσεως, γέρας τοῦτο μέγα καὶ θαυμαστὸν ἢ θαυμαστὴ
πρὸς θεοῦ δεξαμένη τῶν ἐνταῦθα πόνων καὶ τῆς καθάρσεως, τὸ
κάκει φημι συνεῖναι τῇ μεγάλῃ καὶ πατριαρχικῇ ψυχῇ καὶ θεοῦ
σὺν ἐκείνῳ διηγεκῶς ἀπολαβεῖν τρανότερόν τε καὶ καθαρώτερον.
ὁ δὴ καὶ τῶν παρ’ ἡμῖν εὐλαβεῖ τιν’ καὶ σπουδαίῳ, μετὰ τὴν
30 ἀμφοτέρων δηλαδὴ τελευτήν, εἰς δόξαν ἀμφοτέρων θεὸς παρέ-
δειξεν.

40. Νικόλαον δὲ τὸν ἡμέτερον τουτονὶ καταλιπόντες τοῖς λό-
γοις· πῶς οὐ καὶ φίλον καὶ λόγους αὐτοὺς ἀδικήσομεν ἅμα, καὶ
μάλιστα καὶ λόγους εἴπερ τινὰ μετ’ εὐσεβείας τιμῶντα καὶ τοῦ

μεγάλου καὶ κήρυκα λαμπρὸν καὶ ἐραστήν ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς
 πεφυκότα καὶ πολλῶν εὐμοιρηκότα καὶ μεγίστως παρὰ τῆς με-
 γάλῃς ἐκείνης ψυχῆς τῶν ἀγαθῶν, ὡσπερ ἄρα καὶ ἡμῖν ὁ λόγος
 νῦν ἐν μέρει δηλώσει· οὗτος τοιγαροῦν Δωριεὺς ὢν καὶ τῶν αὐκ
 ἀσήμενων τῆς πολιτείας ἐκείνης, μέτοιχος ἐκεῖθεν μετὰ πατρός τε 5
 καὶ τῶν οἰκείων εἰς τὴν βασιλεύουσαν πάλαι ταυτηνὴ πόλιν γίνε-
 ται. τῶν δὲ πατρῶων αὐτῷ καιρῶν ἀταξίαις καὶ βίου περιφορᾷ,
 καὶ δὴ καὶ νεότητος ὀρμαῖς οὐ κεκολασμέναις, πάντων σχεδὸν
 καταναλωθέντων (ἀνεξέται καὶ γὰρ ὁ φίλος οἶδ' ὅτι καὶ οὐκ ἀπο-
 δουσπετήσει τὸν λόγον, φίλον τε καὶ πατρικὸν ὄντα), νοσῶν οὐ μι- 10
 κρῶς ἦν τὰ τ' ἔνδον τὰ τ' ἔξω, ἀπορία δεινὴ πάντοθεν συνεχόμενος.
 τοῖς γοῦν καθ' ἡμᾶς τουτοῖσι ναξιραίοις καὶ φιλοσόφοις τὰ ὑψηλὰ
 συνήθης πάλαι τυγχάνων, καὶ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ζῆλον τούτοις
 εἶπερ τις τῶν πάντων καὶ συσπουδάζων καὶ συνασκῶν καὶ ὑπο-
 στρατηγός τις ὡσανεὶ καὶ σκευοφόρος οὐκ ἀφυῆς τοῖς τοῦ ὄρθου 15
 λόγου προμάχοις καὶ ἀγωνισταῖς χρηματίζων τὸ τηνικαῦτα, Ὀνή-
 σιμός τις καὶ Ἀκύλας ἢ τοῦ κατ' ἐκείνους τάγματος εἴ τις ἄλλος
 τοῖς ἀποστόλοις ὑπὲρ τοῦ τῆς ἀληθείας λόγου συμπάσχων τε καὶ
 συμπολεμῶν καὶ τοὺς τοῦ κηρύγματος ἐχθροὺς συνταράττων ἰδίᾳ 20
 τε καὶ συγγέων, ὡς καὶ ἀκοῆ μόνῃ πάντας ἐκείνους δεδίττεσθαι
 καὶ συστέλλειν τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐκείνου ζῆλον, ὄρμη καὶ
 ἦθει δωρικῷ καθάπερ ἐστομωμένον, φέρειν τὸ παράπαν οὐχ οἴους
 τε ὄντας, — τούτοις τοιγαροῦν, ὑπερ ἔφην, ὁ καλὸς διὰ ταῦτα συ-
 νῶν Νικόλαος καὶ τῷ μεγάλῳ σὺν ἀγαθῇ μάλα τῇ τύχῃ γνωρί-
 ζεται· Ἰσιδώρω· καὶ ἵνα συνελὼν εἶπω, τὸ μυθεύμενον ἐκεῖνο 25
 τῆς Ἀμαλθείας κέρας ἐπὶ τῶν ἔργων ἀληθῶς ἢ τοῦ μεγάλου
 τούτῳ γίνεται συνουσία καὶ λόγοις διδασκαλία, καὶ ταῖς πρὸς θεὸν
 εὐχαῖς καὶ ψυχὴν ἅμα καὶ σῶμα παντοίοις καταπλουτήσαντος
 ἀγαθοῖς. γυναικί τε γὰρ αὐτὸν πείθει κατὰ νόμους ἱερῶς συζευ-
 χθῆναι καὶ σωφρονεῖν καὶ φασύλης ὁμιλίας ἀπέχεσθαι πάσης, 30
 ἦθη χρηστὰ πεφυκίας φθείρειν κατὰ τὸ εἰρημένον. καὶ δὴ καὶ
 τῇ αὐτοῦ, κατὰ τὸν μέγαν Ἡλιοῦ, μετὰ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος

31 ἦθη χρηστὰ etc] cf. Cor. 1, xv, 33.

ἐπιστάς οἰκία κατασφραγίζει μὲν ἐκείνην πρῶτον, τῷ σταυρικῷ
δηλαδὴ σημείῳ, εἶτα καὶ τοῖς αὐτοῖς τῷ προφήτῃ χρησάμενος
ρήμασιν, “Ἡ ὕδρια τοῦ ἀλεύρου” φησὶν “οὐκ ἐκλείψει καὶ ὁ καμ-
φάκης τοῦ ἐλαίου οὐκ ἐλαττονήσει”, καὶ “εὐλογῆσαι σε κύριος ἐκ
5 Σιών καὶ ἴδοις τ’ ἀγαθὰ, Ἱερουσαλήμ, πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς
σου”, καὶ “κύριος φυλάξει τὴν εἰσοδὸν σου καὶ τὴν ἐξοδὸν σου” καὶ
ὅσα γε ἐπὶ τούτοις· ἃ δὴ καὶ εἰς ἔργον ἐξέβη καὶ πράγματα τὰ
ἐκείνου ῥήματα πᾶσιν ὁράται μέχρι τοῦ δευρο, οἷα θεσμοὶ καὶ
θεοῦ προστάγματα ἀντικρυς, οὐκ ἀλεύρου δηλαδὴ καὶ ἐλαίου μύ-
10 νον καθαπερεὶ πάλαι τῆς Σαραφθίας, ἀλλὰ καὶ πάντων φημί τῶν
κατὰ τὸν βίον συντελούντων ἀνθρώποις, οὐκ ἐνδεῶς αὐτῷ τῆς
οἰκίας ἐχούσης. ἵνα δὲ καὶ τοῖς ἔξω δῆλον γένηται τὸ θαῦμα τὸ
κατ’ ἐκείνους, γίνεται μετ’ ὀλίγον καὶ τι τοιοῦτον, πολὺ μετὰ τοῦ
θαυμαστοῦ καὶ τὸ ξενίζον ἔχον ἅμα καὶ χάριεν.

15 41. Τῶν Δωριέων τις ἐκ τῆς πατρίδος ἄρτι κατηρκῶς εἰς
τὴν Κωνσταντινου, ἔλαιον ἐκεῖθεν προσάγει τῷ μακαρίῳ, ἀπαρχὴν
ὡσανεὶ τῆς κατὰ θάλατταν ἐμπορίας, τὴν τε πίστιν καὶ τὸ φίλ-
τρον οἷς εἶχε πρὸς τὸν μέγαν ἐπιδεικνύμενος καὶ ἀγιασμοῦ καὶ
χάριτος αὐτός τε καὶ τὰ ἑαυτοῦ δεόμενος ἐκεῖθεν συνήθως τυχεῖν,
20 ταῖς εὐχαῖς δηλαδὴ καὶ νουθεσίαις ἐκείνου. καὶ ὁ μὲν ὦν ἐζήτησε
τυχῶν καὶ τοὺς τῆς πίστεως δρεψάμενος ὡς ἐπόθει καρπούς,
οἵκαδε χαίρων ἀπῆει, μικρῶν τινῶν κατὰ τὸν ἐν Εὐαγγελίοις ἔμ-
πορον ἐκείνον, τὸν ζητοῦντα τοὺς καλοὺς μαργαρίτας, ἐμπορευ-
σάμενος ὄντως τὰ μέγιστα· ὁ δὲ μέγας πτωχοῖς τε καὶ τοῖς τῶν
25 φίλων ἐνδεέσιν, ὡς ἔθος ἐκείνῳ, διανείμας τὸ πλεῖστον, καὶ τῷ
προρῶρηθέντι Νικολάῳ μέρος ἐκπέμπει· ὃ δ’ εὐθύς ἐκεῖνο μετὰ
θερμῆς τῆς πρὸς τὸν μέγαν δεξάμενος πίστεως, τοῖς κατ’ οἶκον
ἐλαιοδόχοις ἀγγελίοις (δύο δὲ ἦσαν αὐτῷ, ἐλαίου τι μέρος ἔχον
ἐκάτερον), τὰς εὐχὰς ἐπικεκλημένους ἐκείνου, ἐγγέει. τὸ δὲ σπέρμα
30 καθαπερεὶ τι γενόμενον θεῖον (ὦ τῆς τοῦ μεγάλου χάριτος ὕψη)
πολύχουν οὐκ εἰς μακρὸν ἀναδίδωσι τὸν καρπὸν· τῆς γὰρ ἐπιού-

3/4 Reg. 3, xvii, 24. 4 Psalm. cxvii, 5. 6 Psalm. cxv, 8. 23 cf. Matth
xiii, 45.

σης ἐλαίου μὲν ὄραται καὶ ἄμφω μεστὰ τὰ ἀγγεῖα, μᾶλλον δὲ οὐκέτι μὲν ἀγγεῖα, πηγαὶ δ' ὡσανεὶ τινες αἴφνης ὑπὲρ φύσιν ἦσαν ἐλαίου, κάτωθεν ἐκεῖνο δαψιλῶς ἀναβλύζουσαι. τοῦ δὲ θαύματος εὐθύς οἱ τῆς οἰκίας αἰσθόμενοι, πολλὰ μὲν ἐκ τοῦ ρείθρου τῶν καινῶν ἐκείνων πηγῶν δραμόντες πληροῦσι σκεύη· τὸ δ' ὑπερβλύζον αὐθις ἐκεῖθεν καὶ τοὺς ἀρουόμενους φθάνον τῇ δαψιλείᾳ καὶ τῇ ταχυτήτι τοῦ ρεύματος, ἐκχεῖται μὲν κατὰ τοῦ τῆς οἰκίας ἐδάφους, εἴτ' ἐκεῖθεν ὑπεκδραμὸν (εἶχε γὰρ καὶ παρὰ τοῦ τόπου τοῦνδόσιμον, θέσεως οὕτω πως καὶ σχήματος ἔχοντος) κατὰ τῆς πλατείας (ᾧ τοῦ θαύματος) ρεῖ καὶ τοὺς παριόντας καὶ δὴ καὶ τοὺς γείτονας ἐκκαλεῖται αὐτόπτας τοῦ κατὰ τὴν οἰκίαν ἐσομένου μυστηρίου καὶ μάρτυρας· οἱ δὴ καὶ παρῆσαν, οἱ μὲν καὶ χερσὶ καὶ κοτύλαις ὡς ἔτυχεν ἀρουόμενοι τοῦ κατὰ τὴν ὁδὸν κεχυμένου, οἱ δ' ὡσπερ εἰ τινες ἐννεοὶ καὶ τὸν νοῦν καταπεπληγμένοι, ποταμὸν καὶ πηγὰς ὀρώντες ὑπὲρ φύσιν ἐλαίου, ἅπερ ἢ τοῦ ἐλέους καὶ τῆς πίστεως πηγὴ τοῦ μεγάλου παραδόξως καὶ ὑπὲρ πάντα λόγον προήνεγκεν.

42. Ἀποδημήσαντί ποτε τῆς Κωνσταντίνου τῷ Νικολάῳ καὶ λάθρα τοῖς περὶ τὸν βασιλέα συγγενομένῳ, τῆς πόλεως οὕτω τότε κέκρατηκότι, ἐπεὶ καὶ τοῖς ἐνταῦθα τὰ κοινὰ διοικοῦσιν εἰς ὧτα τοῦτο πεσοὺν κάκιστόν πως ἐδόκει καὶ προδοσίας ἐγγύς, πόλεμος ἐγείρεται χαλεπὸς κατὰ τῆς οἰκίας, ἐπειδὴ γε μὴ ἐν χερσὶν ἐκεῖνον αὐτὸν εἶχον· καὶ τὸ δεινότατόν τε καὶ κάκιστον, οἷα δὴ καὶ φιλεῖ συμβαίνειν πολλάκις ἐν τοῖς τοιοῦτοις, οὐ φήσῃ καὶ ἀποφάσει δικαστῶν καὶ στρατιωτικῇ χειρὶ καὶ τοῖς εἰωθόσι τὰ τοιαῦτα κολάζειν, ἀλλὰ τὴν ἀλόγιστον ταυτηνὴ καὶ θρασεῖαν ὀρμὴν τοῦ δήμου καθαπερεῖ τι πῦρ ἄγριον ἀνάπτουσι, φεῦ, κατὰ τῆς μηδὲν ἀδικησάσης οἰκίας. ἢ μὲν οὖν φλόξ κατὰ μικρὸν ὑπὸ τῶν κακούργων ἀνῆπτο καὶ τὰ πλήθη τοῖς θυμοῖς ἐσφάδαζεν ἤδη καὶ πρὸς τὴν μάχην ὠπλιζόν ἑαυτούς, ἄλλος ἄλλῳ ἐγκελευόμενοι καὶ τὰς ὀρμάς καὶ τὴν μανίαν καθάπερ συῶν ὀδόντες ἀλλήλοις παραθίγγοντες, ὡσπερ ἔθος. ἐπεὶ δὲ καὶ τῷ μεγάλῳ ταῦτα πρὸς γυνῶσιν ἔλθοι, μηδὲν τι πρότερον συνειδότε τῶν γεγονότων, μηδ' ὅποι καὶ ὅπως ἐκεῖνος ἀπέλθοι, δυσχεραίνει μὲν οὐ μικρῶς καὶ πάσχει

τὴν ψυχὴν πρὸς τὴν ἀγγελίαν οὕτω πικρῶς τε καὶ ἀποτόμως ἔχουσαν, ὡς μὴδὲ σκέπτεσθαι μὴδὲ βουλευέσθαι περὶ τῶν προκειμένων ἐξεῖναι, καθάπερ ἐν χρῶ τοῦ κινδύνου καὶ τῆς φθορᾶς ἱσταμένης. ὄθεν καὶ τῶν ἄλλων ἀπογνοὺς πάντων ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ
5 θεὸν αὐθις καὶ τὴν παντοδύναμον ἐκείνην, ἔν' οὕτως εἶπω, καταφεύγει δύναμιν. ἄρτου τοιγαροῦν μερίδα τινὰ βραχεῖαν εὐθύς μετὰ χεῖρας λαβῶν καὶ σφραγίσας καὶ τῷ τῆς Θεομήτορος ὡς ἔθος ὀνόματι καὶ τῇ ἐπικλήσει καθαγιασας, τὸ φίλον αὐτῷ καὶ μέγιστον ὄπλον οἷα δὴ προφυλακτικόν τι καὶ ἀμυντήριον ἐφίστησι τῇ ἀπε-
10 γνωσμένη τοῖς πᾶσιν ἤδη σχεδὸν οἰκίᾳ, "Πέποιθα τῷ ἐμῷ Χριστῷ" φήσας, "ὡς οὐκ ἀπαντήσῃ δεινὸν οὐδὲν ὑμῖν οὐδοτιοῦν τῶν ἐπηρτημένων τῇ ταύτης ἀμάχῳ προστάσιᾳ καὶ στρατηγίᾳ". ὁ μὲν οὖν οὕτως εἶπε, τὸ δ' ἦν εὐθύς καὶ τετελεσμένον. καὶ τὸ μεῖζον, ἵνα μὴ καὶ τισι δόξῃ κατὰ συντυχίαν ἀπλῶς καὶ οὐ θαῦμα
15 τῆς βασιλίδος ταῖς εὐχαῖς τοῦ μεγάλου γεγενῆσθαι τὸ κατὰ τὴν οἰκίαν, ὁρμῶσι μὲν ὁ δῆμος μετὰ τοῦ θυμοῦ καὶ τῶν ὄπλων, τῶν δημαγωγῶν καὶ τῆς στάσεως ἐξάρχων ὡς ἔθος τὸ σύνθημα δεδωκότων· εἶτ' ἐγγὺς αὐτοῦ που γεγόμενοι καὶ σχεδὸν πρὸς ταῖς θύραις, εἰς ἑαυτοὺς αὐθις ἐπανέρχονται καὶ διαλύονται θεῖα τῆς
20 προΐσταμένης τε καὶ στρατηγούσης δυνάμει καθάπερ τι χειμάρρου ῥεῦμα καινῶς ἀνατρέχον, ἢ κύματα μαινομένης θαλάσσης ἴσα μὲν καὶ ὄρεσι κατὰ τῆς γείτονος κορυφούμενα χέρσου, αἰγιαλοῖς δὲ καὶ ψάμμῳ μικρᾷ τῇ τοῦ τάξαντος δεσπότου δυνάμει καινῶς εἰς ἄβρὸν αὐθις διαλυόμενα.

25 43. Παιδὸς ἄρρενος πατήρ ὁ φίλος χρηματίζει Νικόλαος οὐτοσί, ταῖς εὐχαῖς δηλαδὴ τοῦ μεγάλου, καὶ Ἰσιδωρος ὁ παῖς ὑπὸ τοῦ πατρὸς καλεῖται, τὴν τοῦ μεγάλου πατρὸς φημι κλησιν. εἶτα τίς νήπιος ὁ παῖς Ἰσιδωρος ὧν ἔτι καὶ ἡλικίας ἀψάμενος οὕτω, νόσῳ δεινῇ κάτοχος γίνεται καὶ θάνατον ἢ νόσος μετὰ μικρὸν
30 ἀπειλεῖ· μᾶλλον δ' οὐκ ἀπειλεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς θύραις αὐταῖς ὡς εἰπεῖν προσάγει τῆς τελευτῆς. ἔκειτο γοῦν ὁ μικρὸς παῖς μεγίστης ὑπόθεσις συμφορᾶς καὶ θρήνων καὶ κωκυτῶν ἀφορμῇ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πατέρων, τοῦ πάθους ἐλεεινός, πολλῶ τῆς ἡλικίας ἐλεεινότερος. ἐπεὶ τοίνυν ἐκείνῳ τὸ ζῆν ἀπεγνώκεισαν

πάντες καὶ τὰ πρὸς τὴν ἐκδημίαν τε καὶ τὴν ταφὴν μόνην ἐβλεπόν τε καὶ παρεσκευάζον, πρὸς τὸν μέγαν ἐκείνον πατέρα καταφεύγουσιν οἱ κατὰ σάρκα πατέρες, τὴν μόνην μετὰ θεὸν σωτηρίαν καὶ ἱεράν ἄγκυραν. ὁ δὲ τῷ κειμένῳ παρευθὺ παραστάς καὶ τὰ λοιπὰ πνέοντι θεασάμενος οἰκτεῖρει τε τοῦ πάθους ἐκείνου 5 καὶ τοῦ πένθους πολλῶ πλέον καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ συμφορᾶς τοὺς γεννήσαντας. τοὺς γοῦν ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ὁμοῦ καὶ τὴν διάνοιαν ἄραξ, καὶ τὴν θεῖαν φιλανθρωπίαν καὶ ἰσχὺν ἐπικαλεσάμενος, ἄπτεται τῆς τοῦ κειμένου χειρός, "Ὁ παῖς ἐγείρου" καθάπερ ὁ Χριστὸς πάλαι πρὸς τὴν παιδα τοῦ ἄρχοντος εἰρηκῶς· 10 εἶτα καὶ τὰ ἐξῆς ὁ καλὸς μαθητῆς τοῦ μεγίστου διδασκάλου καὶ δεσπότου μιμούμενος καὶ τῆς θανατηφόρου νόσου καὶ στρωμνῆς ἐξεγειρεῖ, καὶ δοθῆναι φαγεῖν ἐκείνῳ κελεύσας, γνῶρισμα τῆς ζωῆς ἅμα καὶ τῆς ὑγείας, ζῶντά τε καὶ ὑγιαίνοντα παρ' ἐλπίδα πᾶσαν ἀποδίδωσιν — ὦ τοῦ θαύματος — τοῖς γονεῦσι τὸν πρὸ μι- 15 κροῦ, κατὰ τὸν μέγαν εἶπεῖν Δαυὶδ, λογισθέντα μετὰ τῶν καταβαινόντων εἰς ἄδου.

44. Ἦσκητο τῷ σοφῷ Ἰσιδώρῳ πρὸς γε τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ λόγους ἐγκωμίων ὠδαῖς τε καὶ μέλεσι θαυμαστῶς ἡρμοσμένοις τὸ θεῖον ἅμα καὶ τοῖς ἐκείνου φίλοις τιμᾶν ἠδισταῖ τε καὶ κάλ- 20 λιστα· ἃ δὴ καὶ νῦν εἰσέτι παρόντα τὴν ἐν τούτοις ἐκείνου παντοδαπὴν μαρτυρεῖ σοφίαν ἀδόμενά τε καὶ ἀκούόμενα. τότε τοιγαροῦν, ὑπερ ἔφην, ἑαυτῷ μόνῳ καὶ θεῷ σχολάζοντι καταμόνας, μέλη καὶ ὠδὴ τις τοιαύτη θαυμαστῶς ἄγαν συντίθεται, θεολογίαν μὲν ἀκριβῆ καθόλου τῆς μεγάλης τριάδος τὴν ὑπόθεσιν ἔχουσα, 2· πρὸς δὲ τὸ τῆς χάριτος καὶ τῆς κοινῆς ἐνεργείας ἐκείνης καὶ γε τὸ τῶν ἱερῶν φωτισμῶν ὀρῶσα μυστήριον μάλιστα καὶ τοῖς τῶν θεολόγων ὑψηλοτάτοις δόγμασί τε καὶ λόγοις ὑψηλῶς ἅμα τῇ τοῦ μέλους ἠδονῇ τε καὶ χάριτι κροτοῦσά τε καὶ ἐπιθειάζουσα. ἐπεὶ δ' ἐν τοῖς πρωτοτύποις ὄντα τὰ τοῦ συγγράμματος ἔτι μετατίθε- 30 σθαί τε καὶ μεταδίδουσα· καὶ τοῖς ἐκτὸς ἔμελλεν, ὁ μὲν πατὴρ ἐκείνων καὶ μελωδὸς ἐν φροντίδι τινὶ καὶ σκέψει καθ' ἑαυτὸν ἦν,

εἰ καὶ καλῶς ἐκεῖνα καὶ κατὰ σκοποῦ βάλλει δήπου τοῦ θεοῦ καὶ
μήπου λαθόντα τῆς τῶν θεολόγων ἀκριβείας ἀποφοιτᾷ· ὁ δὲ λέ-
γων "ἔτι λαλοῦντός σου ἐρῶ πάρειμι" τάχιστα καὶ τὴν ἀμφιβο-
λίαν ὁμοῦ λύει καὶ τοῖς λόγοις ἐκείνοις τὸ ὑγιές τε καὶ ἄπταιστον
5 ἐπιμαρτυρεῖ μετὰ πλείστης ὕψης τῆς ἀξιώσεως. τῆς γὰρ νυκτὸς
ἐκείνης ὄψις εὐθὺς ἐπιστάξα θεία τοιόνδε τι παραδεικνύει. "Ἐδό-
κουν μὲν", φησὶν, "αὐτὸς μέσος ἐστηκέναι τοῦ τεμένου τοῦ ἱεροῦ,
συμπαρεστηκέναι δέ μοι παρ' ἑκάτερα μέρη τοὺς τῶν ἱερῶν με-
λωδῶν ἐξάρχους καὶ κορυφαίους ἐκείνους, τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἡδι-
10 στά φημι τῶντι καὶ μουσικὰ στόματα, Ἰωάννην τε καὶ Κοσμάν
τοὺς σοφοὺς· οἳ δὴ καὶ τὸ συντιθέν μοι μετ' ὠδῆς δογματικὸν
ἐκεῖνο βιβλίον λαβόντες ἐν χερσίν, ὡς ἐδόκουν, καὶ διελθεῖν ἄνω-
θεν εἰσοῦν μοι μέχρι δὴ καὶ τοῦ τέλους καὶ ἐπισκέψασθαι· εἶτα
καὶ τῇ γραφίδι τὰ τῆς ἑαυτῶν ὡσπερ ἐπισημηγάρμενοι γνώμης
15 οὕτω κάμοι τὸ βιβλίον εὐθὺς ἐγχειρίσαι, καλῶς ἔχειν εἰπόντες
ἐκεῖνο καὶ μηκέτι μηδαμῶς τὸ παράπαν δεῖσθαι τῆς ἡστινσοῦν
προσθήκης ἢ ὑφαιρέσεως. οἳ μὲν οὖν", φησί, "ταῦτ' εἰπόντες
καὶ ὡσπερ εἰ προσειπόντες ἡμᾶς, ὡς ἔθος, τὸ τελευταῖον ἐξ
ὀφθαλμῶν μου γεγονάσιν· ἐγὼ δ' ἐξαναστάς καὶ θεῶ καὶ τοῖς ὑπη-
20 ρέταις τῶν ἐκείνου μυστηρίων τὰ εἰκότα εὐχαριστήσας, ὡσπερ
εἰκάς, καὶ μήτε προσθεῖς μήτ' ἀφελῶν μηροποωσιούν κατὰ τὴν
θεῖαν ὄψιν ἐκεῖθεν, αὐτὸς τε μετ' ἀσφαλείας ἐχρώμην καὶ τοῖς
ἄλλοις ὡσαύτως τοῦ βιβλίου μετέδωκα".

45. Ἐνὸς ἧ δυοῖν ἔτι τῶν κατὰ τὸν μέγαν ταυτονὶ θαυμά-
25 των μνησθεῖς, ὅσα ὀηλαδὴ περὶ τῆς μεγάλης προεδρίας τε καὶ
ἀρχῆς αὐτῷ τε τούτῳ καὶ τισιν ἄλλοις ὡσαύτως θαυμαστῶς ὁ θεὸς
καθυπέδειξεν, ἐπ' αὐτὴν ἐκείνην καὶ δὴ βαδισοῦμαι, τῶν λοιπῶν
αὐθις ἐν ἰδίῳ καιρῷ μνησθησόμενος. Ἰωαννικίος τις τῶν τὰ μο-
ναχῶν, μᾶλλον δὲ τῶν τῆς μοναδικῆς πολιτείας τὰ ὑψηλά τε καὶ
30 θεωρητικώτατα καλῶς τε καὶ κατὰ λόγον φιλοσοφούντων· τὸν
Γαβρᾶν οἶδ' ὅτι πάντες γινώσκετε, πλὴν ὀλίγων, οἳ μὲν ἀκοῆ,
οἳ δὲ καὶ αὐτῇ πείρᾳ μεμαθηκότες· ἐπίσημος καὶ γὰρ ὁ ἀνήρ

δι' ἀρετῆς παντοίας περιουσίαν. τούτω τοιγαροῦν, ὡς ἔθος, ἐφη-
 συλάζοντί ποτε τῷ τῆς ἀρετῆς φροντιστηρίῳ καὶ τῇ καλύβῃ καὶ
 τῷ θεῷ καθαρῶς χρωμένῳ, μᾶλλον δὲ πρὸς θεὸν ταῖς μεγάλας
 ἐνεργείαις τοῦ νοῦ καὶ ταῖς ἐκεῖθεν ἐλλάμψεσι καὶ θεωφανείαις
 οἷος ἐκεῖνος ὑπερφυῶς ἀνατεινομένῳ, ὕπνος ἀμυδρὸς ἐπιγίγνεται 5
 μεταξύ τις τῷ δὲ καὶ θεία τις ὄρασις ἐπακολουθεῖ, ἀξία τῆς
 τοῦ ἀνδρὸς καὶ ψυχῆς τε καὶ διανοίας. ἦ δὲ ἦν: "Ἐδόκουν",
 φησί, "τὴν ὁδὸν ἐκείνην παριέναι, τὴν τῷ μεγίστῳ ναῷ τῆς με-
 γίστης τοῦ θεοῦ Σοφίας παρακειμένην, καὶ παριῶν συμφωνίας
 πᾶλλων καὶ πολλῆς τιнос καὶ μεγάλης ἐκεῖθεν αἰσιθέσθαι ὡσπερὶ 10
 τινὸς ἑορτῆς λαμπρᾶς ἢ καὶ γάμων τῶν ἐπιφανεστάτων τε καὶ
 μεγίστων ἐντὸς τελουμένων. θαυμάσας οὖν ὡσπερ ἐπὶ τοῖς τελου-
 μένοις, τινὰ τῶν παριόντων ἠρόμην τίποτε ἄρα τὸ λαμπρῶς οὕτω
 τελούμενον κατὰ τὸ μέγιστον τοῦ θεοῦ τέμενος εἶη. καὶ ὁ βα-
 σιλεὺς φησι: τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα πρὸς γάμον νῦν ἐκδιδοῦς Ἰσι- 15
 δώρῳ, τῷ τὰς ψήφους ἔχοντι δηλαδὴ τῆς ἐκκλησίας τῶν Δωριέων,
 τὰ γαμήλιά τε, καθάπερ ὄραξ, συγκροτεῖ καὶ λαμπρὰν τινα καὶ
 βασιλικὴν τελεῖ τὴν πανήγυριν. ἐγὼ δέ, φησί, καὶ μᾶλλον ἢ πρό-
 τερον ἐκπλαγεῖς καὶ διαπορήσας ἐπὶ τοῖς ἀκουσθεῖσι, Καὶ πῶς,
 εἶπον, καὶ κατὰ τίνα τὸν λόγον καὶ τὸν σκοπὸν ἐπ' ἐκείνῳ γε 20
 τὰ τοιαῦτα τελεῖται, ἀνδρὶ μοναδικὸν μὲν καὶ θεῖον ἐπανηγρημένῳ
 βίον ἐκ νέου καὶ πολλὴν ἐκεῖθεν ἑαυτῷ τὸν τῆς ἀρετῆς τε καὶ
 τῆς ἀγιότητος πλοῦτον, καθάπερ ἴσμεν, συνειλοχῶτι, ἱερωσύνης δ'
 ἀξιώματι τῆς μεγίστης καὶ προεδρίᾳ τετιμημένῳ; καὶ ταῦτ' εἰπὼν
 Ἐδοξα, φησίν, εἰς τὸν ναὸν αὐτὸν εἰσιέναι, ὥστε καὶ ὄψεσιν αὐτοῖς 25
 ἐκείνοις προσβαλεῖν τοῖς ἐκεῖ τελουμένοις. καὶ εἰσιόντι θέαμα
 καινὸν εὐθύς καθοραῖται καὶ λόγον ὄντως ὑπερβαῖνον καὶ νοῦν, ὁ ταῖς
 τῶν βασιλικῶν δηλαδὴ πυλῶν ὑπερκειμέναις εἰκόσι κατὰ τὸ ἀνθρώπι-
 νον ἐγγεγραμμένος Χριστὸς Δεσπότης κατιῶν μὲν ἐκεῖθεν ὡς ἀνθρω-
 πος ἔμφυχός τε καὶ ζῶν. στάντι δ' ἐπ' ἐδάφους ἐκεῖ τὸν ἱερόν 30
 Ἰσίδωρον αὐθις ἐώρων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν παρεστῶτα καὶ τῆς νόμ-
 φης ἐκείνης αὐτῷ δηλονότι συμπαρεστῶσης, ἦν δὴ καὶ θυγατέρα τοῦ

3 cod. ἐχρωμένῳ.

βασιλέως ἔλεγον εἶναι· ὁ δὲ πατὴρ ἐκεῖνος καὶ βασιλεὺς καὶ κοινὸς
δεσπότης ἱερέως ὡσανεὶ καὶ σχῆμα καὶ τάξιν ἀναλαβὼν ἐδόκει·
μοι κατὰ θεσμούς ἱερούς γαμικῶς ἐκείνους ἀλλήλοις συνάπτειν.
εἶτα πρὸς τῷ τέλει τῆς τελετῆς ὡς νυμφίῳ παραθέμενος ἐκείνῳ
5 τὴν νύμφην καὶ κελεύσας ὡς ἔθος περιπτύξασθαι ταύτην, δακτύ-
λιόν τε τούτῳ δεδωκῶς εἰς τὴν χεῖρα καὶ πάντα τετελεκῶς, τῶν
χειρῶν τὸ τελευταῖον ἀμφοτέρων λαβόμενος ἄνεσί τε πρὸς ἀνα-
τολάς καὶ τῶν ἀδύτων ἐντὸς ἐκείνους εἰσάγει· εἶδ' ἐξῆς τὸν μὲν
ἱερόν νυμφίον Ἰσιδωρον ἐπὶ τοῦ θειοτάτου καὶ ἀντιτύπου τῶν οὐ-
10 ρανῶν ἐκείνου θρόνου καθεσθῆναι ποιήσας, τὴν ἀρχιερατικὴν τε
καὶ ποιμαντικὴν ἐγχειρίζει δι' ἑαυτοῦ βακτηρίαν, τὴν δ' ἑαυτοῦ
θυγατέρα, τὴν νύμφην δηλαδή, παραστήσας ἐκείνῳ καὶ πολλὰ τινα
καὶ μεγάλα πατρικῶς τε καὶ δεσποτικῶς ἀμφοτέροις δόξας ἐπέυ-
ξασθαι, τοὺς μὲν αὐτοῦ τοῦ λοιποῦ καταλείπει, πρὸς ἑαυτὸν δ'
15 ἐκεῖνος αὐθις ἐπανίων ἐδοξέ μοι καὶ τὴν ἑαυτοῦ πάλιν εἰκόνα, ἐξ
ἧς δὴ κατελιθεῖν ἐδοξε πρότερον, κάκει γενόμενος εἰκῶν καὶ εἰς
τὸ ἐξῆς ὀραῖσθαι Χριστοῦ καθὰ δὴ φημι καὶ τὸ πρότερον, καὶ
οὕτω τῆς θαυμαστῆς", φησί, "λυθείσης ἐκείνης ὀράσεως καὶ
αὐτὸς πρὸς ἑμαυτὸν ἐπανῆειν ἀγωνίας μεστός τε καὶ ἐκπλήξεως".
20 46. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ μέγας καὶ θεῶ πλησιάζων ἐκεῖνος
ἀνὴρ διὰ ψυχῆς, καθάπερ ἔφθην εἰπών, καὶ νοῦ καθαρότητα καὶ
δι' ἐκεῖνα δῆπου παρὰ τῆς ἄνωθεν χάριτος καὶ τῶν τοιούτων
ἡξιωμένος. ὅθεν καὶ πρότερον περὶ πλείστου τὸν θαυμαστὸν ἄγων
Ἰσιδωρον καὶ πολλῆς τιнос ἀξιών τῆς αἰδοῦς καὶ τοῦ φίλτρου,
25 καὶ πολλῶ μειζόνων ἡξίου μετὰ τὰ μυστήριά φημι καὶ τὴν ὄρα-
σιν ταύτην, πατριάρχην ἄντικρυς αὐτὸν κεχειροτονῆσθαι παρὰ
Χριστοῦ καὶ τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας καὶ νυμφίον καὶ πρόε-
δρον αὐτὸς τε πεπεισμένος καὶ τοὺς ἄλλους ἐν παντὶ πάντοτε
πεῖθων, οἷς ἔδει δηλονότι τὰ τοιαῦτα θαρρῆναι. αὐτὸς δ' ἐκεῖνος
30 αὐθις ὁ μέγας τί χρῆ καὶ λέγειν οἶων καὶ ὄσων κατ' ἐκεῖνο και-
ροῦ τῶν περὶ τούτων ἀποκαλύψεων παρὰ τῆς χάριτος ἡξιοῦτο,
διὰ πόλλων τινων καὶ ποικίλων συνεχῶς ἐκεῖθεν μουόμενος τὸ
βουλόμενον τῆς προνοίας καὶ ὅποι τελευτήσει μετὰ μικρὸν τοῦ
κατ' αὐτὸν πράγματος; πλὴν ἀλλ' ἡμεῖς γε τῶν ἄλλων ἐπὶ τοῦ

παρόντος τέως ἀφιέμενοι, τὸ μέγιστον ἐκεῖνο τῷ λόγῳ τοῖς ἐκεῖ-
νον φιλοῦσι προθήσομεν καὶ ὁ παραλειφθῆναι ζημία μεγίστη τοῖς
γε νοῦν ἔχουσι καὶ διὰ τὴν ὑπερφυῶς ταυτὶ χρηματίσασαν μά-
λιστα, καὶ ὁ τι τῆς καλῆς τε καὶ φιλαλήθους τοῦ μεγάλου γλώτ-
της αὐτῆς ἐκείνης ἡμεῖς ἐκμαθόντες ἔχομεν.

5

17. “Ἐορτὴ μὲν ἦν ἡ τῆς δεσποτικῆς ἐπιφανείας”, ὁ θεῖος
φησὶν Ἰσίδωρος, “καθ’ ἣν ἐκεῖνος τὴν ἡμετέραν δηλαδὴ κάθαρσιν
ὡς ἄνθρωπος καθαίρεται ἐν τῷ Ἰορδάνῃ· τῆς δ’ ἱεράς ἐκείνης
νοκτὸς καὶ τῆς κατ’ αὐτὴν τριετῆς συνήθως καὶ ἡμῖν τελουμένης,
ἐπεὶ κατ’ ἑμαυτὸν ἐπὶ τοῦ οἰκίσκου καθήμενος εὐχῆ τε καὶ θεῶ
10 δι’ αὐτῆς. σχολάζοντα τὸν νοῦν εἶχον, ἔδοξα περὶ που τὰ τῆς νο-
κτὸς τέλη καὶ πρὸς ὕπνον ὡσπερ τραπῆναι· ὁ δ’ εὐθύς καὶ ὄψιν
ἐφίστησί μοι τοιάνδε. τοῦ τῆς Θεομήτορος μεγάλου καὶ περιφα-
νοῦς οἴκου (Βλαχέρνας ἐπονομάζουσιν, ὡς ἴστε, τὸν χῶρον) ἔνδον
ἐδόκουν”, φησὶν, “ἔστηκέναι, πλῆθος δ’ ἡμᾶς περιίστατο ἡκιστα
15 δυνάμενον ἀριθμῶ σχεδὸν καθυποβληθῆναι· μεταξύ δὲ τούτων
καὶ τὸν τῆς κοινῆς Ἐκκλησίας τὴν προστασίαν ἀνηρημένον εἶχον
ὄραῖν, ἱερατικῶς ἐσταλμένον ὡς ἔθος· προόδου δ’ ἱεράς καὶ πομ-
πῆς μεθ’ ἱερῶν εἰκόνων καὶ ψαλμῶν τοῖς συνισοῦσι τελουμένης
ἐκεῖθεν, καὶ αὐτὸς ἐδόκουν ἐκείνοις συμπροΐεναι. ὡς δὲ μετ’ ὀλί-
20 γον πάντας ἡμᾶς ὁ μέγας εἶχε ναὸς τῆς τοῦ θεοῦ μεγάλης Σο-
φίας, ὁ μὲν ἐκείνων ἀρχιερατικῶς ἐξηγούμενος ἅμα τε τὰς βασι-
λικὰς εἰσήει τοῦ μεγάλου ναοῦ πύλας καὶ εἰσιῶν αὐτοῦ που παρὰ
ταύτας μετὰ γε τῶν περὶ αὐτὸν ἔστη· ἐγὼ δέ”, φησί, “τοῖς πολ-
λοῖς ἑμαυτὸν ὡσπερ εἶχον συμμίξας καὶ παρὰ τοῖς ἐνδοτέροις
25 γενόμενος τοῦ ναοῦ κατ’ ἑμαυτὸν ἔδοξα στήναι αὐτοῦ που, τὸν
ἱερὸν ὑποδὺς ἀκρίβαντα, καθ’ οὗ δηλαδὴ τὰς ἱεράς ὑπαναγινώσκειν
τῷ λαῷ τῶν θεῶν Γραφῶν βίβλους ἔθος τοῖς ἐκεῖνα μυσταγω-
γοῦσιν. ἐνταῦθα τοιγαροῦν ἵσταμένῳ μοι καὶ τοὺς ὑφ’ ἄλλοις
προσέχοντι κάτω, ἐλεεινόν τι θέαμα καθωρᾶτο καὶ σακρῶν τω-
30 ὄντι καὶ στεναγμὸν ἄξιον· αὐτὸν τε γὰρ τὸν τὴν ἀρχὴν ἀνηρημένον
τῆς Ἐκκλησίας ζόφου καὶ σκότους καὶ τινος ἀηθρίας ἐώρων μετὰ
κεκτημένον τὰ πρόσωπα, καὶ δὴ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τε καὶ περὶ
αὐτὸν τινὰς οὐκ ὀλίγους. ἀλλ’ ἐν τούτοις ἡμῶν”, φησὶν, “ὄντων

καὶ τῶν μὲν ἐκεῖ συνισταμένων τε καὶ φαλλόντων, ἤπερ ἔφην,
ἅμα τῷ πλήθει, καθ' ἑαυτὸν δ' αὖθις ἐστηκότος ἐμοῦ, (ὦ τοῦ
φρικτοῦ καὶ πράγματος καὶ ἀκούσματος) ἡ τῶν ἀπάντων μοι κοινῆ
βασιλῆς καὶ προστάτις, ἡ τοῦ δεσπότου φημὶ μήτηρ, ἀθρόον ὄρα-
5 ταῖ (εἶχον γὰρ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ἐκείνην ὄρωντας, ἅμα καὶ
τῆς γλώττης, ὡς ἐδόκουν, εὐχὴν τινα πρὸς ἐκείνην αὐτὴν ὑποψι-
θυριζούσης) τῆς ἑαυτῆς εἰκόνας, ἥτις ἄρα καὶ τῆς τοῦ κοινοῦ τῆς
Ἐκκλησίας μελεθωνοῦ τε καὶ προστάτου στάσεως ὑπερίδρυσται,
ὡσπερ ἕκ τινος οἰκίας δηλαδὴ προϊούσα. καὶ θύρας, ἔμφυχός τε
10 καὶ ζῶσα πρὸς ἡμᾶς κατιούσα. καὶ δὴ καὶ παραστάσα καὶ οἶον
ἐν χρῶ γενομένη τοιαύδε πρὸς ἐμὲ σὺν εὐμενείᾳ λέγειν ἐδόκει·
Πῶς ἐνταυθοῖ παρὰ τὸν σὸν βαθμὸν δηλαδὴ καὶ τὴν τάξιν
ὡς ἐν παραβύστω τινὶ καὶ γωνίᾳ διατελεῖς ἐστηκώς; οὐδὲ γὰρ
ἐστὶν ὁ σὸς οὕτως τόπος, οὐμενοῦν, ἀλλ' ἐκεῖνός γε μᾶλλον (ἐν
15 ᾧ δηλονότι καὶ αὐτῇ), καθάπερ δὴ καὶ αὐτὸς ὄρας ἵσταμένη δια-
τελῶ (καὶ ἅμα ταῦτα λέγουσα καὶ τῷ δακτύλῳ τὴν μεγάλην προ-
εδρίαν ὑπεδείκνυ καὶ τὴν καθέδραν)· ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν, φησὶν,
ἔσται καθάπερ ἔφην· τὸ δὲ νῦν ἔχον ἄπιθι παρὰ τὸν δοκοῦντα
πατριαρχικῶς ὑπερκαθῆσθαι τούτου τοῦ θρόνου, αὐτὸν ἐκεῖνον
20 φημὶ τὸν πρὸς ταῖς βασιλικαῖς νυνὶ τοῦ ναοῦ πύλαις ἐστῶτα καὶ
τάδε παρ' ἐμοῦ φράσον· Ἐπεὶ τῶν ἀνθρώπων ὀδηγός τε καὶ ποι-
μὴν προβληθεὶς αὐτός τε τῆς εὐθείας ἐξέκλινας ἔκοντι καὶ τῶν
ἐπομένων σοι πλείστους σαυτῷ κατὰ τοῦ τῆς δυσσεβείας συνε-
φειλόσω κρημοῦ, πλάνος καὶ λυμεὼν ἀντὶ ποιμένος τῇ ποιμνῇ
25 γενόμενος, καὶ κατέστρεψας μὲν καὶ κατηδάφισας ὅσον τὸ ἐπὶ σοὶ
τὰ ἀγαπητὰ τοῦ υἱοῦ μου σκηνώματα, τὰ θεῖα δηλονότι καὶ ὑψηλὰ
τούτου θυσιαστήρια, ἐμίανας δὲ τὸν ναὸν τὸν ἅγιον αὐτοῦ ταῖς
τῶν αἰρετικῶν βεβήλοις τε καὶ μυσαραῖς κοινωνίαις· καὶ τῆς μὲν
θείας καὶ ὑπερφυοῦς αὐτοῦ δόξης καὶ χάριτος τολμηρῶς καὶ χειρὶ
30 καὶ γλώττῃ καθαιρέτης ἐπεχείρησας χρηματίσαι, καὶ μέντοι καὶ
κεχρημάτικας ἦδη τὸ κατὰ σέ, τῶν δὲ τῆς αἰρέσεως ἀρχηγῶν καὶ
διδασκάλων, Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου, τῶν ἀλληλοδιδόχων τε

26 τὰ ἀγαπητὰ - - - σκηνώματα] cf. Psalm. LXXIII, 1.

καὶ ὁμοφρόνων τὰ κάκιστα μύστην καὶ ὑπαδὸν ἢ μᾶλλον ἀρχηγόν
τε καὶ προασπιστὴν ἐσπούδασας τρόπῳ γε παντὶ καὶ πάσῃ δυ-
νάμει σαυτὸν ἀναδείξει, καὶ πρὸς τοσοῦτον ἀθλίως ἤλασας ἀναι-
σχυντίας καὶ θράσους, ὡς θεῖναι μὲν εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα βλα-
σφημίαν λαλοῦν τολμηρῶς τε καὶ ἀθέως κατὰ τοῦ κτίσαντος, διελ- 5
θεῖν δέ σου τὴν γλῶσσαν ἐπὶ τῆς γῆς παντὶ τὰ τῆς δυσσεβείας
κατασπεύρουσαν δόγματα· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πόλλ' ἕτερα λύμης
παντοδαπῆς τε καὶ φθορᾶς αἷτια κατὰ τῆς ποιίμνης ἀδεῶς εἰργάσω
Χριστοῦ, ποιίμνης, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ τῷ ἰδίῳ περιποιήσατο αἵματι 10
ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὁ τὴν ἰδίαν ψυχὴν θέμενος ὑπὲρ τῶν προ-
βάτων. ἐπεὶ ταῦθ' οὕτω κακῶς εἰργάσω καὶ ἐσκήρυνας τὴν σε-
αυτοῦ καρδίαν, κατὰ τὸ εἰρημένον, τοῦ μὴ πορευθῆναι ὀπίσω κυ-
ρίου τοῦ θεοῦ σου, κάκεινα δικαίως παρ' ἐμοῦ νῦν ἄκουε. Ἔξον
μὲν καὶ ἀλλότριον καὶ ἀπερρίμμενον πάντῃ τῆς αἰωνίου καὶ ἀδια-
δόχου βασιλείας ἑαυτοῦ τε καὶ δόξης ὁ ἐμὸς υἱὸς καὶ δεσπότης 15
δι' ἐμοῦ σε σήμερον ἀπεργάζεται· δόξης ἐκείνης, ἧς αὐτὸς δη-
λονότι σαυτὸν ἀθλίως ἐντεῦθεν ἀπέστησας πρότερον· ἀπωθεῖται
δὲ σε πρὸς τούτοις καὶ πόρρω βάλλει καὶ τῆς ἐνταῦθα θείας καὶ
φρικτῆς κοινωνίας καὶ τῶν ἀπορρήτων αὐτοῦ πάντων καὶ μυστικῶν.
διὸ μηδὲ τόλμα μηκέτι τοῦ λοιποῦ θυσίαν ἐκείνῳ τὴν καθαρῶ- 20
τάτην τε καὶ ἀναίμακτον ἀνοσίαις τε καὶ βεβήλοις καὶ μεσταῖς
ἀνθρωπίνων αἱμάτων προσφέρειν χερσί, διαγεγραμμένος καὶ ἀπό-
πτυστος ὢν, ὡς ἔφην, ἤδη τοῦ καταλόγου καὶ τοῦ περὶ τὸν ἐμὸν
Χριστὸν ἱερωτάτου πληρώματος. — ἐνταῦθα", φησίν, "ἡ βασιλὶς
πάντων τῶν περὶ τούτων στήσασα λόγον, Πορευοῦ μοι τὸ τάχος 25
τὸ λοιπὸν πρὸς ἐκεῖνον, ἥπερ ἔφην, φησί, καὶ τὰ ῥηθέντα μοι
πάντ' εἰπὼν κατὰ μέρος πρὸς ἡμᾶς αὐθις ὑπόστρεψον. ἐγὼ δέ",
φησίν, "εὐθὺς ἢ ποδῶν εἶχον παρ' ἐκεῖνον ἐλθὼν καὶ πάντα δό-
ξας ἔξειπεῖν ἐν ἀκαρεῖ τὰ προστεταγμένα, πρὸς ἐκείνην αὐθις
ταχέως ὑπέστρεφον· ἢ δ' εὐμενὲς ἡμᾶς καὶ αὐθις προσβλέψασα 30
καὶ χαρωποῖς τισιν ὀφθαλμοῖς τε καὶ ἤθεσιν ὑποδεξαμένη
ἴστατο. ὑποκύψαντι δὲ μοι δουλικῶς καὶ στόμα καὶ χεῖλη τῷς

4 θεῖναι μ. εἰς οὐρανὸν τὸ στόμα] cf. Psalm. lxxii, 9.

10 cf. Iohan. x, 11.

ἱεροῖς ἐκείνης ἀμφίοις προσάγειν ἐπιχειροῦντι, ὥστε δὴ καὶ προσ-
 πτύξασθαι, τὴν θεῖαν ἐκείνη μοι χεῖρα προτείνασα, Ταύτη σε
 βούλομαι, φησί, προσίεσαι καὶ νῦν καὶ εἰσέπειτα. οὐδὲ γὰρ τοῖς
 ἱματίοις οὐδὲ τοῖς ἄλλοις τοῖς περὶ ἡμᾶς ἀπὸ γε τοῦ νῦν, ἀλλ'
 5 ἡμῖν αὐτοῖς ἀμέσως προσιῶν ἐπιβαλεῖς, ὀπηνίκα δέη, καὶ χεῖλη
 καὶ ὀφθαλμούς. ἐμὲ δέ", φησί, "κατὰ (τὰ) κεκελευσμένα πεποιτη-
 κότα δώροις καὶ αὐθις ἢ πάντων ἐδόκει βασιλῆς δεξιοῦσθαι βασι-
 λικοῖς. κανοῦν γὰρ ἐδόκει μοι προσάγειν χρυσοῦν ἐνήσαν δ' ἐκείνω
 τῷ λαμπρῷ σκευεὶ καὶ τινα μὲν ἄλλα τῶν κοσμίων, χρυσοῦ πάντα
 10 τοῦ καθαρωτάτου πεποιημένα, ἐν οἷς καὶ λίθος ἐρυθρὸς ὑπερ-
 λάμπων ἦν τῶν μεγίστων τε καὶ λίαν ἐπιφανῶν προῦκείντο δὲ
 τῶν ἄλλων καὶ πολλῷ τι καὶ καθ' ὑπερβολὴν ὑπερεῖχον τῷ
 μέσῳ τῶν τε θεῶν Εὐαγγελίων ἢ σεπτῆ βίβλος καὶ τύπος ἱερὸς
 ὁ τοῦ ζωηφόρου σταυροῦ, χρυσοῦ ὁμοίως περιβεβλημένα καὶ
 15 ἄμφω, μᾶλλον δὲ καὶ χρυσοῦ ἀντικρυς ὄντα, λαμπρὰς ἐξαλλομένας
 ἐκεῖθεν δεικνύς τὰς μαρμαρυγὰς. ταῦτα τοίνυν ἢ πάντων μοι βα-
 σιλῆς", φησί, "διὰ τῶν ἑαυτῆς δοκοῦσα διδόναι χειρῶν, Λάβε
 ταυτὶ φησιν ἐξ ἐμοῦ. τούτοις ἐγὼ σε τοῖς δώροις δωροῦμαι
 σήμερον, ὡς ἂν τῷ μὲν συμβόλῳ τῆς κατὰ τῶν ἐχθρῶν μεγάλης
 20 καὶ θαυμαστῆς νίκης ἐκείνης τοῦ ἐμοῦ υἱοῦ καὶ δεσπότου, τῷ
 σταυρῷ δηλαδὴ, τοὺς ἐχθροὺς ἐκείνου βάλλειν ἔχῃς πάντας καὶ
 καταβάλλειν, νοητούς τε καὶ αἰσθητούς ὡσαύτως· τοῖς δ' Εὐαγγε-
 λίοις ἐκείνου καὶ ταῖς ἐκεῖθεν θαυμασταῖς ἐντολαῖς τε καὶ διδα-
 σκαλίαις καὶ δόγμασι τὸν ἐκείνου παιδεύειν τε καὶ καταρτίζειν
 25 καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἄγειν λαόν. ἐγὼ δ' ὑποκύψας αὐθις", φησίν,
 "εὐλαβῶς, τὰ μεγάλα καὶ θεοπρεπῆ χερσὶν ἔλαις καθυποδέχομαι
 δῶρα κατὰ τὸ πρόσταγμα. ἢ μὲν οὖν φιλάνθρωπος", φησί, "τοῦ
 θεοῦ μήτηρ καὶ βασιλῆς ταῦτά μοι φιλανθρώπως καὶ ὑπὲρ λόγον
 καὶ δεδωρημένη καὶ εἰρηκυῖα πρὸς ἑαυτὴν ἔδοξεν αὐθις ἐπανιέναι,
 30 ὡς διὰ τινος πύλης καινῶς εἰσιούσα τῆς ἱεράς ἑαυτῆς εἰκόνας,
 ὅθεν δὴ καὶ κατιοῦσα πρότερον ὤφθη μοι· ἐγὼ δ' ὡσπερὶ δια-
 πορῶν καὶ τὰ πρὸς ἐμὲ λεχθέντα τε καὶπραχθέντα συμβα-
 λεῖν καθαρῶς οὐκ ἔχων καὶ τίς ἂν ποτ' εἴη ἢ τῶν τηλικούτων
 εὐεργέτις τε καὶ μυσταγωγός, πρὸς αὐτὴν ἐκείνην ἐδόκουν ἀπιέναι

τάκεινης παρ' ἐκείνης καθόσον οἶόν τε πευσόμενος ἀκριβέστερον. ἐπεὶ δὲ προσιόντι μοι σύστημα γυναικῶν τινων ἱερῶν ἐξεφάνη σεμνῶς περισταμένων τε καὶ παρισταμένων ἐκείνη καὶ τὴν προ-
 σέλευσιν ὡσπερ εὐλαβηθεὶς ὑπεχώρουν, παρά τε τοῖς τῶν ἱερῶν
 αὐτῶν που γενόμενος μέρεσιν ἰδίᾳ τε καὶ κατ' ἐμαυτὸν αὐθις 5
 ἔστην, τὴν βασιλίδᾳ καὶ πάλιν ὁρῶ κατιούσαν ὡσαύτως ἐκεῖθεν
 καὶ πρὸς ἐμὲ τὸν ἴσον τρόπον καὶ αὐθις ἐπανελθοῦσαν καὶ Τί
 φησιν. ὦ οὗτος, ἀμφιβολίαις λογισμῶν τὴν διάνοιαν μεριζόμενος
 κατὰ σαυτὸν διαπορεῖς τίς τέ εἰμι καὶ τίνα τὰ παρ' ἐμοῦ λεγό-
 μενα νυνὶ καὶ πραττόμενα, καὶ ταῦτ' ἤδη παρ' αὐτῆς ἐμοῦ τρα- 10
 νῶς καὶ ἄμφω ταῦτα μεμαθηκώς; ἐμοῦ δέ", φησὶν ὁ μέγας
 Ἰσιδώρος, "ἀνθυπενεγκόντος, ὡς ἐκεῖνό γε διαπορεῖν μοι πρὸ τῶν
 ἄλλων οὐ μικρῶς ἔπεισι καὶ θαυμάζειν, πῶς μοι τῶν μεγίστων
 τούτων! καὶ θαυμαστῶν μετέδωκας δῶρων, τῆς μεγάλης ταυτησί-
 προεδρίας συμβόλων ἀντικρυς πεφυκότων κάκεινοις μάλιστα προση- 15
 κόντων τοῖς ταύτης ἡξιωμένοις; Οὐ τοῖς κάκεινῃ μοι. τὸν λόγον
 εὐθύς σπουδῆ διακόψασα, καὶ φησι. καὶ δι' αὐτὸ τοῦτ' ἄρα κάμει σοι
 ταυτὶ παρασχεῖν πατριάρχῃ γε ἤδη καὶ διδασκάλῳ τῆς οἰκουμένης
 ἀνωθεν κεχρηματικότι καὶ κληρῶν ὡσανεὶ. τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς προ-
 εδρίας ταῦτα λαχόντι. πλὴν ἵνα καὶ ἀκριβέστερον περὶ τούτων 20
 αὐτῶν, καθάπερ ἐπεζήτησας, αὐθις γνοιῆς. παντὸς ἐνδοιασμοῦ
 καὶ ἀμφισβητήσεως σαυτὸν ἀπαλλάξας πρόσσεχε τὸν νοῦν ἵνα πύθῃ.
 μήτηρ μὲν ἐγὼ τοῦ θεοῦ, καθάπερ ἤδη καὶ φθάσασα καθυπέ-
 δεῖξα, πατριάρχῃ δ' οἰκουμενικὸς σύ· δι' ὃ δήπου σοι καὶ τῶν ἱε-
 ρῶν τούτων! τῆς ἱερωσύνης συμβόλων καὶ τῆς προεδρίας ἔγωγε 25
 μεταδεδωκα· λέγω καὶ γάρ σοι πρὸς αὐτοῦ τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ,
 ὡς οὐκ ἄλλος γε τῶν πάντων οὐδειςισιουσὸν ἐπιβήσεται μετὰ μι-
 κρὸν τούτου! τοῦ θρόνου καὶ τῆς πατριαρχικῆς προεδρίας, ἢ σύ
 γ' αὐτός". τούτοις καὶ τοῖς τοιοῦτοις ἢ πάντων βασιλεὺς θεραπεύ-
 σασα τὸν ὁρῶντα καὶ πάσης ἀμφιβολίας ἀνθρωπίνης μετὰ πολλοῦ 30
 τινος ἀπαλλάξασα τοῦ περιόντος, αὐτὴ μὲν εἰς ἑαυτὴν καὶ τὴν
 ἰδίαν εἰκόνα. καθὰ δὴ καὶ πρότερον, ἐπανήγει· λύει δ' εὐθύς καὶ

18:29 cf. Isidori διηγήσιν in Actis Patriarchatus C. politani, I, p. 289.

τῷ μεγάλῳ τὴν ὄψιν καὶ πρὸς τὰς αἰσθήσεις αὐτὸν κατὰ φύσιν ἐπανελθεῖν αὐτίς ποιεῖ καὶ τὸ σῶμα.

48. Τοιούτων ἢ τοῦ θεοῦ σε χάρις, ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, μεγίστων τε καὶ ὑπερφυῶν καὶ πρὸ τῆς μεγάλης προεδρίας ἡξίου.
5 καὶ τοιαύτας ἐδίδου τὰς καινὰς δωρεὰς καὶ πάντα λόγον νικώσας, τῆς παντοδαπῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἐκ παιδῶν ἀγώνων καὶ τῆς πρὸς θεὸν ὡσπερ ἐκ θυεῖν ποδῶν ὀρμῆς τε καὶ νεύσεως ἑαυτῆς ἀξίως ἀμειβομένη, καὶ μάλιστά γε τοῦ τῆς ψυχῆς ἀπλοῦ τε καὶ πρᾶου καὶ καθ' ὑπερβολὴν διὰ πάντων κεκαθαρμένου· δι' ἃ δῆπου καὶ
10 μηνυτῆς σὺ καὶ εὐαγγελιστῆς τῶν μεγίστων ἐκείνων, οὐκ ἄγγελος οὐδέ τις ἕτερος τῶν τοῖς τοιούτοις ὡς ἔθος ἐξυπηρετουμένων· ἦν γὰρ ἂν καὶ οὕτω γε καὶ μεγάλα καὶ ξένα καὶ θαύματος οὐδοντινοῦν καταλείποντα λόγον. ἀλλὰ τὸ τούτων ἔτι μεῖζον καὶ ὑψηλότερον, ἢ πάντων ἐκείνων ὑπὲρ πάντα λόγον ὑπερκειμένη,
15 μᾶλλον δ' ἢ πάσης αἰσθητῆς τε καὶ νοητῆς κτίσεως βασιλῆς καὶ εὐεργέτις καὶ βραβευτῆς καὶ χρηματιστῆς ἅμα σοι καθίσταται τῶν τοιούτων, καὶ μετὰ τοιαύτης γε τῆς τιμῆς καὶ τῆς θαυμαστῆς ἀξιώσεως ὁμοῦ καὶ τῆς εὐμενείας, ὡς καὶ πάντα λόγον ὑπερβαίνειν τὸ τῆς βασιλίδος περὶ σὲ θαῦμα καὶ μηδὲ πρὸς ἕτερ' ἄττα
20 καὶ ταῦτα παραβάλλειν ἐξεῖναι τῶν προλαβόντων, ἀλλ' αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ μόνα πάντας καὶ καθορᾶν δεῖν καὶ κροτεῖν καὶ θαυμάζειν καὶ μηδ' ἀφίστασθαι. δι' ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς καὶ τούτων ἤδη καὶ τῶν λοιπῶν ἀφέμενοι πάντων, ὥστε δὴ καὶ καθ' αὐτὰ τὴν ἄμιλλαν, ἡπερ ἔφην, κεκτῆσθαι, — τί γὰρ δεῖ καὶ προσδιατρίβειν; — ἐπ' ἐκεῖνα
25 τὸν λόγον καὶ δὴ τρέψομεν.

49. Τριάκοντα μὲν οὕπω παρῆλθον ἡμέραι μετὰ τὴν φοβερὰν ὄρασιν ταυτηνὴ τοῦ μεγάλου καὶ ὁ κάκιστα τῆς μεγίστης τοῦ θεοῦ προστάς Ἐκκλησίας συνόδῳ καὶ ἀρχιερέων φήφῳ καὶ κρίσει κανονικῇ καὶ δικαίᾳ καθαιρεῖται τοῦ θρόνου, τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν πίστεως καὶ τῶν ὀρθῶν τε καὶ ἀποστολικῶν δογμάτων καινοτόμος ἐξελεγχθεὶς καὶ φθορεὺς ὁ καὶ πρὸ βραχέος ἤδη φρικτῶς τὰς ἄνω-

27:28 ὁ κάκιστα προστάς τῆς - - Ἐκκλησίας = patriarcha Iohannes XIV Calcas.

θεν λαχῶν ἀποφάσεις καὶ τῶν θρόνων ἅμα καὶ τοῦ θεοῦ, φεῦ,
 τὴν φοβερὰν ἔκπτωσιν, καθὰ δὴ καὶ προλαβὼν ὁ λόγος ἐγνώρισεν.
 τοῦ δὲ μετὰ τοῦ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας πολέμου καὶ τῆς ζήτησιν καὶ
 τοῦ συχνοῦ κυκεῶνος ἐκείνου καὶ προσέειπεν τῶν διωγμῶν καὶ τῶν
 καθ' ἡμῶν πονηρῶν γραμμάτων καὶ συνεδρίων καὶ τῆς κακίστ' 5
 ἀπολουμένης συκοφαντίας κάλλιστα γεγονότος ἐκ μέσου, ὡς ὄφε-
 λόν γε καὶ πρὶν εἰς τὴν ἄτοπον ἐκείνην ἐκτραπῆναι καθ' ἑαυτοῦ
 καὶ τῆς ἀληθείας μέθην τε καὶ παραπροσύνην, καὶ ἡ τῆς βασι-
 λείας εὐθύς καὶ κατὰ πόδας ἐπακολουθεῖ πρὸς ἑαυτὴν συμφωνία
 τε καὶ φιλία καὶ ἡ μακρὰ στάσις καὶ κακίστη διαίρεσις ἐκείνη 10
 καὶ μάχη τοῦ ὁμοφύλου ταχέως ἐς κόρακας ἀπορρίπτεται, τοῦ
 φιλανθρώπου καὶ σοφοῦ βασιλέως ἅμα τῷ τῆς βασιλίδος τῶν πό-
 λεων ἐπιβῆναι καὶ φύσει καὶ γνώμῃ καὶ συνέσει καὶ πείρᾳ καὶ
 τρόπῳ γε παντί, τῆς τοῦ θεοῦ δηλαδὴ χάριτος ἡγουμένης καὶ
 χεῖρα περὶ πάντα διδούσης. τὸ διεργώγος τε καὶ κατατετημημένον 15
 τάχιστα συνουλώσαντος καθάπερ ἐν σώματι. χρόνου δὲ τινος ὀλίγου
 μεταξὺ διαγεγονότος καὶ τῆς κοινῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας τὸν
 κοινὸν προστάτην καὶ τὴν τῶν πατέρων ἀρχὴν κατὰ νόμους δη-
 λαδὴ θείους ἐπιζητούσης, οὐ μὴν οὖν ἀλλὰ καὶ βασιλέως αὐτοῦ
 καὶ σφόδρα βουλομένου καὶ πρὸς τοῦτ' αὐτὸ τοῦς τῶν Ἐκκλησιῶν 20
 καθηγεμόνας καὶ τοῦ πράγματος διαγνώμονας ἐπισπεύδοντας, ἐπεὶ
 πολλοὺς μὲν τινὰς καὶ καλοὺς αἱ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ταύτης
 προΐσταμένων εἶχον ὡς ἔθος ψῆφοι, συμφωνεῖν δὲ καθαρῶς ἐφ'
 ἐνὶ τῷ τῶν πάντων αὐτοῖ τε καὶ βασιλεὺς ὁ κράτιστος οὐδαμῶς
 εἶχον, ἐπὶ τὸν θαυμαστὸν ἐκείνον Σάβαν μεταφέρουσιν ὁμοῦ πάν- 25
 τες τὰς ψήφους, Σάβαν φημὶ τὸν ἐμόν, τὸν περιφανῆ καὶ κάλλι-
 στον πολίτην τῆς ἐρήμου τε καὶ τοῦ Ἄθω, τὸν τῆς πράξεως
 ὁμοῦ καὶ τῆς θεωρίας ἀπερίτρεπτον στυλόν, τὸν μέγιστον ὄντως
 καὶ λαμπρὸν οἶκον τῆς ἀνωτάτω καὶ πρώτης σοφίας.

50. Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ἀνένδοτος ἦν, καὶ βασιλέως ὁμοῦ καὶ 30
 συγκλήτου καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπ' ἐκεῖνα τῆς Ἐκκλησίας προ-

12 [βασιλέως] sc. Iohannes Cantacuzenus. 25 [Σάβαν] cf. Philothei vitam
 Sabae in Analectis Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας, V, p. 339—347.

καλουμένης, ὁ σοφὸς βασιλεὺς μετὰ τὴν πολλὴν πρὸς ἐκεῖνον
πεῖραν καὶ τὰς ἐπὶ πλεῖστον θαυμαστάς ἱεσίας, προσθήσω δ' ὅτι
καὶ τὴν καινὴν ἐκείνην βίαν (διὰ τὸν πόθον ἤρα καὶ γὰρ καθ'
ὑπερβολὴν τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς ἐκείνου καὶ προστασίας), τὴν
5 εἰς τὸ πρᾶγμα συγκατάθεσιν ἀπαγορεύσας ἐκείνου (πῶς γὰρ οὐ.
τῆς προνοίας πόρρωθεν ἄλλως περὶ τούτων αὐτῶν καὶ βουλομένης
καὶ προκατασκευαζούσης, ὡς ἔφη), (εἰς) δευτέραν ἔρχεται πεί-
ρας ὁδὸν καὶ πείθει πλεῖστα τοῦ ἀνδρὸς δεηθείς· ὅφει δέ ποτε
καὶ τοῦτο καὶ μόλις ἀναβαλλομένου κάκεινα δι' ἔρωτα μετριοφρο-
10 σῆνης, πείθεται δ' οὖν ὅμως ὁ μέγας. τοῦ μὴ δοκεῖν ὡσπερ ἐπί-
τηδες τὸν φίλον αἰεὶ βούλεσθαι λυπεῖν βασιλεῖα, παρὰ θεοῦ ζήτη-
σαί τε καὶ μαθεῖν τὸν τῆς μεγάλης ἀξίον προστασίας. καὶ μέντοι
γε καὶ δεῖται καὶ τῆς ἀποκαλύψεως αὐτίκα τυγχάνει τοῦ μυστη-
ρίου, τὸν θαυμαστὸν Ἰσίδωρον αὐτὸν ἐκεῖνον παραδείξαντος εὐχο-
15 μένω τοῦ θεοῦ τῷ μεγάλῳ, "Ἐγὼ εἶμι πρὸς αὐτὸν" ἀπλῶς οὕτω
καὶ ἀπερικαλύπτως εἰπόντι. τούτοις καὶ βασιλεὺς ἀνευδοκίᾳτως
αὐτίκα πεισθεῖς. ἅμα τοῖς τῶν Ἐκκλησιῶν ἡγεμόσι καὶ ψηφί-
ζονται καὶ προσκαλοῦνται καὶ προβάλλονται καὶ χρίουσι πνεύματι
θεοῦ δηλαδὴ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλόν τε καὶ πατριάρχην τὸν
20 εἰς τοῦτ' αὐτὸ κεχηματισμένον ἀπορρήτως ἐκεῖθεν, προστρέχοντα
μὲν οὐδοπωστιοῦν οὐδ' ἀνθρώπινόν τι πάσχοντα κατὰ τοὺς πολ-
λοὺς τῶν οὐ καλῶς τῶν καλλίστων ἐφιεμένων (πολλοῦ γε καὶ δεῖ),
οὐδ' ἀπαναινόμενον οὐδὲ τὸ τῆς ἀρχῆς ἐκφεύγοντα βᾶρος (πῶς
γάρ;) τὸν ἤδη τοὺς χρησμοὺς ἀνωθεν, καθάπερ ἔφθην εἰπών, καὶ
25 τὰ σύμβολα καὶ τὰς μεγάλας τῆς μεγάλης ἀρχῆς παρὰ τῆς με-
γίστης δεξάμενον ψήφου.

51. Οὕτως ὁ πλήρης πνεύματος ἄνθρωπος καὶ ταύτην ἐπὶ
ταῖς προλαβούσαις τὴν μεγάλην ἐκεῖθεν δέχεται· χάριν καὶ τὸ
πνεῦμα καλῶς εὐρίσκει τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ πνεύσοντα. ἔδει καὶ γὰρ
30 ἀνδρῖα πάλαι τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ ζηρανθῆσαν καὶ ὡς παρά-
δεισον ὕδατος ἄμοιρον γενομένην, ὡς ἐν ἐρημίᾳ τοῦ τὰ πνευμα-
τικά γεωργοῦντος. ἐξ οἴκου κυρίου ποτισθῆναι καὶ γενέσθαι, κατὰ

τὸν μέγαν εἶπεῖν Ἡσαΐαν, τὴν ἔρημον εἰς ἔλη καὶ τὴν διψῶσαν
 γῆν ἐν ὕδραγωγοῖς, Παύλου τοῦ καθ' ἡμᾶς φημι τούτου μεγαλο-
 πρεπῶς κατὰ τὸν μέγαν ἐκεῖνον καὶ φυτεύοντος ἅμα καὶ ἄρδοντος
 καὶ τὸν θεὸν ταῖς εὐχαῖς πρὸς τὴν αὔξησιν λαμπρῶς καθ' ἐκά-
 στην ἐκκαλουμένον τὰ μὲν δι' ἑαυτοῦ, τὰ δὲ καὶ διὰ τῶν ὁμο- 5
 τρόπων καὶ συνεργῶν τοῦ Εὐαγγελίου, Ἀπολλῶς φημι τούτους
 καὶ Σιλουανούς τε καὶ Σίλας ἢ Βαρνάβας, εἰ βούλει, καὶ Τιμο-
 θέους καὶ εἴ τινας ἄλλους προσομοίους ἐκεῖνοις, τὴν ἀποστολικὴν
 ὁδὸν καὶ τὴ κήρυγμα συμπορευομένους καὶ συνεργαζομένους ἄρι-
 στα τῷ μεγάλῳ. ὅθεν αὐτῷ καὶ πρῶτον τῶν ἄλλων ἀγώνισμα 10
 καὶ κατόρθωμα γίνεται τὸ καὶ τῇ τάξει δηλαδὴ καὶ τῷ πράγματι
 πρῶτον, ἐπισκόπων τὰς Ἐκκλησίας πληρῶσαι, τὰς πλείους ἐκ
 πολλοῦ πᾶν τοῦ χρόνου καθάπερ ἐν ἐρημίᾳ τοῦ καθηγητοῦ τε
 καὶ χριστοῦ (φεύδομαι γάρ τι πλέον εἶπεῖν) χήρας καὶ ἀνάνδρους
 γεγεννημένας, ὡς μηδὲ ποιμαντικὴν ἐπίστασθαί τινας αὐτῶν, φεῦ. 15
 προστασίαν, μηδ' ἐπιγινώσκειν γε τὸ θεῖον τουτί χρῆμα· τριά-
 κοντα καὶ γὰρ πρὸς δυσὶν ὁ μέγας οὕτως τῶν ποιμένων ποιμὴν
 ἐν ὀλίγῳ τινὶ τῷ χρόνῳ τῷ θεῷ δηλαδὴ πνεύματι χρεῖαι ποιμέ-
 νας οὐ κωμῶν τινων οὐδὲ πολιχνίων ἀπλῶς, ἀλλ' ἐθνῶν ἕλων 20
 καὶ μητροπόλεων, ἐπισκόπους τε καὶ ποιμένας ἄλλους ὑφ' ἑαυτὰς
 κεκτημένων τῶν πλείστων, ὡς ἐντεῦθεν εἰς τὰς τῆς οἰκουμένης
 ἐσχατίας καὶ τὰ γῆς ὡς εἶπεῖν ἄκρα διαδοθῆναι τὴν ἱερωσύνην
 καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ μεγάλου καὶ πράγμασιν, οὐ λόγοις ἀπλῶς,
 οἰκουμενικὸν ἐκεῖνον φωστῆρα καὶ διδάσκαλον χρηματίσαι καὶ μετὰ 25
 Πέτρου τε καὶ Παύλου καὶ τῶν σὺν ἐκεῖνοις καὶ μετ' ἐκείνων
 τὴν οἰκουμένην διαδραμόντων, καὶ τοῦτον τοῦ προφητικοῦ δικαίως
 ἀκούειν ἔχειν ἐκεῖνου, τοῦ "εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγ-
 γος αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτοῦ".

52. Ταύτης τοῦ μεγάλου τῆς μεγάλης σπουδῆς ἔργον, οὐκ
 οἶδ' ὅπως καὶ αὐτὸς ἐγενόμεν, φεύγων μὲν ἕλω ποδὶ τὸ τῆς κυ- 30
 βερνήσεως τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν βάρος (εἰρήσεται γὰρ τάληθές),
 τῷ μεγίστῳ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς καὶ τῆς δυνάμεως ὑπερέχον

κακείνου καὶ τῆς κατ' ἐκεῖνον φατρίας μόνης ἀντικρυς ὄν, τὴν
μὲν σκοτεινὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν νόκτα τῆς ἀμαρτίας μετὰ Μω-
σέως ἐκεῖνου τοῦ μεγάλου φυγόντων, ἐκλυσάντων δὲ καθάπερ
5 ὑπόδημα τῶν ποδῶν τοῦ σώματός φημι πᾶν τὸ νεκρὸν καὶ γεῶ-
δες καὶ οὕτως ὑπὸ μεγάλῳ τῷ τοῦ πνεύματος φωτὶ τὴν σημειο-
φόρον τε καὶ ποιμαντικὴν δεξαμένων ράβδον καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν
ὁδηγίαν καὶ προστασίαν. μὴ μέντοι γε δυνηθεὶς ἐκφυγεῖν εἰς τέλος
τὸ ποικίλον τε καὶ παντοδαπὸν τῆς τοῦ σοφοῦ περὶ τὰ τοιαῦτα
σπουδῆς καὶ οἰκονομίας, καὶ μάλιστα πρὸς ἡμᾶς, οὗς καὶ πολλοῦ
10 τινος ὑπὲρ τοῦς ἄλλους ἡξίου διὰ τὸ φίλτρον. ὕθεν καὶ νικᾷ τοὺς
μηδ' ἂν εἴ τι καὶ γένοιτό ποτε λέγοντας τοῦτο παθεῖν, ἐκ πολλοῦ
πάνυ τοῦ περιόντος πολλοὺς καὶ μεγάλους καὶ τῶν ἡμετέρων πρὸς
ἑαυτὸν ἐπισπασάμενος ἐπιτηδείως πάνυ καὶ σοφῶς καθ' ἡμῶν τε
καὶ τῆς ἡμετέρας ἐνοστάσεως καὶ μηδένα τρόπον καταλιπὼν παί-
15 ρας, ὡς μηδὲ δόλου φείσασθαι μηδὲ βίας (εἰρήσεται γάρ, εἰ καὶ
φορτικός πως ὁ λόγος), ἕως ἡμῖν τὰ δευτέρα σχεδὸν τῆς μετ'
αὐτὸν καθέδρας τε καὶ τῆς ἀξίας περέσχεν. ὕθεν ἐγὼ μὲν σκυ-
θρωπὸς τις καὶ κατηφής μετὰ τὴν πρώτην ἦταν καὶ τὴν κατα-
δρομὴν τῷ μεγάλῳ πατρὶ καὶ φίλῳ προσῆειν, ὀλίγα δὲ τινα καὶ
20 μόλις ἀκουστὰ τοῖς παροῦσι φθεγγόμενος, οἷα τὰ τῶν ἀλγούντων
τε καὶ ἠδικημένων, καὶ μάλιστα παρὰ φίλων, καὶ μικροῦ καὶ τὴν
ἀδικίαν ἐγαλῶν καὶ φωνῇ καὶ ὄψει καὶ παντὶ γε τῷ ἦθει, εἰ
καὶ μὴ τοῖς λόγοις· ὁ δὲ λαμπρῶς λαμπρὸς τις καὶ περιχαρῆς
ἄγαν ὑπήντα, ἐμειδία τε φαιδρὸν τι καὶ ἠδιστον, οἷος ἐκεῖνος·
25 καὶ χεῖρας ὅλας ἐδίδου καὶ περιεχεῖτο καὶ καταφιλεῖν ἔσπευδε
μονοῦ καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν ἡμῖν ἐγγεῖν ἐπειγόμενος καὶ τοῖς
συνούσι (ὀλίγοι δὲ τινες ἦσαν τῶν φίλων) ἐπιδεικνύμενος καὶ
μέγα φρονῶν ἐπὶ τῇ καθ' ἡμῶν νίκῃ καὶ τῷ τροπαίῳ, οὐχ ὡς
ἂν τις ὑπερφρονῶν καὶ τῶν ὑπὲρ ἀνθρωπον ἑαυτὸν ἀξίων διὰ τὸ
30 φρόνημα δῆθεν καὶ τὸ τῆς μεγάλης ἀρχῆς ὑπερέχον, οἷα δὴ τὰ τῶν
εὐρουπίστων φημι τουτωνὶ καὶ κούφων καὶ οἷον ἐξ οὐρανοῦ φθεγγ-
γομένων, μόλις που γῆς καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ὄντων ἀξίων. τίς
γὰρ ἐκεῖνου μᾶλλον μετὰ τοῦ μεγίστου καὶ ὑψηλοῦ καὶ μέτριος
ὠφθη καθ' ὑπερβολὴν καὶ συνεσταλμένος; μᾶλλον δὲ τίς τῶν ἐν

τοῖς μεγίστοις κατ' ἐκείνον ἀξιώμασι τὸ πρᾶον ἐκείνου καὶ ταπει-
νὸν καθ' ὑπερβολὴν καὶ κοινωνικὸν καὶ ἡδιστον ἐν παντί καὶ λόγῳ
καὶ πράγματι μὴ ὅτι γε πρὸς ἡμᾶς, οὗς τῶν μεγίστων ἡξίου,
ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐσχάτους πολὺ καὶ εὐτελεῖς τινὰς εἶναι δοκοῦντας
ἔχει μιμήσασθαι γνησίως καὶ κατὰ μέρος; οὐχ ὑπερφρονῶν τοι- 5
γαροῦν, ὅπερ ἔφη, ὡς ἀγχίνους τις καὶ ἰσχυρὸς καὶ τὰ μέγιστα
τυχὸν καὶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους δυνάμενος ἐπεδείκνυτο τῇ καθ' ἡμῶν
νίκῃ, ἀλλὰ τὸ καθ' ἡμᾶς καὶ τὴν ἡμετέραν μετὰ τῆς ἱερωσύνης
φημι πρόσληψίν τε καὶ κοινωνίαν δεικνὺς ὅσου τιμᾶται.

53. Καὶ τί χρῆ τᾶλλα περὶ σοῦ καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς λέγειν 10
πράγματος, τιμωτάτη μοι κεφαλὴ καὶ φίλη τωόντι, ὅπου γε καὶ
πρὸς αὐτῷ τοῦ βίου τῷ τέλει καὶ ταῖς ἐσχάταις ἀναπνοαῖς γενό-
μενος καὶ πόρρω που καθημένους ἡμᾶς εἰς διαδόχους ἐψηφίζου
σαυτοῦ τε καὶ τῶν σῶν θρόνων καὶ τοὺς τότε παρόντας, ἐπεὶ μὴ
καὶ βασιλεὺς αὐτὸς ἐκεῖνος παρῆν, διακομιστάς σοι τῆς γνώμης 15
ταυτησί καὶ τῶν ψήφων ἡξίους πρὸς ἐκείνον γενέσθαι; τοῦτο δ'
ἡμεῖς καὶ πρόρρησιν ἐναργῆ φαμεν τοῦ μεγάλου καὶ προφητεῖαν·
οἷος ἐκεῖνος περὶ τὰ τοιαῦτα, καθὰ δήπου καὶ αὐτὰ τὰ πράγματα
δείκνυσιν. οὐ γὰρ δὴ καὶ θεοῦ καὶ τῆς ἐκεῖθεν δίκης καὶ προσέτι
τῶν πραγμάτων αὐτῶν οἱ βιαζόμενοι νῦν τοὺς θρόνους ἀποστερή- 20
σουσι, σκιάς ἀντὶ τῆς ἀληθείας κατέχοντες καὶ τοῖς ἐνουπνίοις
μονονουχί τούτοις πρὸς ὀλίγον παίζοντες ὁμοῦ καὶ παιζόμενοι καὶ
τὴν ὄφρὸν μετὰ τῆς ἀδικίας αἴροντες κατὰ τοῦ δικαίου καὶ τοῖς
ταπεινοῖς τὸν καιρὸν καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἰσχὺν μετὰ τῆς πολιτικῆς
βίας ὡσπερ τὰ τῶν θηρίων ὠμοβόρα τε καὶ ἀρπακτικὰ τυραννι- 25
κῶς ἐπισείοντες καὶ μικροῦ καὶ τῇ ἑαυτῶν θύοντες σαγήνη, κατὰ
τὸν εἰπόντα, καὶ "εὐλογητὸς κύριος" λέγοντες "καὶ πεπλουτήκα-
μεν" καὶ ταῖς ψηφῖσι καὶ ταῖς πλαξίν ἢ καὶ τῇ βακτηρίᾳ τυχὸν
καὶ τῷ τρίβωνι κατὰ τινὰς τῶν ἀμαθῶν φιλοσόφων τὴν ἱερωσύνην
καὶ τὴν μεγάλην προεδρίαν ὀρίζοντες· τὰ γὰρ ἔτις σιωπήσομαι, 30
μὴ καὶ ὁόσω πως συνανοηταίνειν ἐκὼν τοῖς τὰ τοιαῦτα κακῶς
ἀφραίνουσι· πλὴν ὅτι οὐ χαιρήσουσιν ἐπὶ πολὺ γε τὰ τοιαῦτα

κατὰ τῆς ἀληθείας κακῶς ἀσελγαίνοντες, οὐδὲ τὸ ψεῦδος εἰς τέλος
κατισχύσει τῆς ἀληθείας, εἰ καὶ πρὸς ὀλίγον ἰσχύει λόγοις οἰκο-
νομίας τοῦ κρίσει καὶ προνοίας σταθμοῖς δικαίοις πάντα τὰ καθ'
ἡμᾶς διεξάγοντος· οὐδὲ λήσουσιν εἰς τέλος οἱ ἐν ἑαυτοῖς εἰπόν-
5 τες "τῷ ψεύδει σκεπασθησόμεθα" καὶ τοῦτο καταφυγὴν ἑαυτῶν
θέμενοι· ἔρχεται γὰρ ὃς φωτίζει τὸ σκότος τοῦ ψεύδους καὶ ἀπο-
καλύψει τὰς βουλάς τῶν καρδιῶν "κρίνων ὄρφανῶν καὶ ταπεινῶν,
ἵνα μὴ προσθῆ ἔτι τοῦ μεγαλαυχεῖν ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς·
ἐμοὶ γάρ", φησὶν, "ἐκδικήσεις· ἐγὼ ἀνταποδώσω λέγει κύριος,
10 ὅτι οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται ὁ πτωχός· ἡ ὑπομονὴ τῶν πε-
νήτων οὐκ ἀπολείπεται εἰς τέλος". καὶ νῦν φημι, τῆς ἀληθείας δι-
καζούσης δικαίως μετὰ μικρὸν καὶ κατὰ τὴν μέλλουσαν ἀδέκαστον
δίκην ἐκείνην, ἣν οὐ ψεῦδος, οὐ δόλος, οὐ φόβος, οὐ κολακεία,
οὐ κλέπτῃς καὶ δωροδόχος, οὐδεὶς παρακούεται, μόνῃς τῆς ἀλη-
15 θείας μετὰ θεοῦ δικαζούσης καὶ φυσικῶς πως ὡσανεὶ διαιρούσης
ἀκονητὶ τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος.

54. Ἀλλὰ τὸ μὲν καθ' ἡμᾶς ὅπη τῇ προνοίᾳ φίλον ἀγέσθω.
οὐ πάντως ἀνοήτως ἡμεῖς τοῖς πάντα φέρουσι χαλινοῖς ἐκείνοις
ὥσπερ ἐπιστατήσομεν καὶ νομοθετήσομεν· πλὴν ἄγοιτο ταῖς ἐκεί-
20 νου πρεσβείαις πρὸς ἅπαν τὸ βέλτιον. ὃ δ' ἐπεὶ τὰ πρῶτα καλῶς
εἶχεν αὐτῷ, "εὐτελεγεὶ προθύρῳ θαλάμου χρυσέας ὑποστήσαντι κί-
νας". κατὰ Πίνδαρον, δεύτερον ἄθλον μετ' ἐκείνων καὶ σὺν ἐκείνῳ
τῷ πρώτῳ δηλαδὴ τίθεται, καταλλάξαι πρὸς ἑαυτὸν τε καὶ τὴν
Ἐκκλησίαν καὶ θεῷ μάλιστα πρὸ τῶν ἄλλων, ὑπὲρ οὗ καὶ ὁ πό-
25 λεμος, τὸ διεστηχὸς ἅπαν καὶ στασιάζον, ὅσον τε τῆς πρώτης
καθέδρας φημι· καὶ μᾶλλον δοκοῦν ἐγγίζειν θεῷ διὰ τοῦ μεγάλου
καὶ ὑψηλοῦ τοῦδε βήματος, καὶ ὅσον γε τῆς ταπεινοτέρας μερίδος
καὶ ὑπ' ἐκείνην ἐν κλήρῳ καὶ μονασταῖς καὶ τῷ μετὰ τούτους
λαῶν γνωριζόμενον. καὶ μέντοι καὶ καταλλάττει καὶ πείθει καὶ
30 προσάγει θεῷ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς πλείστους. νουθετῶν. διδά-

5 Es. xxviii, 16. 7 8 κρίνων — γῆς] cf. Psalm. ix, 39. 9 ἐμοὶ ἐκδική-
σεις] cf. Psalm. xviii, 48 || ἀνταποδώσω] cf. Deut. xxxii, 35 «ἐν ἡμέρᾳ ἐκδικήσεως
ἀνταποδώσω». 10/11 ὅτι οὐκ — ἀπολείπεται εἰς τέλος] Psalm. ix, 19. 21 Pind.
Ol. vi, 1 || εὐτελεγεῖ] cod. εὐτελεεῖ.

σκων, παρακαλῶν, εἰσηγούμενος, καθ' ἑκάστην ἐν παντὶ τόπῳ
καὶ συλλόγῳ καὶ πανηγύρει κοινῇ τε καὶ ἰδίᾳ φιλοσοφῶν περὶ
τῶν αὐτῶν καθ' ἃ τῶν Γραφῶν ἐκείνοις δοκοῦντα σκῶλα διὰ τῶν
Γραφῶν αὐτῶν αὐθις λύων εὐτέχνως καὶ τῆς ἐκ πατέρων ἀνωθεν
διδασκαλίας τε καὶ θεολογίας. πανταχόθεν κεκτημένης τὸ πιστόν τε 5
καὶ ἀναντιῶρητον. πρὸ δὲ πάντων τῶ εἰρηνικῶ τε καὶ γαληνῶ
καὶ μελιχίῳ καὶ ταῖς τῶν ἡθῶν ἀποῤῥήτοις ἐκείναις ἴσχυει, καθ'
ὑπερβολὴν τὸ ἐπαγωγόν τε καὶ δραστηκὸν ἐχούσαις ὡς καὶ τὸν
ἀπὸ γραμμῆς φασὶ δύνασθαι κινεῖν λίθον, τοὺς πλείστους πρὸς
ἑαυτὸν ἐπαγόμενος. τούτοις καὶ Δαυὶδ ὁ γενναῖος πρὸ τῶν ἄλλων 10
πάντων σχεδὸν ἐκείνῳ τὰ κράτιστα συνεβάλλετο τοῖς τῆς δυσσε-
βείας ἄρκοις καὶ λέουσιν ἐπιὼν αὐτόχειρ, κατὰ τὸν μέγαν ἐκείνῳ
προπολεμοῦντα τῆς πατρικῆς ποιμνῆς, ὡς αὐτὸς ἐκείνός φησι περὶ
τοῦ ἀλλοφύλου πρὸς τὸν βασιλέα διαλεγόμενος, καὶ νῦν μὲν κατ'
ἐκείνῳ νοητῶς τύπτων, νῦν δὲ καὶ συμπνίγων τοὺς ἀνιάτως ἔχον- 15
τας καὶ τῇ σφενδόνη τοῦ λόγου τοὺς καθ' ἡμᾶς ἀλλοφύλους πόρ-
ρωθεν βάλλων καὶ ἀνατρέπων μετὰ τῆς φίλης ἐκείνοις ὄφρως
καὶ τοῦ φρυάγματος, ποτὲ δὲ καὶ ἀντὶ γλώττης χρηματίζων αὐθις
ἐκείνῳ πρὸς τοὺς μὴ πάντῃ νοσερῶς τε καὶ ἀνιάτως ἔχοντας,
γλώττης ἐκείνης τῆς χρυσῆς ὄντως καὶ φίλης ἐμοὶ καὶ χρυσοῦ 20
ρεούσης πολλῶ τιμιώτερα νόματα, ἧς καὶ ἡδίων μέλιτος ἀπέφ-
ρεῖ κατὰ τὸ ἔπος αὐδῆ.

55. Μᾶλλον δὲ τί ἂν τις ἐπὶ τούτου γε τοῦ ἀνδρὸς ἐθαύμασε
πρότερον; τὸ τῆς διανοίας ὀξύ τε καὶ βεβηκὸς ὡσπερ ἀπὸ πηγῆς
ἐτοιμῶς καὶ δαφιλῶς νῦν μὲν τὰ τῶν λογισμῶν, νῦν δὲ τὰ τῶν 25
θειῶν Γραφῶν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς σοφῶν τε καὶ θεολόγων σο-
φώτατα προχεούσης, ὡς ἀμιλλᾶσθαι ταῦτα πρὸς ἄλληλα θαυμα-
στῶς ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἀντιθέτους, ἔστι δ' ὅτε καὶ πρὸς τοὺς
φίλους ὑπὲρ τούτων αὐτῶν διαλέξεσιν; ἢ τὸ τῆς καλλίστης τε καὶ
ἡδίστης, προσθήσω δ' ὅτι καὶ ἀκαμάτου γλώττης καὶ τοιαύτῃ γε 30
μόνη προσηκούσης διανοίᾳ, πρόχειρόν τε καὶ ῥᾶστον καὶ ὁμαλόν,
πάσης μὲν ταραχῆς καὶ θορύβου καὶ κτύπου φωνῶν καὶ ὀρμῆς

10/18 cf. Reg. 1, xvii, 32—54.

21 ἡδίων μέλιτος αὐδῆ] cf. II. A, 249.

καὶ προπετείας ἐφ' ἧ μὴ δεῖ, ἧ δὴ καὶ τὰ τοῦ λόγου δικανικῶ
 πως ἔπεσθαι πέφυκεν, ἀπεληλαμένων ἐκείνῳ καθάπαξ ἐν ταῖς
 πρὸς οὐστινασοῦν διαλέξεσι, προσηνῶς δ' ἄγαν καὶ ἠπίως καὶ
 γαληνῶς τῆς θαυμαστῆς γλώττης ἐν ταῖς τῶν προσδιαλεγομένων
 5 ἀκοαῖς ἀφορητὶ τὸ ρεῦμα προχεούσης τοῦ λόγου τὸν ἐλαίου, φησί
 τις, καὶ μέλιτος τρόπον, ὡσανεὶ τῆς πειθοῦς αὐτῆς ἐγκαθημένης
 τοῖς χεῖλεσι; φύσεως γὰρ ὕψει καὶ μεγέθει καὶ δεξιότητι πρᾶξις
 ἀρετῆς πᾶσα καὶ θεωρία μετὰ πολλοῦ συνιούσα τοῦ περιόντος
 παρέσχον μὲν οὐχ ἀπλῶς ἐκείνῳ καὶ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ καινῶς καὶ
 10 ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, καθὰ δὴ καὶ φθάσας ὁ λόγος ἐγνώρισε· παρ-
 ἔσχον δ' ὑπερφυῶς πρὸ τῶν ἄλλων καὶ τὰ πρώτιστα πάντων καὶ
 μέγιστα, πνεῦμα σοφίας ἐκείνῳ τῆς ἀνωτάτω καὶ πρώτης δαφιλῶς
 δι' ἐκεῖνα δηλαδὴ τοῦ θεοῦ δωδωκότος καὶ θείας ἐνεργείας καὶ
 φωτισμοῦ τὴν καρδίαν διειδὼς ἀποδοδειχότος ἔσοπτρον· οἷον αὐτῷ
 15 καὶ τὰ δευτέρα δηλαδὴ προσῆν ἐκεῖνα θαυμαστῶς καὶ ὑπὲρ τοὺς
 πλείους τῶν ἀρίστων, καθάπερ εἰπόντες ἐφθήμεν. ταῖς ἄνωθεν
 ἐλλαμπομένῳ συνεχῶς φρουκτωρίαις καὶ πρὸς ἅπαν ἐκεῖθεν ὁδη-
 γουμένῳ τὸ βέλτιστον. ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκείνου τοιαῦτα καὶ πάντως
 οὐ νημεσήσει τις ἡμῖν τὰ ἡμέτερα πολυτελῶς οὕτω τυχόν, ὡς
 20 ἂν ἐκεῖνος εἶπη, θαυμάζουσιν. οὐ γὰρ ψευδῶς ὅτι γε καὶ ἡμέ-
 τερα, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπαινετῶς, ἐπειδὴ καὶ ἀληθῆ καὶ τοῖς πλεί-
 στοις τῶν νῦν ὄντων καὶ μάλιστα τοῖς ἀρίστοις καὶ θεῷ πλησιάζου-
 σι γνώριμα, εἰ μὴ τις ἐκὼν ἀγνοεῖν ἐκεῖνόν που καὶ τὸ κατ'
 25 ἐκεῖνον βούλοιοτο πρᾶγμα, οὐκ ἔχω πότερον βασκανίας ἢ ῥαθυ-
 μίας λέγειν ὡς ἔτυχεν ἀπεμπολῶν τὰ κάλλιστα τε καὶ τιμιώτατα.

56. Ὁ δὲ μέγας (δεῖ γὰρ καὶ αὐθις πρὸς ἐκεῖνον αὐτὸν ἐπα-
 ναγαγεῖν τὸν λόγον) οὕτω παντὶ καὶ λόγῳ καὶ τρόπῳ καὶ πάσαις
 οἰκονομιῶν ιδέαις τὰ τῶν ἀνεργήτων τούτων καὶ καινῶς τὰ τῆς
 καινῆς φεῦ ἀθείας νοσοῦντων, ἢ οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν τούτους καὶ
 30 φῶ, συνεχῶς μεταχειριζόμενος καὶ χεῖρας πρὸς θεὸν ἰκεσίους
 φιλανθρώπως ὑπὲρ αὐτῶν διὰ παντὸς αἴρων. μήποτε (κατὰ Παῦ-
 λον φάναι τὸν μέγαν) ὁ θεὸς αὐτοῖς ὄψιν σύνεσιν, τοὺς πλείστους

32 cf. Tim. 2, 11, 7.

μέν, ἤπερ ἔφην, ἐκείνων θεῶ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ φέρων ἀπέδωκεν· οἱ δὲ καὶ ἀπερρήγασαν, φεῦ, ἐκεῖθεν καὶ ἀπερρήφησαν, μᾶλλον δ' αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἀθλίως τοῦ φωτὸς τοῦ ἀληθινοῦ καὶ τῆς κοινῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας ἀπερρήξαν, μὴ δυνηθέντες διαβλέψαι πρὸς τὰς τῆς ἀληθείας αὐγάς, ἀλλ' ἔκοντι πρὸς ἐκείνην τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς μύσαντες· οἱ δὲ καὶ ἀφανῶς, ἔστι δ' οὗ καὶ φανερῶς διὰ παντὸς καὶ γράμμασι καὶ λόγοις καὶ συκοφανταῖς καὶ ὕβρεσι βιάλλοντες ἐκείνον οὐκ ἔληγον, ὡς καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος δῆπου περὶ ἑαυτοῦ κἀν τοῖς ἐξοδίοις διαμαρτύρεται γράμμασιν, αὐτὰ τε ταῦτα φημί μνημονεύων καὶ ὅπως τὰ παρ' ἐκείνων γενναίως τε καὶ μακροθύμως ὁ μακροθύμος ἔφερε, μετὰ θεοῦ πάντως τὰς καθ' ἑαυτοῦ καὶ θεοῦ λοιδορίας ὁ σοφὸς φέρων καὶ τῆ μὲν πρὸς ἐκείνον κοινωνία τοῦ πάθους λαμπρῶς ἐγκαλλωπιζόμενος, Στέφανον δὲ τὸν μέγαν ἦ καὶ Χριστὸν αὐτὸν αὐθις ἐν ταῖς ὑπὲρ ἐκείνων εὐχαῖς καὶ τοῖς σπλάγχνοις μιμούμενος, " Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν ταύτην " λέγοντα· " οὐ γὰρ οἶδας τί ποιῶσι " .

57. Τῶν δὲ γε τῆς πολιτείας κοινῶν, οὐ τῶν τῆς βασιλείδος ταυτησί φημι τῶν πόλεων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπὸ Ῥωμαίους πάσης τῶν πλείστων καὶ δὴ καὶ τῶν βασιλικῶν αὐτῶν πέρι, τί χρῆ καὶ λέγειν ὅσην ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος καὶ τῆς ἄνω τῶν πρωτοτόκων Ἐκκλησίας τρώνει μέγας ἀρχιερεὺς τὴν ἀνάγκην ὑπέστη καὶ τὴν δυσχέρειαν; ὡς γὰρ μεγίστου πελάγους χειμῶνι σφοδρῶ καὶ πνευμάτων βίαις ἐπὶ πολλαῖς τισι διαταραχθέντος ἡμέραις πολὺς ὁ τῶν κυμάτων σάλος καὶ τὸ κλυδώνιον ἐπεγεύρεται τοῖς πλωτῆρσι καὶ μετὰ τὴν τρικυμίαν ἐκείνην καὶ τὴν σφοδρὰν καταιγίδα δεῖ τὸν κυβερνήτην καὶ μετὰ τὸν πρὸς τὰ πνεύματα δηλαδὴ πόλεμον καὶ τοὺς στροβίλους ἐκείνους ἐστάναι καὶ νῆφειν, μέχρις ἂν δῆπου τὸ πέλαγος ἀφυβρίσῃ, μὴ καὶ λαθῶν ταῖς τῶν πετρῶν ὑφάλοις τε καὶ προβόλοις προσρήξῃ, ἦ καὶ ταῖς συγκαῖς ἐκεῖθεν σπιλάσιν αὐτανδρον ἐν μέσῳ τῷ πελάγει καταδύσῃ τὸ σκάφος, οὕτω κἀνταῦθα, τοῦ κοσμικοῦ χειμῶνος καὶ τῆς καταιγίδος

16 cf. Acta Apostol. vii. 60. Luc. xxiii. 34.

τῆς ἐμφυλίου στάσεως ὡσανεὶ κοιμισθείσης τῇ τῆς βασιλείας συμφωνίᾳ πρὸς ἑαυτὴν καὶ εἰρήνῃ, ἔτι τὰ τοῦ κλύδωνος λείψανα καὶ τῆς τρικυμίας τοὺς πολλοὺς συνεκύκα καὶ σάλου καὶ ταραχῆς τὸ κοινὸν τῆς πολιτείας καὶ μάλιστα τῶν τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ
5 στρατοῦ πεπλήρωτο σκάφος, τῶν μὲν τὴν φθάσασαν κατ' αὐτῶν παντοδαπὴν ὕβριν τε καὶ ζημίαν δικαίως ἀξιούντων κολάζειν καὶ ἀναρπάστους ἄγειν τοὺς ὑπαιτίους, τῶν δ' αὖθις τὴν παροῦσαν ἀποδυρομένων ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει τῶν ὄντων διαρπαγὴν καὶ
10 ζημίαν, ἔστι δ' ὧν καὶ τὴν πανοικί φθορὰν τε καὶ καταστροφὴν ἀποκλαιομένων, οἷα δὴ φιλεῖ συμβαίνειν ἐν ταῖς τῶν μεταβολῶν ἐπιφανεστέραις, πάντων σχεδὸν ταῖς καινοτομίαις χαιρόντων. τί γοῦν ἔδει τυτηνικαῦτα ποιεῖν, τῶν μὲν, πάντων σχεδόν, τάληθῆ τε καὶ δίκαια προῖσχεσθαι προφανῶς ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν φαινομένων, τῶν δὲ τὰς δίκας καὶ τὴν παρ' ἐκείνων ἀπαιτουμένην ζημίαν ἐκ-
15 τινύοντων δικαίως οὐκ ὄντων τῶ τε διεφθάρθαι τὴν ὕλην καὶ μηδαμοῦ τὰ ζητούμενα σχεδὸν ὄρασθαι παρόντα καὶ τῶ τοὺς κατέχοντας, εἴ πού τι τούτων καὶ ὑπελείφθη, πρότερον ἂν ἐλέσθαι τῆς ψυχῆς ἑαυτῶν ἐκστήναι τοῖς ἀπαιτούσιν, ἢ τῶν κατεχομένων μέρους γέ τινος καὶ τῶν εὐτελῶν πάνυ καὶ σμικροτάτων
20 καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ δίκης μηδὲ παραινέσεων σχεδὸν μηδὲ βουλής ἐπὶ τούτοις ἀνεχομένων; τὸν γὰρ φόβον ἑαυτῶν πόρρω που προλαβόντες ἀπέρριψαν οἱ πρὸς θάνατον καὶ σφαγὰς ὑπὲρ τούτων αὐτῶν, ἥπερ ἔφθην εἰπών, παρεσκευασμένοι. καὶ πρόσεστί φημι τὸ δικαίως, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ πρότερον πολλῶν τε καὶ μεγάλων καὶ
25 πάντων ἀφαιρειθέντες τῶν ὄντων λείψανά τινα καὶ σκιάς ὡς εἰπεῖν ἐκείνων κατέχομεν καὶ ἡ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς πρότερον ἀπολαμβάνειν δεῖ πάντ' ἐκεῖνα, εἴ γε τούτων τῶν μικρῶν ἐτέροις παραχωρεῖν μέλλομεν, ἡ δεῖ καὶ προσδιδόναι τι καὶ προστιθέναι τοῖς νῦν οὖσιν ἡμᾶς, μὴ μέντοι γε καὶ τούτων ζητεῖν ἀφαι-
30 ρεῖν ἡμᾶς ὡσπερ ἐξ ἀντιστρόφου, ὡς καὶ τὸ ἀδόκονον τρόπον ἕτερον ἐπ' ἐκείνοις ὄρασθαι τότε, σχεδὸν μὲν ἀδικουμένων, ἥπερ ἔφην, τῶν πάντων, μηδενὸς δὲ τινος ἀδικούντος. ὁ μὲν οὖν φιλόχριστος καὶ συμπαθὴς βασιλεὺς πᾶσι χορηγεῖν οὐχ οἷός τε ὧν πάντα (πῶς γάρ, τῶν μὲν κοινῶν ταμείων οὐ καλῶς κατὰ

Ῥωμαίων καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, ὡς μὴ ὄφελε, πάλαι κεκε-
νωμένων, τῶν δ' ἐπετείων προσόδων τε καὶ φόρων τῆ τῶν
ὑποκειμένων χωρῶν τε καὶ πόλεων ἐξωλεία καὶ φθορᾶ πάντων
ἐν στενῷ κομιδῆ καταστάντων;) τὰ μὲν ἐδίδου, ὅσα γε καὶ τὸ
πεφυκὸς ἐκείνῳ τῶν πραγμάτων ἐδίδου, μᾶλλον δ' εἰ χρή 5
τάληθές εἰπεῖν καὶ ὑπὲρ τὰ πράγματα τὸ φιλότιμον ἐπεδεί-
κνυτο τῆς ψυχῆς καὶ γενναῖον, τὰ δὲ καὶ τὸ συμβᾶν ἐκάστοις
φέρειν ἡξίου, τοῖς παροῦσι πρὸς τὸ παρὸν ἀρκουμένοις (τοιαῦτα
καὶ γὰρ ἀντικρυς εἶναι τὰ τῶν στάσεων καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέ-
μων), καὶ ἑαυτὸν ἅμα προτιθεῖς εἰς ὑπόδειγμα, χρημάτων ἀθρόον 10
στερηθέντα καὶ πλοῦτου μὴδ' ἀριθμῷ καθυποβληθῆναι σχεδὸν
δυναμένου. τῶν δὲ πλείστων τούτοις, ὅπερ ἔφη, μὴ κειδομένων,
ἀλλὰ πράγματα μᾶλλον οὐχὶ τοὺς τῶν πραγμάτων λόγους ζητούν-
των, τῶν μὲν ὑπ' ἐνδείας ἐσχάτης καὶ τοῦ τῆς ζωῆς ἡναγκάσθαι,
τῶν δ' ὑπὸ θράσους καὶ φρονήματος καὶ τοῦ δεδυηθῆναι, περὶ 15
τὸν πατριάρχην ἐξ ἀνάγκης τὸ πᾶν ἔβλεπε τοῦ ἀγῶνος, καὶ πάντα
τὰ πάντων ἐχρῆν εἶπερ ποτὲ μόνον ἐκείνον ἀνηρῆσθαι φορτία,
κοινῶν τῶν ἀνθρώπων φροντιστὴν τε καὶ κυβερνήτην καὶ μεσίτην
ὥσπερ πρὸς θεὸν ἐκείνα τὰ πρῶτα, οὕτω καὶ τὰ δευτέρα ταυτὶ
πεφυκότα πρὸς βασιλέα, κοινόν τε πατέρα τὸν αὐτὸν καὶ προστά- 20
την τοῦ ἔθνους, καὶ δὴ καὶ ὄρφανῶν καὶ χηρῶν ἐξαιρέτως, καὶ
πρόμαχον μὲν τῶν ἀδικουμένων, ἔλεγχον δὲ καὶ ἀντίπαλον ἰσχυ-
ρόν τῶν ἀδικεῖν πειρωμένων, κἂν εἰ τὰ πρῶτα φέροντες τῶν ἐν
τέλει, κἂν εἰ καὶ αὐτὸς ὁ τὸ διάδημα τυχὸν περιχειόμενος εἴη.
ταῦτα καὶ τὸν μέγαν ὑπὲρ οὐσινασοῦν ποτε τῶν πάντων ἀπή- 25
τουν οἱ πάντες καὶ τότε, ἀνδρῶν διὰ παντὸς ἐπιτιθεμένων, γυ-
ναῖων κωκούντων πρὸς ταῖς θύραις καὶ μὴδ' ἀποστῆναι συνάμα
νηπίοις τε καὶ θεραπεῖναι τὸ παράπαν ἀνεχομένων, νυκτός τε καὶ
ἡμέρας ταῦτά διδούσης· τὸ δὲ δὴ μέγιστόν τε καὶ φορτικώτατον
πάντων ἐν τοῖς τοιοῦτοις, οὐχ ὡς συνεργῶ καὶ συμμάχῳ καὶ 30
τοῦτ' αὐτὸ μεσίτη θέλουσιν οἱ πολλοὶ τῷ κοινῷ πατρὶ καὶ προ-
στάτῃ κεχρῆσθαι, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ πρὸς πέρας ἀγάγη τὸ σπουδα-
ζόμενον καὶ κατορθώσῃ τὸ πᾶν, οὐ μόνον εἰς οὐδὲν ἐκείνοις λο-
γίζεται τὰ τῶν φροντίδων καὶ τῆς μακρᾶς σπουδῆς ἐκείνου καὶ

τῶν ἀγῶνων, ἀλλὰ καὶ προσεγκαλοῦσι καὶ σκώπτουσιν εἰς νωθεῖαν καὶ τὸ ἀσυμπαθές καὶ ἀνάληπτον μετὰ πολλῆς τῆς ἰταμότητος ἐγκαλοῦσιν, ὡς μονοῦ παρ' αὐτοῦ γε ἐκείνου τὸ σύμπαν ἠδικη-
5 μένοι. τινὲς δὲ καὶ προδοσίας αὐτῶν καὶ διαρπαγῆς τῶν ὄντων, φεῦ, ἐγράψαντο τοὺς ποιμένας, ὅτι μὴ τὸ πᾶν ἀλλὰ τὸ μέρος ἴσχυσαν ἐκείνων προστῆναι, δημοσίων καὶ ταῦτ' ἀδικημάτων καὶ καθοσιώσεως κρινομένων οἳ μὲν ὑπ' ἀνοίας ἐσχάτης, οἳ δ' ὑπ' ἄκρας ἀπαιδευσίας καὶ τοῦ φαύλως καὶ διεστραμμένως τὸν ἑαυτῶν διεξάγειν βίον, κάντεῦθεν καὶ τὰ τῶν ἄλλων ψηφίζεσθαι, οἰκείφ
10 ὁπλαδὴ συνειδότει κάκεινοις δικάζοντες καὶ μὴδὲ νόμους τὸ παράπαν εἰδότες ἰσρυσύνης, μὴδὲ πνευματικοῦ φίλτρου τε καὶ κηδεμο- νίας, πολλῶ τῶν φυσικῶν ὄντων θερμότερων τε καὶ βιασιτέρων. προσθήσω δ' ὅτι κακὸν τοῦ σφόδρα καὶ καθ' ὑπερβολὴν λελυπτῆσθαι μεθύοντες ὡσπερὶ τῷ πάθει τῷ τῆς διανοίας χαμαίπετεῖ τε καὶ
15 ἀνδρῶν. ἀλλ', ὕπερ ἔλεγον, τοιαῦτα καὶ τῆς μεγάλης ἀρχῆς ταυτησί καθ' ἑαυτὴν ἀπαιτούσης τὸν μέγαν, ἧ τάληθές μᾶλλον εἶπεῖν ὀφειλόσης.

58. Οὕτω δ' αὖ πολλαπλασιονά τινα καὶ μέγιστα τοῦ καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων τοτηνικαῦτα προσαπαιτούντων καὶ πλείστης
20 πανταχόθεν τῆς δυσχερείας ἅμα καὶ τῆς ἀνάγκης ἐπικειμένης, ὡς καὶ πᾶς τις ἂν ἐντυχῶν ἐν τῷ παραυτίκα τῆς θέας ἰλιγγιάσαι τε καὶ ἀποπηδῆσαι, ἐκείνος οὗτ' ἀπεπήδησε τὸ μέγεθος εὐθύς τοῦ ἀγῶνος ἀπαγορεύσας, οὔτε τὰς ἐλπίδας ἔσχυνεν οὐδαμῶς τῶν πρὸς ἐκείνον τε καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καταφευγόντων, νωθρῶς ὡσανεὶ
25 καὶ ἡμελημένως παραπτόμενος τῶν πραγμάτων τῷ βούλεσθαι κατὰ τοὺς πολλοὺς ἐν ἀνέσει ζῆν καὶ βρασιώνῃ καὶ μὴδὲ κατὰ τοὺς τῶν σωματῶν γοῦν ἰατροὺς ἐπ' ἄλλοτρίαις συμφοραῖς οἰκείας καρποῦ- σθαι λύπας ἐθέλειν, ὃ δὴ τῶν παρ' ἐκείνοις τις ἔφη σοφῶν οὐ μὴν οὐδὲ θρασέως πως καὶ προπετῶς καὶ πόρρω τοῦ καιροῦ καὶ
30 τῆς τότε καταστάσεως τοῖς πράγμασιν ἐπεχειρεῖ, οἷα τὰ τῶν ἀμαθῶν τε καὶ ἀπαιδεύτων καὶ λόγῳ καὶ πράγματι τὰ οἰκεία πάθη πληροῦντων ἐν τοῖς ὑπὲρ ἐτέρων δῆθεν ἀγῶσιν, ὡς μῆτε τούτους μὴδὲν ὠφελεῖν τὸ παράπαν, οὗς ὁπλαδὴ καὶ προὔστησαντο, κά- κείνους πλῆττειν μόνον, οὐ κατὰ ψυχὴν θεραπεύειν ὡς ἔδει· καὶ

τελευταῖον ἀδοξία καὶ γέλωτι μακρῶ περιπέραντες ἑαυτούς, ἔστιν
ὅτε καὶ κατ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν πασχόντων ἔτρεψαν τὴν ὀργήν,
ὡς καὶ τῆς αἰσχύνης ὄψιν καὶ τοῦ γέλωτος αὐτοῖς παραιτίων,
ὡσπερ καὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἐπιλελησμένοι καὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς
ὑποθέσεως καὶ ὡς αὐτοὶ τε καὶ τὸ πρὸς αὐτούς πατρικὸν διακεί- 5
μενον καὶ τὸ δεῖξαι δήπου τῶν λυπούντων ἐξάντεις ἀφορμαὶ γε-
γόνασιν ἐκείνοις ἄνωθεν τοῦ ἀγῶνος. ἀλλ' οὐχ ὁ σοφὸς καὶ μέγας
οὕτως πατριάρχης, ἀλλὰ τὸ μὲν σφοδρὸν τῆς ἰατρείας (κατὰ τὸν
σοφὸν καὶ μέγιστον εἰπεῖν πατριάρχην) ἀποδοκιμάσας ὡς οὔτε
πεῖσον καὶ προσπλήξαι δυνάμενον διὰ τὸν καιρὸν καὶ τὰς προρ- 10
ρήθείσας αἰτίας (οὐδὲ γὰρ ἂν πτόρθον λοξόν, φησί, ἐνεγκεῖν
ἀθρόαν μετὰ κλισίαν καὶ χειρὸς βίαν ἀπευθυνούσης θάττον μὲν
τῶν πληγῆναι ἢ ὀρθωθῆναι), τῷ δὲ χρηστῷ καὶ ἡμέρῳ καὶ διδα-
κτικῷ καὶ τοῖς τοῦ Χριστοῦ νόμοις καθ' ἑκάστην πρὸς ἐκείνους
χρῶμενος πάντας καὶ νῦν μὲν ἰδίᾳ νοουθετῶν, νῦν δὲ καὶ κοινῇ 15
διδάσκων, τὸ τοῦ θεοῦ δίκαιον ὑποδεικνύς, τὸ κατὰ τῆς ἀδικίας ἐκείνου
μῖσος, τὸ τῆς κρίσεως ἀδέκαστόν τε καὶ φοβερόν. τὸ τῶν παρόντων
ἄστατον καὶ σκιῶδές τε καὶ κατεψευσμένον, τὸ τῶν μελλόντων ἀληθές
καὶ μόνιμόν τε καὶ ἄτρεπτον, παρακαλῶν, δεόμενος, ἐλέγχων ἡνίκα
καὶ ὅπως ἔδει (οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τούτου τοῦ μέρους ἀπέστη καθάπαξ. 20
ἵνα μήτε τὸ ἀπαλόν, φησί, ἔκλυτον ἦ, μήτε στῦφον τὸ αὐστηρόν),
ἀλλὰ καὶ δικάζων καὶ νόμους ἐκείνοις ἐφιστάς, καὶ ὅη καὶ τοῖς μετὰ
δίκην ἀπειθοῦσιν ἀναλόγως ἐπάγων ἑκάστῳ τὴν κόλασιν, οὕτως
ὡς εἰπεῖν ἐν βραχεῖ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους διέειπε καὶ τὰ
πράγματα, ὡς μικροῦ καὶ συμφωνῆσαι δόξαι καὶ εἰρηνεῦσαι πάν- 25
τας ὅσον τὸ κατ' αὐτὸν καὶ τοὺς πλείστους γε συνελθεῖν ἀλλήλοις
καὶ σπείσασθαι ταῖς ἱεραῖς ἐπιφοδαῖς ἐκείνου τῶν λόγων, νῦν μὲν
παραينوῦντος. καθάπερ εἶπον, τὰ πλείστα δ' ὑπὲρ αὐτῶν εὐχομέ-
νου καὶ οὕτω καὶ τὰ δοκοῦντα πολλάκις ἀδύνατα πρὸς τὸ δυνατόν
ἄγοντος, ὡς μηδὲ τοῖς σφοδρὰ βιαίους τε καὶ ἀρπακτικοῖς, εἰ δεῖ 30
καὶ τὸ μείζον εἰπεῖν, ἀηδῆς τις ὑφθῆναι καὶ δυσχερῆς, ἀλλὰ τοὺς
μὲν καὶ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον κἂν τῷ παραυτίκα τοῦ πράγμα-
τος, τοὺς δ' αὖθις μετὰ μικρὸν μετὰ τῶν εὐ παρ' ἐκείνου πα-
θόντων καὶ τῶν φίλων ἐστάναι χήρυκας τοῦ περιόντος τῆς ἀρετῆς

καὶ τῆς θαυμαστῆς ἀγιότητος· ἐπεὶ καὶ τῶν μεγίστων οὗτοι μᾶλλον καὶ πρώτων ἐπειράθησαν παρὰ τοῦ μεγάλου, ὅσῳ περ ἐκεῖνοι μὲν τὰ σωματικά τε καὶ κάτω, οὗτοι δὲ τὰ πνευματικά τε καὶ ἄνω καλῶς παρ' ἐκείνου πεπόνθασι, μᾶλλον δὲ καὶ ἄμφω δι' ἀλήλων ἀμφοτέροι, ὅποῖος ἄρ' ἐκεῖνος καὶ τὰ παρ' ἐκείνου πατρι-
5 κῶς καθ' ἐκάστην τοῖς τέκνοις διδόμενα.

59. Πρὸς δὲ τὸν φιλόανθρωπον βασιλέα τί χρῆ καὶ λέγειν ὅπως ὁ θαυμάσιος ἔσχε καὶ τίνα τρόπον πρὸς αὐτόν τε καὶ σὺν αὐτῷ τὰ τῶν καταδίκων καὶ προδήλως κατεγνωσμένων θαυμαστῶς
10 ὠκονόμησε πράγματα, νῦν μὲν αὐτοὺς ἐκείνους ἐξαρπάζων τῶν δεσμῶν καὶ τῆς δίκης, νῦν δ' ὑπὲρ τῆς οἰκίας καὶ τῶν προσόντων ἐκείνοις ἰστάμενος, τὰ μὲν τὸν βασιλέα πείθων, τὰ δ' ὑποκλέπτων, τὰ δὲ παρασύρων καὶ φανερῶς βιαζόμενος, ὡς καὶ πολλάκις ὀργί-
15 ζεσθαι μὲν ἐκεῖνον ἔν τισι προφανῶς, κατέχειν δ' αὔθις παρ' ἑαυτῷ τὴν ὀργήν, ὅποι κενώσῃ τὰ βέλη μὴ ἔχοντα, ἅτε μὴδὲ τοῦ τὴν ἔριν ἐκεῖθεν προβαλλομένου τοῖς λόγοις ὄντος καὶ ἀντι-
κρούοντος; ἔστι δ' ὅτε καὶ ὑπεχώρει καὶ προφανῶς ἀδικούμενός τε καὶ περιφρονούμενος ἔφερεν, οὐχ ὡς ἂν τις δειλιῶν καὶ παιδῶν
μορμουλκεῖσις ἀγεννῶς ὁ γενναῖος περιτρεπόμενος, πολλοῦ γε καὶ
20 δεῖ, ἀλλὰ δυνάμειος περιουσία μᾶλλον ὁ ἀπαθῆς κατὰ τῆς μικρο-
ψυχίας ἰστάμενος καὶ φέρων μεγαλοψύχως τὰς ἐπηρείας ὡς σο-
φός τε καὶ φρόνιμος οἰκονόμος, καὶ τὰ μὲν τοῖς καιροῖς διδοὺς καὶ ταῖς ἐκεῖθεν, ἤπερ ἔφην, ἀνάγκαις, ἵνα διὰ τῶν ἐλαχίστων τὰ μείζω ἢ καὶ δι' ἑνός τινος πολλάκις κερδήσῃ τὰ πλείω, τὰ
• 25 δὲ καὶ τύπον ἑαυτὸν τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἀνδρίας παρέχων καὶ ψυχῆς γενναιότητος, ὡς μὴ μᾶλλον εἶναι θαυμάζειν τὸν μέγαν τῶν ἐν τούτοις κατορθωμάτων καὶ τῆς ὑπὲρ τῶν πασχόντων ἐνστάσεως ἢ τῆς ἐν ταῖς ἀποτυχίαις καὶ ταῖς περιφρονήσεσι μεγαλοψυχίας, ὡς ἔφην, καὶ τοῦ ταῦτα πάσχοντα καὶ φέρειν γενναίως καὶ μὴδ'
30 ἀφίστασθαι. ὁ δὲ καὶ τῶν συνετῶν καὶ μεγάλων πολλοὶ καθο-
ρῶντές καὶ τῆς μεγάλης ἀπαθείας τε καὶ σοφίας τὸν μέγαν θαυ-
μάζοντες, καὶ μάλιστα Δαυιδ ὁ γενναῖος ἐκεῖνος, οὗ δὲ καὶ προ-
λαβόντως ἐμνήσθημεν, ὁ τοῦ γενναίου τουτουὶ στρατηγοῦ φημι
θαυμαστός ὑποστράτηγος, ὁ καὶ ταυτὶ συνδιαθλῶν ἐκείνω καὶ

συναγωνιζόμενος, ὁ μὴ διδοὺς τοῖς ὀφθαλμοῖς ὑπνον μηδὲ νυσταγμὸν τοῖς βλεφάροις ἐν ἐκείνοις γε τοῖς καιροῖς (κατὰ τὸν ὁμώνυμον), ἀλλ' ἄγρυπνος ὢν καὶ ὄλος ὡς εἶπειν ὀφθαλμὸς πρὸς βασιλέα νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ὑπὲρ δεομένων ἀνθρώπων διὰ παντὸς ἀντιβολῶν καὶ δεόμενος.

5

60. Οὗτος τοίνυν ὑπερφυῶς κἀν τούτῳ τὸν μέγαν καταπλητόμενος, "Ἡμεῖς μὲν", φησί, "προστάτου κοινοῦ τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας μικρῷ πρότερον ζητουμένου καὶ ταῦ τὴν οἰκουμένην ταυτηνὴν προεδρίαν καὶ τὴν ἀρχὴν ἀναλόγως κοσμήσοντος, ἄλλος ἄλλα περὶ ἐτέρων ὡς εἰκὸς ἐφαντάζετο· ἡγνόητο δὲ ἄρ' ἡμῖν ὡς εἰκὸς Ἰσίδωρον μόνον εἶναι τὸν μέγαν τοῦ παρόντος καιροῦ καὶ τῶν πραγμάτων πάντων τῶν νῦν ὄντων ὡς ἀληθῶς ἀξιώτατον· οὐδὲ γὰρ ἂν ποτέ τις ἠδυνήθη τῶν καθ' ἡμᾶς πάντων, ὅσα γε ἡμᾶς εἰδέναι, καὶ πράττειν τό γε νῦν ἔχον τοσαῦτα καὶ φέρειν τὰ μείζω καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταυτηνὴν καὶ πολιτικὴν ἐν τοσῶδε 15 τοῦ καιροῦ πλημμυλοῦντι θαυμαστῶς διαφέρειν δυσχέρειαν, καὶ δέχεσθαι μὲν τοὺς τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἐκκλησίας πολέμους, φέρειν δὲ τὰς τῶν πολλῶν ἀλόγους καὶ μακρὰς μικροφυγίας νῦν μάλιστα, φέρειν δὲ τὰ βασιλικά τε καὶ συγκλητικὰ βάρη καὶ τὰς ἐκεῖθεν καθ' ἐκάστην ὡς εἶπειν παρὰ πᾶσαν δίκην μέμφεις τε καὶ 20 περιφρονήσεις καὶ ἀδικίας, ἅπερ ἢ τοῦ χρόνου καταδρομὴ καὶ ἡ τῶν κοινῶν ἀπουσία χρημάτων μάλιστα νῦν ἀπέταχε· καὶ τὸ δὴ μείζον μῆτ' ἀποδυσπετεῖν, καθάπερ αὐτὸς οὗτος, μῆτ' ἀναβάλλεσθαι τὸ σκληρὸν καὶ δυσμεταχείριστον τοῦ ἀγῶνος καθάπαξ, μῆτε δυσανασχετεῖν πως καὶ σχετλιάζειν πρὸς βασιλέας, ὅπερ 25 ἂν τις καὶ πρὸ πολλοῦ πάνυ ῥαδίως ἕτερος ἐπαθῆν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐκείνους ἀκμάζον διὰ παντὸς ὡσαύτως τηρεῖν τὸ φίλτρον καὶ τὸν παντοδαπὸν τουτονὶ πόλεμον καὶ τὸν ἀγῶνα γενναίως πάνυ καὶ κοινῶς διαφέρειν. ὁ δὴπου καὶ θεὸς πρότερον εἰδῶς, ὁ τῶν ἀφανῶν μόνος δοκιμαστής τε καὶ γνώστης, ὁ μὴ βλέπων εἰς ὄψιν 30 ἀλλ' εἰς καρδίαν, κατὰ τὸ εἰρημένον, ὁ ποιῶν πάντα καὶ μετα-

1/2 ὁ μὴ διδοὺς — ὁμώνυμον] cf. Psalm. cxxxi, 4. 30/31 ὁ μὴ βλέπων — καρδίαν] cf. Reg. 1, xvi, 7. 31 ὁ ποιῶν — μετασχευῶν] Amos v, 8.

σπευάζων μόνῳ τῷ βούλεσθαι, καὶ ἀγνοούμενον ἡμῖν εἰς μέσον παρήγαγε καὶ θαυμαστῶς ὁμοῦ τε καὶ δικαίως τῶν ἄλλων προεί-
λετο". καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἐμὸς Δαυὶδ, οὐκ ἄνευ δηλαδὴ πνεύματος
θείου κατὰ τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον φθεγγόμενος.

- 5 61. Τὴν δ' ἐν ταῖς δίκαις κανονικὴν τε καὶ νομικὴν σοφίαν
τε καὶ ἀκρίβειαν τοῦ μεγάλου, τὴν δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπο-
θέσεων τε καὶ πραγμάτων οἰκονομίαν, τῶν ἐγγύς φημι καὶ τῶν
πόρρω, τὸ δὲ καθ' ὑπερβολὴν συμπαθὲς καὶ φιλόανθρωπον πρὸς
10 τοὺς δεομένους μετὰ τῆς φιλῆς ἐν ἅπασιν εὐτελείας καὶ τοῦ περι-
τὴν ὕλην ἀφιλοκάλου καὶ ἀπερίττου, καὶ δὴ καὶ τὸ τῆς πίστεως
ὑπερφυῶς ὑπερβάλλον καὶ ὄρη μεθιστᾶν δυναμένης κατὰ τὴν δε-
σποτικὴν ἐπαγγελίαν (ἃ καὶ πρότερον αὐτῷ μηδὲν ἤττον προσόντα
λαμπρότερον ὕστερον ἐξεφάνη καθάπερ ὕλη τινὶ χρώμενα τῇ με-
γίστῃ τῶν Ἐκκλησιῶν προεδρίᾳ), καὶ τὸ μάλιστα δεδουῆσθαι, τίς
15 ἂν ποτε παραστήσῃ λόγους; οὐκ ἦν ἐκείνῳ βαλάντια καὶ ταμεῖα καὶ
ἀποθήκαι, μὴ ὅτι γε χρημάτων καὶ περιβλημάτων πολυτελῶν καὶ
στρωμάτων καὶ τῶν ἄλλων τῶν περιττῶν καὶ ὑπὲρ τὴν χρεῖαν
τὰ τηνάλλως τισὶ σπουδαζόμενα, καὶ ταῦτα ῥιγούντων ἄλλων καὶ
δυσπαθούντων τῶν τῆς αὐτῆς εἰκότος καὶ φύσεως, ἀλλ' οὐδ' αὐτῶν
20 φημι τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων· ἀνθρώποις, ὃ δὴ καὶ κοινὸν
ἅπασιν ἴσμεν καὶ μάλιστα τοῖς σμικρᾶς καὶ ἡστινολοσοῦν προϊστα-
μένοις οἰκίας· ἀλλ' ἐκεῖνος θαυμαστῶς καὶ ὑπὲρ ταῦτα μετὰ τῶν
συνόντων διέζη, πρὸς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ δῆπου βλέπων
κατὰ τὸν θεὸν ἐκεῖνον καὶ ὑψηλότατον λόγον (οἷς οὐκ ἔστι, φη-
25 σί, ταμεῖον οὐδὲ ἀποθήκη, καὶ ὁ πατὴρ ὡμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει
αὐτά) καὶ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον μόνον αἰτῶν, τὸ καθ' ἡμέραν, κατὰ
τὴν ἐκεῖθεν ἐντολὴν καὶ τὸν τῆς εὐχῆς τύπον. τὸ δ' ἐπέκεινα
τούτου γαστέρες εἶχον πενήτων καὶ ἀσθενῶν καὶ ξένων νοσοκο-
μία τε καὶ προμήθεια· τὸ γὰρ αὐτὸν ῥιγοῦν τε καὶ πεινῆν, τῆς
30 ἀναγκαίας τροφῆς τε καὶ τῶν ἐνδομάτων τοῖς πένησιν ἐξιστάμενον.
Ἰσιδώρου διὰ παντὸς ἔργα καὶ τῆς μεγάλης ἐκεῖνης τωφόντι ψυχῆς
μεγάλα φιλοτιμήματα.

11/12 cf. Matth. xvii, 20. xxi, 21. Marc. xi, 28. 23/26 cf. Matth. vi, 26.
Luc. xii, 24. 26/27 cf. Matth. vi, 11. Luc. xi, 3.

62. Χειμῶνος γοῦν ὥρα καὶ φύχει ποτέ τινα τῶν διὰ μέγεθος ἀρετῆς ὤκειωμένων θεῶ μοναχῶν ἀκούσας ἐστερῆσθαι διφθέρας, αὐτίκα τὸν κοιτωνίσκον ὑπείσελθῶν, ἦν ἔτυχεν αὐτὸς περιβεβλημένος ἐντὸς μικρὰν εὐθύς ἀποδύεται καὶ τῷ χρήζοντι πέμπει μῆδὲν μελήσας, ἑαυτὸν ἀντ' ἐκείνου καταστήσας δήπου 5
 χρήζοντα καὶ ῥιγοῦντα καὶ τὸν πλησίον ἀντικρυς ὑπὲρ ἑαυτὸν ἀγαπήσας καὶ προθύμως ὑπὲρ ἐκείνου τὴν ψυχὴν θέμενος. τοῦτο σπουδαίῳ τινὶ τῶν φίλων εἰς ὧτα πεσὼν πείθει σισύραν, οἶαν δὴ κάκεινον ἔδει περιβεβληθῆσαι καὶ τοῦτον προσενεγκεῖν πολλοῦ τινος ὠνησάμενον καὶ φιλοτίμως κατασκευάσαντα, τῷ πατριάρχῃ προσ- 10
 ενεγκεῖν, τὸν δὲ δεξάμενον ἄσμενον καὶ περιβαλέσθαι μὲν αὐτίκα καὶ τῷ φίλῳ τὰ εἰκότα τῆς εἰς αὐτὸν προμηθείας ἐπεύξασθαι ὀλίγων δὲ τικῶν πάνυ διελθουσῶν ἡμερῶν, ἐπεὶ τὴν ὁδὸν ἐπανιόντι τὴν ἐκ βασιλείων οἴκαδε φέρουσαν τῶν ἐπὶ τῆς τριόδου τις ἐβρίμμένων προσαιτῶν ἀσθενῶν ἐβόησε κατοπιν ἐκείνου καὶ σφοδρὰ 15
 ῥιγῶν τῆς παρ' αὐτοῦ δεῖσθαι βοηθείας καὶ σκέπης, ἐκεῖνος εἰς τὴν οἰκίαν καὶ τὸ ἀρχεῖον ἐπανελθῶν καὶ καθ' ἑαυτὸν αὐτίκα γινόμενος τὴν πολύτιμον ἐκείνην σισύραν ἀποδύεται· τε καὶ τάχιστ' ἐκπέμπει τῷ ἐπὶ τοῦ ἀμφόδου κατακειμένῳ καὶ νοσοῦντι ἐκείνῳ πένητι. 20

63. Ἄλλοτε μετὰ τὰς ὀρθρινὰς εὐχὰς ὥρα χειμῶνος τοῦ ναοῦ τῷ μακαρίῳ ἐπανιόντι τῶν λίαν ἐνδεῶν τις τοῦ κλήρου πλησιάσας καὶ οἷον ἐν χρῶ γενόμενος ἐμβάδρια τοῖς ποσὶν ἐζήτει, ἄτε ῥιγοῦσι φησὶ καὶ πρὸς τὴν ἐν τῷ ναῷ στάσιν, ὡς ἔθος, ἐξυπηρετῆσθαι μὴ δυναμένοις· ὁ δ' αὐτίκα τῶν ποδῶν τοὺς σανδάλους 25
 ἐκλύσας, οὐδὲ γὰρ καὶ δεύτεροί γε παρήσαν, ἐκεῖνον μὲν καὶ λαβεῖν αὐτίκα καὶ ὑποδήσασθαι πέπεικεν, ὁ δὲ γυμνοποδῶν ἀνήγει (ὧ τῆς ἀνδρίας ἐν ταύτῳ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ οἴκτου) χειμῶνος ὥρα καὶ φύχει καὶ οὕτω νοσερῶς ἔχων τοῦ σώματος. τοῦτό γε μὴν τῷ μεγάλῳ καὶ πάλαι σύνηθές τε καὶ ὡσανεὶ σύντροφον ἦν 30
 ἐκ νέου, τὸ τῷ δεομένῳ φημί προσιόντι νῦν μὲν τὰ ἱμάτια, νῦν δὲ τὴν συνέχουσαν ταῦτα ζώνην, ποτὲ δ' αὖθις καὶ τὸ ἐν χεροῖν ὀθόνιον ἐκείνῳ διδόναι, τοῦ καιροῦ τυχὸν μὴ συγχωροῦντος διὰ τοὺς παρόντας ἀποδύσασθαι τὸν χιτῶνα, εἴ γε τῶν πρὸς μετάδοσιν

ἐπιτηδείων ἀπορῶν ἐτύγχανε δηλονότι, ὡς καὶ πολλάκις αὐτὸν ἐκ τούτου καὶ ζώνης καὶ χιτῶνος καὶ τῶν τοιοῦτων ἐστερημένον ὀρᾶσθαι, ἕως οὗ δηλαδὴ κατασκευασθῶσιν ἀντ' ἐκείνων ἕτερα παρὰ τῶν οἰκείων, δευτέρου ποτέ τινος οὐκ ἀποκειμένου τοιοῦτου.

- 5 64. Τὴν δὲ θαυμαστὴν τοῦ μεγάλου πίστιν ἐτέρῳ μὲν οὐδ' ἂν τίς ποτέ τινι παραβάλῃ, τούτῳ δ' αὐτῷ πάλιν καὶ τῇ ἄνωθεν ἐντολῇ μόνῃ, ἣ καὶ αὐτὸς δηλαδὴ παραμετρῶν ἦν ἑαυτὸν αἰεὶ καὶ τὸ κατορθούμενον· καὶ τοῦτο δῆλον μὲν ἔκ τε τῶν νῦν ἡμῖν εἰρημένων, ἔκ τε τῶν μικρῶ πρότερον, δηλώσει δὲ καὶ αἰθις ὁ
- 10 λόγος. τῶν γὰρ προσφερομένων ἐκείνῳ ἐκάστοτε παρὰ τῶν ἔξω πρὸς τε τροφήν καὶ τὰς λοιπὰς φημι τοῦ σώματος χρείας αὐθημερὸν αἰεידῆποτε πάντων εἰς τε τοὺς πενομένους τοῦ κλήρου καὶ πάντας τοὺς χρήζοντας ὡσαύτως ἀναλουμένων, καὶ μηδενὸς τινος
- 15 τῶν ἐπιτηδείων τοῖς κατὰ τὴν οἰκίαν εἰς τὴν ὑστεραίαν καταλειπομένου πολλάκις, ἐπεὶ καὶ γογγύζειν πως ἐκείνοις ἐπέηι καὶ δυσανασχετεῖν διὰ ταῦτα, πίστιν ἐκεῖνος ἔχειν πρὸς τὸν θεὸν μόνην ὑπετίθετο τοῖς οἰκείοις, κἀντεῦθεν τὸ προσιστάμενον φησὶν οὐδέν, ἕτερα τῶν ἐξαγομένων διὰ Χριστὸν ὑπὸ τῆς πάντα δυναμένης ἐκεῖνου χειρὸς ἀντεισάγεσθαι πολλαπλάσιά τε καὶ μείζω
- 20 κατὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπαγγελίαν. ὃ δὲ καὶ ἀπήνητα κατὰ τὴν μεγάλην πίστιν τε καὶ πρόρρησιν εὐθύς τοῦ μεγάλου, καὶ πνεύματος οἱ ἐκεῖνου λόγοι πλήρεις ἐδείκνυντο, πράγματα μετὰ μικρὸν ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας· ἀλλ' οὐχὶ λόγοι φαινόμενοι. πολλάκις δὲ καὶ τῶν πρὸς τὴν ἐφήμερον δαπάνην ἐν στενῶ πᾶνυ καθισταμένων καὶ πολλῶν τῶν συνειλεγμένων ὄντων, μᾶλλον δὲ τοῦ συμπαθοῦς ἐκεῖνου καὶ σφόδρα κοινωνικοῦ τῶν προστυχόντων τοῦς πλείστους ἔστι δ' ὅτε καὶ πάντας ἐπὶ τοὺς κοινούς ἄλλας συγκαλουμένου καὶ τὴν αὐτοῦ τράπεζαν, οἱ μὲν ὑπηρεταὶ τὰ παρευρεθέντα παρατιθέντες ἐκεῖνα, κατὰ τὸ πρόσταγμα δηλαδὴ τοῦ με-
- 30 γάλου, μικρά τινα πᾶνυ καὶ λειψάνοις μᾶλλον ἐοικότα βρωμάτων, ἀλλ' οὐχὶ τραπέζης παρασκευῇ προσήκοντα καὶ τοσοῦτοις, μηδὲν τι πλέον ἔχειν ἐκ πρώτης εὐθύς ἔλεγον, ὃ παραθήσουσι δηλαδὴ τοῖς ἀνακειμένοις· ὁ δὲ τοῖς προκειμένοις τὴν χεῖρα σὺν εὐχῇ καὶ σταυροῦ θεῖῳ τύπῳ παρευθὺς ἐπιβάλλων, "Εὐλογητὸς κύριος"

ἔλεγεν· “ἐκ τούτων δὴ τῶν μικρῶν καὶ φαγούμεθα πάντες *ωνὴ*
καὶ κορεσθησόμεθα”. ὁ δὲ καὶ κατὰ τὴν εὐχὴν εὐθύς καὶ τὴν
πίστιν ἐγίγνετο τὴν ἐκείνου, τοῦ μὲν διανέμοντος ταῖς ἑαυτοῦ
χεροῖ τοῖς συνανακειμένοις ἐκεῖνα, τῶν δ’ ὡσανεὶ πηγαζόντων ἐν
τῇ τραπέζῃ καὶ ταῖς χεροῖ τῶν ἐστιωμένων καὶ πάντων τῶν πρὸς 5
χρείαν ἐκεῖθεν ἐμπιπλαμένων κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον καὶ μη-
θενός τινος τῶν συνειλεγμένων τοπαράπαν ἐνδεῶς ἔχοντος. τοῦτο
τοῦ μεγάλου τῆς μεγάλης πίστεως τὸ μέγιστον θαῦμα συχνῶς
κάν τῇ μεγάλῃ προεδρίᾳ καὶ δὴ καὶ πρὸ ταύτης παρ’ ἐκείνου
τελούμενον πολλοὺς τινὰς ἔσχε τοὺς συνειδότες, μᾶλλον δὲ τοὺς 10
αὐτουργοὺς καὶ αὐτόπτας, τοὺς μὲν καὶ συνεστιαθέντας ἐκεῖνῳ
πολλάκις τοὺς καινοὺς ἐκείνους καὶ αὐτομάτους καρποὺς τῆς μεγάλης
πίστεως, τοὺς δ’ ἐξυπηρητησαμένους ἐκείνοις καὶ τὸ τοῦ θαύματος
μεγαλεῖον, καὶ τότε καὶ νῦν ὡσαύτως κηρύττοντας.

65. Ἀπίοντι ποτὲ παρά τι τῶν ἐν τῇ Βασιλίδι ταύτῃ γυ- 15
ναικῶν φροντιστήριον (Περτζὲ βαρβάρῳ τινὶ φωνῇ τοῦτ’ οὐκ οἶδ’
ὅπως ἐπονομάζουσι), διδασκαλίας φημί τῶν ἐκεῖ χάριν καὶ πα-
τρικῆς ἐπισκέψεως, ἢ τοῦ φροντιστηρίου προσετίωσα κατὰ τὸ μέ-
σον αὐτοῦ που τούτῳ προσυπαντᾶ, τῶν μοναζουσῶν τινα μεθ’
ἑαυτῆς ἔχουσα τῷ πάθει τῆς αἰμορροΐας τρυχομένην δεινῶς· ἦ καὶ 20
τὴν τῆς θρυλουμένης ἐκείνης αἰμορροΐου πίστιν πρὸς Χριστὸν πά-
λαι μιμησαμένη, οὐ λάθρα κατ’ ἐκείνην καὶ μεθ’ ὑποστολῆς, ἀλλὰ
παρρησία καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν συνειλεγμένων πάντων ἀνδρῶν
τε καὶ γυναικῶν προσπίπτει τοῖς ἐκείνου ποσίν, “Ἐλέησόν με” σὺν
δάκρυσιν ἀναβοῶσα, “τοῦ Χριστοῦ γνήσιε μαθητά, πέντε πρὸς 25
τοῖς δέκα ἐνιαυτοῖς ἤδη τῷ μουσαρῶ καὶ χαλεπωτάτῳ τουτοῦ πάθει
κατεργασθεῖσαν καὶ τὸν περὶ ψυχῆς ἀπὸ γε τοῦ νῦν τρέχουσαν”.
ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα καὶ τῆς πασχούσης πρὸς αὐτὸν
ἀποδυρομένης καὶ τῆς πνευματικῆς ἐκείνη μητρὸς τὴν ἰκεσίαν τε
καὶ τὸν θρηῖνον ὁμοῦ συνεργαζομένης, ἢ συμπαθῆς ἐκείνη ψυχῇ 30
καὶ φιλάνθρωπος οἶκτον ἐκ ψυχῆς σχοῦσα καὶ ἀμφοτέρων, “Θεοῦ
μὲν” ἔφη, “θυγατέρες ἐμαί, ταῦτα μόνου καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀπορ-

21 αἰμορροῦ] cf. Matth. ix, 20--22.

ρήτου θείας δυνάμεως, ὃς καὶ τῆς αἰμόρρου τὰς πηγὰς ἐκείνας
τοῦ αἵματος ἀφῆ μόνῃ τῶν ἱματίων ὑπερφυῶς ἐξήρανε, καθάπερ
ἠκούσατε· πλὴν ἐπεὶ καὶ αὐταὶ τὴν ἐκείνης ἀναλαβοῦσαι πίστιν,
καθάπερ ὁρῶ σήμερον, δι' ἡμῶν τῶν ἀναξίων ὡσαύτως προσήλ-
6 θετε τῷ Χριστῷ, δυνατὸς καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος τὴν ἐξελθοῦσαν
ἐξ αὐτοῦ τότε δύναμιν, ὡς αὐτὸς φησιν, ἀποστεῖλαι καὶ τὴν παρὰ
φύσιν ταύτην ῥύσιν στήσαι τοῦ αἵματος. καὶ πειθομαί γε τοῦτο
καὶ εὐχομαι, οὐδὲ γὰρ ἀδυνατήσῃ παρ' ἐκείνῳ πᾶν ῥῆμα, τὸ τῆς
θείας φάναι Γραφῆς". ταυτ' ὁ μέγας εἰπὼν καὶ τὴν χεῖρα δούς
10 μετ' εὐχῶν τῇ πασχούσῃ, καὶ τὴν ἐνέργειαν ἐπ' αὐτὴν καλέσας
τῆς μεγάλης ἐκείνης δυνάμεως, ἐλευθέραν τῆς χρονίας πληγῆς
καὶ τῆς μάλιστα δεικνυσιν· ἦτις ἄρα καὶ τὸ θαῦμα μέχρι τοῦ νῦν
ἐξ ἐκείνου πράγμασιν οὐ λόγοις αὐτοῖς λαμπρόν τε καὶ διάτορον
κηρύττουσα πάρεστιν. ἐβρωμένως τε τοῦ σώματος ἔχουσα καὶ
15 οὐδ' ἴχνος οὐδὲ σκιάν γοῦν τινα τοῦ πάθους ἐν ἑαυτῇ περιφέ-
ρουσα, ἣ τὸ μεμνησθαι μόνον οἴου πονηροῦ συζύγου τῆς φθορᾶς
ἐξάντης ἐγστρόνει καὶ τῆς δυσπαθείας ἐκείνης, κἀντεῦθεν θεῷ τε
κατὰ δύναμιν διὰ παντὸς θύειν τὰ σῶστρα καὶ τὸν ἐκείνου, κα-
θάπερ ἔφθην εἰπὼν, δοξάζειν θεράποντα.

20 66. Εἰσῆγει πρὸς τὴν βασιλίδα ποτὲ κατ' ἔθος ὁ πατριάρχης
πατρικῶς ἐκείνην ἐπισκεψόμενος. συγκαθημένων δ' ἀλλήλοις καὶ
ὀμιλοῦντων. καὶ δὴ καὶ πολλῶν ἐκείνοις τῶν τε τῆς συγχλήτου
καὶ τοῦ κλήρου παρακαθημένων ὡς ἔθος, "Ἡ βασιλίς, ἡ ἐμή".
φησί, "δέσποτα, θυγάτηρ καὶ βασιλὶς τρίτον ἔδη κύουσα μῆνα
25 πολλήν μοι περὶ αὐτῆς ἐμποιεῖ καὶ τοῦ ἐμβρύου τὴν φροντίδα τε
καὶ τὸν φόβον, κόρη τε οὔσα καὶ τῶν τοιούτων ἄπειρος ἔτι. διὰ
τοῦτο καὶ δέομαι τῆς σῆς πατρικῆς κεφαλῆς τὰς εὐχὰς αὐτῇ καὶ
τὴν ἐκεῖθεν συμμαχίαν μετὰ πολλοῦ τοῦ περιόντος εἴπερ ποτὲ
νῦν ἐκπέμψαι, ὡς ἂν καὶ τὸν τῆς κυσοφορίας χρόνον καὶ δὴ καὶ
30 τὸν τόκον αὐτὸν ἀκινδύως τε καὶ ῥᾶστα διέλθῃ". ὁ δ' ἅμα τῷ
λόγῳ θεόληπτος ὡσπερὶ τις ὄλος γενόμενος. "Τὰ μὲν τῶν εὐ-
χῶν ἡμῖν" ἔφη, "ἐπειδὴ γε καὶ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ὀφείλεται.

πάντως οὐκ ἄλλως ἢ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, καὶ ἐξάγει δῆπου
καὶ πρὸς τὸ ἐξῆς. καθάπερ ἤτησας. σπουδαιότερον. τῆς χρείας
οὕτω καὶ τοῦ πράγματος ἔχοντος· πλὴν γε κάκεινο παρὰ τῆς
ἡμῶν εὐτελείας μάνθανε σήμερον, ὅτι καὶ καλῶς τὴν κυοφορίαν
ἢ βασιλὶς διανόσει· καὶ κάλλιστα, Χριστοῦ συναιρομένου, κατορθώσει 5
τὸν τόκον καὶ τὸ τεχνησόμενον ἔσται βασιλεὺς ἀντικρυς. τοῦτο
σήμερον ὑπὲρ τῆς βασιλίδος ἡμεῖς καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν πράγματος
πρὸς τὴν βασιλίδα καὶ μητέρα μετὰ θεοῦ λέγομεν". τούτων τῶ
μεγάλῳ πεπαρῥησιασμένως τε καὶ λαμπρῶς εἰρημένων καὶ μετ'
ἀκλινοῦς οὕτω καὶ βεβαίως τῆς ἀποφάσεως, τοῖς μὲν καὶ θαυμά- 10
ζειν τῶν παρόντων ἐπήγει καὶ καταπλήττεσθαι τὸν ἄνδρα τῆς
πρὸς θεὸν ἐλπίδος καὶ τῆς, προρρήσεως· οἱ δ' αὐτῆς τῶ φαινο-
μένῳ προσέχοντες μόνῳ καὶ τῶν ὑψηλῶν τε καὶ θείων οὐδὲν
περὶ αὐτοῦ φανταζόμενοι, καὶ χλεύης ἀφορμὴν ἐποιοῦντο τὴν προ-
φητείαν καὶ μέμφεσθαι καὶ διασύρειν αὐτὸν οὐκ ἐφείδοντο, προ- 15
πετῶς οὕτως καὶ ἀπερισκέπτως δῆθεν ἐπὶ πράγμασιν ἀδήλοις
τὰς ἀποφάσεις ποιοῦμενον. ἀλλ' ὁ τοὺς δοξάζοντας αὐτὸν δοξάζων
θεός, ὡσπερ ἐπὶ τῶν λόγων, οὕτω δὴ καπὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν
τὸν οἰκεῖον θεράποντα μετὰ μικρὸν ἀναδείκνυσι· κύσει τε γὰρ
ἀσφαλῶς ἢ βασιλὶς καὶ ὁ τόκος ἐπακολουθεῖ κατὰ καιρὸν ἀκινδύνως, 20
καὶ βασιλεὺς ὁ γεννηθεὶς ὁράται κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου δηλαδὴ
προφητείαν, ἐν μηδενὶ μηδαμῶς διαπεσοῦσαν. Ἀνδρόνικος ὁ βέλ-
τιστος οὗτος, ὁ μετὰ τὸν πατέρα δευτέρως φημι βασιλεὺς καὶ
τοῦ λαμπροῦ καὶ βασιλικοῦ γένους πρῶτος διάδοχος.

67. Νόσω περιπεσόντι τῷ πατριάρχῃ βαρυτάτῃ τε καὶ μακρᾷ, 25
ἐν ἣ καὶ τὸ ζῆν ἐξεμέτρησεν, ὡς καὶ μετὰ μικρὸν ὁ λόγος δη-
λώσει μοι, πρόσσεισί τις τῶν ἐπιμελουμένων ἰατρῶν τὴν τῶν προ-
σόντων αὐτῷ χρημάτων ἀποβολὴν (σεσύλητο δὲ ἄρα ταῦτα τῆς
παρελθούσης παρὰ τοῦ τῶν οἰκειῶν) ὀδυνηρῶς ἄγαν ἀποκλαιόμε-
νος· ὁ δὲ πρῶτα μὲν καὶ συναλγεῖ τῷ ἀνθρώπῳ καὶ συμπάσχει 30
καὶ λόγῳ καὶ βλέμματι καὶ ἤθει καὶ παντί γε τῷ τῆς ψυχῆς
διακειμένῳ, χαίρειν μετὰ χαιρόντων καὶ μετὰ κλαιόντων ὡσαύτως

17 ὁ τοὺς δοξ. αὐτὸν δοξάζων] cf. Reg. 1, II, 30. 23 χαίρειν—κλαίειν] Rom. XII, 15.

κλαίειν καλῶς ἐπιστάμενος· εἶτα καὶ λόγοις αὐτὸν καὶ χρῆσταῖς ἐλπίσι δεξιωσάμενος, ὡς οὐκ ἀπολέσει τὰ ὄντα καθάπαξ, ἀλλὰ δώσει θεὸς μετὰ μικρὸν καὶ τὴν τούτων ἀνεύρεσιν, τότε μὲν οἴκαδε μετὰ τούτων παραπέμπει τῶν καλλίστων ἐλπίδων· τῆς δ' 5 ὑστεραίας αὐδῆς πρὸς ἐκεῖνον φοιτήσαντι, “Τῆ νυκτί μοι ταύτη”, φησίν, “ἢ πάντων αὕτη βασιλὶς ἐπιστάσα” (ὑπεδείκνυ δὲ ἄρα τὴν τῆς κοινῆς δεσποίνης καὶ θεομήτορος θεῖαν εἰκόνα, ὑπὲρ κεφαλῆς ἀπηρωρημένην) “διασευλῆσθαι μὲν ἔφη μοι τὰ χρήματα οὐχ ὑπ’ ἐκείνων, ὧν αὐτὸς ὑποπτεύεις, ἀλλ’ ὑπὸ τοῦ δοκοῦντος 10 φύλακος εἶναι μᾶλλον, τοῦ παρεπομένου σοι δηλονότι παιδός, μετατεθῆσθαι δ’ ἐκεῖνα παρὰ τὸ τοῦ θαυμαστοῦ που πατριάρχου σεμνὸν φροντιστήριον Ἀθανασίου τοῦ πάνυ· Καταφυγῆ” φησι “τῷ τόπῳ τὸ ὄνομα. σὺ δ’ ἀλλὰ ταχέως”, ὁ πατριάρχης αὐδῆς φησίν, “ἐν τῷ ῥηθέντι τόπῳ γενόμενος (ἔξεις γὰρ δήπου κάκεινῃν 15 αὐτὴν ὁδηγοῦσαν, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο δι’ ἡμῶν σοι προσεπηγγείλατο) πάντ’ ἀνελλιπῶς εὐρήσεις τὰ ψώρια”. ταῦτ’ ἐκεῖνος παρ’ ἐλπίδα πᾶσαν ἀκηκῶς, ἧ ποδῶν εἶχε παρὰ τὸ φροντιστήριον ἄπεισι. κάκεινης ἀφανῶς ὥσπερ ἡγουμένης τε καὶ ὑποδεικνυσούσης πάνθ’ ὁμοῦ (κατὰ τὸν τοῦ μεγάλου λόγον) εὕρισκε, τὸν τόπον, τὰ χρή- 20 ματα, τὸν σεσυληκῶτα κάκεῖ μεταθέμενον, ἐν μηδενὶ τὸ παράπαν διαπεσούσης αὐτῷ τῆς προῤῥήσεως. καὶ ταῦτα μὲν ταύτη.

68. Πῶς δ’ ἂν ἐξείπω κατὰ μέρος ἢ τὴν περὶ τὸν ναὸν αὐτοῦ σπουδὴν τε καὶ προσεδρίαν, ἢ τὸ περὶ τὸν κλῆρον φίλτρον καὶ τὴν θαυμαστὴν ἐπιμέλειαν; τοῖς γὰρ μεθ’ ἡμέραν κοινοῖς τε 25 καὶ ἰδιωτικοῖς πράγμασι καὶ ταῖς δίκαις πανημέριον διδοὺς ἑαυτὸν, ὅπερ ἔφην, καὶ μηδέποτε πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὸν συχνὸν θόρυβον μακροψυχῆσας ἐκεῖνον, οὐδὲ τῆς νυκτερινῆς ἀπελιμπάνετό ποτε κατὰ τὸν ναὸν τελετῆς τε καὶ ὕμνωδίας· ἀλλὰ καὶ τὸ καθ’ ἐκάστην πρῶτος προσιέναι τῶν ἄλλων καὶ πρὸ πάντων τὰς τοῦ ναοῦ δια- 30 νοίγειν ὡσαύτως πύλας, καὶ συνεχῶς ἀπὸ τῆς καλῆς γλώττης τὸ γλυκὺ τῆς διδασκαλίας μέλι καθαπερεῖ τι ρεῦμα δαφυλῶς ταῖς τῶν πιστῶν ἀναβλύζειν καρδίαις, ἱεραῖς τε θυσίαις καὶ τελεταῖς, καθάπερ Ἀαρῶν ἐκεῖνος ὁ μέγας ἀρχηγός τε καὶ πατὴρ τῆς παλαιᾶς τε καὶ πρώτης ἱερωσύνης, συχνῶς δι’ ἑαυτοῦ τὸν αὐτοῦ λαὸν καθα-

γνίζειν, οὐ ραντισμῶ φημι σποδοῦ καὶ αἵμασι θυμάτων ἀλόγων,
 "ἀλλὰ τιμῶ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ" καὶ
 ἀνακαινώσει νοὸς διὰ πνεύματος ἁγίου, οὗ Χριστὸς ἐξέχεεν ἐπὶ
 πάντας ἡμᾶς, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, Ἰσιδώρου δηλαδὴ τοῦ μεγάλου
 σπουδάσματά τε καὶ κατορθώματα. τὸ γε μὴν περὶ τὸν ἱερὸν του- 5
 τον! σύλλογον καὶ τὸν κλῆρον ἐξαίρετον ἐκείνου φίλτρον καὶ τὸ
 τῆς ψυχῆς ὑπερφυῶς διακείμενον παρίτωσαν οἱ πεπειραμένοι καὶ
 διηγεῖσθωσαν. Μωσῆς μὲν γὰρ ὁ μέγας στρατηγὸς ἐκεῖνος καὶ
 νομοθέτης πρὸς τὸ σκληρὸν πᾶν καὶ δυσήνιον τοῦ τῶν Ἑβραίων
 λαοῦ δυσχεραίνων, "Μὴ ἐγὼ ἐν γαστρὶ ἔλαβον τὸν πάντα λαὸν 10
 τοῦτον, ἢ ἐγὼ ἔτεκον αὐτούς", πρὸς τὸν θεὸν ἔλεγεν, "ὅτι λέγεις
 μοι Λάβε αὐτοὺς εἰς τὸν κόλπον σου, ὡσεὶ ἄραι τιθηνὸς τὸν θηλά-
 ζοντα"; ὁ δὲ νέος οὗτος τοῦ νέου τε καὶ καθ' ἡμᾶς Ἰσραὴλ νο-
 μοθέτης μονονουχὶ πάντας καὶ μάλιστα τοὺς περὶ αὐτὸν τε καὶ
 τοῦ κλήρου, καθάπερ ἔφθην εἰπὼν, ἐν κόλποις τε καὶ καρδίᾳ διὰ 15
 παντὸς φέρειν ἐδόκει, τὰ τοῦ ἀποστόλου πράγμασιν αὐτοῖς δήπου
 λέγων ἐκεῖνα, "ἡ καρδία ἡμῶν πεπλάτυνται· οὐ στενοχωρεῖσθε
 ἐν ἡμῖν· ἐὰν γὰρ μυρίους παιδαγωγούς" φησὶν "ἔχητε ἐν Χριστῷ,
 ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγ-
 γελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα", ὡς καὶ τούτους γε πάντας σχεδόν, 20
 καθάπερ ἐπὶ τοῦ μεγάλου Ἰώβ τοὺς θεράποντας, "τίς δῶψ ἡμῖν
 ἐμπλησθῆναι τῶν σαρκῶν αὐτοῦ"; λέγειν, τὸ μέγιστον καὶ καινὸν
 ἐνδεικνυμένους τοῦ φίλτρον. τοσοῦτος ὁ πρὸς ἐκεῖνον ἔρωσ καὶ
 τὸ μεμηνὸς τῆς ψυχῆς ἦν τούτου τοῦ καταλόγου, τὰς ἀφορμὰς
 δηλαδὴ καὶ τούνοδοσιμον παρὰ τῆς θαυμασίας καὶ ἀποστολικῆς 25
 ἐκείνης ψυχῆς κεκτημένων, καθάπερ ἔφην, ὡς καὶ μετὰ τὴν
 ἐκείνου πρὸς θεὸν ἐκδημίαν τε καὶ ἀνάλυσιν πένθος μακρὸν τε
 καὶ μέγιστον τούτους ἰδίᾳ τε καὶ κατὰ συνοικίας συστήσασθαι καὶ
 μηδέπω καὶ νῦν παύσασθαι τὴν ὄρφανίαν ἐλεεινῶς ἀποδουρομένους,
 καὶ μάλιστα νῦν ἄνω ποταμῶν, ὅ φησι, πάντων αὐτοῖς τῶν 30

1 ραντισμῶ - - θυμάτων] cf. Num. xix, 9—10. 2 Petr. 1, 1, 19. 3 ἀνα-
 καινώσει - - ἡμᾶς] cf. Rom. xii, 2. Tit. iii, 5—6. 10/13 Num. xi, 12.
 16 Cor. 2, vi, 11, 12. 18/20 ἐὰν γὰρ - - ἐγέννησα] Cor. 1, iv, 15. 21/22 Iob.
 xxxi, 31. 30 ἄνω ποταμῶν - - κευωρηκότων] cf. Cor. pargem. ii, p. 96, 747.

πραγμάτων κεχωρηκότων, καὶ οὐ τοῦ ναοῦ, καθάπερ καὶ πρότερον (ἦν γὰρ ἄν τι μέτριον ὡς ἐν παραθέσει κακῶν), ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησίας φεῦ αὐτοῖς συμπεσοῦσης (ἀρκεῖ γὰρ τοσοῦτον εἰπεῖν τέως) ἦν ἀναστῆσαι δῆπου καὶ πρὸς τὸ βέλτιον ἐπαναγαγεῖν, ὥστε μὴ
5 καὶ παρὰ τῶν ἐναντίων τὰ ὑψηλά τε καὶ θεῖα ταυτησὶ συμπατηθῆναι τε καὶ καθυβρισθῆναι, τοὺς καιροὺς καὶ τὰς κοινὰς ἡμῶν ἀρρώστιας ἐπιτηρούντων, ἔργον ἂν εἴη Χριστοῦ μόνου καὶ τῆς ἐκεῖθεν δυνάμεως, τοῦ τοὺς νεκροὺς ζωογονοῦντος μόνῃ τῷ ῥήματι καὶ τοῖς ξηροῖς ὀστέοις πνεῦμα ζωῆς καὶ παλιγγενεσίας διδόντος,
10 κατὰ τὸν θαυμαστὸν ἐκεῖνον εἰπεῖν Ἰεζεκιήλ.

69. Ἀλλὰ τί χρὴ περὶ ἐκείνων λέγειν καὶ τῆς θαυμαστῆς τοῦ μεγάλου κηδεμονίας, ὅπου γε καὶ τοῖς ἐχθροῖς καὶ τὰ δεινότατα κατ' ἐκείνου τετυρωκόσι, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνέδην κατὰ τῆς ἀγίας καὶ αἰδουσίμου τῶντι κεφαλῆς ἐξυβρικόσιν ἐκείνης, οὐ μόνον οὐ
15 ὀυσαρῆς τις ἔδοξεν ἐν τῷ τοῦ καιροῦ παραστάντι, ἐπειδὴ τὸ ἐξεῖναι ποιεῖν εὖ ποιοῦν ἀντεστράφη καὶ κολάζειν ἐξῆν τοὺς κακούργους, ἀλλὰ καὶ προσεφιλοτιμεῖτο καὶ προσεπεδαφιλεύετο τὰς εὐεργεσίας, μὴ νικώμενος ἀποστολικῶς ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νικῶν ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακὸν καὶ θεὸς τοῖς ὁμοδόμοις γινόμενος
20 ἀντικρυσ; ἴστε καὶ διηγεῖσθε πάντες μικροῦ τὰ κατὰ τὸν ἀπορρίφεντα καὶ τῆς μεγίστης προσόδου ὁμοῦ καὶ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἐκκλησίας δικαίως, καὶ τὴν περὶ αὐτὸν συγγενειάν τε καὶ συμμορίαν. σὺ δὲ συναριθμήσεις ἢ καὶ ὑπαριθμήσεις ὁ τὰ ἐκείνου πνέων, εὖ οἶδα, καὶ τοὺς σὺν ἐκείνοις καὶ μετ' ἐκείνους πονηροὺς τε καὶ ἀχα-
25 ρίστους περὶ τὸν εὐεργέτην, τὸ Κερκώπων εἶπεν ἂν τις σύστημα, ἢ καὶ τὴν πονηρὰν αὐθις κατὰ Χριστοῦ σπεῖραν· οὐ γὰρ ἔμοιγε θεμιτὸν ἐπὶ τοῖς τοιοῦτοις τέως ὀνόματα καταλέγειν καὶ ὅπως ἐκείνοις ὁ πρᾶος καὶ ἀνεξίκακος ὄντως ἐχρήσατο μακροθύμως, ὡς μὴ μόνον τοὺς ἄλλους ἐκπλήξαι πάντας τὸ πρᾶγμα τὸ κατ' ἐκεῖνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ πάντων αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς εὖ πεπονθότας,
30 μικροῦ καὶ ἀπιστοῦντας τοῖς περὶ αὐτοὺς ὑπ' ἐκείνου θαυμαστῶς

9/10 cf. Ezech. xxxvii, 1-11.
xii, 21.

18/19 μὴ νικώμενος - - κακῶν] cf. Rom.

γιγνομένοις, εἰ καὶ τὰ τῆς ἄνωθεν δίκης μετὰ τὴν ἐκείνου πρὸς
θεὸν μετάβασιν οὐκ ἀπέδρων, καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων οἱ κακῶς τε
καὶ ἀνιάτως διὰ τέλους ἐσχηκότες δηλαδὴ πρὸς τὸν μέγαν· οὐ μὴν
ὅτι γε τοῖς προειρημένοις ἔβλον ἑαυτὸν ὡς εἶπεῖν οὕτως ὁ μέγας
ἐδίδου καὶ τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχικῆς ἡρεμίας ἐντεῦθεν ἡμέλει, 5
ἀλλὰ τοῖς ἔξω καὶ κατὰ σῶμα τοῖς πολλοῖς αἰειδήποτε συνῶν
κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην τοῖς ἔνδον ἡσυχάζων ἦν καὶ τῷ θεῷ συγ-
γινόμενος κατὰ μόνας, ταῖς ἀσυγχύταις τε καὶ ἀνεπιθολώτοις δηλαδὴ
τοῦ νοῦ πρὸς αὐτὸν νεύσει καὶ ταῖς ἐνεργείαις, καθὰ δῆπου καὶ
Δαυὶδ ὁ μέγας ὁ αὐτὸς καὶ βασιλεὺς ἦν καὶ καινῶ τινι τρόπῳ 10
μονάζων, εἴπερ ἐκεῖνος γε πειστέον αὐτῷ λέγοντι· “κατὰ μόνας
εἰμὶ ἐγὼ ἕως ἂν παρέλθω”. διὸ δὴ καὶ μεῖζοσι καὶ περιφανε-
στέραις καθ’ ἐκάστην ἐκεῖ ταῖς τοῦ θείου φωτὸς ἀστραπαῖς πε-
ριελάμπετό τε καὶ κατελάμπετο, τῶν ἔξω θορούβων καὶ τῆς τοῦ
κόσμου συγχύσεως τὸ παράπαν οὐδέν, ὡς εἶπον, προσισταμένων. 15
ὅθεν αὐτῷ καὶ πολλὰ τῶν κεκρυμμένων συνεχῶς ἐκεῖθεν ἀπεκα-
λύπτετο καὶ πολλοῖς πολλαῖς προύφη τὸ μέλλον, εἰ καὶ τὰ πλείω
παρήκεν ἡμῖν ὁ λόγος τὴν ἀμετρίαν καὶ τὸ φορτικὸν φεύγων.

70. Τῶν γοῦν μαθητῶν καθ’ ἑαυτοὺς ψυχικῶς ἡρεμούντων
ἐγγύς τε καὶ πόρρω ταῖς ἐκείνου φημί διδασκαλαῖς καὶ ὑποθήκαις, 20
τὰ ἐν τοῖς λογισμοῖς καὶ ταῖς διανοαῖς ἐκείνων πάντα κατὰ μέρος
ἀπεκαλύπτετο τῷ μεγάλῳ, καθὰ δὴ καὶ παρὰ τοῦ τῶν μαθητῶν
ἐκείνου γνησιωτάτου καὶ τὰ πνευματικὰ σύμπνου τε καὶ ὁμόφρονος
ἡμεῖς ἐκμαθόντες ἔχομεν, πείρα παρ’ ἐκείνου ταυτὶ διδαχθέντος·
ὧ δὴ καὶ τῶν πνευματικῶν μυστηρίων πολλῶν πολλαῖς ὁ μέγας 25
κοινωνῶν καὶ μεγάλων διὰ τε τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ φίλτρον, κάκεῖνο
μυστικῶς ὡσαύτως πρὸ τῆς ἐντεῦθεν ἐκδημίας καὶ τῆς κατ’ ἐκεί-
νην νόσου προέφη, “Νόσος” εἰπὼν “ἐκπεσεῖταί μοι τις, ὧ φί-
λος, δεινὴ καὶ βαρεῖα, ἧ δηλαδὴ καὶ τὸ φυσικὸν ἐπακολου-
θήσει τῆς ἐμῆς ζωῆς τέλος τοῦτο καὶ γὰρ εὐχομένῳ μοι κατὰ 30
τὴν παριούσαν ἀπεκαλύφθη ταυτηνὶ νύκτα, θεία καὶ ἀρρήτῳ τινὶ
περιχυθέντι φωτὸς αἴγλη παρὰ πάντα δηλαδὴ λόγον τε καὶ ἐνέρ-

γειαν θείαν καὶ τὸ περὶ τὰς ἄνωθεν ἐλλάμψεις ἡμῶν ἔθος· ὁ δὲ οὐ καὶ μετὰ μικρὸν κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου ταυτηνὶ πρόρρησιν εἰς ἔργον ἐξέβη. ἀλλ' ἐπεὶ τὸ τοῖς ἐκείνου πᾶσι κατὰ μέρος ἐπεξίεναι πειρᾶσθαι κυάθῳ σμικρῷ τινι καὶ χειρὸς κοτύλῃ ποταμόν ἐστιν
 5 ὄλον. ἐπιχειρεῖν ἐκμετρεῖν καὶ ἱστορίας μακροτέρας ἔργον, οὐ τῆς παρούσης ὀρμῆς τοῦ λόγου καὶ ὑποθέσεως, καὶ οὕτωςί πως, εἰ δοκεῖ, τὸν λόγον μεταχειρίσωμεν.

71. Πολλῶν τινων ὄντων ἡμῖν καὶ μεγάλων τῶν κατὰ τε Χριστὸν καὶ μετὰ Χριστὸν γενομένων ἀποστόλων, εὐαγγελιστῶν, ὁμολογητῶν
 10 τῆς εὐσεβείας, ποιμένων καὶ διδασκάλων, τῶν διὰ λόγου τε καὶ σημείων φανερωθέντων, ὅσοι τῆς θεωρίας καὶ ὅσοι τῆς πράξεως, φέρε καὶ παρ' ἐκείνοις τὰ κατὰ τὸν μέγαν τουτονὶ θεωρήσαντες, τὸν μαθητὴν μετὰ τοὺς διδασκάλους, μᾶλλον δὲ καὶ σὺν αὐτοῖς ἐκείνοις τιμήσωμεν. τί δ' ἂν εἴη τὸ κάλλιστόν τε καὶ ἐξαιρετόν γινώρισμα
 15 τῶν Χριστοῦ μαθητῶν καὶ τοῦ μεγίστου κατ' ἐκείνους πληρώματος; ἢ Χριστοῦ δηλαδὴ διὰ πάντων μίμησις καὶ τὸ κήρυγμα καὶ πρὸ πάντων τὸ κούφως τὸν σταυρὸν αἴρειν καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ, τὰ τῆς γῆς ὑφ' ἐν τῷ χοί παραπέμφαντας καὶ δι' ἀγάπης ἐνωθέντας ἀλλήλοις καὶ φῶς τοῦ κόσμου καὶ ἄλλας κατὰ τοὺς ἐκεῖ-
 20 θεν χρησμούς χρηματίσαντας· τὰ δὲ κάκεινου παντός μᾶλλον ἐναργῆ σημεῖα καὶ σύμβολα. καὶ οὗτος τὸν σταυρὸν ἤρε μετὰ Χριστοῦ καὶ τοῖς ἔχνεσιν ἀμεταστρεπτι τοῖς ἐκείνου κατηκολούθησε καὶ τὴν κεφαλὴν κατ' ἐκείνον οὐκ ἔσχε ποῦ κλίνῃ, πάροικος παρὰ πάντα τὸν βίον ἐπὶ γῆς ζήσας καὶ παρεπίδημος, καὶ ἅ
 25 πρὸς τὸ οὐς ἐπὶ τῆς σκοτίας ἤκουσεν, ἐν μυστηρίῳ δηλαδὴ τὰ τῆς διανοίας ἀναπετάσας ὦτα καὶ θείου πλησθεὶς πνεύματος, ταῦτα μετὰ πολλοῦ τοῦ τῆς παρρησίας φωτός ἀποστολικῶς ἐπὶ τῶν ὁμμάτων ἐκήρυξεν, εὐαγγελιστῆς καὶ κήρυξ τῶν ἀπορρήτων τοῦ Εὐαγγελίου γενόμενος οὐκ ἐν Μακεδονίᾳ μόνῃ καὶ Θράκῃ καὶ
 30 κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικῶ, ἀλλ' ἀνατολῇ τε καὶ δύσει βορείᾳ τε

17 τὸν σταυρὸν - - αὐτῷ] cf. Matth. xvi, 24. Marc. viii, 34. Luc. ix, 23. 18/19 δι' ἀγάπης ἐν ἀλλήλοις] cf. Iohan. xiii, 34. xv, 12, 17. 19 φῶς τοῦ κόσμου καὶ ἄλλας] cf. Matth. v, 13, 14. 23 τὴν κεφαλὴν - - κλίνῃ] cf. Matth. viii, 20. Luc. ix, 58. 25/28 ἅ πρὸς τὸ οὐς - - ἐκήρυξεν] cf. Matth. x, 27. Luc. xii, 3. 30 καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικῶ] cf. Rom. xv, 19.

καὶ νοτῖα λήξει καὶ ταῖς μεταξὺ νήσοις τε καὶ ἠπειρῶ τὴν ἱερω-
 σύνην ἑαυτοῦ παραπέμφας καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ κήρυγμα. ἐμιμή-
 σατο Πέτρου τὴν ὁμολογίαν, Παύλου τὸν ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος
 ζῆλον, Ἰωάννου τὴν θεολογίαν, πάντων τὴν πρὸς ἀλλήλους τε καὶ
 πάντας ἀγάπην καὶ σύμπνοιαν καὶ τὸ τιθέναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ 5
 τῶν προβάτων, κατὰ Χριστοῦ δηλαδὴ μίμησιν, τὰ μέγιστα τῶν
 Χριστοῦ μαθητῶν τε καὶ ἀποστόλων γνωρίσματα. ἐντεῦθεν ἐκείνῳ
 καὶ τὸ τῆς μεγάλης ποιμαντικῆς τε καὶ τῆς διδασκαλίας ἐξαιρε-
 τον, οὐχ ἑαυτὸν κατὰ τοὺς ἄφρονας ἐκείνους ποιμένας βόσκοντι,
 οἷς καὶ ὁ θαυμαστός Ἰεζεκιὴλ ἐκ προσώπου τοῦ μεγάλου ποιμέ- 10
 νος ἐπιτιμᾷ δῆπουθεν, "ἰδοὺ ἐγὼ ἐπὶ τοὺς ποιμένας" λέγων
 ("ποιμένες" φησὶν "ἠφρονεύσαντο". οὐχὶ τὰ πρόβατα βόσκουσιν οἱ
 ποιμένες, ἀλλ' ἑαυτούς), οὐδὲ κατὰ τοὺς μισθωτοὺς ἐκ προσώπου
 τῶν λύκων φεύγοντας καὶ προδιδόντας εἰς διαρπαγὴν καὶ προνομὴν
 ἐκείνοις τὰ πρόβατα, ἀλλὰ τῆς ποιμνῆς γενναίως προπολεμῶν 15
 κατὰ τὸν καλὸν ποιμένα μέχρι θανάτου, καὶ τοῖς θηρίοις ὑπὲρ
 τῶν προβάτων καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν ἀνθιστάμενος, καὶ προ-
 σέτι τὸ μὲν ὑγιαῖνον φυλάττων, τὸ δὲ ἀρρώστον θεραπεύων καὶ
 τὸ πεπλανημένον ἐπιστρέφων καὶ τὸ ἀπολωλὸς ἐκζητῶν ὡση δύ-
 ναμις, καὶ πορευόμενος ἔμπροσθεν τῶν προβάτων καὶ τὴν ἑαυτοῦ 20
 φωνὴν ἐκείνοις καθιστὰς γνώριμον, ποιῶν τε καὶ διδάσκων μετὰ
 τῶν μεγάλων ἐκείνων Βασιλείου τε καὶ Γρηγορίου καὶ Ἰωάννου τῶν
 πάνυ καὶ τοῦ κατ' αὐτούς τε καὶ περὶ αὐτούς ἱεροῦ συλλόγου, καὶ
 μέγας κατὰ τὴν δεσποτικὴν φωνὴν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν
 διὰ τοῦτο καλούμενος, λόγῳ τε σὺν ἐκείνοις εἶπερ τις τῷ κόσμῳ 25
 φανερωθεὶς καὶ σημείοις καὶ τέρασι, καθὰ δὴ καὶ προλαβὼν ὁ
 λόγος ἀπὸ μέρους ἐγνώρισε.

72. Πράξεωσ δὲ πέρι καὶ θεωρίας οὐδὲ λέγειν ἐχρῆν. ἤδη
 δι' ὧν ἐκείνῳ καὶ τὰ προρρήθέντα κατώρθωτο. πλὴν ἀλλὰ κἀν

5/6 τιθέναι - - - προβάτων] cf. Iohan. x, 11. 11 Ezech. xxxiv, 10.
 12 ποιμένες ἠφρονεύσαντο] Ier. x, 21. 12/13 οὐχὶ τὰ πρόβατα - - αὐτούς] cf.
 Ezech. xxxiv, 2, 8. 13/15 οὐδὲ κατὰ τοὺς μισθωτοὺς - - πρόβατα] cf. Iohan.
 x, 12, 13. 16 καλὸν ποιμένα etc.] cf. Iohan. x, 14, 15. 19 τὸ ἀπολωλὸς
 ἐκζητῶν] cf. Luc. xv, 4—6. 24 μέγας] cf. Matth. v, 19.

τούτοις λαμπρόν τι καὶ περιφανές τῷ μεγάλῳ τὸ κλέος καὶ οἶον
σχεδὸν μηδ' ἐν ὀλίγοις εὐρίσκεισθαι· ἃ γὰρ ἐν ἐρημίᾳ τε καὶ μον-
ώσει καὶ τῷ παντελεῖ τῶν ἀνθρώπων ἀπερρόγῳτι· Ἄντωνίῳ τῷ
πάνῳ μετ' Ἀρσενίου τέ φημι καὶ τῆς κατ' αὐτούς θαυμαστῆς ἐται-
5 ρίας ἰδρῶσί τε καὶ πόνοις καὶ συχνῶ κατώρθωτο, ταῦτ' Ἰσιδωρος
ὁ γενναῖος ἐν μέσῳ τῷ πλημμελοῦντι τῆς ὕλης καὶ τῆ τοῦ κόσμου
περιφορᾷ μετὰ τῆς θαυμαστῆς ἀπλότητος δηλαδὴ καὶ τῆς ταπει-
νοφροσύνης ῥᾶστα καὶ ὁμαλῶς ὑπὲρ πάντα λόγον Χριστοῦ δυνάμει
μετὰ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἐκτήσατο, καθὰ δὴ καὶ προλαβῶν ὁ
10 λόγος ὑπέδειξεν, ὡς μηδὲ τῶν ἔξω καὶ φαινομένων τοῦ πνεύμα-
τος χαρισμάτων ἀπολελεῖσθαι τῶν μεγάλων ἐκείνων καὶ τοῦ-
τον, ὡσπερ ἄρα καὶ τῶν ἀρρήτων καὶ κεκρυμμένων, ὧν δήπου
κάκεινα περιφανῶς ἤρτηται. ὁμολογίας δ' εἶνεκα καὶ τοῦ κατ'
αὐτὴν γιγνομένου (μηδὲ γὰρ τοῦτο παραλειπτέον ἐν μέσῳ κείμε-
15 νον) τίποτ' ἐροῦμεν, ἢ τί φήσομεν; ἄρ' οὐχὶ καὶ τοῦτον τοῖς γεν-
ναίοις ἐκείνοις ἀγωνισταῖς καὶ στόλοις τῆς εὐσεβείας, Ἀθανασίῳ τέ
φημι καὶ Μαξίμῳ καὶ δὴ καὶ Παύλῳ τῷ ἡμετέρῳ σὺν τῷ θαυμαστῷ
κατ' ἐκείνους συλλόγῳ, συναριθμήσομεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ. ἢ οὐχὶ
καὶ οὗτος ὑπὲρ εὐσεβείας ἀνδρικῶς κατ' ἐκείνους ἔστη πολλάκις,
20 καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ συμπλακεῖς περιφανῶς ἐτρο-
πώσατο; τί δὲ οὐχὶ καὶ τοῖς τότε τῆς Ἐκκλησίας τυράννοις ὁμοῦ
καὶ διώκταις ζήλου πλήρης ἀντέστη καὶ τὸ πονηρὸν ἐκείνο κατὰ
τῆς ὀρθοδοξίας συνέδριον καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν ἔβλον καθ'
ἑαυτοῦ συνετάραξε; καὶ τίνος οἱ διωγμοὶ καὶ ἡ ἄδικος κατὰ τοῦ
25 δικαίου δίκη, τὰ χειρόγραφα τε τῆς δυσσεβείας καὶ ἡ παράνομος
τῶν θρόνων καθαιρέσεις, ὕβρεις τε δημόσιαι καὶ συκοφανταί μετὰ
τῆς εὐσεβείας καὶ περιαγωγαί, καὶ τὸ συνόδων τε καὶ συλλόγων
ἱερῶν καὶ πάσης ἐπιμιξίας σχεδὸν ἀνθρωπίνης καὶ αὐτῶν δὲ φημι
τῶν οἰκιῶν συνεχῶς ἐξωθεῖσθαι καὶ ἀπελαύνεσθαι τὸ βαρύτερον,
30 ὑπερορίαν καινὴν τινα καὶ φυγὴν εἶσω τῆς πόλεως ὑφιστάμενον, ὃ
δὴ καὶ φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε; τὸ γὰρ δὴ καὶ αὐτῆς ταύτης
ἀειφυγίαν καταδικασθῆναι τῆς πόλεως, ἢ καὶ θανάτῳ βιαίῳ τὴν
ζωὴν ἐξελεθεῖν, ἐπέσχεν αἰδοῖ τοῦ μετρίου καὶ τοῦ περιόντος τῆς
ἀρετῆς κατασχὸν τοὺς ταῦτα σπουδάζοντας.

73. Ἐπεὶ δὲ οὕτω καλῶς τὸν ἀγῶνά τε καὶ τὸν δρόμον τε-
 λέσας πρὸς τὸν ποιοῦμενον διαβαίνειν δεσπότην καὶ τὸν ἀποκείμε-
 νον τῆς δικαιοσύνης στέφανον ἔμελλε, συγχωρεῖται, καθάπερ ἔφθην
 εἰπὼν, χαλεπῶ τινι καὶ μακροτάτῳ συσχεθῆναι νοσήματι, ἵνα μὴδὲ
 τὸ τέλος αὐτῷ τῆς κάτω ζωῆς χωρὶς ἀγώνων ἢ καὶ καμάτων, 5
 οἷς δήπου παρὰ πάντα τὸν βίον συνέζησε· μᾶλλον δ' ἔπει τοῖς
 ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τῆς εὐσεβείας παντοδαποῖς, ἤπερ ἔφην, ἐνιδρώ-
 σασ ἀγῶσι δίχα πληγῶν ἀθλητῆς ἦν καὶ στεφανίτης τε καὶ μάρ-
 τυς ἀναίμακτος, προστίθεται· κάκεινο μετὰ πολλοῦ γε τοῦ περιόν-
 τος τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ πληγῇ καὶ τῇ μαστίγι. ὁ μὲν οὖν μακρόν 10
 τινα χρόνον ἐπὶ τοῦ σκίμποδος ἔκειτο κρουνοῦς αἱμάτων καὶ λεπτά
 τινα μέρη τῆς πάλαι συντετηκυίας τῇ ἀσκήσει σαρκὸς πυκνῶς τῇ
 τῶν ἐγκάτων διὰ τῆς ἔδρας ἀπορρίπτων πληγῇ (κατὰ γὰρ ἐκείνων,
 φεῦ, τὸ πάθος ἡμῖν ἐπεστράτευσεν), ἢ δ' ὑπὲρ ἄνθρωπον αὐθις
 σπουδῆ καὶ τὸ πρὸς θεόν τε καὶ τοὺς ἀρχομένους φίλτρον τῆς φοβε- 15
 ρᾶς ἐκείνης πληγῆς καὶ τοῦ καθ' ὥραν ὡς εἰπεῖν θανάτου καθ' ὑπερ-
 βολὴν ἀνώτερον ἐτίθει· τὸν ἄνδρα· τοῖς τε γὰρ προσιοῦσιν ἀναπεπτα-
 μένας ἐδίδου συνήθως ἄλας τὰς τῆς οἰκίας θύρας καὶ δίκαις κατὰ
 ταύτῳ ἐπιστατῶν τὰς ἀποφάσεις ἐζῆγε, καὶ οὐδὲ τῆς ἀπορρήτου τε
 καὶ μυστικῆς τελετῆς καθάπαξ ἀπέσχετο, "Δόξα σοι, κύριε, πάν- 20
 των ἕνεκα" συνεχῶς ταῖς σφοδραῖς ἐκείναις ἐπιλέγων τῆς φύσεως
 βίαις καὶ τούτῳ καταπερεῖ τινι φαρμάκῳ θείῳ κατὰ τοῦ πάθους
 αἰεὶ χρώμενος. ἀλλ' ἔδει καὶ τὸ κατ' αὐτὸν ἐλεγχθῆναι· που πάν-
 τως, ἄνθρωπον ὄντα καὶ τὰ τῆς κοινῆς ἀκολούθως πάσχοντα φύ-
 σεως. ἔκειτο τοιγαροῦν τῷ μακρῷ τε καὶ σφοδρῷ τοῦ πάθους, 25
 ὑπὲρ ἔφην, κατεργασθεῖς καὶ τὰ τελευταῖα πνέων ὁ δίκαιος· πε-
 ρίστατο δ' ἐκείνον ὁ περὶ ἐκείνον φίλος χορὸς ἐξόδια ῥήματα πο-
 θοῦντες καὶ τὴν ὀρφανίαν ἐλεεινῶς ὡς εἶχον ἀποδυρόμενοι. ὁ δὲ
 τὰ καθ' ἑαυτὸν βραχεῖα τινὶ καὶ κεφαλαιώδει γραφῇ δεδωκώς, τὰ
 τῆς προτέρας ἀγωγῆς φημι καὶ τῆς εἰς τὴν μεγάλην ἀρχὴν ἀνα- 30
 γωγῆς τε καὶ πολιτείας, περὶ ψυχῆς τε καὶ τῆς ἄνω λήξεως, οἷο

1,3 καλῶς τὸν ἀγῶνα - - ἔμελλε] cf. Tim. 2, iv, 7—8. 29 τὰ καθ' ἑαυτὸν
 --- γραφῇ δεδωκώς] cf. Isidori διαθήκην in Actis patriarchatus C/politani, t. I,
 p. 287—294.

ἐκεῖνος, καὶ δὴ καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ταύτης ἀξίως προστη-
σομένου φιλοσοφήσας ἅπερ ἐχρῆν, εἰρηνικῶς ὁ τὰ πάντα εἰρηνι-
κός τε καὶ πρᾶος καὶ ψυχὴν τε καὶ γλῶτταν καὶ πᾶν ἦθος ἐπί-
χαρίς τε καὶ ἡδιστος ταῖς τοῦ ποιομένου δεσπότου χερσὶ διὰ
5 τῶν φωτεινῶν καὶ συνήθων ἀγγέλων τὴν πλήρη φωτὸς ψυχὴν
παρατίθησι· καὶ τὸ μὲν ἱερὸν ἐκεῖνο καὶ καθαρώτατον σῶμα πρὸς
τὴν ἐκφορὰν κατὰ φύσιν ἦν καὶ τῷ τῶν ὁμοτίμων ἐδίδοτο δηλαδὴ
τάφῳ, μετὰ τῆς προσηκούσης δορυφορίας τε καὶ πομπῆς ἱερῶς
ἐκφερόμενον, τὴν δὲ τῆς ἀοράτου ψυχῆς δόξαν κατὰ φύσιν ἀόρα-
10 τον πεφυκυῖαν εἰς ἐκεῖνου δόξαν ὁ ἐκεῖνου θεὸς ἀμυδρῶς παρα-
δειξάι καὶ τοῖς κάτω βουλόμενος τοιόνδε τι θαυμαστῶς ἐνεργεῖ.

74. Πρεσβύτη καὶ γὰρ τινι τῶν εὐλαβῶν μοναχῶν, ἀξιώματι
πρεσβυτέρου τετιμημένῳ καὶ τὸ τοῦ μεγάλου βαπτιστοῦ τε καὶ
Προδρόμου φροντιστήριον παροικοῦντι, θεία τις ὄψις κατ' αὐτὴν
15 ἐκείνην τὴν νύκτα καινῶς ἐφίσταται, καὶ ἡ ὄψις ἀγγέλους αὐτῷ
φωτὸς λαμπρὰν τινα καὶ φωτὸς πλήρη ποιουμένους ἐκ γῆς πρὸς
οὐρανὸν δορυφορίαν τε καὶ ἄνοδον ὑποδείκνυσι. πυθομένῳ δ' ὡς
ἔδοξε τῷ θεωρῷ τοὺς παρόντας τί ποτ' ἂν εἶη τοῦτο δὴ τὸ φαι-
νόμενον καὶ τίς ἡ τοσαύτη λαμπρότης καὶ τί τὸ δορυφορούμενον,
20 φωνὴ τις οὐρανόθεν εὐθύς ἐξηκούετο ψυχὴν ἐκείνην εἶναι τὴν
πατριαρχικὴν, Ἰσιδώρου δηλαδὴ τοῦ μεγάλου τὸ σῶμα καὶ τὸν
χοῦν ἄρτι τῇ γῆ παραπέμφαντος· ἦν δεῖ καὶ τοὺς φωτεινοὺς, κα-
θάπερ ὀραῖς, ἀγγέλους μετὰ πολλῆς τινος τῆς δορυφορίας λαμπρῶς
εἰς οὐρανοὺς προάγειν καὶ παραπέμπειν τε καὶ παρέπεσθαι.

25 75. Τὰ δέ γε μετὰ τὴν ἔξοδον ἐκείνῳ θαυμαστῶς εἰργασμένα
καὶ τὴν ταφὴν ἔργον μὲν ὡς ἀληθῶς τὸ κατὰ μέρος διεξιέναι, καὶ
μάλιστα' ὅτι μηδὲ λήγει διενεργούμενα, τοῦ θεοῦ βουλομένου πάν-
τως τοῖς ὑπὲρ φύσιν τούτοις καὶ μετὰ τελευτήν, ὡσπερ δὴ καὶ
πρὸ ταύτης, τὸν οἰκεῖον δοξάζειν θεράποντα· πλὴν ἀνάγκη κάκει-
30 νων ἀπὸ μέρους τέως μνησθῆναι καὶ μὴ σιγῇ παντελεῖ παρελθεῖν
τὰ λόγου τε καὶ μνήμης ὡς ἀληθῶς ἄξια.

76. Τῶν εὐλαβῶν τις τοῦ κλήρου καὶ πάλαι συνήθων καὶ
μεγίστην ἐκ ψυχῆς πρὸς αὐτὸν κεκτημένων τὴν πίστιν νόσω βα-
ρυτάτῃ περιπεσὼν (νεφρίτιδα ταύτην καλοῦσιν ἰατρῶν παῖδες),

κλινοπετής ἦν τὸ πλεῖστον, μηκέτι μηδὲ βαδίζειν σχεδὸν ὅλως
δυναμένος. τὰ γοῦν τῶν ἰατρῶν ἀπαγορεύσας ὁμοῦ πάντα (καί
γάρ ἦν οὐδὲ τῶν εὐπορούντων καὶ δυνατῶν ἀναλίσκειν) ἐπὶ τὴν
τῶν λειψάνων σορὸν τοῦ φίλου πατρός, σχεδὸν ὑφ' ἐτέρων διαβα-
σταζόμενος, καταφεύγει, καὶ τὸ πάθος ὀδυνηρῶς ὑποδείξας καὶ 5
δεηθεὶς καὶ φιλίας καὶ πατρικῶν ἀναμνήσας σπλάγχχνων, οὐκ εἰς
μακρὸν οὐδὲ μετ' ὀλίγον, ἀλλὰ παραχρῆμα τῆς ὑγείας ἐκεῖ τυ-
χῶν, οὐκέτι διαβασταζόμενος ὑφ' ἐτέρων, ἀλλ' εὐσθενής τε καὶ
ῥωμαλέος (ὦ τῆς ταχυτήτος τοῦ θαύματος) ὄρομαῖος εἰς τὴν
οἰκίαν ἐπάνεισι. 10

77. Γυνή τις τῶν ἐνδεῶν καὶ πενήτων πονήρως πάνου καὶ
νοσερῶς τοῦ σώματος ἔχουσα (τῷ τε γὰρ χεῖρε καὶ ἄμφω ταύτη
παρεῖντο καὶ τὰ κατὰ τοὺς νεφροὺς συχναῖς τισι καὶ χαλεπαῖς
ταῖς ὀδύνασι ἐβάλλετο), καὶ αὐτὸ προσαπολέσαι τὸ ζῆν σὺν τοῖς
ἀθλίοις ἐκινδύνευε τέκνοις τῇ τῶν ἀναγκαίων ἐνδείᾳ, πρὸς πᾶσαν 15
ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν τὴν διὰ χειρῶν τε καὶ ποδῶν ἀκίνητος
ἐκειθεν τὸ παράπαν καὶ κλινοπετής οὔσα. τὸ γοῦν ἄμισθον ἰατρῆον,
τὴν τῶν ἀπόρων καταφυγὴν, τὴν τοῦ μεγάλου σορὸν φημι καὶ
αὕτη καταλαβοῦσα, τῶν ἐλπίδων οὐκ ἔφυσται· οὐδὲ γὰρ ἀπὸ
μέρους οὐδὲ πάντα μὲν, σχολῇ δέ πως καὶ ἐκ διαλειμμάτων, 20
ἀλλὰ καὶ πάντων ὁμοῦ καὶ ἀθρόον ὑπερφυῶς ἐκειθεν τυγχάνει τῆς
θεραπείας, καὶ ὑγείαν κατὰ ταῦτόν καὶ τὰς τοῦ ζῆν ἀφορμὰς καὶ
τὰς ἐλπίδας κομισαμένη.

78. Τὸ δέ γε περὶ τὸν πρόεδρον τῆς ἐκκλησίας Ῥοδίων γε-
γονὸς μέγιστον τοῦ μεγάλου θαῦμα πῶς οὐ καὶ λέγειν χρὴ καὶ 25
κροτεῖν καὶ θαυμάζειν καὶ μηδὲ παύεσθαι; τῷ γὰρ τῆς αἰμορροίας
πάθει καὶ οὗτος ἐπὶ μακρὸν τινα πιεζόμενος χρόνον, καὶ μηδαμῶθεν
εὐρέσθαι τινὰ θεραπείαν καὶ ὀπωσοῦν ἐκείνου δυναμένος, τῷ τοῦ
μεγάλου μετὰ μεγάλης τῆς πίστεως προσέρχεται τάφῳ καὶ πα-
ραστάς καὶ πλεῖστα μετὰ πλείστων ἰκετεύσας δακρῶν ἔλεω μὲν 30
αὐτίκα τοῦ μεγάλου τυγχάνει, καὶ ἡ τοῦ αἵματος παρὰ φύσιν
αἰσχίστη ῥύσις ἐκεῖ παραχρῆμα τῆς κινήσεως ἵσταται, καὶ οἴκαδε
χαίρων ὁμοῦ καὶ θαυμάζων ὁ τοῦ θαύματος ἅμα καὶ τῆς ὑγείας
τυχῶν ὑποστρέφει. χρόνου δέ τινος μεταξὺ παραρρῦέντος βρα-

χέος, ἐν ὀδύναϊς καὶ αὔθις ὁ ἀρχιερεὺς ἦν, τοῦ αἵματος ἀντι-
στρόφως αὔθις κατὰ τοῦ σώματος ὡσπερ στρατευομένου· τῆς γὰρ
ἐκείνου κενώσεως (ὅπερ ἔφην) ἐπισχεθείσης καθάπαξ, δυσχερῶς
πάνυ καὶ βαρέως πρὸς τὴν ὕλην εἶχεν ἡ φύσις, τὴν πλησμονὴν
5 καὶ τὸ ἐκεῖθεν βᾶρος οὐκ ἰσχύουσα φέρειν. ἐπεὶ γοῦν ἔδειτο κε-
νοῦσθαι καὶ αὔθις καὶ κουφίζεσθαι τὸ φορτίον μετρίως, φαρ-
μάκοις δὲ καὶ τέχναις ἰατρῶν τὸ παράπαν οὐκ ὑπέεικε τὸ πά-
θος, ἐπὶ τὸν ταῦτα συνήθως δυνάμενον ἰατρὸν μετὰ τῆς προ-
τέρας καὶ πάλιν πίστεως καταφεύγει, καὶ τῆ τῶν λειψάνων σορῶ
10 προσελθὼν τὴν ἐναντίαν τοῦ πάθους ἐπίθεσιν ἐξαγγέλλει καὶ τῆς
συνήθους ἐπικουρίας ἐκεῖθεν δεῖται τυχεῖν· ὁ δὲ μέγας ὡσπερεὶ
τις βασιλεὺς καὶ θεὸς τῶν παρὰ φύσιν τουτωσί παθῶν ὑπὸ τοῦ
μόνου κατὰ φύσιν χειροτονηθεὶς θεοῦ καὶ δεσπότης, καὶ νῦν μὲν
ταύτην νῦν δ' ἐκείνην ἰέναι μετὰ πολλῆς τινος τῆς ἀδείας προσ-
15 τάττειν ἐκείνοις κύριος ὢν, πρὸς τὸ δοκοῦν ἐκείνω δηλονότι τῆς
γνώμης, τὴν τοῦ αἵματος ἐκκαλεῖται καὶ αὔθις κάτωθεν ῥύσιν,
οὐ κατὰ τὴν προτέραν ἐκείνην καὶ πάλιν, ἀλλὰ μετρίαν τινα καὶ
οἶαν μὴ τὴν φύσιν παραλυπεῖν τῆς δυνάμεως ὑφαιρουσάν, ἀλλ'
ὡς μάλιστα συγκροτεῖν τὰ εἰκότα τε καὶ ῥωννύειν ἀποκενοῦσαν
20 καὶ καθαιρούσαν τοῦ λυποῦντος. τὸ δὲ δὴ μερίζον. ἵνα μὴ καὶ
δόξη τισὶν ἴσως τῶν μικρὰ τινα καὶ φαῦλα περὶ τῶν μεγάλων
λογιζομένων, ὡς κατὰ τινα συντυχίαν οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτῆς ἡ
φύσις δῆθεν τὴν κένωσιν εἴργασται, αὐ μετὰ βραχὺν τινα χρόνον
οὐδ' ἀπιόντι γε πρὸς τὸν οἶκον, ἀλλ' ἔτι πρὸς τῇ σορῶ τῷ πά-
25 σχοντι παρισταμένω (καθάπερ ἔφην) καὶ δεομένω καὶ ἡ ζητου-
μένη τοῦ αἵματος προσγίνεται ῥύσις καὶ τὸ πάθος παρευθὺ δρα-
πετεῦει, κενωθείσης τῆς ὕλης. καὶ πάρεστιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐξ ἐκεί-
νου κῆρυξ αὐτάγγελος καὶ τῆς ὑγείας ἑαυτοῦ καὶ τοῦ θαύματός
φημι τοῦ μεγάλου, καὶ τὴν εὐχαριστίαν ἣ προσῆκεν ἀποδιδούς
30 ὄλη καὶ καρδία καὶ στόματι.

79. Τίς δ' ἂν καὶ κατὰ μέρος τὰ κατὰ μέρος ἀπαριθμήσῃ
καθ' ἐκάστην σχεδὸν θαύματα τοῦ μεγάλου, ὅσους μὲν πυρετῶν
μεγίστων καὶ φρίκης τῆς κάκιστ' ἀπολουμένης, ὅσους δὲ νοση-
μάτων καὶ παθῶν ἀπαλλάττει παντοίων τῇ πνευματοφόρῳ τῶν

*

λειψάνων προσιώντας σορῶ καὶ δι' ἐκείνου τὸν ἐκείνου θεὸν ἐπι-
βωμένους; ἃ δὴ καὶ ἱστορίαις καὶ βίβλοις οἱ μεθ' ἡμᾶς δώσου-
σιν, εὖ οἶδα, τοῦ χρόνου τοῖς προλαβοῦσιν εἰσαεὶ προστιθέντος,
ἵνα καὶ θεὸς ἐπὶ πλεόν τοῦτον δοξάζων εἰς ἑαυτὸν κατὰ γενεὰς
ἐπιστρέφῃ τὴν δόξαν. ὁ ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, καθάπερ εἴρηται, 5
δοξαζόμενος. νῦν δ' ὁ μὲν ἐστὶν ἐν οὐρανοῖς, ἐκείνοις δὴπου καὶ
συναυλιζόμενος καὶ τὸ τῶν ἐφρετῶν περιχορευῶν ἀκρότατον, καὶ
τὰς ὑπὲρ ἡμῶν τε καὶ τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας θυσίας τε καὶ προσ-
ευχὰς πρὸς ἐκεῖνον ὡσαύτως ποιούμενος, ἐν χειμῶνι δὲ μεγίστῳ
καὶ κλύδωνι τὰ καθ' ἡμᾶς τε καὶ τὴν κοινὴν Ἐκκλησίαν, οὐκ 10
οἶδ' ὅπῃ καὶ ὅπως γε τελευτήσοντα, πλὴν εἰ πρὸς ἐκεῖνον καὶ
τὴν ἐκείνου προστασίαν ἡμεῖς τε καὶ ὑμεῖς βλέπομεν, ὡς ἐν ζάλῃ
καὶ καταγιγῆδι τὸν σοφὸν κυβερνήτην τε καὶ τεχνίτην μετὰ τοῦ
φίλτρου καὶ τῶν σπλάγχθων ἐκείνων ἐπικαλούμενοι· οὐ γὰρ δὴ
μεταστὰς ἡμῶν καθάπαξ καὶ καταλέλοιπε. 15

80. Δεῦρο δὴ περιστάντες με πᾶς ὁ ἐκείνου χορὸς καὶ ἡμέ-
τερος (δεῖ με καὶ γὰρ τοῖς τοῦ μεγάλου πατριάρχου χρυσοῖς ἐπι-
λόγοις καὶ λόγοις τὸν ἐκείνου προσειπεῖν καὶ διάδοχον καὶ φίλον
καὶ σύνθρονον, καὶ ταύτην ὡσπερὶ τινα λαμπρὰν ἐπιθεῖναι κο-
ρωνίδα τῷ λόγῳ). δεῦρο δὴ πάντες, ὅσοι τοῦ βήματος καὶ 20
ὅσοι τῶν κάτω, ὅσοι τῶν ἐγγύς καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐτα-
ρείας, καὶ ὅσοι γε τούτων οὐ πᾶν μακρὰν οὐδὲ πορρωτέρω τὴν
εὐφημίαν μοι συνεργάζεσθε, ἄλλος ἄλλο τι τῶν ἐκείνου καλῶν
διηγούμενοι καὶ ζητοῦντες οἱ περὶ τὸν θρόνον τὸν νομοθέτην, οἱ περὶ
τὸ βῆμα τὸν ἀρχηγόν, οἱ τοῦ κλήρου τὴν εὐταξίαν, οἱ περὶ λόγους 25
τὸν παιδευτήν, αἱ παρθένοι τὸν νομφαγωγόν, αἱ ὑπὸ ζυγόν τὸν
σωφρονιστήν, οἱ τῆς ἐρημίας τὸν πτερωτήν, οἱ τῆς ἐπιμιξίας τὸν
δικαστήν, οἱ τῆς ἀπλότητος τὸν ὁδηγόν, οἱ τῆς θεωρίας τὸν θεο-
λόγον, οἱ ἐν εὐθυμίᾳ τὸν χαλινόν, οἱ ἐν συμφοραῖς τὴν παρά-
κλησιν, τὴν βακτηρίαν ἢ πολιά, τὴν παιδαγωγίαν ἢ νεότης, ἢ 30
πενία τὸν ποριστήν, ἢ ἀπορία τὸν οἰκονόμον. δοκοῦσί μοι καὶ
χῆραι τὸν προστάτην ἐπαινέσασθαι, καὶ ὄρφανοὶ τὸν πατέρα καὶ

5 εἴρηται] cfr. Psalm. LXXXVIII, 8.

18 διάδοχον etc.] sc. Callistus I

patriarcha.

πτωχοὶ τὸν φιλόπτωχον, καὶ τὸν φιλόξενον οἱ ξένοι καὶ ἀδελφοὶ τὸν φιλάδελφον· οἱ νοσοῦντες τὸν ἱατρὸν ἦν βούλει νόσον καὶ ἰατρείαν, οἱ ὑγιαίνοντες τὸν φύλακα τῆς ὑγείας, οἱ πάντες τὸν πᾶσι πάντα γενόμενον, ἵνα κερδάνῃ τοὺς πάντας ἢ πλείονας.

- 5 81. Ταῦτά σοι παρ' ἡμῶν, ὧ θεία τῶντι καὶ φιλότατη μοι κεφαλή, τῆς μὲν ἀξίας κατωτέρω καὶ πολὺ τι λειπόμενα (σοῦ γὰρ τὴν φωνὴν καὶ τὰς φρένας ἔδει παρεῖναι μετὰ τοῦ ἐν αὐταῖς πνεύματος τοῖς ἐπιβάλλειν τοῖς ὑπὲρ σοῦ λόγοις ἐθέλουσι, κατὰ τὰς σὰς δῆπου προῤῥήσεις καὶ τὴν ἀπόφασιν), τοῦ δὲ πρὸς σέ
- 10 λαμπροῦ πόθου καὶ περὶ τὰ σὰ τῆς ψυχῆς μεμνηνότες οὐδαμῶς τὸ παράπαν λειπόμενα· σὺ δὲ ἡμᾶς ἐποπτεύεις ἄνωθεν ἰλεως, καὶ τὸν σὸν τουτονὶ λαὸν καὶ ἡμέτερον ποιμαίνεις ἢ συμποιμαίνεις, καὶ στήσαις εἰς αὔραν τὴν συχνὴν ταυτηνὶ καταγιγίδα καὶ τοὺς στροβίλους· ὀρᾶς ὄπως καὶ πανταχόθεν συνέχοντας, ὡς γε-
- 15 νέσθαι (τὸ τῆς θείας φάναι Γραφῆς) τοὺς ἱερέας κατὰ τὸν λαόν, ἵνα μὴ καὶ τι πλεόν ἐνταῦθα λέγοιμι, καὶ πάντας ἀχρειωθῆναι καὶ μὴ παρῆναι τὸν συνιέντα σχεδὸν καὶ τὸν θεὸν ἐκζητοῦντα κατὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀπόφασιν μηδ' ἕως ἐνός. καὶ τὴν τῆς νόσου μακρὰν ταυτηνὶ παιδαγωγίαν ἡμῶν καὶ τὴν μᾶστιγα ταχέως κου-
- 20 φίσαις ἢ καὶ λίσαις καθάπαξ ταῖς σαῖς πρεσβείαις, καὶ διεξάγοις ἡμῖν τὸ τοῦ βίου λειπόμενον πρὸς γε τὸ φίλον θεῶ καὶ λυσιτελέστερον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ὧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

3/4 τὸν πᾶσι — πλείονας] cf. Cor. 1, ix, 19. 22. 15 cf. Hos. iv, 9.
16/18 πάντας ἀχρειωθῆναι — ἕως ἐνός] cf. Psalm. LII, 3, 4.

INDEX NOMINUM PROPRIORUM.

- Ἄαρών 25, 17. 137, 33.
 Ἀββακούμ 63, 10.
 Ἀβραάμ 1, 16. 48, 30. 56, 8.
 Ἀγάθων Κουρούπης 35, 9.
 Ἀδάμ 16, 27.
 Ἄδης 47, 14.
 Ἀδριανός 3, 3.
 Ἀδριανούπολις 3, 3.
 Ἀθανάσιος Magnus 143, 16.
 Ἀθανάσιος ἀρχιεπίσκοπος Κων-
 σταντινουπόλεως 1—51. Φρον-
 τιστήριον Ἀθανασίου 137, 12.
 Ἀθανάσιος ὁ Λιπεντηνός 9, 10.
 Ἀθῆναι 4, 18. 71, 2.
 Ἄθως 5, 1, 28. 11, 24. 12, 7.
 32, 27. 76, 25. 81, 30. 116, 27.
 Αἰγύπτιος, Αἰγύπτιοι 62, 12. 63, 3.
 86, 26. 87, 9, 10.
 Αἴγυπτος 49, 22. 119, 2.
 Ἄϊλιος Ἀδριανός 3, 3.
 Ἀκάκιος ὁ τῆς Κλίμακος 14, 2.
 Ἀκάκιος, nomen Athanasii ante-
 quam fieret patriarcha 4, 24.
 5, 28. 6, 6. 7, 3. 10, 3.
 Ἀκίνδυνος (Gregorius) 111, 32.
 Ἀκρίσιος 34, 19.
 Ἀκύλας apostolus 102, 17.
 Ἀλεξάνδρεια 39, 1.
 Ἀλέξιος, nomen quod in bap-
 tismate Athanasius patriarcha
 accepit 3, 12, 4, 24.
 Ἀλόπιος ὁ κιονίτης 4, 6.
 Ἀμαλθείας κέρας 102, 26.
 Ἀναστάσεως τῆς ἁγίας monaste-
 rium 10, 1.
 Ἀνδρόνικος II Palaeologus, impe-
 rator 136, 22.
 Ἀντώνιος Magnus 5, 15. 143, 3.
 Ἀπολλώς 118, 6.
 Ἀποστόλων templum in urbe Con-
 stantinopoli 48, 22.
 Ἀράβιος ἵππος 16, 10.
 Ἀρσένιος Magnus 63, 9. 143, 4.
 Ἄσμα μυστικόν 69, 27.
 Ἄτταγᾶς 12, 17.
 Αὐξεντίου βουνός 9, 7.
 Ἀχαιμενίδαι 77, 34. 83, 11.
 Βαλτάσαρ 95, 23.
 Βαρλαάμ ἐκ Καλαβρίας 83, 34.
 84, 12. 111, 32.
 Βαρνάβας apostolus 118, 7.
 Βασίλειος Magnus 142, 22.

- Βασιλεύουσα i. e. Constantino-
polis 21, 20. 33, 31. 35, 3.
37, 27. 39, 17. 43, 17. 44, 14.
Βασιλίς 134, 15.
- Βέκκος (Iohannes) 12, 13. 17. 22.
- Βλαχέρναι 110, 14.
- Βουτυράς 20, 13.
- Βροῦτοι 4, 17.
- Βυζάντιον 9, 8. Βύζαντος πόλισμα
32, 24.
- Γαβράς 107, 31.
- Γαλακτίων ὁ ὁμολογητής 12, 28.
- Γαλήσιον mons 9, 11. 10, 14. 12, 23.
23, 16.
- Γάνου ὄρος 11, 19. 13, 15. 14, 28.
Γάνους ἀρχιερέυς 17, 24. Γάνους
monasterium 21, 22.
- Γαράρης 13, 5.
- Γεράσιμος Atheniensis 70, 29.
71, 2, 17. 72, 4. 73, 16. 74, 4, 33.
- Γεώργιος pater Athanasii patri-
archae 3, 8.
- Γολιάθ 85, 16.
- Γραφή, Γραφαί (Biblia Sacra)
7, 30. 15, 11. 59, 2. 62, 28.
64, 10. 67, 24. 77, 10. 84, 32.
85, 30. 86, 14. 87, 20. 110, 28.
122, 26. 149, 11.
- Γρηγόριος Theologus 39, 16.
142, 22.
- Γρηγόριος Sinaita 71, 3. 76, 31, 33.
82, 21. 85, 14.
- Γύγης 13, 17.
- Δανάη 34, 19.
- Δαυὶδ propheta 26, 27. 41, 31.
47, 31. 57, 28. 61, 9. 62, 16.
69, 22. 70, 1. 85, 14. 106, 16.
- Δαυὶδ ὁ γενναῖος 122, 10. 129, 32.
131, 3.
- Δαυιτικοὶ ὄροι 48, 5.
- Δημοσθένης 1, 10.
- Διαθήκη κατὴν 74, 9.
- Διομήδους τοῦ ἁγίου μονούδριον
21, 23.
- Δόμνος 38, 23.
- Δωρικὸν ἦθος 102, 22.
- Δωριεύς, Δωριεῖς 88, 5. 89, 2, 14.
102, 4. 103, 15. 108, 16.
- Ἐβραῖοι 138, 9.
- Ἐκκλησία, Ἐκκλησίαι 12, 13.
23, 24. 24, 3. 25, 14. 26, 16.
27, 13. 28, 16. 29, 4. 30, 9, 11.
31, 1. 32, 8. 33, 2. 37, 9. 38, 4.
46, 31. 47, 6. 48, 28. 49, 20.
55, 27. 57, 30. 74, 25. 82, 28.
83, 33. 85, 27. 86, 6. 87, 6, 20, 29.
88, 7. 89, 1. 92, 17, 30. 94, 3.
12, 19. 96, 5. 107, 9. 109, 27.
110, 17, 32. 115, 28. 116, 17.
20, 22. 117, 17, 30. 118, 12.
121, 24, 30. 124, 1, 4, 22. 127, 24.
130, 8. 131, 14. 144, 32.
148, 7.
- Ἐλεάζαρ 25, 16.
- Ἐλισσαῖος 76, 7.
- Ἐλληνες 63, 29. 64, 9. 67, 9. 85, 2.
- Ἐλληνικά μαθήματα 67, 17.
- Ἐλληνικοὶ λόγοι 63, 27. 67, 1.
- Ἐλόμας 37, 24.
- Ἐσφιγμένου μονή 5, 29. 6, 4.

Εὐαγγέλιον, Εὐαγγέλια 13, 2. 15, 6.
 25, 32. 42, 5. 55, 13. 56, 15.
 68, 13. 74, 24. 103, 22. 113, 13.
 118, 6. 138, 19. 141, 29.

Εὐθύμιος discipulus Athanasii
 patriarchae 13, 23, 26.

Εὐκλείδου στοιχεῖα 8, 27.

Εὐστάθιος metropolita Pamphy-
 liae 38, 17.

Εὐφροσύνη mater Athanasii pa-
 triarchae 3, 8.

Ἐφεσσος, 38, 15.

Ἠλίας, Ἠλιοῦ propheta 33, 11.
 49, 26. 62, 22. 102, 32.

Ἠλίας monachus 9, 9.

Ἠρακλεία λίθος 96, 32.

Ἠρόδοτος historicus 40, 16.

Ἠσαίας propheta 63, 10. 118, 1.

Θεοδοσίος Ῥαιδεστηνός 13, 24.
 18, 9, 17, 27.

Θεοδώριτος discipulus Athanasii
 patriarchae 14, 11, 14.

Θεόδωρος Στουδίτης 46, 5.

Θεομήτωρ 30, 17. 37, 17. 91, 19.
 105, 7. 110, 13.

Θεοτόκος 13, 28. 42, 25. 43, 3.

Θεοφάνης discipulus Athanasii
 patriarchae 14, 11. 35, 10.

Θεσσαλονίκη 4, 16. 54, 30. 56, 17.
 82, 30. 83, 13. 84, 10.

Θράκη 141, 29.

Ἰακώβ 36, 9.

Ἰάκωβος Ῥαιδεστηνός discipulus
 Athanasii patriarchae 13, 24.
 30, 14, 5.

Ἰάκωβος alius 37, 23.

Ἰεζάβελ 64, 4.

Ἰεζεκιήλ 139, 10. 142, 10.

Ἰερουσαλήμ 103, 5.

Ἰησοῦς Χριστός 11, 7. 17, 10.
 27, 1. 30, 1. 31, 2. 34, 10.
 37, 18. 38, 27. 39, 1. 47, 4.
 48, 15. 51, 28. 61, 31. 62, 9.
 73, 1. 74, 8. 75, 11—14. 76, 5.
 85, 12. 90, 14. 91, 9. 93, 31.
 94, 23. 98, 20. 100, 33. 105, 10.
 106, 10. 112, 24. 114, 26.
 124, 14. 133, 18. 134, 21.
 135, 5. 136, 5. 138, 2, 19.
 139, 7, 26. 141, 9, 10, 15, 16, 22.
 142, 2. 144, 7. 149, 18. Χρι-
 στός Δεσπότης 108, 29. Τά-
 φος τοῦ Χριστοῦ 7, 11. Ζυγός
 τοῦ Χριστοῦ 5, 30. 97, 12.
 Πτωχεῖα δι' αὐτόν 13, 16. Τα-
 πείνωσις τοῦ Χριστοῦ 16, 5.
 Ἐκκλησία Χριστοῦ 28, 15, 16.
 29, 13. 30, 4, 11. 46, 31. 55, 27.
 83, 33. 117, 30. Φῶς ὁ Χριστός
 80, 5. Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ
 55, 13. 74, 24. Τὸ κατὰ Χριστὸν
 μυστήριον 84, 15. Ὑψηλὴ ἐν
 Χριστῷ φιλοσοφία 72, 22. Μα-
 καρία ἐν Χριστῷ λῆξις 76, 5.
 Ἡ κατὰ Χριστὸν ἀγαθὴ πολιτεία
 77, 25. Τελεία ἐν Χριστῷ πολι-
 τεία 80, 29. Ποίμνη τοῦ Χρι-
 στοῦ 85, 21.

Ἰθάμαρ 25, 17.

Ἰλαρίων μοναχός 9, 31.

Ἰλλυρικόν 141, 30.

Ἰορδάνης fluvius 7, 14. 110, 8.

Ἰουδαία 80, 10.

- Ἰουδαῖοι 74, 16, 24.
 Ἰούδας 18, 13.
 Ἴρις 8, 32.
 Ἰσαὰκ filius Abraami 49, 19. 56, 7.
 Ἰσαὰκ Γαράρης 13, 5.
 Ἰσιδωρος I Thessalonicensis,
 patriarcha Constantinopoleos
 52—149.
 Ἰσιδωρος filius Nicolai Monem-
 basiotae 105, 26, 28.
 Ἰσραήλ 22, 10. 57, 29. 87, 10.
 138, 13.
 Ἰταλός 9, 10. 84, 3.
 Ἰταλῶν αἵρεσις 12, 12.
 Ἰταλοὶ πνευματομάχοι 13, 4.
 Ἰωάννης ὁ βαπτιστής 74, 7.
 Ἰωάννης Damascenus 107, 10.
 Iohannes Cantacuzenus impera-
 tor 116.
 Ἰωάννης Glycys, patriarcha Con-
 stantinopoleos 31, 32.
 Iohannes XIV Calecas 115.
 Ἰωάννης Chrysostomus 142, 22.
 Ἰωαννίκιος Γαβρᾶς monachus
 107, 28.
 Ἰὼβ justus 37, 29. 41, 28. 138, 21.
 Ἰὼβ discipulus Athanasii pa-
 triarchae 13, 23.
 Ἰωσήφ 49, 22.
 Ἰωσήφ μοναχός, θυρωρός τῆς
 Περιβλέπτου 18, 29.
 Καλαβρία 83, 34.
 Callistus I patriarcha 148.
 Καρμύλιον 33, 11.
 Κάρμηλος 62, 23.
 Καταφυγή, nomen loci 137, 12.
 Κάτωνες 4, 17.
 Κερκώπων σύστημα 139, 25.
 Κλίμακος βίβλος 14, 2.
 Κοσμαῖς melodus 107, 10.
 Κουρούπης (Ἀγάθων) 35, 9.
 Κυνόσαργες 87, 20.
 Κύριλλος Alexandrinus 38, 23.
 Κωνσταντῖνος Βουτυρᾶς 20, 12.
 Κωνσταντινούπολις, ἡ Κωνσταν-
 τίνου 1. 30, 23. 52. 88, 31.
 89, 14. 103, 16. 104, 18.
 Λαζάρου Galesiotae monasterium
 9, 12.
 Λάτρος mons 7, 16. 9, 6.
 Λεόντιος monachus, discipulus
 Athanasii 13, 24. 19, 14, 19.
 Λιπεντηνός 9, 19.
 Λυδοὶ 13, 18.
 Μαγδαληνή 98, 18.
 Μακεδονία 141, 30.
 Μαλαχίας discipulus Athanasii
 patriarchae 13, 25.
 Μάμη 19, 19.
 Μάξιμος Confessor 143, 17.
 Μαρία ἡ Μαγδαληνή 98, 17.
 Μερρά 21, 5.
 Μηνᾶς monachus 32, 22.
 Μιχαίας 39, 14.
 Μουσῶν τρόφιμοι 55, 9.
 Μωσῆς propheta 13, 16. 21, 5.
 33, 10. 62, 17. 98, 13. 119, 2.
 138, 8.

- Ναβουζαρδάν 95, 21.
Ναβουχοδονόσορ 95, 22.
Νέα Μονή 21, 23.
Νέα Ρώμη 30, 23.
Νεῖλος ὁ Ἰταλός 9, 10.
Νικόλαος Δωριεύς 101, 32. 102, 24.
103, 26. 104, 18. 105, 25.
Νουμήνιος 12, 17.
Νῶε 48, 26.
Ὀδηγῶν μονή 44, 9.
Ὀδρυσός 2, 30.
Ὀλυμπος 89, 28.
Ὀνήσιμος 102, 16.
Ὀρέστης 3, 2.
Ὀρεσιτιάς 3, 3.
Οὐνικὸν ἔθνος 77, 34.
Παμφυλία 38, 16.
Παναγία 17, 28.
Παναχράντου ecclesia 48, 16.
Πάνιον 19, 18.
Παντεπόπτου μονή 32, 28.
Παῦλος apostolus 26, 30. 38, 26.
58, 27. 62, 4. 75, 13. 118, 25.
123, 31. 142, 3.
Παῦλος Confessor 118, 2. 143, 17.
Παφλαγονίτα χωρίον περὶ τὸ Πά-
κιον 19, 18. 20, 16.
Πελοπόννησος 88, 5.
Περιβλέπτου monasterium 18, 28.
Περικλεῖς 4, 18.
Περτζέ, nomen monasterii 134, 16.
Πέτρος apostolus 11, 8. 118, 25.
142, 3.
Πέτρος ep. Alexandriae 39, 1.
Πηλεὺς 13, 19.
Πίνδαρος 121, 22.
Πλάτων, Πλάτωνες 1, 10. 8, 18.
Πρόδρομος (Iohannes) 33, 10.
Προδρόμου monasterium 145, 14.
Πρωτεύς 86, 28.
Πυθαγόρας 1, 10.
Ῥαιδεστηνός 13, 30. 18, 9.
Ῥαιδεστός 19, 17.
Ῥεζέκκα 49, 21.
Ῥοδίων ἐκκλησία 146, 23.
Ῥωμαῖοι 124, 19. 126, 1.
Ῥώμη 4, 18.
Σάβας Novus 116, 25.
Σάββατον 16, 14.
Σαλώμη 98, 17.
Σάμιοι 7, 25.
Σαμουήλ propheta 57, 29. 95, 19.
Σαραφθία 103, 10.
Σάρρα 56, 11.
Σίλας 118, 7.
Σιλουανοί 118, 7.
Σίναιον mons 13, 16. 33, 11. 71, 3.
Σιών 103, 5.
Σολομών 52, 16. 54, 18. 66, 8.
Σολομώντειον (sc. ῥῆμα) 7, 28.
Σοφίας θεοῦ templum 48, 21.
108, 9. 110, 21.
Στέφανος protomartyr 124, 14.
Σταγειρίτου δεινότης 26, 3.
Στουδίτης (Θεόδωρος) 46, 5.

- Στουδίων λαύρα 6, 3. 35, 12.
Συβαρίται 7, 25.
Σωκράτεις 8, 18.
Σωσάννα 98, 17.
Ταξιάρχαι 48, 16.
Τιμόθεοι 118, 7.
Τριάς 48, 14.
Ἰάκινθος *discipulus Athanasii patriarchae* 41, 20. 42, 17.
Ἰῶρα 87, 8.
Ἰμῆττειον μέλι 21, 1.
Φαραώ 63, 4. 87, 8. 94, 14.
Φαρισαῖος 16, 14.
Φινεές 44, 19.
Φωκίωνες 4, 18.
Χίος *insula* 56, 18.
Χριστόδουλος *discipulus Athanasii patriarchae* 43, 11.
Χώρας μονή 44, 22.
Χωρήβ 62, 27.
Ἔσση 27, 17.

CORRIGENDA.

Pag. 12, 8 ἰδρώτων — πόνων, βασιλείαν	lege (δι') ἰδρώτων—πόνων βασιλείαν
" 17, 6 ἀνδρίσασθαι,	" ἀνδρίσασθαι.
" 17, 7 ἐμφορηθείσας, ἀνέπεισε	" ἐμφορηθείσας ἀνέπεισε
" 27, 21 Ἀθανασίου, ὡς	" Ἀθανασίου ὡς
" 29, 7 σεμνότερον. ὡς	" σεμνότερον, ὡς
" 39, 83 27. Mich. vii, 13.	" delenda sunt.
" 41, 29 ἔφερε, λίγων	" ἔφερε λέγων
" 53, 10/11 εὐφημείσθω καὶ	" εὐφημείσθω, καὶ
" 54, 10/11 ἀπελείφθη, πράξει---βίον ἐν	" ἀπελείφθη πράξει---βίον, ἐν
" 58, 15 ψελλιψούση	" ψελλιζούση
" 64, 5 ἐκατέρου καὶ -- ἀσκοῦντι τὴν	" ἐκατέρου, καὶ — ἀσκοῦντι, τὴν
" 66, 8/9 Σολομῶν	" Σολομών
" 71, 14 κόσμῳ τὰ	" κόσμῳ, τὰ
" 71, 30 προσήλθε τῆς	" προσήλθε, τῆς
" 78, 17 γνωσθείσθης	" γνωσθείσης
" 82, 2 ἀρχῆς, αὐθις καὶ	" ἀρχῆς αὐθις, καὶ
" 88, 7 προεστηκότων καὶ --- δεδομένοις.	" προεστηκότων, καὶ --- δεδομένοις,
" 95, 23 τοὺς ἱεροῖς	" τοῖς ἱεροῖς
" 99, 14 καταλαμβάνει καὶ	" καταλαμβάνει, καὶ
" 99, 83 σκουδαίοις	" σκουδαίοις
" 101, 9 ἀφανῆ	" ἀφανῆ
" 101, 28 καθαρώτερον ὁ	" καθαρώτερον ὁ
" 102, 2 μεγίστως	" μεγίστων
" 104, 14 καταπεπληγμένοι, ποταμῶν	" καταπεπληγμένοι ποταμῶν
" 108, 13 ἡρόμην τίποτε	" ἡρόμην, τίποτε
" 110, 81 στεναγμῶν	" στεναγμῶν
" 111, 9 προϊούσα. καὶ θύρας	" προϊούσα καὶ θύρας,
" 111, 14/15 μᾶλλον (ἐν ᾧ δηλονότι καὶ αὐτῇ, καθάπερ δὴ καὶ αὐτὸς ὄρας, ἵσταμένη διατελῶ etc.	" μᾶλλον, ἐν ᾧ δηλονότι καὶ αὐτῇ, καθάπερ δὴ καὶ αὐτὸς ὄρας, ἵσταμένη διατελῶ etc.
" 112, 25 τῶν περὶ τούτων	" τὸν περὶ τούτων
" 115, 7 δυεῖν	" δυοῖν
" 117, 5/8 οὐ. τῆς	" οὐ, τῆς
" 119, 7 προστασίαν. μὴ	" προστασίαν, μὴ
" 119, 17 παρέσχεν	" παρέσχεν
" 119, 26 μονοῦ καὶ	" μονοῦ, καὶ

CONSPECTUS.

Praefatio	I
Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως	1
Φιλοθέου Κωνσταντινουπόλεως βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰσιδώρου πατριάρχου Κωνσταν- τινουπόλεως	52
Index nominum priorum	151
Corrigenda	157

- Часть XXIII. Организация прямого обложения въ Московскомъ государствѣ со времени смуты до эпохи преобразованій. Исслѣдованіе А. Лапшинова. 1890.
- » XXIV. Св. Димитрій Ростовскій и его время. И. Шляпкина. 1891.
- » XXV. Къ исторіи исправленія книгъ въ Болгаріи въ XIV в. П. Сырку. 1891.
- » XXVI. Порфиріевскіе отрывки изъ аттической комедіи. Палеографическіе и филологическіе этюды. В. Ерыштедта. 1891.
- » XXVII. Сочиненіе Джильса Флетчера «On the Russe Common Wealth», какъ историческій источникъ. С. Середонина. 1891.
- » XXVIII. Прокопія Кесарійскаго. Исторія войнъ Римлянъ съ Персами, Вандалами и Готами. Переводъ съ греческаго Спиридона Дестуниса, комментарий Гавріила Дестуниса. П. К. Исторія войнъ Римлянъ съ Вандалами. Книга I-я. 1891.
- » XXIX. Житіе иже во святыхъ отца нашего Феодора, архіепископа Едесскаго. Издалъ И. Помяловскій. 1892.
- » XXX. Переходъ отъ среднихъ вѣковъ къ новому времени. Н. Карѣева. 1892.
- » XXXI. Вып. I. Акты и письма къ исторіи Балтійскаго вопроса въ XVI и XVII столѣтіяхъ. Г. Форстена. Выпускъ 2-й. Царственная книга, ея составъ и происхожденіе. А. Прѣснякова. 1893.
- » XXXII. Церковно-славянскіе элементы въ современномъ литературномъ и народномъ русскомъ языкѣ. Часть I. С. Вулича. 1893.
- » XXXIII. Балтійскій вопросъ въ XVI и XVII столѣтіяхъ. 1544—1648. Томъ I. Борьба изъ-за Ливоніи. Исслѣдованіе Г. Форстена. 1893.
- » XXXIV. Балтійскій вопросъ въ XVI и XVII столѣтіяхъ. 1544—1648. Томъ II. Борьба Швеціи съ Польшою и съ Габсбургскимъ домомъ. 30-лѣтняя война. Исслѣдованіе Г. Форстена. 1894.
- » XXXV. Житіе Св. Аванасія Аеонскаго. Изд. И. Помяловскій. 1895.— Житіе Св. Григорія Синаита. Изд. И. Помяловскій. 1895.
- » XXXVI. Феодорита, епископа Киррскаго, отвѣты на вопросы, обращенные къ нему нѣкоторыми египетскими епископами. Изд. А. Пападопуло-Керамевсъ. 1895.
- » XXXVII. Августалы и сакральное магистерство. М. Крашенинникова. 1895.
- » XXXVIII. Cesaumeni Strategicon et incerti scriptoris de officiis regis libellus. Ediderunt W. Wassiliewski et V. Jernstedt. 1896.
- » XXXIX. Психологія Джемса. Пер. И. И. Лапшина. 1896.
- » XL. Внѣшняя политика Россіи въ началѣ царствованія Екатерины II (1762—1774). Исслѣдованіе Н. Д. Чечулина. 1896.
- » XLI. Святѣйшаго патріарха Фотія, архіепископа константинопольскаго, XLV неизданныхъ писемъ. По аеонскимъ рукописямъ издалъ А. Пападопуло-Керамевсъ. 1896.
- » XLII. Проекты реформъ по запискамъ современниковъ Петра Великаго. Н. Павлова-Сильванскаго. 1897.
- » XLIII. Служилое землевладѣніе въ Московскомъ государствѣ въ XVI в. С. Рождественскаго. 1897.
- » XLIV. Сборникъ источниковъ по Трапезундской имперіи. Собралъ А. Пападопуло-Керамевсъ. Часть I. 1897.
- » XLV. Введеніе въ изученіе социологіи. Н. Карѣева. 1897.
- » XLVI. Богъ Тотъ. Опытъ изслѣдованія въ области исторіи древне-египетской исторіи. В. Тураева. 1898.
- » XLVII. Протопопъ Аввакумъ. Очеркъ изъ исторіи умственной жизни русскаго общества въ XVII в. А. К. Бороздина. 1898.
- » XLVIII. Изъ исторіи Аеинъ. 229—31 годы до Р. Хр. С. Жебелева. 1899.
- » XLIX. Н. М. Карамзинъ, авторъ «Писемъ Русскаго Путешественника». В. В. Сиповскаго. 1899.

- Часть L. Выпускъ I-й. Житіе иже во святыхъ отца нашего Арсенія Великаго. Издасть Г. Ф. Церетелі. 1899.
- Вып. II-й. Теофана, монаха-пресвитера, житіе преп. Іосифа Пѣснописца. Издасть А. Пападопуло-Керамевъ. 1901.
- Вып. III. Житіе препод. Пансія Великаго и Тимоея, Патриарха Александрійскаго, повѣствованіе о чудесахъ Св. Великомуч. Минты. Изд. И. Помяловскій. 1900.
- » LI. Исторія государственнаго откупа въ Римской имперіи. М. И. Ростовцева. 1899.
- » LII. Очерки по исторіи смуты въ Московскомъ государствѣ XVI—XVII вв. (Опытъ изученія общественнаго строя и сословныхъ отношеній въ Смутное время). С. Ѳ. Платонова. 1899.
- » LIII. И. М. Гревсъ. Очерки изъ исторіи римскаго землевладѣнія. Т. I. 1899.
- » LIV. Вып. I. В. Н. Перетцъ. Матеріалы къ исторіи апокрифа и легенды. I. Къ исторіи Громника. 1899.
- Вып. II.—III. В. Н. Перетцъ. Историко-литературныя изслѣдованія и матеріалы. Т. I. Изъ исторіи русской пѣсни. Ч. I.—II. 1900.
- » LV. Э. Д. Гриммъ. Изслѣдованія по исторіи развитія римской императорской власти. Т. I. 1900.
- » LVI. А. А. Васильевъ. Политическія отношенія Византіи и арабовъ за время Аморійской династіи. 1900.
- » LVII. Памяти А. С. Пушкина. Сборникъ статей преподавателей и слушателей историко-филологическаго факультета. 1900.
- » LVIII. А. П. Нечевъ. Современная экспериментальная психологія въ ея отношеніи къ вопросамъ школьнаго обученія. 1901.
- » LIX. Георгій Киприянинъ и Іоаннъ Іерусалимлянинъ, два малознаваемыхъ борца за православіе въ VIII вѣкѣ. Изслѣдованіе Б. М. Меліоранскаго. 1901.
- » LX. Очерки бытового театра Лопе-де-Веги. Д. К. Петрова. 1901.
- » LXI. И. И. Лаппо. Великое княжество Литовское (1569—1586). 1901.
- » LXII. И. Л. Лосъ. Сложныя слова въ польскомъ языкѣ. 1901.
- » LXIII. Э. Гриммъ. Изслѣдованія по исторіи развитія римской императорской власти. Т. II. 1901.
- » LXIV. В. Н. Перетцъ. Историко-литературныя изслѣдованія и матеріалы. Т. III. Изъ исторіи развитія русской поэзіи XVIII в. 1902.
- » LXV. Вып. 1. В. Тураевъ. Изслѣдованія въ области агиологическихъ источниковъ исторіи Эфиопіи. Вып. 2 и 3. *Fontes rerum Aethiopicarum hagiologicae*. Ed. Turajev. 1902.
- » LXVI. А. А. Васильевъ. Политическія отношенія Византіи и арабовъ за время Македонской династіи. 1902.
- » LXVII. М. Ростовцевъ. Римскія свинцовыя тессеры. 1903.
- » LXVIII. Н. Лосскій. Основныя ученія психологіи съ точки зрѣнія волюнтаризма. 1903.
- » LXIX. В. Варнеке. Очерки изъ исторіи древнеримскаго театра. 1903.
- » LXX. Н. К. Козьминъ. Очерки изъ исторіи русскаго романтизма. 1903.
- » LXXI. С. Жебелевъ. 'Αδαίχί. Въ области древностей провинціи Ахайя. 1904.
- » LXXII. В. Новодворскій. Борьба за Ливонію между Москвою и Рвчью Посполитою. (1570—1582). 1904.
- » LXXIII. П. Васенко. «Книга Степенная царскаго родословія» и ея значеніе въ древнерусской исторической письменности. Ч. I. 1904.
- » LXXIV. И. Холоднякъ. *Carmina sepulcralia latina epigraphica*. 1904.
- » LXXV. С. Буличъ. Очеркъ исторіи языкознанія въ Россіи. Т. I. 1904.
- » LXXVI. Житія двухъ вселенскихъ патріарховъ XIV в., свв. Аванасія I и Исидора I. Изд. А. Пападопуло-Керамевъ. 1905.
- » LXXVII. А. Малейнъ. Рукописное преданіе загадокъ Альдгельма. 1905.